

WIADOMOŚCI

Narodowego Banku Polskiego



Miesięcznik

Tylko do użytku służbowego

TREŚĆ NUMERU

I.	DZIAŁ ARTYKUŁOWY:	str.
	1. Zadania i organizacja planu kasowego — <i>Adam Cegielski</i>	209
	2. Analiza obiegu środków obrotowych — <i>Józef Szyrocki</i>	221
	3. Planowanie wydatków inwestycyjnych	226
II.	ORGANIZACJA I TECHNIKA FINANSOWA:	
	1. Technika finansowa a przyspieszenie obiegu środków obrotowych — <i>Stefan Szałowski</i>	231
	2. Sprawozdawczość oddziałów o sytuacji gospodarczej ich okręgów — <i>Miroslaw Orłowski</i>	239
	3. Obowiązki kontrolowanych przedsiębiorstw wobec Narodowego Banku Polskiego na tle instrukcji kredytowej — <i>Jan Sztwiertnia</i>	241
	4. Obowiązki Wydziałów Finansowania w Departamencie Kredytowym w świetle Instrukcji Służbowych VI/ i VI/2 — <i>Stefan Komar</i>	248
	5. Obrót towarowy i system rozliczeń w branży mięsnej — <i>Jan Hupert</i>	251
	6. Organizacja sprawozdawczości obrotów płatniczych z zagranicą — <i>Jerzy Lipiński</i>	255
	7. Akredytywa w obrotach zagranicznych — <i>R. A. Ruecker</i>	257
	8. Konosament przy realizacji akredytywy — <i>Jan Raue</i>	361
III.	DZIAŁ INSTRUKCYJNY:	
	Departament Kredytowy	
	1. Wyjaśnienie niektórych wątpliwości powstałych na tle stosowania Instrukcji VI/2.	264
	2. Wyciągi z komunikatów wewnętrznych Związku Spółdzielni Spożywców	268
	3. Wyciągi z pism Departamentu Kredytowego	271
	Departament Zagraniczny	
	1. Stawki przeliczeniowe dla dewiz i pieniędzy zagranicznych	274
IV.	DZIAŁ RACJONALIZACJI:	
	1. Racjonalizacja obiegu dokumentów w oddziale Banku — <i>Zbigniew Ładoś</i>	275
	2. Pracownicy NBP uczestniczą we współzawodnictwie	279
V.	PYTANIA I ODPOWIEDZI	280
VI.	BIBLIOGRAFIA	281

ADAM CEGIELSKI

ZADANIA I ORGANIZACJA PLANU KASOWEGO

Zanim przejdziemy do omówienia poszczególnych zadań planu kasowego, uważamy że celowe jest uprzednie zanalizowanie różnicy między gotówkowymi i bezgotówkowymi środkami pieniężnymi, jaka powstała na tle istniejącego systemu dokonywania zapłat.

W istniejącym u nas systemie płatniczym, wszelkie rozrachunki wewnętrzno - gospodarcze organizacji administracyjnych, społecznych i uspołecznionej gospodarki są dokonywane przy pomocy bezgotówkowych środków pieniężnych, to znaczy, przy pomocy przelewu z rachunku na rachunek. Taka sama metoda obowiązuje w rozrachunkach między gospodarką nieuspołecznioną, a wyżej wymienionymi organizacjami. Gotówka w obrotach wewnętrzno - gospodarczych odgrywa rolę zupełnie znikomą. Tylko drobne tego rodzaju płatności mogą być dokonywane z kasy.

Pieniądz gotówkowy natomiast służy do wszelkich płatności w dziedzinie rozrachunków, jakie istnieją między wyżej przytoczonymi organizacjami z jednej strony, a ludnością z drugiej strony.

Podstawowe przyczyny wypływu gotówki z kas organizacji (pośrednio z banków) są następujące: place, emerytury i zasiłki, zakup artykułów rolnych i żywnościowych (głównie na wsi — istnieją jednak i zakupy dokonywane gotówką przez stołówki, czy też domy wypoczynkowe w organizacjach handlu detalicznego), wypłata odszkodowań rzeczowych i osobowych, pożyczki pracownicze, wypłaty banków na rzecz gospodarki nieuspołecznionej. Wymieniliśmy tylko główne rodzaje rozchodów gotówkowych.

Jeśli chodzi o płatności, które przyczyniają się do powrotu gotówki do kas organizacji gospodarczych, administracyjnych lub społecznych (pośrednio do kas banków), to powstają one z następujących tytułów: utargu towarowego handlu i żywienia, usług komunikacji, poczty i instytucji użyteczności publicznej, podatków i opłat publicznych, składek ubezpieczeniowych, pożyczek i funduszy publicznych, oszczędności

indywidualnych, zwrotu pożyczek pracowniczych, wpłat do banków gospodarki nieuspołecznionej.

Tak jak obrót gotówkowy w rozrachunkach wewnętrzno - gospodarczych organizacji posiada zupełnie małe zastosowanie, tak obrót bezgotówkowy niemal nie istnieje w systemie płatniczym ludności. Nie popełnimy zatem większego błędu, jeżeli stwierdzimy, że pieniądz gotówkowy, po wyeliminowaniu kas organizacji, których górne granice są ustawowo określone i po wyeliminowaniu pogotowia na zapłacenie podatków i opłat na rzecz administracji publicznej, reprezentuje siłę nabywczą ludności w stosunku do towarów i usług, a pieniądz bezgotówkowy reprezentuje środki płatnicze wyłącznie dla planowanych i kontrolowanych operacji wewnętrzno - gospodarczych organizacji.

Jeśli weźmiemy ponadto pod uwagę fakt kontroli bankowej celowości dyspozycji podjęcia, czy też zapłaty pieniądzem bezgotówkowym, niezależnie czy zapłata ta jest dokonywana przy pomocy przelewu czy też w formie gotówki, wówczas zupełnie wyraźnie stwierdzamy różnicę i to o charakterze ekonomicznego znaczenia, między obu rodzajami środków pieniężnych. Bezspornie w naszym systemie gospodarki i przy obowiązujących metodach płatniczych, inną wagę posiada pieniądz gotówkowy dla spraw stabilizacji siły nabywczej w kraju, a inną zupełnie wagę posiadają środki płatnicze bezgotówkowe.

Nie chcielibyśmy, ażeby omówione wyżej zjawisko było źle zrozumiane i ażeby można było przypuszczać, że bezgotówkowe środki płatnicze w systemie naszej gospodarki nie mają żadnego wpływu na zagadnienie stabilizacji siły nabywczej. Środki pieniężne bezgotówkowe nie mają wprawdzie bezpośredniego wpływu na kształtowanie się siły nabywczej, posiadają jednak bardzo poważne znaczenie jako środek kontroli prawidłowości przebiegu procesów gospodarczych, a tym samym wpływają w sposób pośredni na kształtowanie się siły nabywczej zło-

tęgo. Błędne jest rozumowanie, że można podchodzić liberalnie do akcji kredytowej, pod warunkiem, że kredyt będzie realizowany w formie bezgotówkowej. Przede wszystkim założenie takie z góry jest nierealne. Załóżmy np., że kredytobiorca płaci z kredytu bankowego należność za fakturę. Dodatkowe środki pieniężne uzyskane przez kredytobiorcę przekształcają się w ten sposób z postaci pieniężnej na towarową. U dostawcy natomiast obserwujemy zjawisko odwrotne, część jego środków obrotowych w postaci materiałowej przekształciła się w pieniężną, przy czym środki te nie stanowią dla dostawcy dodatkowych środków obrotowych. Dostawca zmuszony jest przeto z uzyskanych środków pieniężnych dokonać całego szeregu płatności. Reguluje należności za surowce, energię, materiały pomocnicze, opłaca podatki, odprowadza odpowiednie kwoty z tytułu amortyzacji i zysku i wreszcie wypłaca zarobki pracownicze. Wszystkie powyższe płatności, z wyjątkiem płac, pozostają na razie w sferze obrotu bezgotówkowego. Pozostaną jednak tak długo w sferze tego obrotu, dopóki dostawca surowca, energii, skarb lub kapitałne budownictwo, nie będą zmuszeni obrócić uzyskane środki na płace i inne wydatki dla ludności.

Założmy dalej, co ma zasadniczą treść w naszym przykładzie, że kredytobiorca uzyskał kredyt bezkrytycznie i przekształcając drogą przelewów środki pieniężne na materiałowe, powiększył środki obrotowe w sposób nieuzasadniony gospodarczo. Założmy również, że kredytobiorca pokrył przy pomocy kredytu część złych towarów. W jednym i drugim wypadku spotkamy się ze zjawiskiem następującym: część udzielonego kredytu, po dłuższej lub krótszej cyrkulacji w sferze obrotu bezgotówkowego, przybiera formę pieniądza gotówkowego reprezentującego siłę nabywczą ludności. Pieniądz ten jednak w konkretnych wypadkach nie spotka odpowiednika w masie towarowej. W pierwszym wypadku zwiększone środki obrotowe, bez gospodarczego uzasadnienia, zostaną bezproduktywne, a w drugim wypadku produkcja pójdzie na skład albo do przeróbki.

Zagadnienie to przybierze jeszcze inne oblicze ekonomiczne, gdy kredyt wspomniany zostanie udzielony nie ze środków wygospodarowanych, lecz ze źródeł emisyjnych.

Z przytoczonej wyżej analizy środków pieniężnych jasno wynika potrzeba regulowania i kontroli obiegu gotówkowego, jako czynnika

kształtującego siłę nabywczą konsumenta, niezależnie zupełnie od środków bezgotówkowych, którym, jako czynnikowi kontroli prawidłowości przebiegu procesów produkcji i wymiany wewnętrznie - gospodarczej, poświęca specjalną uwagę plan kredytowy.

Instrumentem służącym do regulowania i kontroli obiegu gotówkowego jest plan kasowy. Plan ten, ażeby móc spełniać swoje zadania w sposób właściwy, powinien odpowiadać następującym warunkom:

- a) winien być instrumentem służącym do analizy zarówno istniejącego strumienia pieniądza w obiegu jak i planowanych zmian w ilości pieniądza,
- b) winien być instrumentem operatywnym pozwalającym na normowanie ilości pieniądza i przeprowadzanie kontroli obrotów,
- c) winien być instrumentem kontrolującym przebieg procesów gospodarczych mających wpływ na zmiany ilościowe obiegu.

ad a) Do elementarnych danych, niezbędnych do przeprowadzenia ekonomicznej analizy obiegu gotówkowego, należą dane dotyczące uplasowania masy pieniężnej. Dane takie są jednak bardzo trudne do osiągnięcia. Nie ma takiej statystyki, która udzieliłaby nam odpowiednich informacji. Dotychczas w pracach analitycznych posługiwaliśmy się szacunkiem, przy czym szacunki w wielu wypadkach były oparte na bardzo słabych podstawach.

Plan kasowy winien usunąć trudności na tym odcinku, jeśli nie całkowicie, to przynajmniej w bardzo poważnym stopniu. Do zadań planu w tym zakresie będzie należało wykazywanie ilości posiadanej gotówki przez banki i wszelkie organizacje gospodarcze, społeczne i administracyjne oraz wykazywanie w jakim stopniu kasy powyższych organizacji partycypują w przewidywanych zmianach w ilości pieniądza. Sprawozdawczość z wykonania planu wykaże następnie rzeczywisty stan gotówki posiadanej przez powyższe organizacje.

Opierając się na tych danych można już w sposób zupełnie łatwy określić łączny stan oraz zmiany w ilości gotówki posiadanej przez gospodarkę nieuspołecznioną, wolne zawody oraz świat pracy. Dane te będą wprawdzie wymagały dalszej jeszcze analizy opartej z konieczności na szacunku, posiadając jednak najważniejsze dane określone ściśle, dopełnimy już w ogólnej analizie niedokładności bez porówna-

nia mniejsze. Należy przy tym pamiętać, że przygotowanie kasowej świata pracy, znając wielkość funduszu płac, można już szacować z dużą dokładnością.

Do dalszych danych niezbędnych dla analizy obiegu gotówkowego i jakich dostarczy plan kasowy, należą cyfry obrotów gotówkowych całego gospodarstwa narodowego oraz cyfry obrotów gotówkowych dokonywanych w ramach aparatu bankowego z podziałem na odpowiednie pozycje ilustrujące gospodarcze przyczyny wpływu gotówki oraz jej powrotu do kas organizacji, a następnie do kas banków.

Porównanie globalnych i poszczególnych pozycji obrotów, po uwzględnieniu zmian w stanie kas, pozwoli na analizę zmian w stanie emisji i na wyciągnięcie odpowiednich wniosków dla ogólnej polityki pieniężnej i gospodarczej.

Bardzo poważne znaczenie ma ponadto stałe obserwowanie kształtowania się poszczególnych pozycji przychodów i rozchodów gotówkowych w kolejno następujących po sobie planach oraz w sprawozdaniach z ich wykonania. Obserwacje tego rodzaju dokonywane w planach ogólnych, a szczególnie w planach o przekroju regionalnym, pozwolą na stałą kontrolę procesów gospodarczych wpływających na kształtowanie się obiegu. Do tego zagadnienia powrócimy jeszcze w dalszej treści tej pracy.

ad b) Operatywność planu kasowego polega na możliwości oddolnego stosowania założeń planu i na możliwości przeprowadzania oddolnej kontroli wykonania planu. Praktycznie oznacza to normowanie obiegu gotówkowego w myśl wytycznych polityki emisyjnej i wskaźników planów ogólnogospodarczych, przy pomocy odcinkowych planów kasowych oraz przy pomocy limitów emisji dla poszczególnych oddziałów Narodowego Banku Polskiego.

Zastanówmy się, jak przy obecnie stosowanej technice obrotów gotówkowych i organizacji kas NBP, przedstawia się sprawa normowania obiegu gotówkowego. Wysokość emisji jest wyrazem wskaźników planów ogólnogospodarczych takich, jak fundusz płac, plan obrotów towarowych, plan zakupów i kontraktacji na wsi, plan obciążeń na rzecz administracji publicznej, a ponadto innych o mniejszym już znaczeniu procesów gospodarczych. Na podstawie powyższych wskaźników oraz w oparciu o inne dane, jak np. dane statystyczne z obrotów kasowych NBP,

można postawić prognozę rozwoju emisji, nawet z dość dużą dokładnością.

Bez porównania słabiej przedstawia się jednak sprawa kontroli rozwoju emisji. Po pierwsze, władze Narodowego Banku Polskiego, otrzymując dane o stanie emisji nawet z wyjątkową szybkością świadczącą o bardzo sprawnej organizacji aparatu bankowego, stają zawsze, siłą rzeczy, przed faktem już dokonanym. Po drugie, w wypadkach nieprzewidzianych większych wahań w stanie emisji, stosowana obecnie przez NBP statystyka z obrotów gotówkowych pozwoliłaby na ogólną orientację w przyczynach tych wahań, jednakże zastosowanie środków zaradczych musiałoby z konieczności ograniczyć się do zarządzeń o charakterze ogólnym.

Operatywność planu kasowego pozwoli na zmianę sytuacji w sposób zasadniczy. Po pierwsze, w wypadkach zastosowania w oddziałach NBP kas operacyjnych*) i limitów dla tych kas, na podstawie zaplanowanych obrotów gotówkowych, a następnie obok kas, zapasów emisyjnych, jakimi oddział nie będzie miał prawa dysponować bez zezwolenia centrali, władze NBP będą miały pełną świadomość, że bez ich uprzedniej wiedzy i zgody stan emisji nie ulegnie zmianie. Po drugie, zmiany w emisji będą mogły być zbadane w odniesieniu do poszczególnych oddziałów i poszczególnych przyczyn, a środki zaradcze nie będą już miały charakteru ogólnego, lecz będą mogły przyjąć formę zarządzeń specjalnych stosowanych do odpowiednich oddziałów.

W ogóle, podstawowe znaczenie planu kasowego dla spraw normowania obrotu gotówkowego polega na doprowadzeniu odcinkowych planów do każdego oddziału banku i zainteresowania w ten sposób całego aparatu bankowego procesami gospodarczymi związanymi z obrotem gotówkowym.

ad c) Jako czynnik kontrolujący przebieg procesów gospodarczych związanych z obrotem gotówkowym, plan kasowy spełnia następujące zadania: podział przychodów i rozchodów gotówkowych według rodzajów w następujących po sobie planach kwartalnych poszczególnych uczestników oraz w sprawozdaniach z wykonania planu, pozwala bankom na stałą obserwację i badanie odpowiednich czynności uczestników planowania. Największą uwagę w zakresie przy-

*) Opracowane obecnie zasady instrukcji planu kasowego nie przewidują kas operacyjnych w NBP.

chodów aparat bankowy winien zwrócić na utarg organizacji handlowych i wyżywieniowych, wpływy z usług miejscowej komunikacji, przedsiębiorstw widowiskowych i przedsiębiorstw użyteczności publicznej, a w zakresie rozchodów na płace i zakupy na wsi.

Kontrola aparatu bankowego, który doskonale zna miejscowe stosunki i widzi wszelkie niedociągnięcia ze strony miejscowych organizacji, a przez nie i współpracujących organizacji zamiejscowych, może przynieść doskonale wyniki na odcinku wykonania planu kasowego, a pośrednio i na odcinku wykonania planu kredytowego.

Wszak istnieje pełna współzależność podstawowych elementów obu planów Narodowego Banku Polskiego. Już na samym wstępie, przy analizie gotówkowych i bezgotówkowych środków pieniężnych podkreśliśmy, jakie znaczenie dla emisji ma kredyt oraz kontrola procesów produkcji i wymiany wewnętrznogospodarczej. Nie mniejsze znaczenie ma kontrola procesów gospodarczych związanych z obrotem gotówkowym dla zagadnień ujmowanych w planie kredytowym. Na przykład lokalna kontrola utargu towarowego, jedno z najważniejszych zadań planu kasowego, polegająca na usprawnianiu dostaw, czuwaniu nad racjonalnym podziałem towarów i ich asortymentów, uzgadnianiu regionalnych planów obrotu towarowego z siłą nabywczą ludności, pozwala z jednej strony na wydajne skrócenie cyklu obrotowego, a z drugiej strony nie dopuszcza do zbędnych remanentów w postaci towarów, których brak w innej dzielnicy kraju. Obydwa momenty poruszone w przykładzie stanowią kluczowe zagadnienie planu kredytowego.

Duże znaczenie dla planu kredytowego posiada również lokalna kontrola w ramach planu kasowego i innych procesów gospodarczych. Na przykład kontrola zakupów i kontraktacji na wsi, kontrola kosztów delegacji i reprezentacji, kontrola działalności przedsiębiorstw usługowych na podstawie ich wpływów i wreszcie kontrola funduszu plac, która ze względu na swoje specjalnie duże znaczenie jest dokonywana nie tylko w ramach planu kasowego, ale i na podstawie odrębnych zarządzeń, co plan kasowy w pełni wykorzystuje.

Nie możemy pominąć milczeniem jeszcze jednej funkcji planu kasowego, która to funkcja

wykazuje ponadto dalsze wzajemne powiązanie zagadnień w obu planach Narodowego Banku Polskiego.

Budowa planu kasowego oparta jest na zasadzie jedności kasy. Kasą uczestnika planu jest kasa banku. Realizacja tej zasady wymaga oddolnej kontroli, która, na podstawie formularzy stosowanych przez plan kasowy, jest prostą czynnością.

Jeśli weźmiemy pod uwagę znaczenie dla planu kredytowego pozycji tegoż planu „środki banków“ i jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że plan kredytowy nie ma możliwości oddziaływania oddolnego na kształtowanie się tej pozycji, gdyż po pierwsze, zakres jego nie obejmuje wszystkich uczestników planu kasowego, a po drugie, technicznie jest to dla niego niewykonalne (plan kredytowy planuje „środki banków“ metodą szacunkową, w ujęciu centralnym), wówczas zrozumiałą jest rzecz, jaką wagę dla planu kredytowego posiada fakt realizacji przez plan kasowy zasady „jedności kasy“. Praktycznie zasada ta oznacza, że wszystkie środki pieniężne organizacji gospodarczych, społecznych i administracyjnych, z wyjątkiem określonych limitów kas, znajdują się na rachunkach w bankach, a kontrola wykonania planu kasowego, automatycznie będzie przestrzegać realizacji tej zasady.

TREŚĆ I STRUKTURA PLANU.

Treść i struktura planu kasowego są konsekwentnym wyrazem zadań, jakie plan ten ma spełnić.

Treść planu została przy tym określona w sposób taki, ażeby uzyskać tylko niezbędne dane i nie obciążać aparatu bankowego i organizacji dużymi, nowymi pracami. Przekroje planu i ilość elementów zostały ograniczone, jednak istotne zadania planu nie zostały z tego powodu zniekształcone. Z czasem, w miarę potrzeby i po zapoznaniu aparatu bankowego i organizacji z techniką planowania i sprawozdawczością, można będzie treść planu odpowiednio rozszerzyć.

Jeśli chodzi o strukturę planu, to kształtowała się ona pod wpływem omówionych już zadań oraz istniejącej organizacji systemu bankowego i struktury ogólnogospodarczej.

Omówimy kolejno treść i strukturę planu kasowego jako:

**po pierwsze — instrumentu analitycznego,
po drugie — instrumentu operatywnego
i kontrolnego.**

I.

I Jako instrument analityczny plan kasowy ujmuje następujące elementy:

— Stan pogotowia kasowego aparatu bankowego i organizacji będących uczestnikami planowania kasowego*) na początku i na koniec okresu objętego planem.

— Obróty kasowe z podziałem na następujące pozycje ilustrujące ekonomiczne przyczyny przychodów i rozchodów gotówkowych uczestników planowania kasowego.

Przychody:

Utarg towarowy organizacji handlowych i wyżywieniowych:

Usługi: Komunikacji lądowej, morskiej i powietrznej,

Komunikacji miejskiej,

Przedsiębiorstw widowiskowych i rozrywkowych,

Przedsiębiorstw użyteczności publicznej,

Poczty, telefonu i telegrafu,

Podatki i opłaty publiczne,

Opłaty i składki ubezpieczeniowe,

Składki i przychody instytucji społecznych

Pożyczki i fundusze publiczne (Np. SFO i FGM),

Udziały i oszczędności,

Zwrot pożyczek pracowniczych,

Przychody różne,

Wpłaty do banku gospodarki nieuspołecznionej i osób prywatnych.

Rozchody:

Plące (zasadnicze, dodatki, premie i nagrody),

Emerytury i zasiłki (zasiłki rodzinne, zapomogi, dary, stypendia),

Delegacje służbowe i koszty reprezentacji,

Zakup artykułów rolnych i żywnościowych,

Zakup artykułów przemysłowych,

Zapłata za usługi (rzemieślników i drobne usługi przedsiębiorstw płacone gotówką),
Wypłata odszkodowań rzeczowych i osobowych,

Pożyczki pracownicze,

Zwrot udziałów i oszczędności,

Rozchody różne,

Wypłaty banku na rzecz gospodarki nieuspołecznionej i osób prywatnych.

Pozycje rozchodów w przeważającej masie uosabiają siłę nabywczą konsumenta (plące, emerytury i zasiłki, zakup artykułów rolnych i żywnościowych na wsi, zapłata za usługi rzemieślników, wypłata odszkodowań rzeczowych i osobowych, pożyczki pracownicze, zwrot udziałów i oszczędności, wypłata banku na rzecz gospodarki nieuspołecznionej i osób prywatnych), w pewnej nieznaczącej części przedstawiają zapotrzebowanie organizacji na towary i usługi (delegacje służbowe i koszty reprezentacji, zakup artykułów przemysłowych, zakup artykułów rolnych i żywnościowych — poza wsią) i wreszcie w zupełnie nieznaczącym procencie środki płatnicze organizacji w obrotach wewnętrzno-gospodarczych (zapłata przedsiębiorstwom za drobne usługi).

Pozycje rozchodów łącznie równe są strumieniowi pieniądza gotówkowego, jaki wypłyne z kas organizacji (pośrednio z banków) i jaki powinien powrócić na skutek odpowiednich procesów ujętych w pozycjach przychodów. Do dalszej już analizy należy określenie kwoty pieniądza gotówkowego, która z przyczyn uzasadnionych gospodarczo może nie powrócić do kas organizacji, zwiększając tym samym stan emisji.

Analizując pozycję przychodów gotówkowych z utargu towarowego należy ponadto pamiętać że masa towarowa przeznaczona na potrzeby wewnętrznej konsumpcji, jest dodatkowo obciążana na rzecz instytucji zbiorczego spożycia, które to instytucje dokonują zapłat bezgotówkowo.

Ostatnie pozycje przychodów i rozchodów — wpłaty do banku i wypłaty banku na rzecz gospodarki nieuspołecznionej nie ilustrują w sposób ścisły ekonomicznej przyczyny obrotów gotówkowych. Obróty te są globalnie szacowane przez banki. Oddolny system planowania w gospodarce kapitalistycznej, a szczególnie drobnotowarowej, byłby bardzo skomplikowany ze względów technicznych. Jeśli chodzi o analitycz-

*) Uczestnikami planowania kasowego są wszelkie uspołecznione organizacje gospodarcze oraz organizacje administracyjne i społeczne.

ny aspekt planu, to lukę można uzupełnić przy pomocy dodatkowej analizy obrotów. Natomiast trudności mogą nastąpić przy wykonywaniu zadań planu na odcinku operatywnym, a mianowicie w wypadku ścisłego limitowania emisji w poszczególnych oddziałach NBP.

Poza omówionymi już obrotami kasowymi uczestników planowania, które mają ekonomiczne uzasadnienie, plan kasowy obejmuje również wszelkie pozostałe obroty gotówkowe o charakterze manipulacyjnym, np. obroty przekazowe poczty lub obroty z tytułu wzajemnego zasilania się organizacji w gotówkę. Obroty te są ujmowane w planie z dwóch względów: po pierwsze, plan kasowy na każdym szczeblu planowania jest zamykany niedoborem lub nadwyżką gotówki, które są saldem obrotów gotówkowych klienta z bankiem, lub banku z NBP. Po drugie, z uwagi na to, że plan kasowy dla celów operatywnych interesuje się ruchem pieniądza gotówkowego i miejscem, gdzie została dokonana wpłata lub wypłata.

Następujące obroty o charakterze technicznym są ujęte w planie:

Przychody:

Wpłaty na pocztę na przekazy,
Wpłaty na pocztę na konta PKO,
Zasilanie gotówkowe między kasowymi organami skarbowymi, zbiorczymi urzędami pocztowymi i bankami (niewłaściwymi) tzn. między organizacjami, które nie mają z sobą stałych obrotów gotówkowych, a fakt zasilania gotówkowego musi być uzasadniony lokalnymi przyczynami. Wpłaty klientów do przelania na rachunek własny w banku właściwym.

Rozchody:

Wypłaty poczty z przekazów,
Wypłaty poczty z kont PKO,
Zasilanie gotówkowe (jak wyżej),
Gotówka odprowadzona przy pomocy poczty lub banku na rachunek własny w banku właściwym.

Pozycje „wpłaty na pocztę na przekazy” i „wypłaty poczty z przekazów” oraz „zasilanie gotówkowe” między kasowymi organami skarbowymi, zbiorczymi urzędami pocztowymi i bankami powinny (przy dobrym zaplanowaniu) zbilansować się w planie centralnym (w wykonaniu planu bilansują się automatycznie), natomiast w planach regionalnych mają swoje specjalne znaczenie i nie tylko na odcin-

ku operatywnym, ale również i na odcinku analitycznym. Na przykład są okręgi kraju o stałej, bardzo znacznej przewadze wypłat z przekazów pocztowych nad wpłatami. Stwarza to stałą dodatkową siłę nabywczą konsumenta w danym okręgu i konieczność odpowiedniej dystrybucji towarów.

Pozycja „gotówka odprowadzona przy pomocy poczty lub banku na rachunek własny w banku właściwym”, którą wypełnia uczestnik planowania (klient) oraz pozycja „wpłaty klientów do przelania na rachunek własny w banku właściwym”, którą wypełnia bank, są również pozycjami bilansującymi się w planie centralnym. Należy tylko mieć na uwadze fakt, że pierwszą z tych pozycji bilansuje dodatkowo pozycja „wpłaty na pocztę na konta PKO” (podawana przez pocztę), gdyż klient odprowadzenie gotówki do banku właściwego wykazuje w jednej pozycji, niezależnie czy dokonuje tego przy pomocy poczty, czy też zastępczego banku.

Pozostała jeszcze do omówienia ostatnia pozycja, a mianowicie „wpłaty i wypłaty poczty z kont PKO”. Obroty z tego tytułu są bardzo poważne. Nie mają przy tym wyłącznie charakteru technicznego, manipulacyjnego. Wpłaty na pocztę na konta PKO oraz wypłaty poczty z tych kont są powodowane całym szeregiem przyczyn o charakterze gospodarczym, np. z tytułu opłat za abonament radiowy, z tytułu opłat za różne wydawnictwa codzienne i okresowe, z tytułu uiszczania podatków i innych opłat na rzecz administracji państwowej i samorządowej, z tytułu wypłat emerytur, zasiłków itp. Nie można rezygnować z klasyfikacji tego rodzaju obrotów i to dokonywanych w dużych rozmiarach, gdyż obraz wpływów i wydatków organizacji realizowanych w zasadzie gotówką, inaczej mówiąc obraz siły nabywczej konsumenta, byłby zniekształcony. Z drugiej strony niedorzecznością byłoby wymaganie od poczty, realizującej powyższe wpłaty i wypłaty gotówkowe, prowadzenia jakiegokolwiek statystyki klasyfikującej te obroty, a tym bardziej planowania. Trzeba było zatem znaleźć inne rozwiązanie. Otóż dla celów operatywnych planu, dla których istotną sprawą jest fakt przyjęcia gotówki lub wypłaty gotówki oraz miejsce dokonanych obrotów gotówkowych, plan przewiduje pozycję „wpłaty i wypłaty poczty z kont PKO” w sumach ogólnych podawane przez właściwe organy pocztowe. Natomiast dla celów analitycznych zostały

wprowadzone na odwrotnych stronach planów i sprawozdań organizacji, które korzystają z tego rodzaju usług poczty (banków), specjalne rubryki, w których każda organizacja wykaże kwoty, z podziałem rodzajowym, zainkasowane przez pocztę (bank) na jej rachunek, względnie kwoty z rodzajowym podziałem, wypłacone przez pocztę (bank) na jej zlecenie.

— Trzecim i ostatnim elementem ujmowanym przez plan kasowy jest saldo obrotów uczestników planowania kasowego z bankiem właściwym. Saldo to jest wyrazem pozycji objętych punktem a) i b) tzn., że kształtuje się pod wpływem przychodów i rozchodów gotówkowych uczestników planowania, po uwzględnieniu zmian w stanie kasy uczestników w okresie objętym planem.

Przejdziemy z kolei do omówienia **metody planowania kasowego**. Dlaczego plan kasowy jest sporządzany metodą oddolną i czy można sporządzać plan kasowy w sposób centralny.

Z dotychczasowej treści artykułu wynika, że zadanie planu kasowego jako instrumentu analitycznego polega na:

- Zbadaniu jak będzie kształtować się w danym okresie czasu siła nabywczą konsumenta, przy założeniu realizacji zaplanowanych procesów produkcji, kapitalnego budownictwa, zapasów i przy założeniu realizacji zaplanowanych wydatków na administrację, obronę, bezpieczeństwo i spożycie zbiorowe.
- Zbadaniu, jak będzie kształtować się w danym okresie czasu wielkość masy towarowej przeznaczonej na konsumpcję wewnętrzną oraz w jakim stopniu usługi będą absorbować siłę nabywczą konsumenta.
- Porównaniu tych wielkości w przekroju ogólnym i w przekrojach regionalnych oraz wyciągnięcie odpowiednich wniosków dla polityki pieniężnej i ogólnogospodarczej.

Pierwsze zadanie można wykonać metodą centralną. Główne elementy, jakie kształtują siłę nabywczą konsumenta można ustalić centralnie, przez zwykłe zestawienie funduszu płac, funduszu emerytalnego i zasiłkowego, funduszu odszkodowań rzeczowych i osobowych, kwoty zakupów na wsi — z jednej strony oraz planu

odpowiednich podatków i opłat publicznych, planu składek ubezpieczeniowych, planu funduszy publicznych i indywidualnej oszczędności — z drugiej strony. Tylko niektóre i stosunkowo drobne pozycje ujęte w omówionych poprzednio przychodach i rozchodach gotówkowych, a kształtujące siłę nabywczą konsumenta, nie mogłyby być ujęte w sposób centralny.

Drugie zadanie można wykonać metodą centralną tylko częściowo, a mianowicie tylko na odcinku masy towarowej.

I wreszcie trzecie zadanie, polegające na porównaniu odpowiednich wielkości, można spełnić tylko w ujęciu ogólnym. W większości wypadków nie spotkamy się z planami regionalnymi.

Ważąc z jednej strony tylko niektóre słabe strony planowania wyłącznie metodą centralną, a z drugiej strony nakład pracy przy planowaniu metodą oddolną, można by dojść do wniosku, iż planowanie oddolne jest raczej niewskazane. Bezspornie wniosek taki byłby słuszny, gdyby wchodził w grę wyłącznie czynnik analityczny planu. Ponieważ jednak tak nie jest i czynnik analityczny wiąże się jak najściślej z czynnikiem operatywnym i kontrolnym, którym to czynnikom przypisujemy szczególną wagę, plan powinien być sporządzony systemem oddolnym. Od planu na najniższym szczeblu — do planu centralnego, w celu analizy ogólnej porównania z wskaźnikami planów ogólnogospodarczych, dokonania poprawek, zatwierdzenia przez władze gospodarcze i od planu centralnego — do planu na najniższym szczeblu, w celu wykonania i kontroli.

2 Podstawowym warunkiem operatywności planu jest oddolny system jego budowy.

Tego rodzaju system byłby bardzo prosty technicznie, gdyby istniał jeden bank ześrodkowujący całą działalność wymagającą gotówkowych płatności. Inaczej mówiąc gdyby istniał jeden bank finansujący produkcję i wymianę oraz administrujący rachunkami wszystkich organizacji gospodarczych, administracyjnych i społecznych.

W obecnej naszej strukturze bankowości, budowa planu kasowego systemem oddolnym wymaga czterech ogniw wiążących poszczególne elementy planu.

Pierwszym ogniwem jest organizacja gospodarcza, administracyjna lub społeczna, posia-

dająca rachunek w banku, dokonująca obrotów gotówkowych z bankiem. Specjalnie podkreślamy fakt dokonywania obrotów gotówkowych z bankiem, gdyż istnieją organizacje posiadające rachunek w banku, ale bez ruchu gotówkowego (np. rachunki inwestorów) i zupełnie przeciwnie istnieją organizacje nie posiadające rachunku w banku, a pobierające stale z banku gotówkę, np. oddziały przedsiębiorstw budowlanych, kierownictwo budowy, przy pomocy tzw. „akredytywy” lub „subakredytywy”.

Drugim ogniwem jest oddział banku lub NBP, który wiąże w jeden zbiorczy plan wnioski kasowe poszczególnych organizacji pracujących z danym oddziałem banku lub NBP.

Trzecim ogniwem jest oddział NBP, który wiąże w jeden plan zbiorcze plany pracujących z nim oddziałów, banków i zbiorczy plan własnych klientów. Plan oddziału NBP jest już pełnym planem w przekroju regionalnym.

Czwartym i ostatnim ogniwem jest Centrala NBP, która wiąże w ogólny plan kasowy regionalne plany poszczególnych oddziałów NBP.

Schemat organizacyjny planu kasowego komplikują w znacznym stopniu spółdzielnie kredytowe. Spółdzielnie te pracują i mają obroty gotówkowe nie z oddziałami NBP, lecz ze swoimi centralami finansowymi, co zasadniczo stwarza w schemacie organizacyjnym planu jeszcze jedno pośrednie ogniwo. Można by uniknąć powyższych trudności przez pominięcie treści działalności spółdzielni kredytowych i ujęcie w planie wyłączenie obrotów gotówkowych „spółdzielnia — bank”.

Rozwiązanie tego rodzaju byłoby zupełnie słuszne, gdyby spółdzielnie kredytowe, a przede wszystkim Gminne Kasy Spółdzielcze, nie posiadały licznych klientów ze strony gospodarki społecznej i administracji publicznej, których obroty mają duży wpływ na zasadnicze pozycje planu kasowego. Mamy tutaj na myśli Spółdzielnie Samopomocy Chłopskiej oraz Gminne Związki Samorządowe.

W schemacie organizacyjnym planu przyjęto pośrednie rozwiązanie. Spółdzielnie zostały potraktowane jak gdyby filie banków, z którymi pracują. W ten sposób klienci spółdzielni ze strony gospodarki społecznej i administracji publicznej składają swoje plany (wnioski kasowe) wprost do oddziału banku, a bank rozpatruje je tak, jak wnioski własnych klientów.

Spółdzielnie kredytowe w swoich wnioskach kasowych ujmują wyłącznie obroty gotówkowe z tytułu obsługi gospodarki nieuspołecznionej i ludności (globalnie), z tytułu własnych wydatków administracyjno-gospodarczych i z tytułu obrotów o charakterze ściśle manipulacyjnym.

Jak technicznie sprawa ta jest rozwiązana, zwłaszcza na odcinku sprawozdawczości, powiemy w trzeciej części artykułu przy omawianiu techniki planowania i sprawozdawczości.

Drugim warunkiem operatywności planu jest planowanie na krótkie okresy czasu. Stosownie do tego plan kasowy jest sporządzany w okresach kwartalnych z dodatkowym podziałem treści planu na poszczególne miesiące kwartału.

I wreszcie trzecim warunkiem operatywności planu jest możliwość skontrolowania wyników z wykonania planu przy pomocy sprawozdawczości.

Sprawozdawczość w schemacie organizacyjnym planu dzieli się na dwa rodzaje.

Zasadnicza sprawozdawczość opiera się na aparacie bankowym. Sprawozdawczość ta jest szybka, obejmuje dekadowe okresy czasu, ale dotyczy wyłącznie obrotów gotówkowych między bankiem a klientem. Nie ujmuje zatem pełnych obrotów gotówkowych w gospodarstwie narodowym.

Przy założeniu całkowitej realizacji zasady jedności kasy (kasą klienta jest kasa banku), sprawozdawczość powyższa byłaby zupełnie wystarczająca. Z uwagi jednak na to, że zasada jedności kasy nie jest u nas jeszcze stosowana w pełni przez wszystkie organizacje, a ponadto w celu dokładnego skontrolowania wykonania planu poszczególnych uczestników, jest przewidziana w schemacie organizacyjnym, sprawozdawczość opierająca się na sprawozdaniach poszczególnych uczestników. Ten drugi rodzaj sprawozdawczości, będący w zasadzie tylko uzupełnieniem dekadowej sprawozdawczości bankowej, będzie miał charakter miesięcznego raportu z wykonania planu.

TECHNIKA PLANOWANIA I SPRAWOZDAWCZOŚCI

Omówimy czynności związane z planowaniem kasowym oraz czynności związane ze sprawozdawczością z wykonania planu poszczególnych uczestników, w następującej kolejności:

I. Czynności przy sporządzaniu planów:

- 1) na szczeblu klienta,
- 2) na szczeblu oddziału banku,
- 3) na szczeblu oddziału NBP.

II. Czynności przy sporządzaniu sprawozdawczości:

- 1) na szczeblu klienta,
- 2) na szczeblu oddziału banku,
- 3) na szczeblu oddziału NBP.

I.

1. Uczestnicy planowania kasowego zostali podzieleni na cztery grupy.

Do pierwszej grupy (A) należą wszystkie kasowe organy skarbowe państwa i samorządu (np. urzędy skarbowe, izby skarbowe, związki samorządowe), które zajmują się pobieraniem wszelkich podatków i opłat na rzecz państwa lub samorządu i finansują wydatki związane z administracją państwa lub samorządu.

Druga grupa (B) obejmuje zbiorcze urzędy pocztowe.

Do trzeciej grupy (C) należą wszystkie spółdzielnie kredytowe, oddziały banków i oddziały NBP, z zakresu ich działalności związanej z obsługą gospodarki nieuspołecznionej i ludności, z zakresu ich własnej działalności administracyjno-gospodarczej oraz z zakresu ich obrotów o charakterze technicznym.

Do czwartej grupy (D) najliczniej, należą wszystkie przedsiębiorstwa i instytucje niewymienione w grupach A, B i C.

Do opracowania planu poszczególnych uczestników służy formularz Wz. 1 (Cz. I Instr.), podzielony odpowiednio na cztery grupy (A, B, C, D) i składający się z dwóch części: strony przychodów i strony rozchodów. Treść formularza stanowią wszystkie omówione elementy: stan kasy na początku i na koniec okresu planowanego, przychody i rozchody gotówkowe według omówionej klasyfikacji i saldo obrotów z bankiem właściwym. Wszystkie elementy są podawane w sześciu rubrykach. W pierwszej kolumnie klient podaje odpowiednie kwoty zaplanowane już poprzednio na kwartał bieżący. W drugiej kolumnie wykonanie planu w bieżącym kwartale za dwa pierwsze miesiące. W trze-

ciej kolumnie odpowiednie kwoty obecnie zaplanowane na kwartał następny. I w kolumnie czwartej, piątej i szóstej podział zaplanowanych kwot kwartalnych na poszczególne miesiące kwartału.

Porównanie odpowiednich pozycji kwartału bieżącego i planowanego robi się specjalnie dla orientacji zarówno klienta jak i oddziału banku, który powinien wniosek klienta zanalizować.

Na odwrotnej stronie formularza Wz. 1A i 1D przeznaczonego dla organizacji, które mogą korzystać z usług poczty lub banku w zakresie gotówkowego inkasa lub wypłat gotówkowych, o czym mówiliśmy dokładnie w II części artykułu, są podane specjalne rubryki dla wykazania tego rodzaju obrotów.

Na następujące zasadnicze sprawy, dotyczące techniki planowania, trzeba zwrócić specjalną uwagę. Istnieją takie organizacje, które nie posiadają własnych rachunków w banku i pobierają gotówkę lub odprowadzają gotówkę na rachunek organizacji, której podlegają administracyjnie lub kasowo (np. filie handlowe, stacje kolejowe). Istnieją również takie organizacje, które otrzymują gotówkę na własne gotówkowe wydatki z innych organizacji (np. urzędy i instytucje z kasowych organów skarbowych). W tych wypadkach organizacje czy to nadrzędne hierarchicznie, czy też tylko finansujące, muszą uwzględniać we wnioskach kasowych kasę oraz przychody i rozchody gotówkowe podległych lub finansowanych organizacji i dopiero wyprowadzić saldo obrotów z bankiem właściwym.

Klient opracowuje jeden wniosek kasowy niezależnie zupełnie od ilości kont, jakie posiada w jednym banku. W wypadku, gdy klient korzysta z usług banku zastępczego, wówczas jego postępowanie może być trojakiego rodzaju:

- a) gdy obrót gotówkowy z bankiem zastępczym ma charakter wyłącznie przychodowy (wpływy są przelewane na rachunek główny w banku właściwym), wówczas klient nie składa wniosku do zastępczego banku. Powyższe przychody gotówkowe są już ujęte zarówno przez bank (we wz. 1C) jak i przez klienta we właściwych pozycjach wniosku, jaki klient składa do banku, w którym posiada rachunek główny. Na przykład, gdy klient sam odprowadza swoje przychody gotówkowe na rachunek główny, wpłacając je do banku zastępczego, wówczas wykazuje je w po-

zycji „gotówka odprowadzona przy pomocy poczty lub banku“, a w wypadkach wpłat gotówkowych dokonanych przez osoby trzecie, wykazuje je na odwrotnej stronie wniosku „inkaso gotówkowe przy pomocy PKO lub banku“;

- b) gdy obrót gotówkowy z bankiem zastępczym ma charakter przychodowo-rozchodowy (bez jednoczesnego korzystania przez klienta z tego rodzaju obrotów na rachunku głównym), wówczas klient składa wniosek kasowy do banku zastępczego a odpis wniosku wysyła do banku, w którym ma rachunek główny;
- c) w wypadku, gdy obrót gotówkowy przychodowo-rozchodowy ma miejsce na dwóch rachunkach i w banku, gdzie klient ma rachunek główny i w banku zastępczym, wówczas klient jest obowiązany złożyć dwa odrębne wnioski kasowe, odpowiadające obrotom gotówkowym z danymi bankami, i wysyłać jednocześnie do banku, w którym ma rachunek główny, odpis wniosku złożonego w banku zastępczym.

Obroty gotówkowe przychodowo-rozchodowe na dwóch rachunkach są zasadniczo sprzeczne z ustawą z dnia 1 lipca 1949 r. Zgodnie z treścią tej ustawy, każdy klient winien ześrodkować swoje obroty w jednym właściwym dla niego banku. Z uwagi jednak na to, że można się spotkać jeszcze w praktyce z dwutorowością w rozrachunku gotówkowym, podyktowaną lokalnymi przyczynami, przewidujemy w schemacie organizacyjnym planu tego rodzaju wypadki, sądzimy jednak, że będą one bardzo rzadkie i będziemy dążyć przy pomocy kontroli celowości tego rodzaju obrotów, do całkowitego ich wyeliminowania.

Wnioski kasowe klientów muszą być złożone w banku do dnia piątego miesiąca poprzedzającego planowany kwartał. Składane są w dwóch egzemplarzach, z których jeden po zatwierdzeniu przez bank zostaje klientowi zwrócony. Należy mieć na uwadze fakt, że zatwierdzony wniosek kasowy nie zwalnia klienta z obowiązku, stosowanego dotychczas, udokumentowania potrzeby podjęcia gotówki z banku.

2) Oddział banku sporządza wniosek kasowy na formularzu wz. 4 i wz. 5 (Cz. II Instr.). Układ wniosku kasowego oddziału banku różni się tym od układu wniosku klienta, że klasyfikacja przychodów i rozchodów jest podana na oddzielnym formularzu (wz. 5), który stanowi załącznik do wniosku kasowego (wz. 4).

Oddział banku przystępując do opracowania wniosku kasowego musi dokonać następujących czynności:

- a) przeprowadzić wstępną kontrolę wniosków klientów i zestawić je według odpowiednich grup (A, B, C, D),
- b) sporządzić własny pomocniczy wniosek kasowy na form. 1C i dołączyć go do zestawienia grupy C,
- c) połączyć odpowiednie pozycje wszystkich czterech grup na wspomnianych formularzach wz. 4 i wz. 5.

Wniosek kasowy oddziału banku wykazując stan kasy klienta na początku i na koniec okresu oraz stan kasy własnej (łącznie z kasą spółdzielni kredytowych), wielkość przychodów i rozchodów gotówkowych klientów i własnych (wg klasyfikacji na załączniku) zamyka się saldem obrotów gotówkowych z właściwym oddziałem NBP.

Oddział banku winien złożyć swój wniosek kasowy wraz z załącznikami najdalej do dnia 11 miesiąca poprzedzającego planowany kwartał. Posiada zatem sześć dni czasu na opracowanie, gdyż klienci oddziału powinni złożyć swoje wnioski do dnia piątego miesiąca poprzedzającego planowany kwartał.

3) Oddział NBP sporządza swój wniosek kasowy na formularzach wz. 10 (Cz. III Instr.) i wz. 5 (Cz. II Instr.). Formularz wz. 5 służy zatem jako załącznik do wniosku zarówno oddziału banku jak i oddziału NBP. Układ wniosku oddziału NBP jest taki sam jak układ wniosku oddziału banku i klienta, wobec czego nie będziemy go słownie ilustrować.

Jeżeli chodzi o czynności oddziału NBP przy sporządzaniu wniosku, to są one bardzo zbliżone do czynności oddziału banku. Pierwsze czynności, wyszczególnione wyżej w punkcie a i b, które są nawet identyczne, oddział NBP wykonuje w tym samym czasie, tj. od 5 do 11 dnia miesiąca poprzedzającego planowany kwartał.

Następne czynności oddział NBP może wykonać dopiero po otrzymaniu wniosków z oddziałów banków. Czynności te polegają na przeprowadzeniu wstępnej kontroli tych wniosków i na połączeniu ich w jedną całość.

Po przeprowadzeniu powyższych czynności oddział NBP sporządza własny wniosek kasowy, co w rzeczywistości polega na odpowiednim przeniesieniu pozycji podanych przez oddziały i pozycji dotyczących własnych klientów na form. wz. 10 i wz. 5.

Wniosek kasowy oddziału NBP wykazując: Stan kasy na początek i na koniec okresu

- 1) klientów banków,
- 2) klientów NBP,
- 3) własnej kasy banków, NBP i spółdzielni.

Przychody i rozchody (wg klasyfikacji na załączniku)

- 1) klientów banków,
- 2) klientów NBP,
- 3) własne banków,
- 4) własne NBP

zamyka się wzrostem lub spadkiem emisji.

Oddział NBP winien przesłać swój wniosek kasowy do Centrali najdalej do dnia 16 miesiąca poprzedzającego planowany kwartał.

II.

1) Pierwszą czynnością klienta w ramach sprawozdawczości z wykonania planu jest podawanie na załącznikach do dowodów wpłat lub podjęcia gotówki z banku, odpowiedniej klasyfikacji przekazanej lub podjętej kwoty. Załączniki w tym celu przygotowane (małe formularze — format A6) mają taką samą klasyfikację przychodów i rozchodów, jaka znajduje się na wniosku klienta. Z obowiązku powyższej klasyfikacji są zwolnione zbiorcze urzędy pocztowe.

Na dwie okoliczności należy zwrócić szczególną uwagę. Wpłaty dokonywane przez klienta do banku zastępczego na rachunek wyłącznie przychodowy (bez prawa dyspozycji) w celu odprowadzenia gotówki na rachunek główny do banku właściwego, nie wymagają klasyfikacji wpłaconej kwoty, a zatem załącznika w tym wypadku klient do wpłaty nie dołącza. Tak samo nie wymaga klasyfikacji zlecenie wypłaty wręczone bankowi, na rzecz różnych osób. Na przykład zlecenie wypłaty emerytur wręczone PKO. Powyższe obroty gotówkowe ze względów technicznych nie są klasyfikowane w sprawozdawczości dekadowej banków, do której to sprawozdawczości służą omawiane załączniki.

Właściwą sprawozdawczość z wykonania planu klient sporządza raz na miesiąc. Dla celów powyższej sprawozdawczości oraz w celu stałej kontroli przychodów i rozchodów gotówkowych klient prowadzi bieżący wykaz obrotów kasowych na formularzu wz. 2 (Cz. I Instrukcji). Formularz ten zawiera takie same elementy, jakie zawierał wniosek kasowy na omówionym już formularzu wz. 1.

Obroty kasowe na formularzu wz. 2 są sumowane w okresach dekadowych, przy czym przy końcu drugiej dekady sumuje się obroty za dwie dekady łącznie, a przy końcu trzeciej dekady sumuje się obroty za cały miesiąc i wprowadza odpowiednie procenty wykonania planu miesięcznego i kwartalnego.

Po zakończeniu miesiąca (w terminie 10-dniowym) klient składa właściwemu bankowi sprawozdanie z wykonania planu na formularzu wz. 3 (Cz. I Instrukcji). Sprawozdanie to jest zwykłym wyciągiem sum dekadowych z formularza wz. 2.

Formularze wz. 2 i wz. 3 tak samo jak i formularz wz. 1 są zaopatrzone odpowiednimi literami A, B, C, D, zależnie od tego, dla jakiej grupy klientów są przeznaczone.

Wszystkie czynności klienta związane zarówno z planowaniem jak i sprawozdawczością są ujęte w ramach trzech formularzy wz. 1A — 1D. „Wniosek kasowy“, wz. 2A — 2D. „Wykaz obrotów gotówkowych“ i wz. 3A — 3D. „Sprawozdanie z wykonania planu“.

2) Oddziały banków w celu stałej codziennej kontroli obrotów gotówkowych oraz w celu sporządzania dekadowej sprawozdawczości prowadzą bieżący wykaz obrotów kasowych na formularzu wz. 6 (Cz. II Instrukcji).

Wykaz ten oddziały banków sporządzają z załączników do wpłat i wypłat gotówkowych dokonanych na rzecz klientów z własnej kasy i kasy odpowiednich gminnych lub miejskich spółdzielni kredytowych, z dziennego sprawozdania sporządzanego przez odpowiednie gminne lub miejskie spółdzielnie kredytowe na formularzu wz. 6/S, a dotyczącego obrotów gotówkowych z gospodarką nieuspołecznioną, ludnością itp., notowanych bieżąco przez spółdzielnie na formularzu wz. 2C oraz na podstawie własnych obrotów gotówkowych z gospodarką nieuspołecznioną, ludnością itp., notowanych tak samo jak przez spółdzielnie na formularzu wz. 2C.

W wypadku, gdy gminna lub miejska spółdzielnia kredytowa ma małe obroty i utrudnioną łączność z właściwym oddziałem banku, instrukcja zwalnia ją z obowiązku codziennego przysyłania wykazu obrotów i wówczas oddział banku notuje na formularzu wz. 6 jedynie ogólne kwoty pobranej lub wpłaconej gotówki przez spółdzielnię, w przewidzianych specjalnie dla tego celu rubrykach.

Notowania na formularzu wz. 6 dają oddziałowi banku orientację z wykonania własnego

planu kasowego w pozycji „Saldo obrotów z NBP“. Poszczególne pozycje przychodów i rozchodów nie pokrywają się z odpowiednimi pozycjami wniosku kasowego oddziału (wz. 4 i wz. 5), gdyż na wniosku kasowym są ujmowane pełne obroty gotówkowe klienta, a na formularzu wz. 6 jedynie obroty gotówkowe między bankiem a klientem. Przy dobrej realizacji zasady „jedności kasy“ powyższe różnice powinny być zupełnie nieznaczne.

W wypadku, gdy oddział banku stwierdzi z formularza wz. 6, że saldo obrotów gotówkowych z NBP kształtuje się niezgodnie z planem, może już, nie czekając na sprawozdania miesięczne klientów, na podstawie dokonywanych bieżąco notowań, zorientować się, w jakiej grupie przychodów lub rozchodów są rozbieżności z planem i poczynić odpowiednie środki zaradcze.

W tym celu wskazane byłoby, żeby oddział banku dla niektórych poważniejszych klientów prowadził dodatkowo indywidualną kartę obrotów gotówkowych.

Po zakończeniu dekady oddział banku sumuje notowania na formularzu wz. 6 i wyniki przenosi na formularz wz. 7 (Cz. II Instrukcji), który jest sprawozdaniem oddziału banku składanym we właściwym oddziale NBP.

Sprawozdanie to oddział banku powinien złożyć nie później niż drugiego dnia po zakończeniu dekady.

Miesięczna sprawozdawczość oddziału banku, opierająca się o odpowiednie sprawozdania klientów, jest sporządzana przez oddział na formularzu wz. 8 wraz z załącznikiem formularza wz. 9.

Tok prac oddziału przy sporządzaniu miesięcznego sprawozdania jest identyczny z omówionym już tokiem prac przy sporządzaniu wniosku kasowego.

Sprawozdanie miesięczne oddział banku składa właściwemu oddziałowi NBP nie później niż w 15 dni po zakończeniu miesiąca sprawozdawczego.

3) Oddział NBP prowadzi tak samo jak i oddział banku wykaz dziennych obrotów gotówkowych, jednak na innym formularzu, a mianowicie na wz. 11. Wykaz ten różni się od wykazu prowadzonego przez oddziały banków w sposób następujący:

- a) nie ma pozycji „gotówka wpłacona przez spółdzielnie kredytowe“ i „gotówka podjęta przez spółdzielnie kredytowe“, gdyż

NBP nie ma bezpośredniego kontaktu z gminnymi i miejskimi spółdzielniami kredytowymi;

- b) posiada dodatkowe pozycje „Banki — wpłaty“ i „Banki — wypłaty“;
- c) zamiast bilansującej pozycji „Saldo obrotów“, posiada pozycję „wzrost emisji“ lub „spadek emisji“.

Sposób wypełniania formularza wz. 11 przez oddział NBP jest podobny do omówionego już sposobu wypełniania formularza wz. 6 przez oddziały banków. Nie powinny zachodzić tutaj wypadki związane z gminnymi i miejskimi spółdzielniami kredytowymi.

Sprawozdanie dekadowe z wykonania planu oddział NBP sporządza na takim samym formularzu jak i oddział banku, a mianowicie na formularzu wz. 7, łącząc, rzecz naturalna, na tym formularzu zarówno podsumowane własne obroty z formularza wz. 11 jak i obroty ze sprawozdań dekadowych nadesłanych przez właściwe oddziały banków.

Na jedną sprawę oddział NBP musi zwrócić specjalną uwagę.

Wpłaty i wypłaty dla banków są notowane na formularzu wz. 11 w ogólnych sumach bez klasyfikacji, w pozycjach „Banki — wpłaty“ i „Banki — wypłaty“. Po zakończeniu dekady i po otrzymaniu sprawozdania dekadowego z właściwych oddziałów banków, oddział NBP winien porównać saldo wspomnianych pozycji z arkusza prowadzonego przez siebie z ogólną pozycją „saldo obrotów z NBP“ zestawioną z dekadowych sprawozdań oddziałów.

Po uzgodnieniu tych wielkości, oddział NBP sporządza własne sprawozdanie dekadowe i zamiast pozycji „wpłaty i wypłaty dla banków“ z formularza wz. 11, przenosi na formularz wz. 7, całą treść dekadowych sprawozdań nadesłanych przez banki.

Termin wysyłki sprawozdania dekadowego do Centrali NBP upływa czwartego dnia po zakończeniu dekady.

Sprawozdanie miesięczne oddział NBP sporządza na formularzu wz. 12 z załącznikiem wz. 9 i opiera na sprawozdaniach właściwych oddziałów banków, sprawozdaniach miesięcznych bezpośrednich klientów oraz na danych z własnych obrotów notowanych na formularzu wz. 2C.

Termin wysyłki sprawozdania miesięcznego do Centrali NBP upływa dwudziestego dnia po zakończeniu miesiąca sprawozdawczego.

JÓZEF SZYROCKI

ANALIZA OBIEGU ŚRODKÓW OBROTOWYCH

Dotychczasowe wysiłki naszej młodej gospodarki narodowej szły z konieczności w kierunku osiągnięcia najlepszych wyników co do ilości i jakości produkcji. W tym okresie, który dla nas był początkowym, nie znaleziono czasu na wprowadzenie takich usprawnień, które byłyby rezultatem najwłaściwszego wykorzystania potencjału gospodarczego przy najniższych kosztach; obserwowaliśmy więc wykonywanie ilościowe i jakościowe planów przy niewspółmiernie wysokich środkach obrotowych tkwiących w przedsiębiorstwach.

Gospodarka radziecka, szczycąca się dłuższymi tradycjami, nie ograniczyła się do wykonywania ilościowego i jakościowego produkcji a badania swe posunęła dalej — zapewniając sobie dalszy rozwój przez wprowadzenie zasady maksimum korzyści przy minimum nakładów.

Znane są osiągnięcia przedsiębiorstw radzieckich zsynchronizowane z wysiłkami banków finansujących — wiadomy też jest wynik tego współzawodnictwa, które aczkolwiek przyniosło już wiele korzyści, bynajmniej nie zostało zakończone — wręcz przeciwnie — wciąga ono w swe działanie coraz to nowe ogniwa życia gospodarczego.

Znane też są główne założenia przyspieszenia obiegu środków obrotowych, zainicjowanego przez Hajduckie Zakłady Hutnicze, a z doświadczeń nabytych przez te ostatnie specjalnie to, że akcja przyspieszenia obiegu środków obrotowych nie może się ograniczyć do jednego zakładu, lecz, że musi ona wciągnąć w swe ramy wszystkie przedsiębiorstwa i — co zasługuje na specjalne podkreślenie — przedsiębiorstwa wszystkich rodzajów działalności, a więc: produkcyjne, zaopatrzenia, zbytu i usług a także jednostki typowo administracyjne; te ostatnie specjalnie w zakresie harmonizowania prac podległych im jednostek.

Akcja przyspieszenia obiegu środków obrotowych nie da należytego wyniku, jeżeli w wysiłkach nad jej przeprowadzeniem nie będą uczestniczyć wszyscy pracownicy danego zakła-

du i zakładów pozostających z nim w stosunkach finansowo-gospodarczych i to zarówno technicy jak i finansisci, fizyczni jak i unysłowi.

Rola nasza, to jest rola bankowców, jest niewspółmierna, gdyż kontrolując i finansując jednostki gospodarcze mamy wyjątkową możliwość śledzenia prawidłowości przebiegu procesów finansowo-gospodarczych, porównywania ich z procesami zakładów pokrewnych, koordynowania tych procesów na szczeblu zazębiania się działalności dwu jednostek — mając wgląd w przedsiębiorstwo od momentu rozpoczęcia do momentu zakończenia się rotacji. Poza tym na jedną z faz tej rotacji, to jest na zainkasowanie należności, mamy wpływ bezpośredni — gdyż sami stwarzamy podstawy rozrachunku i na nich opieramy swą działalność.

Zastanówmy się więc nad tym jak podejść do analizy obiegu środków obrotowych w przedsiębiorstwie i jak wykryć główne jego niedociągnięcia. Ustalić musimy w pierwszym rzędzie pojęcie, co składa się na obieg środków obrotowych i w jakiej formie one występują w przedsiębiorstwie — zwłaszcza — że uznając celowość tej akcji zamierzamy ją wprowadzić nie indywidualnie a masowo.

Środki obrotowe występują w przedsiębiorstwie pod różnymi postaciami, a więc w postaci pieniądza (kasa i rachunek bankowy), z której przechodzą do postaci towarowej (surowce, materiały, paliwo itp.), następnie do fazy produkcyjnej (roboty w toku, surowce i materiały będące w toku procesów produkcyjnych), z kolei wracają do masy towarowej jako wyroby gotowe, by w końcu zamienić się na formę pieniężną — przez zainkasowanie należności. Środki obrotowe przebiegają więc przez wszystkie fazy pracy danego przedsiębiorstwa i zamykają dokonany krąg.

Cały obieg środków obrotowych można podzielić na dwie zasadnicze części — na część dotyczącą produkcji i na część dotyczącą obrotu.

Część dotycząca produkcji odzwierciedla ten okres, w którym surowiec wszedł w fazę pro-

dukcji — do czasu wypuszczenia go jako wyrób gotowy; przez część dotyczącą obrotu rozumie my środki pieniężne i towary przeznaczone dla realizacji i część ta jest przeznaczona do przeniesienia wyrobów gotowych z produkcji do odbiorców.

Wartość środków obrotowych tkwiących w części produkcyjnej i w części obrotowej stanowi całokształt środków obrotowych przedsiębiorstwa.

Przechodząc do sedna sprawy, to jest to określenia udziału, w jakim będziemy mogli przyczynić się do przyspieszenia wykonania planu sześciolletniego — musimy sięgnąć do metod jego określenia.

Szybkość obiegu środków obrotowych można wyrazić trzema sposobami, a mianowicie:

1. przez okres ich obrotu w dniach,
2. przez liczbę ich obrotu w ciągu roku i
3. przez wartość produkcji gotowej, przypadającej na jedną złotówkę środków obrotowych, przy czym przez okres obiegu środków obrotowych rozumie się czas ich przechodzenia przez poszczególne fazy obiegu.

Na przykład jeżeli przedsiębiorstwo musi posiadać 20-dniowy zapas materiałów, to pierwsza faza obiegu, czyli przebywanie materiałów na składzie, wynosić winno — 20 dni i tylko 20 dni.

To samo dotyczy dalszych faz obiegu, a więc procesu technologicznego, który — jeżeli od chwili wydania surowca do procesu produkcyjnego do chwili otrzymania produkcji gotowej wymaga okresu trzytygodniowego — to faza ta wynosi według normy 21 dni.

Zapasy produkcji gotowej — ustalone dla danego przedsiębiorstwa z uwzględnieniem warunków wysyłki w wysokości jednotygodniowej produkcji — określają obieg w tej fazie na 7 dni.

Zainkasowanie należności pociąga za sobą przesłanie faktury do banku, pięciodniowe respiro i powrót należności na rachunek operacyjny podawcy — co „kosztuje“ przeciętnie 9 dni.

Jeżeli zaś na wypłatę robocizny i zakup środków produkcji przedsiębiorstwo musi posiadać środki obrotowe w wysokości np. pięciodniowych kosztów — wówczas to stadium cyklu wynosi 5 dni.

W sumie otrzymamy $20 + 21 + 7 + 9 + 5 = 62$ dni a stąd wniosek, że środki obrotowe

obracają się w danym przedsiębiorstwie 5,8 raza ($360 : 62$).

Ten ostatni wynik, to jest, że środki obrotowe obracają się w danym przedsiębiorstwie 5,8 raza, jest zarazem drugą formą wyrażania szybkości obiegu środków obrotowych.

Do obliczenia tego dochodzimy też i inną drogą, bo przez przeciwstawienie rocznym wydatkom na produkcję — posiadanych przeciętnie środków obrotowych.

W konkretnym przykładzie, jeżeli środki obrotowe obracają się 5,8 raza w ciągu roku, to suma ich rozchodu w ciągu roku winna być 5,8 raza wyższa od sumy obecnych środków obrotowych; na odwrót licząc — jeżeli roczny rozchód środków obrotowych wynosił 290/M a ich stan obecny wynosi 50/M, to stosunek ten oznacza, że obracalność środków dokonywała się 5,8 raza w ciągu roku.

Analogicznie można obliczyć szybkość obiegu środków obrotowych w poszczególnych stadiach. W tym celu należy porównać sumę środków obrotowych w poszczególnych stadiach obrotu z ogólną sumą środków obrotowych i okresem ich obrotu.

Na przykład jeżeli wartość niezakończonych produkcji wynosi 85,5/M, przy ogólnej sumie środków obrotowych 290/M i przeciętnej długości ich obrotu 62 dni, to łatwo obliczyć, że proces produkcji pochłania 29,5% sumy ogólnej środków i odpowiada 29,5% długości obrotu — czyli 21 dniom (29,5% od 62 dni).

Jeżeli chodzi o cyfrowe przedstawienie szybkości obiegu środków obrotowych w trzeciej formie, to jest przez wyrażenie przypadającej na jeden zł. ilości produkcji — nie wystarczy dane omawiane dotychczas, gdyż wartość produkcji jest wyrażana w jej ocenie, a także fabryczny koszt własny jest wyższy od rocznego rozchodu środków obrotowych; gdyby więc pod uwagę wziąć stosunek między wartością produkcji a funduszami obrotowymi to wyolbrzymiono by szybkość obiegu.

Na przykład produkcja, na którą przedsiębiorstwo wydało 290/M zbyta będzie z zyskiem za zł 300/M, co przy posiadaniu środków obrotowych na zł 50/M oznaczałoby, że na jeden zł środków przypada produkcji za zł sześć ($300:50$). Nieścisle byłoby jednak wyciąganie stąd wniosku, że środki obrotowe obróciły się sześciokrotnie i że długość obrotu wynosi 60 dni ($360 : 60$) — gdyż jak uprzednio obliczyliśmy,

długość obrotu wynosiła 62 dni, a obracalność — 5,8 raza w ciągu roku.

Pomimo to wskaźnik wartości produkcji przypadającej na jeden zł wyraża — choć niezupełnie ściśle — szybkość obiegu środków obrotowych; ponieważ zaś zawsze można go szybko określić w każdym przedsiębiorstwie, należy go więc uważać za istotny, jeżeli chodzi o kontrolę obiegu środków obrotowych.

Znając główne zasady wyrażania szybkości obiegu środków obrotowych przejdźmy do ich zastosowania w przedsiębiorstwie.

Założeniem powodzenia tego zadania jest znajomość przedsiębiorstwa od strony jego ekonomiki i struktury organizacyjnej — po czym przystąpić można do zestawienia analitycznych danych dotyczących obracalności środków obrotowych na podstawie bilansu, który obrazuje całokształt sytuacji danej jednostki.

Na przykład bilans fabryki, której koszt własny na przestrzeni pewnego roku wyniósł zł 300/M, wykazuje na koniec tego roku następujące sumy środków obrotowych:

1) surowce i materiały	50/M
2) nieukończona produkcja	30/M
3) wyroby gotowe	20/M
4) środki płatnicze	10/M
5) odbiorcy	40/M

Razem 150/M

Jeżeli podzielimy koszt własny produkcji, tj. zł 300/M, przez ogólną sumę środków obrotowych, tj. zł 150/M, dowiemy się, że środki obracają się w ciągu roku dwa razy.

Jeżeli zaś uwzględnimy, że rok liczy 360 dni, to z podzielenia tego przez częstotliwość obrotu wyprowadzimy, iż okres obiegu środków obrotowych w przedsiębiorstwie trwa 180 dni.

To samo możemy uczynić w stosunku do każdej fazy obiegu środków obrotowych, a to przez przeciwstawienie ogólnej sumy środków obrotowych, tj. zł 150/M — sumie środków uwięzionych w danej fazie. Ustalimy wówczas udział tego okresu czasu w ogólnej ilości dni zużytych na obieg tych środków przez całe przedsiębiorstwo — mnożąc zaś ten udział przez ogólną ilość dni obiegu, otrzymamy okres czasu zużyty na obieg środków przez daną fazę.

Konkretny przypadek z przykładu:

Remanenty surowców i materiałów wynoszą 50/M, co równa się $33\frac{1}{3}\%$ ogólnej sumy środków obrotowych (150/M). Z tego wniosek, że okres czasu znajdowania się w magazynie su-

rowców i materiałów wynosi $33\frac{1}{3}\%$ całego okresu obiegu środków, czyli $33\frac{1}{3}\%$ od 180 dni, co stanowi 60 dni.

To samo w odniesieniu do nieukończonej produkcji przedstawia się następująco:

W produkcji figuruje kapitał w sumie zł 30/M, co stanowi 20% całego kapitału obrotowego.

Mnożąc 180 przez 20 i dzieląc przez 10 otrzymujemy 36 dni, co stanowi okres czasu, w którym kapitał uwięziony jest w samej produkcji.

Czyniąc analogicznie z pozostałymi fazami ustalamy, że:

wyroby gotowych znajduje się	
na składzie na okres	24 dni
środków płatniczych na	12 dni
a ekspedycja i inkaso należności trwa	48 dni
surowców i materiałów — jak to wynika z obliczenia — na	60 dni
i wreszcie nieukończonej produkcji na	36 dni

Razem cykl trwa 180 dni.

Zestawiliśmy dane faktyczne, które należałoby przeciwstawić danym normatywnym — by stwierdzić — w jakim stopniu przedsiębiorstwo przyczyniło się do wydłużenia rotacji, a w związku z tym, jakie środki zaangażowało niepotrzebnie.

Na przykład zatwierdzony dla danego przedsiębiorstwa normatyw wyrażał się w następujących wskaźnikach (w dniach):

wyroby gotowe	15	stan faktyczny	24
środki płatnicze	5	„	12
należności	9	„	48
surowce i materiały	90	„	60
roboty w toku	51	„	36
Razem 170 „ „			180

Porównując ogólną sumę zatwierdzonego normatywu z ogólną sumą faktycznego stanu nie widzimy kardynalnych błędów przedsiębiorstwa; wręcz przeciwnie cyfry te są zgrane — jak na obecne jeszcze warunki — pocieszająco.

W rzeczywistości jednak sprawa przedstawia się odwrotnie, gdyż w przedsiębiorstwie tym zaistniały aż dwie nieprawidłowości, tj.:

- złe ustalenie normatywów środków obrotowych i
- wydłużenie rotacji środków obrotowych, przy czym obydwie one uzupełniły się, zaciemniając tym właściwy — bardzo charakterystyczny — obraz przedsiębiorstwa.

Do ustalenia tego dochodzimy przez porównanie ze sobą normowanych i faktycznych stanów w poszczególnych fazach obiegu.

Na przykład w wyrobach gotowych przedsiębiorstwo zamroziło wartość dziewięciodniowej produkcji (liczonej po kosztach własnych); w należnościach odbiorcy zawiedli, względnie przedsiębiorstwo „utopiło” (zwłoka w fakturowaniu) koszty 39-dniowej produkcji; w surowcach i materiałach „zaoszczędziło” 25 milionów (co równa się 30 dniom tej fazy obiegu); wreszcie proces produkcji „przyspieszyło” o 15 dni.

Błędem byłoby opieranie się na danych wyprobowanych w bilansie na jeden dzień, gdyż stan ten mógł być przypadkowy (np. wykończenie jednej partii wyrobów gotowych, wyczerpanie się zapasu surowców i materiałów w okresie zimowym — trudności transportowe, zator w zbycie z analogicznych względów, złożenie w banku „grubej faktury” — długofalowa produkcja itp.).

Dlatego też analiza obiegu środków obrotowych musi sięgnąć wstecz względnie musi być prowadzona systematycznie przez dłuższy okres czasu — tym dłuższy im większy wpływ na jej wynik wywierają warunki sezonowe. Jeżeli jednak — dla kontynuowania wywodów — przyjmujemy, że stan naprowadzony w przykładzie cyfrowym nie jest przypadkowy lecz trwały, dojść musimy do źródeł zła zaistniałego w przedsiębiorstwie.

Na przykład:

- 1) Dla udokumentowania mylnego stalenia normatywu surowców i materiałów, robimy fazę obiegu surowców i materiałów na subfazy, i tak:

		normatyw	stan faktyczny	
surowiec	A	7	5	
	B	10	10	
	C	10	27	30
materiał	A	9	3	
	B	7	8	
	C	47	63	30
razem		90	60	

Przyjmujemy znów, że nie jest to stan przypadkowy lecz przeciętny, zaobserwowany na przestrzeni dłuższego okresu czasu.

Podpada przede wszystkim potrzeba skorygowania poprzedniego stwierdzenia, że przedsiębiorstwo „zaoszczędziło” na surowcach i materiałach, jak widać odnosi się to tylko do mate-

rialów, gdyż w surowcach zauważamy „rozrzutność”.

Taką samą analizę możemy przeprowadzić w odniesieniu do poszczególnych surowców, tj. surowca A, B i C oraz do poszczególnych materiałów. Możemy też surowce czy materiały podzielić na inne grupy, np. na importowane (względnie pochodzące z importu) i na krajowe.

Do czego zmierzam przez powyższy wywód? Zmierzam do wykazania, że przy analizie obiegu środków obrotowych nie można się ograniczyć do zasadniczych faz tego obiegu, lecz że trzeba je „rozdrobnić” na możliwie najprostsze składniki — biorąc naturalnie pod uwagę, przy wyciąganiu wniosków, dłuższe okresy czasu oraz ekonomiką przedsiębiorstwa i sytuację na rynku.

- 2) Dla udokumentowania wydłużenia obiegu, z bezpośredniej lub pośredniej winy przedsiębiorstwa, analizujemy cykl inkasowania należności i tak:

	stan normowany	stan faktyczny
wystawienie faktury	5	9
droga do banku płatnika	2	3
respiro	5	8
powrót należności	2	3
	14	23

(zestawienie powyższe obejmuje także rezerwę płatniczą). Stwierdziliśmy, że stan należności wyrażający się w 48 dniach był przypadkowy i że przeciętny jest okres dni 23 (do wyliczeń dochodzimy przez zanalizowanie faktur — odnośnie wysyłki wyrobów gotowych i list inkasowych — odnośnie pozostałych danych).

W jakich momentach tkwi to zło?

- a) w opóźnionym wystawianiu faktur, w związku z czym zachodzi potrzeba zbadania organizacji ich obiegu i techniki wystawiania;
- b) w przedłużeniu dni pocztowych — zachodzi albo mylne ich zaplanowanie albo niedociągnięcia ze strony poczty lub nawet banku finansującego (wysyłka podaży na drugi dzień!);
- c) w przedłużeniu respirowania bankowego;
- d) jak w punkcie b).

Każdy z tych punktów można zgłębić w razie potrzeby, odbijającej się drastycznie na ogólnym wyniku, np. przez podzielenie punktu c) na faktury płatne w Banku Inwestycyjnym i w Narodowym Banku Polskim itp.

W podobny sposób do wykazanego w punkcie pierwszym niniejszego przykładu doszła Centrala Zaopatrzenia Materiałowego Przemysłu Węglowego do zaprojektowania normatywów dla Rejonowych Zjednoczeń Węglowych; zestawiono mianowicie stany faktyczne materiałów — rozbitych na 42 grupy — w odniesieniu do wszystkich zjednoczeń — z czego — po kilku-miesięcznej obserwacji wyciągnięto wnioski, że najbardziej korzystny stan (najniższy) w jednym ze zjednoczeń (stan poszczególnych grup — a nie całości) winien być normą dla wszystkich zjednoczeń. Zachodzić winna tylko korekta uwzględniająca odmienne warunki produkcji, lokalizacji itp.

Mimo że przykład podany z branży węglowej nie może być uogólniany, to jednak daje to podstawy do porównywania wyników przedsiębiorstw pokrewnych — czy to procesami technologicznymi, warunkami dostawy, lokalizacją, czy też strukturą organizacyjną — naturalnie to wszystko w odniesieniu do poszczególnych faz czy nawet subfaz obiegu środków obrotowych.

Analizowanie szybkości obiegu środków obrotowych na przestrzeni dłuższego okresu czasu ma ten plus, że zezwala na wyciąganie wniosków uwzględniających już wahania produkcji. Tego nie daje wartościowe porównywanie stanów materiałowych czy produkcyjnych, gdyż zawsze trzeba je sprowadzić do wspólnego mianownika, którym jest wysokość osiągniętych efektów, do wykonania których zmobilizowano czynniki wytwórcze.

Poniższy przykład powinien to zobrazować:

okres	koszt własny produkcji	stan środków obr. na ult.	szybkość obiegu w ciągu okresu
styczeń	20/M	40/M	0,50
luty	25/M	45/M	0,55
marzec	15/M	35/M	0,43
przeciętnie	20/M	40/M	0,50

Z powyższego wynika, że przeciętna — miesięczna — szybkość obiegu środków obrotowych, wynosząca 0,50 raza — uległa wahaniom i tak:

- w lutym była najbardziej korzystna, mimo, iż w tym miesiącu stan środków obrotowych był wyjątkowo wysoki i na pierwszy rzut oka wskazywał na nieprawidłowość;
- odwrotnie marzec „ukryty“ w niskim stanie środków obrotowych, wykazywał w rze-

czywistości niedociągnięcia, które spowodowały zahamowanie szybkości obiegu.

Tej giętkości analizy nie dają określone sumarycznie normatywy środków obrotowych, które zastosowane w wyżej podanym przykładzie wskazywałyby na przerosty w lutym, a na ich „usprawienie“ w marcu.

Reasumując wypada stwierdzić, że zasadniczymi czynnikami przyspieszenia obiegu środków obrotowych są:

- 1) **Cykl produkcyjny — od chwili przekazania surowców i materiałów do produkcji do chwili wydania gotowych wyrobów;**
- 2) **Remanenty materiałów, sprowadzone do zatwierdzonych wskaźników, (tj. wskaźników „słusznych“);**
- 3) **Przyspieszenie realizacji wyrobów gotowych;**
- 4) **Przyspieszenie rozliczeń między przedsiębiorstwami.**

Ponadto istnieją jeszcze dwa czynniki posiadające kolosalny wpływ na przyspieszenie obiegu środków obrotowych, a nie znajdujące odbicia w bilansie. Jest nim z jednej strony **zmniejszenie norm zużycia surowców, materiałów, paliwa itp. na jednostkę produkcji, z drugiej zaś przyspieszenie procesów produkcyjnych przez przekraczanie ustalonych norm.**

W tym ostatnim względzie obserwujemy z zadowoleniem wysiłki robotników i techników, zmierzające do skrócenia tego cyklu przez racjonalizację pracy — np. proces skrawania stali lub wytapiania rudy w wielkich piecach — podziwiamy długofalowe zobowiązania robotników w górnictwie, budownictwie i innych gałęziach pracy.

Wszelkie więc usiłowania w kierunku przyspieszenia obiegu środków obrotowych ująć można w trzech zasadniczych momentach, a to:

- 1) w organizacji pracy, a w szczególności w organizacji i technologii produkcji;
- 2) w warunkach i organizacji zaopatrzenia i zbytu;
- 3) w ciągłym badaniu i ulepszaniu osiągnięć.

Nad wszystkim zaś czuwać winien indywidualny zapał i poświęcenie, przyświecające wszystkim aktywnym wykonawcom planu sześcioletniego.

PLANOWANIE WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH*)

W uprzemysłowieniu i przebudowie gospodarstwa narodowego ZSRR budownictwo inwestycyjne odgrywało i odgrywa rolę kierowniczą.

„Zagadnienia budownictwa zawsze były u nas nie tylko zagadnieniami gospodarczymi, lecz także zagadnieniami politycznymi. I to jest zrozumiałe. Przyszłość socjalizmu zależy przede wszystkim — od powodzenia w budownictwie, które dzisiaj prowadzimy“***).

Duże nasilenie budownictwa inwestycyjnego w latach stalinowskich planów pięcioletnich wyrażało generalną linię partii Lenina — Stalina, linię socjalistycznego uprzemysłowienia kraju.

W latach stalinowskich planów pięcioletnich w budownictwie zainwestowano setki miliardów rubli i zbudowano tysiące najróżniejszych czołowych pod względem technicznym przedsiębiorstw socjalistycznego przemysłu. „Historia jeszcze nie znała takiego gigantycznego rozmachu nowego budownictwa przemysłowego, takiego patosu nowego budownictwa, takiego bohaterstwa pracy milionowych mas klasy robotniczej“****).

Znaczne tempo rozszerzonej reprodukcji utrzymało się w ZSRR także w okresie Wielkiej Wojny Narodowej. Rozmiar prac inwestycyjnych w latach 1942, 1943 i 1944 wyniósł około 79 mlrd. rb., nie licząc wartości urządzeń ewakuowanych.

Zakończywszy wojnę zwycięstwem nad wrogami, Związek Radziecki wkroczył w nowy pokojowy okres gospodarczego rozwoju. Wielki program dalszego rozwoju i nowego rozkwitu ZSRR, wyłożony przez towarzysza Stalina w jego mowie na zebraniu wyborców stalinowskiego okręgu wyborczego Moskwy dnia 9 lutego 1946 r., obliczony jest na to aby w ciągu najbliższych 15 lat podnieść poziom naszego przemysłu trzykrotnie w porównaniu z poziomem przedwojennym i zabezpieczyć naszą Ojczyznę przed wszelkimi niespodziankami.

Rozwiązanie zadania odbudowy i dalszego rozwoju gospodarstwa narodowego ZSRR wymaga dużego nasilenia budownictwa inwestycyjnego. Ustawa o planie pięcioletnim na lata 1946 — 1950 przewiduje „zakres zcentralizowanych nakładów inwestycyjnych dla od-

budowy i rozwoju gospodarstwa narodowego ZSRR w ciągu pięciolecia w rozmiarach 250,3 mlrd. rb. i puszczanie w ruch odbudowywanych i nowych przedsiębiorstw o wartości 234 mlrd. rb. (w cenach kosztorysowych z 1945 r.). Na systemie finansowym ciąży obowiązek sfinansowania tego ogromnego programu prac inwestycyjnych.

PLANOWANIE NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH

Plan inwestycyjny sporządzany jest przez Państwową Komisję Planowania ZSRR i zatwierdzany przez Radę Ministrów ZSRR w ramach planu gospodarstwa narodowego z podziałem: pomiędzy ministerstwa — w dziedzinie gospodarstwa związkowego i pomiędzy republiki związkowe — w dziedzinie gospodarstwa republikańskiego i lokalnego.

Do planu wchodzi wszystkie rodzaje prac inwestycyjnych na następny rok: roboty budowlane, urządzenia, montaż urządzeń, prace projektodawczo-badawcze, nabycie narzędzi i inwentarza, zaliczanych do środków podstawowych i inn.

Żadna budowa nie może być wykonywana jeśli nie jest włączona do planu budownictwa na dany rok, zatwierdzonego przez rząd, pozaplanowe budownictwo jest aktem antypaństwowym, podrywającym podstawy gospodarki planowej.*).

Ustalony w planie gospodarstwa narodowego ogólny rozmiar prac inwestycyjnych jest dzielony przez każde ministerstwo na obiekty, które włączane są imiennie do tzw. spisów tytułów, ze wskazaniem miejsca budowy, projektowanej wielkości, początku i końca budowy, wartości kosztorysowej i rozmiarów inwestycji w planowanym roku.

Wszystkie budowy dzielą się na przekraczające limity i na nieprzekraczające limitów. U podstaw tego podziału leży ekonomiczne znaczenie każdego obiektu budownictwa dla danej gałęzi gospodarstwa (wpływ na rozmiar środków trwałych i wytwórczości) oraz potrzeba zabezpieczenia bezpośredniego nadzoru rządu nad budownictwem najważniejszym, z punktu widzenia ogólnogospodarczego.

Za przekraczające limity uważane są takie budowy, których preliminarzowana wartość przewyższa limit, określony ustawowo, różnie dla poszczególnych gałęzi gospodarstwa narodowego.**)

Wszystkie pozostałe budowy uważane są za nie przekraczające limitów.

*) Opracowanie niniejsze stanowi rozdział pracy uczonego radzieckiego prof. dr. N. N. Rowińskiego pt. „Budżet państwowy ZSRR“, (Moskwa, 1949).

**) W. M. Mołotow, Statji i wieczy, 1935 — 1936, Partizdat, 1937, str. 141.

***)) „Istoria WKP(b), kratkij kurs“, str. 284.

*) S. Z. ZSRR 1934 Nr 45, poz. 354.

**) S. Z. ZSRR 1934 Nr 54, poz. 414.

Spisy tytułów budowli przekraczających limity zatwierdzone są przez Radę Ministrów ZSRR, bez względu na to, w czyich rękach znajduje się dana budowa — organów związkowych, republikańskich czy też lokalnych. Tryb zatwierdzania spisów tytułów budowli o przynależności związkowej, nie przekraczających limitów ustalony jest przez ministrów ZSRR.

Co się tyczy obiektów budowlanych o przynależności republikańskiej i lokalnej, których projektowana wartość znajduje się poniżej limitów ustalonych prawodawstwem związkowym, to rady ministrów republik związkowych ustalają wykazy budowli włączanych do zatwierdzanych przez nie spisów tytułów oraz tryb zatwierdzania spisów tytułów pozostałych budowli.

Tryb zatwierdzania spisów tytułów budowli nie przekraczających limitów ustalany jest przez ministrów dla budowli o przynależności republikańskiej oraz przez rady ministrów republik autonomicznych i komitety wykonawcze krajowe i obwodowe dla budowli o przynależności lokalnej; jednakże spisy tytułów budowli lokalnych mieszczą się w planach prac inwestycyjnych ministerstw.*)

W celu zapewnienia ciągłości wykonywania planu budownictwa i elastyczności w wykorzystaniu środków, ministrom i zarządom głównym ministerstw zezwolono na pozostawianie do swej dyspozycji niepodzielnej rezerwy — do wysokości 3% ogólnej sumy nakładów inwestycyjnych. Rezerwę tę tworzy się z kredytów budżetowych i z akumulacji dokonanej przez organizacje gospodarcze, proporcjonalnie od ich udziału w ogólnej sumie środków przewidzianych na nakłady inwestycyjne.

W związku z powstającymi w toku wykonania planów nowymi potrzebami, ministrowie ZSRR mają prawo przenoszenia nakładów inwestycyjnych pomiędzy związkowymi budowlami przekraczającymi limity, jednakże pod warunkiem, że zmniejszenie kredytów dla każdej poszczególnej budowy nie przekroczy 3%. Prawo takiego przenoszenia środków pomiędzy przekraczającymi limity budowlami republikańskimi i lokalnymi zostało przyznane radom ministrów republik związkowych i komitetom wykonawczym obwodów (krajów) w granicach 3% kredytów.**)

Wszystkie budowle, włączane do spisów tytułów, winny posiadać zatwierdzone projekty techniczne i kosztorysy. Decyzją Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z dnia 3-go września 1934 r. zabroniono państwowym instytucjom i organizacjom gospodarczym dokonywa-

nia robót budowlanych i montażowych, nie posiadających zatwierdzonych projektów i kosztorysów, a bankom — finansowania takich budowli.*)

Podstawą projektu jest projekt zamierzenia, tworzony w celu ustalenia możliwości technicznej i celowości ekonomicznej budowy w danym miejscu i w zamierzonym terminie, zabezpieczenia prawidłowego wyboru terenu oraz źródeł zaopatrzenia budowy w podstawowy surowiec, wodę i energię.

Po zatwierdzeniu przez ministra projektu zamierzenia, opracowuje się projekt techniczny, w którym rozwiązuje się podstawowe zagadnienia techniczne, ustala wskaźniki techniczno-ekonomiczne i koszt budowy.

Do projektu technicznego dołączany jest ogólny kosztorys wszystkich wydatków na budownictwo, jak również kosztorysy poszczególnych obiektów i rodzajów robót; kosztorysy opracowywane są na podstawie norm i cen, zawartych w wydawanych przez ministerstwa wzorach kosztorysów i cennikach na materiały i urządzenia.

Ogólny kosztorys, obejmujący wszystkie wydatki na budownictwo (od rozpoczęcia robót przygotowawczych do puszczenia przedsiębiorstw w ruch) składa się z trzech części: wydatków na zaprojektowanie i zrealizowanie budowy, wydatków na utrzymanie dyrekcji budowy i przygotowanie kadr pracowniczych dla eksploatacji przedsiębiorstwa oraz wydatków na tymczasowe budynki i urządzenia wznoszone dla celów obsługi samego budownictwa, jak również na zakup maszyn budowlanych, środków transportowych i inwentarza budowlanego. Poza wynikiem kosztorysu ogólnego wykazywana jest część wydatków, która ulega zwrotowi po ukończeniu budowy.

Projekty techniczne i kosztorysy najbardziej ważnych budowli, przekraczających limity, zatwierdzone są przez ministrów, pozostałych zaś — przez naczelników zarządów głównych, lub na podstawie ich upoważnienia, przez kierowników trustów i dyrektorów zakładów.

Projekty i kosztorysy budowli o przynależności republikańskiej i lokalnej zatwierdzone są w trybie ustalonym przez rady ministrów republik związkowych. W RSFRR szczególnie ważne obiekty o przynależności republikańskiej zatwierdzone są przez Radę Ministrów, a pozostałe — przez ministrów lub kierowników instytucji centralnych, zaś budowle o przynależności lokalnej — przez rady ministrów republik autonomicznych i komitety wykonawcze obwodów (krajów).**)

*) S. Z. ZSRR 1934 r. Nr 45, poz. 354 „O zaprzestaniu budownictwa nie posiadającego projektów i kosztorysów“.

**) S. U. RSFRR 1936 r. Nr 20, poz. 134.

*) S. U. 1937 Nr 3, poz. 13,

**) S. Z. ZSRR 1932 r. Nr 33, poz. 196; 1936 r. Nr 11, poz. 96.

Budowa wykonywana jest albo drogą umowy o dzieło, przez specjalne organizacje wykonawcze, albo sposobem gospodarczym, tj. bezpośrednio przez samo przedsiębiorstwo.

Na mocy dekretu Rady Ministrów ZSRR i Centralnego Komitetu WKP (b) z dnia 11 lutego 1936 r. „O usprawnieniu i potanieniu budownictwa” systemem zasadniczym jest system umowy o dzieło, ponieważ w najlepszy sposób zabezpiecza powołanie do życia i dalszy rozwój wielkiego przemysłu budowlanego opierającego się o przodującą technikę i stałe kadry pracowników budowlanych.**)

Budownictwo oparte na umowie o dzieło wykonywane jest przez specjalne, podległe rachunkowi gospodarczemu przedsiębiorstwa — trusty i biura dysponujące mechanicznymi urządzeniami budowlanymi i stałymi kadrami pracowników wykwalifikowanych, co sprzyja powiększaniu wydajności pracy i rozwojowi ruchu stachanowskiego.

Budownictwo oparte na umowach o dzieło realizuje się drogą umów pomiędzy organizacją do której planu włączona jest budowa (zamawiający) a organizacją wykonującą budowę (wykonawca).

System gospodarczy jest stosunkowo droższy i mniej wydajny, ponieważ wymaga zaangażowania kadr pracowniczych, utworzenia pomocniczych przedsiębiorstw i nabycia urządzeń mechanicznych, które po zakończeniu budowy nie mogą być już wykorzystywane przez budującego. Niemniej jednak system ten ma duże zastosowanie przy drobnych pracach budowlanych i przy przeciążeniu umownymi zamówieniami organizacji budowlano-montażowych.

W celu wzmocnienia sytuacji finansowej wykonawczych organizacji budowlanych, są one zaopatrywane we własne środki obrotowe na pokrywanie bieżących wydatków, aż do rozliczenia się z zamawiającymi, za wykonane już i przekazane roboty. Przy budowach dokonywanych systemem gospodarczym, w przedsiębiorstwie, które buduje, tworzy się wyodrębniony wydział inwestycyjny podlegający rachunkowi gospodarczemu i posiadający własny bilans.

Zarówno przy gospodarczym jak i przy umownym sposobie budownictwa system rachunku gospodarczego obowiązuje w odniesieniu do wszystkich działów budownictwa: poszczególnych odcinków budowlanych, gospodarki składowo-zaopatrzeniowej, transportu, podręcznych, pomocniczych i ubocznych przedsiębiorstw. Wszystkie rozrachunki pomiędzy kierownikiem budowy, a poszczególnymi działami budownictwa dokonywane są na podstawie kalkulacji produkcyjnych dla poszczególnych robót zawartych w kosztorysie dołączonym do projektu technicznego.

Aby ułatwić wykonywanie drobnych prac budowlanych i remontowych, jak również nabywanie drobnych urządzeń i inwentarza, Rada Komisarzy Ludowych ZSRR dekretem z dnia 19 września 1935 r. pozwoliła państwowym instytucjom i przedsiębiorstwom oraz spółdzielczym i innym organizacjom społecznym, na dokonywanie szeregu wydatków budowlanych poza planami prac inwestycyjnych.*). Wydatki niecentralizowane (nielimitowane) są zezwolone tylko pod warunkiem, że będą dokonywane ze środków przewidzianych w planach finansowych organizacji gospodarczych i instytucji z ponadplanowej akumulacji i zasobów własnych, że dają natychmiastowy efekt gospodarczy i nie przekraczają rozmiarów maksymalnych wyznaczonych dla każdego rodzaju nielimitowanych nakładów inwestycyjnych.

Instytucje i organizacje dokonujące nielimitowanych wydatków winny posiadać zatwierdzony kosztorys i stosować się do ustalonych cen na materiały budowlane, urządzenia i ciężarowy transport samochodowy. Do nielimitowanych zaliczone są na przykład wydatki:

1) na nabycie dla czynnych przedsiębiorstw i instytucji urządzeń, aparatów i inwentarza do wysokości 200 rb. na jednostkę!

2) na remont i drobne urządzenia łącznie z zamianą lub odnowieniem urządzeń w przedsiębiorstwach przemysłowych — przy wartości tych robót nie większej od 5.000 rb. na przedsiębiorstwo i przy wykonaniu robót w ciągu roku;

3) na budownictwo mieszkaniowe i użyteczności ogólnej, nabywanie inwentarza i urządzeń dla ogródków dziecięcych, stołówek dla robotników i internatów, na rachunek premii przyznawanych z tytułu wyników ogólnozwiązkowego socjalistycznego współzawodnicstwa pracy;

4) na restytucje majątku zniszczonego w wyniku klęsk elementarnych: ubezpieczonego — w rozmiarach premii ubezpieczeniowej, nieubezpieczonego — w granicach jego wartości restytuowanej, nie wyżej jednak jak 100 tys. rb.;

5) na nabycie dla czynnych przedsiębiorstw i instytucji drobnego inwentarza, mebli, urządzeń kancelaryjnych, w ramach zatwierdzonego kosztorysu;

6) na remont kapitalny domów mieszkalnych, jak również szpitali, szkół, sanatoriów, domów wypoczynkowych, domów dla inwalidów, na domowe udogodnienia — przyłączenia do sieci wodociągowej i kanalizacyjnej domów, szkół i szpitali, przyłączenia do sieci telefonicznej i radiofonicznej;

7) wydatki rad miejskich i przedsiębiorstw na pomiary, planowanie i zazielenienie miast, budowę zwy-

**) S. Z. ZSRR 1936 r. Nr 9, poz. 70,

*) S. Z. ZSRR 1937 r. Nr 49 poz. 417 „O wydatkach na budownictwo poza planami prac inwestycyjnych“.

kłych studzien, kopanie ścieków odpływowych i innych najprostszych robót melioracyjnych;

8) na budownictwo komunalne, kulturalne i użyteczności ogólnej w ośrodkach rejonowych i osadach robotniczych, na roboty dające się w całości zakończyć w ciągu roku: do 25 tys. rb. na ośrodek rejonowy, lub osadę robotniczą; w poszczególnych wypadkach, zgodnie z decyzją rad ministrów republik związkowych, nie podzielonych na obwody i decyzją obwodowych (krajowych) komitetów wykonawczych — do 50 tys. rb., w granicach odpowiednich kredytów dla republiki, obwodu lub kraju.

W celu organizacji przedsiębiorstw produkujących towary codziennego użytku i artykuły spożywcze z surowców miejscowych, materiały budowlane i opał, na mocy dekretu Rady ZSRR i Centralnego Komitetu WKP (b) z dnia 7 stycznia 1941 r., zezwolono radom ministrów republik autonomicznych oraz obwodowym i krajowym komitetom wykonawczym na dokonywanie wydatków, powyżej określonych limitów, na budownictwo i organizację przedsiębiorstw przemysłowych o lokalnym znaczeniu do 200 tys. rb., komitetom wykonawczym miejskim i rejonowym — do 50 tys. rb., a radom ministrów republik związkowych — do 500 tys. rb. na przedsiębiorstwo.*).

Wydatki te dokonywane są na rachunek nadwyżek dochodów budżetowych, ustalonych w sprawozdaniu kwartalnym o osiągniętych oszczędnościach budżetowych (oprócz oszczędności w kredytach na oświatę i ochronę zdrowia), jak również na rachunek akumulacji przemysłu lokalnego.

Wszystkie środki przeznaczone na nielimitowane nakłady inwestycyjne powinny być lokowane w Banku Państwa (na rachunku rozliczeniowym przedsiębiorstwa), jeśli preliminarzowy koszt budowy nie przewyższa 100 tys. rb., i w specjalnym banku finansującym inwestycje — w pozostałych wypadkach. Bank wypłaca środki na nielimitowane wydatki i dokonuje ich kontroli na ogólnych zasadach ustalonych dla finansowania inwestycji.

Remont kapitalny dokonywany jest poza planami prac inwestycyjnych z przeznaczonych na to potrąceń amortyzacyjnych. Potrącenia te pozostawione są jako fundusz celowy w dyspozycji dyrektora przedsiębiorstwa i wpłacane są na specjalny rachunek remontów kapitalnych organizacji gospodarczej w Banku Państwa, który wykonuje wstępną i następną kontrolę wydatkowania tych środków.

*) S. P. ZSRR 1941 r. poz. 40 „O środkach zwiększenia produkcji towarów codziennego użytku i artykułów spożywczych z surowców miejscowych“.

ROZMIARY FINANSOWANIA BUDOWNICTWA INWESTYCYJNEGO.

Finansowe planowanie nakładów inwestycyjnych polega na określaniu rozmiaru środków potrzebnych do wykonania prac inwestycyjnych, przewidzianych w planie gospodarstwa narodowego jak również na ustalaniu źródeł tych środków.

Wydatki na centralizowane prace inwestycyjne podawane są w bilansie dochodów i wydatków w wysokości limitu ustalonego w planie gospodarstwa narodowego. Na lata 1946, 1947 i 1948 limit ten ustalono w cenach kosztorysowych 1945 r., bez uwzględnienia zwwyżki płac w budownictwie i zwwyżki cen na niektóre materiały, jakie miały miejsce w latach 1946 i 1947. W związku z tym w bilansach dochodów i wydatków ministerstw, zarządów głównych i przedsiębiorstw, prócz kredytów na finansowanie limitów prac inwestycyjnych, przewidywano dodatkowe kredyty na wyrównanie podrożenia robót budowlano-montażowych. Kredyty te wykazywano w odrębnej pozycji, w części wydatkowej bilansu. Na przyszłość kosztorysy budownictwa inwestycyjnego powinny być na mocy postanowienia Rady Ministrów z 28 lipca 1948 r., sporządzane według obowiązujących cen.

Rozmiary finansowania budownictwa inwestycyjnego zależą nie tylko od zakresu prac, ale i od stanu środków obrotowych budownictwa na początku planowanego okresu. Do budownictwa niezbędne są zapasy materiałów i urządzeń, tj. środki obrotowe. Jeżeli na początek planowanego okresu budownictwo będzie rozporządzać pozostałościami środków materiałowych i pozycji rozrachunkowych, przewyższającymi określone dla niego zapotrzebowanie środków obrotowych, to finansowanie prac inwestycyjnych ulegnie odpowiedniemu zmniejszeniu. W tym wypadku będzie miało miejsce uruchomienie wewnętrznych środków budownictwa. Jeżeli jednak budownictwo będzie wymagać więcej środków obrotowych, aniżeli posiada na początek planowanego okresu, finansowanie zwiększy się o sumę koniecznego przyrostu środków obrotowych. Zmiany w pozostałościach materiałów, urządzeń i pozycji rozrachunkowych budownictwa ujawniane są w wydatkowej części bilansu dochodów i wydatków w pozycji „Uruchomienie zasobów wewnętrznych“ (uruchomienie — ze znakiem minus, uzupełnienie środków obrotowych — ze znakiem plus).

Prace inwestycyjne są dokonywane przede wszystkim z własnej akumulacji i innych zasobów przemysłu, a przy ich braku — z kredytów budżetowych.

Wydatki na prace inwestycyjne i źródła ich finansowania wyrażane są w bilansach dochodów i wydatków ministerstw, głównych zarządów i przedsiębiorstw, w sposób następujący (mil. rb.):

WYDATKI

Prace inwestycyjne (centralizowane)	558,00
Uruchomienie zasobów wewnętrznych (—) lub uzupełnienie środków obrotowych (+) w budownictwie inwestycyjnym	18,94
Prace inwestycyjne finansowane z amortyzacji	30,00

DOCHODY

Zysk organizacji gospodarczych (w części zużytkowanej na nakłady inwestycyjne)	18,78
Zysk na pracach inwestycyjnych dokony- wanych sposobem gospodarczym	6,55
Oszczędność na obniżce kosztów robót budowlano - montażowych	11,20
Pozostałe źródła finansowania prac inwe- stycyjnych	—

STOSUNKI Z BUDŻETEM

Kredyty budżetowe na nakłady inwestycyjne	472,53
---	--------

W przytoczonym przykładzie zapotrzebowanie na środki niezbędne do wykonania ustalonych w planie prac inwestycyjnych wynosi 558 mil. rb., a przy uwzględnieniu uruchomionych zasobów wewnętrznych, zysku na pracach inwestycyjnych wykonywanych sposobem gospodarczym i oszczędności na obniżce kosztów robót budowlano - montażowych — 521,31 mil. rb. Nakład ten pokrywają: amortyzacja — 30 mil. rb., zyski organizacji gospodarczych — 18,78 mil. rb. i w pozostałej części budżet — 472,53 mil. rb.

**ŚRODKI OBROTOWE ORGANIZACJI
BUDOWLANYCH.**

Tworzenie własnych środków obrotowych wykonawczych organizacji budowlanych dokonywane jest w ten sam sposób jak i przedsiębiorstw przemysłowych. Źródła pokrycia środków obrotowych są jedne i te same, z tą tylko różnicą, że do trwałych pasywów wykonawczych organizacji budowlanych wlicza się część zadłużenia (25%) wobec dostawców, na podstawie ekceptowanych rachunków.

W charakterze uzupełniających środków obrotowych wykonawcze organizacje budowlano-montażowe otrzymują od zamawiających zaliczki na przygotowanie materiałów i inne wydatki budowlane (patrz niżej).

Obliczenia zapotrzebowania wykonawczej organizacji budowlanej na środki obrotowe dokonuje się na podstawie jej rocznego programu wytwórczego i ustalonej dla niej przez rząd, normy tych środków.

Zapotrzebowanie środków obrotowych dla budowlanych dokonywanych sposobem gospodarczym, określa się

na podstawie zatwierdzonych na najbliższy rok, rozmiaru i struktury prac inwestycyjnych i przeciętnych norm (jednakowych dla wszystkich budowli) zabezpieczenia materiałowego. Przy obliczaniu środków obrotowych uwzględnia się wszystkie normowane wartości, także i te, które organizacje wykonawcze pokrywają z zaliczek zamawiającego, jak również zadłużenie debetowe i kredytowe. W ten sposób, obliczenie obejmuje wszystkie środki znajdujące się w obrocie budowlanym.

W wydziałach budownictwa inwestycyjnego ministerstw, zarządów głównych i przedsiębiorstw, środki obrotowe pokrywają minimum potrzebnych dla budowli, wykonywanych sposobem gospodarczym, zapasów urządzeń, materiałów budowlanych, prac projektowo-badawczych i geologicznych, pozostałości produkcji w toku w zakresie robót budowlano-montażowych i rozliczeń z dostawcami za urządzenia podstawowe opłacane według stopnia wykonania, jak również zaliczek dla wykonawców, jeżeli część robót budowlanych wykonywana jest drogą umowy o dzieło.

Normatyw środków obrotowych dla urządzeń wymagających montażu przyjmuje się w wysokości nie przekraczającej 20% wydatków na ich nabycie. Natomiast dla urządzeń nie wymagających montażu, normatywu w ogóle nie ustala się, ponieważ takie urządzenia, od chwili sprowadzenia ich na budowlę, zalicza się do wykonanych robót inwestycyjnych.

Zapotrzebowanie na środki obrotowe dla robót budowlano-montażowych, wykonywanych sposobem gospodarczym, określa się, w zależności od stosunkowej wagi materiałów budowlanych w robotach budowlano-montażowych, według wartości kosztorysowej. Na przykład, przy stosunkowej wadze materiałów w robotach budowlano-montażowych wynoszącej 30%, normatyw środków obrotowych wynosi dla robót budowlanych 10,6% i dla montażowych — 8,8% w stosunku do rocznego rozmiaru robót; przy stosunkowej wadze materiałów budowlanych wynoszącej 60%, normatyw powiększa się odpowiednio do 15,8 i 11,4%.

Normatyw środków obrotowych dla prac projektowo-badawczych i badań geologicznych nie powinien przekraczać 3% programu rocznego odpowiednich prac.

Normowaną pozostałość produkcji w toku ustala się na poziomie przeciętnej pozostałości według kwartalnych bilansów sprawozdawczych z poprawką na zmianę zakresu robót budowlano-montażowych w roku planowanym, w porównaniu z oczekiwanym wykonaniem za rok poprzedzający.

Jeśli część prac inwestycyjnych jest realizowana drogą umowy o dzieło, to wśród środków obrotowych bu-

dowli przewiduje się zaliczkę wypłacaną dostawcy na podstawie zawartej umowy, jak również środki wypłacane dostawcy na opłacenie przywiezionych lub przygotowanych na placu budowy i gotowych do ustawienia konstrukcji, części maszyn i bloków. Rozmiary środków obrotowych, niezbędnych do tego celu, są planowane na podstawie faktycznej wysokości odpowiedniego zadłużenia za czas przeszły, skorygowanej przez zmianę programu robót.

W tych wypadkach kiedy dla budownictwa przygotowywane są specjalne, szczególnie ciężkie konstrukcje, a rozrachunek z dostawcą winien być, stosownie do warunków umowy, dokonywany w zależności od rozmiarów realizacji umowy, wówczas środki obroto-

we budowlu zawierają całą sumę płatności w planowanym roku. („Dostawcy płatni według stopnia wykonania“). Jeżeli rozmiary przyszłych zaliczek nie mogą być ustalone drogą bezpośredniego rachunku, to zapotrzebowanie na środki obrotowe dla tego celu określa się w taki sam sposób jak i dla produkcji w toku.

Ogólna suma środków obrotowych, niezbędnych do wykonania programu budowlanego, jest określana drogą dodania normatywów wyrażanych wartościowo.

Obliczenie zapotrzebowania budownictwa na środki obrotowe dokonywane jest w sposób następujący (w mil. rb.):

POZYCJE	Rozmiar robót w planowanym roku	Normatyw środków obro- towych w % rozmiar robót	Suma środków obrotowych
1. Urządzenia:			
a) wymagające montażu	6,00	20	12,00
b) nie wymagające montażu	15,00	x	x
2. Roboty budowlane wykonywane sposobem gospodarczym	256,00	15	38,40
3. Roboty montażowe wykonywane sposobem gospodarczym	24,00	11	2,64
4. Roboty budowlano-montażowe wykonywane na podstawie umów o dzieło:			
a) zaliczka dla wykonawcy	160,00	10	16,00
b) koszt zapasu konstrukcji i części maszyn	—	—	3,20
5. Prace projektodawczo-badawcze i geologiczne:			
a) wykonywane sposobem gospodarczym	10,00	3	0,30
b) wykonywane na podstawie umów o dzieło	12,00	3	0,36
6. Prace budowlano-montażowe w toku	x	x	1,40
7. Dostawcy płatni według stopnia wykonania urządzenia	x	x	1,12
	547,00		75,42

URUCHOMIENIE ZASOBÓW WEWNĘTRZNYCH BUDOWNICTWA.

Środki obrotowe organizacji budowlanych powinny pod względem rozmiarów odpowiadać rzeczywistym potrzebom utrzymania ciągłości ruchu budowlanego; przyznanie środków w większych rozmiarach doprowadziły do nieprodukcyjnego wykorzystania zasobów gospodarstwa socjalistycznego.

Tymczasem przy budowie bardzo często widzimy nadmierne zapasy materiałów, instalacji i urządzeń mechanicznych, które można by wykorzystać na innych budowlach. Doprowadzenie środków obrotowych do ich normalnego poziomu i wykorzystania nadmiernych zapasów budowlanych poszczególnych budowli jest zadaniem mobilizacji wewnętrznych zasobów budownictwa.

Przy sporządzaniu planu finansowania budownictwa inwestycyjnego na budowie pozostawia się zapas materiałów tylko w granicach normy. Cały, przekraczający normatywy remanet materiałów, jak również należności przewyższające normalne, winny być uruchomione.

Uruchomienie zasobów wewnętrznych stanowi ważne dodatkowe źródła finansowania inwestycji. Celem ustalenia rozmiarów zasobów wewnętrznych budownictwa należy porównać zapotrzebowanie środków obrotowych obliczone w sposób wskazany w § 3, z ich stanem oczekiwanym na początek planowanego roku.

Ocenę oczekiwanego stanu przeprowadza się w sposób następujący: na podstawie bilansu budownictwa inwestycyjnego, sporządzonego na ostatni dzień okre-

su sprawozdawczego, ujawnia się rzeczywiste remanenty środków materiałowych i innych środków obrotowych; następnie, odpowiednio do rozmiarów robót, które winny być wykonane do końca roku i możliwego wykorzystania rzeczywistych remanentów materiałów i urządzeń, dokonuje się oceny oczekiwanych remanentów, środków obrotowych w aktywach. W podobny sposób dokonuje się oceny środków obrotowych w pasy-

wach. Zobowiązania korygowane są na podstawie ich przypuszczalnego umorzenia do końca roku, drogą kredytów budżetowych oraz realizacji należności i innych zasobów. Tą drogą określa się pozostałości nieumorzonych zobowiązań na początek planowanego okresu.

Przytoczmy przykład obrachunku stanu środków obrotowych w budownictwie w aktywach bilansu (mil. rb.):

POZYCJE	Pozostałości według ostatniego bilansu sprawozdawczego	Oczekiwany stan na początek planowanego okresu	Z czego nie można wykończyć w ciągu roku
1. Urządzenia	100,00	80,00	10,00
2. Materiały podstawowe	30,00	20,00	—
3. Pozostałe materiały, małowartościowe i szybko zużywające się przedmioty, wysłane materiały i okazane usługi	8,00	6,00	0,50
4. Wydatki podlegające podziałowi	2,00	2,00	—
5. Produkcja w toku	4,00	3,00	—
6. Środki pieniężne	18,00	2,00	—
7. Organizacje wykonawcze za otrzymane zaliczki	23,00	14,00	—
8. Organizacje wykonawcze za opłacone konstrukcje i części	4,00	1,00	—
9. Dostawy za urządzenia według stopnia wykonania	—	—	—
10. Razem normowane aktywa	189,00	128,00	10,50
11. Pozostali dłużnicy	1,00	1,00	—
12. Rozliczenia międzybilansowe podlegające restytucji	—	—	—
13. Razem stan środków obrotowych	190,00	129,00	10,50

Określając stan środków obrotowych, trzeba wyodrębnić wartość urządzenia, które nie może być wykorzystane lub pozbyte w planowanym i następującym po nim roku, jak również kwoty innych pozycji aktywów bilansu (np. dłużnicy, międzybilansowe rozliczenia i in.), które nie mogą być wykorzystane i zrealizowane w planowanym roku. Niemożność realizacji urządzeń powinna być szczegółowo uzasadniona. W przytoczonym wyżej przykładzie zarządzenie, które nie może być zrealizowane, oceniono na 10 mil. rb., pozostałe materiały — na 0,5 mil. rb.

Przy obliczaniu zasobów wewnętrznych uruchamianych w budownictwie inwestycyjnym uwzględnia się umorzenie w planowanym roku części zobowiązań.

Ulegające umorzeniu zadłużenie z tytułu płac robotników, i pracowników oraz z tytułu zarachowań na ubezpieczenie społeczne przyjmuje się w kwocie nie przekraczającej 15-dniowego funduszu płac (z odpowiednimi zarachowaniami), według planu na IV kwartał planowanego roku.

Stałe zadłużenie wobec dostawców przyjmuje się w wysokości przeciętnej wartości robót wykonywa-

nych w ciągu dekady. Określa się je drogą podzielenia wartości robót budowlano-montażowych realizowanych drogą umowy o dzieło, przez 36 (liczba dekad w roku); innymi słowy kwota tego zadłużenia wynosi 2,8% wartości robót.

Trwałe zadłużenie wobec dostawców, oparte na akceptowanych fakturach za materiały i urządzenia przyjmuje się w wysokości najniższej pozostałości ujawniającej się w bilansach kwartalnych za okresy poprzednie, przy uwzględnieniu poprawek z powodu zmiany programu prac inwestycyjnych w planowanym roku, w porównaniu z oczekiwanym ich wykonaniem w roku bieżącym. Zadłużenie wobec dostawców, przekraczające tę wysokość, traktuje się jako podlegające pokryciu.

Przykład: Pozostałość zadłużenia wobec dostawców za materiały i urządzenia wynosi według bilansu: na 1 stycznia 4,92 mil. rb., na 1 kwietnia — 5,04 mil. rb., na 1 lipca — 4,64 mil. rb., i na 1 października — 6,32 mil. rb. W tym wypadku trwałe zadłużenia wobec dostawców przy planowanym uruchomieniu zasobów wewnętrznych budownictwa inwestycyjnego przyj-

muje się w kwocie minimalnej pozostałości zadłużenia na bieżący rok — 4,64 mil. rb.

Trwałe zadłużenie w rozliczeniach międzybilansowych, podlegających kompensacie i wobec wierzycieli w pozostałych rozliczeniach, określa się drogą analizy dynamiki zadłużenia za okres poprzedzający. Pokryciu podlega tylko nadwyżka ponad trwałą część zadłużenia.

Co się tyczy zadłużenia wobec dostawców za nieopłacone faktury i nieofakturowane dostawy, to w planie przewiduje się pełne jego pokrycie.

Roczne zadanie w zakresie uruchomienia zasobów wewnętrznych (zmniejszenie lub zwiększenie środków obrotowych) w budownictwie inwestycyjnym ustala się w wysokości różnicy pomiędzy stanem aktywów obrotowych (włączając należności) na początek planowanego roku a normowanym zapotrzebowaniem na te aktywa na koniec planowanego roku, po potrąceniu kwoty potrzebnej na pokrycie zobowiązań.

Przy sporządzaniu obliczenia środków obrotowych (uruchomienie zasobów wewnętrznych) w budownictwie inwestycyjnym ustala się także zadanie w zakresie obniżenia lub podwyższenia normowanych aktywów (pozostałość wartości materialnych i normowane należności). Rozmiary tego zadania określa się jako różnicę pomiędzy oczekiwanym stanem normowanych aktywów na początek planowanego roku i zapotrzebowaniem na nie na koniec roku.

Zadanie w zakresie zmniejszenia aktywów obrotowych uwidocznia się w bilansie dochodów i wydatków po pozycji „Uruchomienie zasobów wewnętrznych w budownictwie inwestycyjnym” w odrębnym wierszu pod nazwą „W tym — zmiany pozostałości wartości materialnych i pozycji rozliczeniowych w aktywach bilansu”.

Przytoczymy przykład obliczenia zasobów wewnętrznych (zmiany środków obrotowych) w budownictwie (w mil. rb.):

1) Oczekiwany stan aktywów obrotowych (po potrąceniach tych aktywów, które nie mogą być wykorzystane lub zrealizowane) na początek planowanego roku	118,50
2) Zapotrzebowanie środków obrotowych na koniec planowanego roku	75,42
3) Zobowiązania i środki podlegające pokryciu w planowanym roku	24,14
4) Ogólne zadanie w zakresie uruchomienia zasobów wewnętrznych (poz. 1, 2, 3)	18,94
5) Oczekiwany stan normowanych aktywów (po potrąceniu tych, które mogą być wykorzystane lub zrealizowane) na początek planowanego roku	117,50

- 6) Zadanie zmniejszenia (—) lub powiększenia (+) normowanych aktywów (poz. 5-2) 117, 50-75, 42 = 42,08

W celu zabezpieczenia realnej możliwości mobilizacji zasobów w budownictwie niezbędna jest dokładna analiza środków materialnych znajdujących się w budownictwie. Pozostałości materiałów i urządzeń mogą być podzielone na następujące grupy:

- a) urządzenia i materiały, które mogą być wykorzystane w planowanym roku,
- b) urządzenia i materiały, które mogą być wykorzystane w samej budowie, lub przez odstąpienie innym, według ustalonego trybu.
- c) materiały i urządzenia zbędne oraz ich nadmierne ilości, które znajdują się na oddalonych budowlach i nie mogą być stamtąd wywiezione.

Mobilizacja wartości materiałowych, wchodzących w skład dwu pierwszych grup, jest w pełni możliwa do urzeczywistnienia. Nie można jednak tego stwierdzić o nadmiarze urządzeń i materiałów wchodzących w skład trzeciej grupy. Przy określaniu rozmiarów uruchamiania zasobów wewnętrznych w budownictwie są one pomijane.

ŹRÓDŁA FINANSOWANIA NAKŁADÓW INWESTYCYJNYCH.

Budownictwo inwestycyjne przemysłu finansowane jest ze środków przedsiębiorstw przemysłowych — odpisów amortyzacyjnych, zysków, wpływu z realizacji zlikwidowanego majątku, mobilizacji zasobów wewnętrznych budownictwa inwestycyjnego i innych wewnętrznych źródeł gospodarczych oraz z budżetu.

Główne miejsce pośród źródeł finansowania budownictwa inwestycyjnego zajmuje budżet państwowy. Obecnie pokrywa on 75 — 80 % wszystkich zakładów inwestycyjnych w przemyśle. Finansowanie nakładów inwestycyjnych z budżetu dopuszczalne jest w wypadkach:

- 1) kiedy środki własne organizacji gospodarczych (amortyzacja, zysk i inne) są nie wystarczające do pokrycia planu inwestycyjnego;
- 2) kiedy tworzenie własnych środków obrotowych organizacji gospodarczych nie zgadza się w czasie z terminem realizacji budownictwa inwestycyjnego;
- 3) kiedy potrzeba zabezpieczyć bezwarunkowe wykonanie tego lub innego obiektu budowlanego, niezależnie od przebiegu akumulacji w organizacji gospodarczej.

Wysokość finansowania z budżetu ustala się przy sporządzaniu bilansu dochodów i wydatków na przyszły rok w postaci różnicy pomiędzy ogólną sumą

potrzebną na finansowanie nakładów inwestycyjnych a sumą amortyzacji, zysku i innych wewnętrznych zasobów gospodarczych przeznaczonych na finansowanie tych nakładów, z zastrzeżeniami wynikającymi ze wskazanych wyżej warunków.

Następne, po kredytach budżetowych, miejsce pod względem rozmiarów finansowania prac inwestycyjnych zajmują odpisy amortyzacyjne przedsiębiorstw przemysłowych.

Odpisy amortyzacyjne dokonywane są od pierwotnej wartości wszystkich środków trwałych znajdujących się w eksploatacji w pierwszym dniu tego miesiąca, za który dokonuje się odpisy. Od środków trwałych znajdujących się w konserwacji i w zapasie odpisy amortyzacyjne nie są dokonywane. Jednakże przy przejściowej bezczynności środków trwałych (do jednego miesiąca) dokonywanie odpisów na fundusz amortyzacyjny nie ulega przerwie. Środki trwałe wprowadzane do eksploatacji, amortyzowane są począwszy od miesiąca następnego po rozpoczęciu eksploatacji tych środków. Środki trwałe oddane w dzierżawę amortyzowane są przez dzierżawcę na rachunek opłaty dzierżawnej. Amortyzacja środków trwałych, które już nie są eksploatowane, przestaje być dokonywana, począwszy od następnego miesiąca po zaprzestaniu eksploatacji.

Dla ministerstw przemysłowych Rada Komisarzy Ludowych ZSRR ustaliła w 1938 r. przeciętne normy corocznych odpisów amortyzacyjnych w odsetkach pierwotnej wartości czynnych maszyn, urządzeń i budowli (od 5,5% do 6%). Normy te obejmują specjalne, coroczne wydatki na remont kapitalny (od 2,2% do 3,6%.*).

Dla gałęzi przemysłu i przedsiębiorstw odpisy amortyzacyjne i kredyty przewidziane na remont kapitalny ulegają zróżniczkowaniu, w zależności od rodzaju urządzeń przemysłowych i stopnia intensywności pracy poszczególnych gałęzi a także związanych z nią terminów zużycia urządzeń.

Odpisy amortyzacyjne, przeznaczone na finansowanie budownictwa inwestycyjnego, wnoszone są do Banku Przemysłowego, a sumy budżetowe przeznaczone na remont kapitalny — do Banku Państwa. W bilansie dochodów i wydatków amortyzacja wykazywana jest w pełnej kwocie, obliczonej zgodnie z normami dla czynnych w ciągu planowanego roku środków trwałych, według wartości ich nabycia. Dlatego też przy obliczaniu amortyzacji należy dodawać do wartości bilansowej środków trwałych kwotę zużycia podawaną poza bilansem.

Rozmiary amortyzacji zależą od wielkości środków trwałych przedsiębiorstwa i norm odpisów amortyzacyjnych. Ścisłego obliczenia odpisów dokonuje się na podstawie sprawozdawczości operacyjnej o majątku czynnym (według miesięcy), jego typach i kategoriach, obciążeniu i współczynnikach zmienności, jak również na podstawie planu eksploatacji nowych środków trwałych. Do każdego rodzaju majątku stosowane są odpowiednie normy amortyzacji.

Przy sporządzaniu przedwstępnych projektów bilansu dochodów i wydatków przedsiębiorstwa, jak również przy planowaniu wskaźników finansowych przez zarząd główny lub ministerstwo, zwykle stosuje się uproszczony sposób obliczenia amortyzacji, oparty na wartości przeciętnej czynnych środków trwałych, od których oblicza się amortyzację w planowanym roku oraz na przeciętnym procencie odpisów amortyzacyjnych.

Obliczenie amortyzacji według tego sposobu dokonuje się jak następuje. Przede wszystkim ustala się wartość czynnych środków trwałych na początek planowanego roku (na podstawie danych sprawozdawczych za trzy pierwsze kwartały i danych oczekiwanego wykonania za IV kwartał). Następnie określa się wartość środków trwałych wprowadzanych do eksploatacji w planowanym roku i ich przeciętną wartość roczną. Tę ostatnią ustala się na podstawie liczby miesięcy, w ciągu których od wprowadzanych do eksploatacji środków trwałych będzie się dokonywać amortyzacji. Np. jeśli obiekt wartości 100 tys. rb. zaczyna być eksploatowany od 1 lipca, to jego przeciętna roczna wartość wyniesie $100 \times 6 : 12 = 50$ tys. rb.

Następnie w taki sam sposób oblicza się przeciętną roczną wartość środków trwałych, które w ciągu planowanego roku powinny być zużyte i wyjść z majątku przedsiębiorstwa.

W celu określenia wartości przeciętnie czynnych środków trwałych, należy do wartości środków czynnych na początku planowanego roku, dodać przeciętną roczną wartość wprowadzanych do eksploatacji w ciągu roku środków trwałych i odjąć przeciętną roczną wartość likwidowanego majątku.

Odpisy amortyzacyjne od otrzymanej w ten sposób wartości przeciętnie czynnych środków trwałych dokonywane są zgodnie z ustaloną dla przedsiębiorstw przeciętną normą amortyzacji. Wydziela się przy tym odsetek odpisów amortyzacyjnych, przeznaczany na remont kapitalny.

Obliczenie amortyzacji (w miln. rb.)

- 1) Pierwotna wartość czynnych środków trwałych na 1 stycznia 1948 r. 837
- 2) Oczekiwane wprowadzenie nowych środków do eksploatacji w roku 1948 168

*) S. P. ZSRR 1938 r., Nr 1, poz. 1.

- 3) Przeciętny okres eksploatacji wprowadzonych w 1948 r. środków — w miesiącach 6
- 4) Przeciętna roczna wartość wprowadzonych w 1948 r. środków trwałych
 $(168 \times 6) : 12 =$ 84
- 5) Wartość środków trwałych, spisywanych z majątku w ciągu roku 1948, na skutek starości i zużycia — według wartości pierwotnej 18
- 6) Przeciętny okres eksploatacji spisanych w 1948 r. środków — w miesiącach . . . 8
- 7) Przeciętna wartość roczna majątku spisanego w 1948 r.
 $\frac{18 \times (12 - 8)}{12} =$ 6
- 8) Przeciętna wartość roczna czynnych środków trwałych $837 + 84 - 6 =$ 915
- 9) Oczekiwana wartość pierwotna środków trwałych na 1 stycznia 1949 r.
 $837 + 168 - 18 =$ 987
- 10) Amortyzacja za 1948 r. według przewidywanego wykonania 55
- 11) Przeciętny procent amortyzacji za 1948 r. według przewidywanego wykonania . . . 6
- 12) Wartość nowych obiektów wprowadzonych do eksploatacji w 1949 r. 400
- 13) Przeciętny okres eksploatacji wprowadzonych w ciągu roku 1949 środków — w miesiącach 6
- 14) Przeciętna roczna suma amortyzacyjna środków trwałych, wprowadzonych do eksploatacji w roku 1949 $(400 \times 6) : 12 =$ 200
- 15) Pierwotna wartość likwidowanego majątku w ciągu roku 1949 63
- 16) Przeciętny termin eksploatacji likwidowanego majątku w ciągu 1949 r. — w miesiącach 8
- 17) Przeciętna roczna wartość likwidowanego majątku, podlegająca wyłączeniu przy obliczeniu amortyzacji
 $\frac{18 \times (12 - 8)}{12} =$ 21
- 18) Pierwotna wartość przeciętnie czynnych środków trwałych, od których oblicza się amortyzację w r. 1949
 $987 + 200 - 21 =$ 1.166
- 19) Procent amortyzacji w 1949 r. 6,0
w tym na remont kapitalny 3,43
- 20) Ogólna suma odpisów amortyzacyjnych w 1949 r. $(1,166 \times 6) : 100 =$ 70
w tej liczbie na remont kapitalny
 $(1,166 \times 3,43) : 100 =$ 40

Zysk organizacji przemysłowych służy jako źródło finansowania budownictwa inwestycyjnego w tej części, która pozostaje po uzupełnieniu ich środków obrotowych i po odliczeniach na fundusz dyrektora przedsiębiorstwa i fundusz artykułów codziennego użytku. Część ta jest ustalana przy układaniu bilansu dochodów i wydatków na planowany okres. W pełni wykorzystywany jest na prace inwestycyjne zysk zarządów budowni wykonywanych sposobem gospodarczym.

Rada Ministrów ZSRR ustaliła normy zysku organizacji budowlanych w procencie do wydatków bezpośrednich na roboty budowlane. Opierając się na tych normach, zysk organizacji wykonawczych przewidywany w kosztorysach budowlanych, zarówno jak i zysk z prac inwestycyjnych, dokonywanych sposobem gospodarczym, powinien wynosić w stosunku do ogólnego rozmiaru robót: 2,2% dla robót budowlanych i badań geologicznych, 2,91% dla montażu urządzeń i 0,92% dla montażu konstrukcji metalowych.

Ustawa o pięcioletnim planie odbudowy i rozwoju gospodarstwa narodowego ZSRR na lata 1946 — 1950 ustaliła obniżenie kosztów robót budowlano-montażowych w 1950 r. o 12% w stosunku do poziomu 1945 roku. Zadanie obniżenia kosztów budownictwa przewiduje się co roku w planie gospodarstwa narodowego. Odpowiednio do tego określa się rozmiary oszczędności na obniżce kosztów budownictwa, znajdujące swój wyraz w bilansie dochodów i wydatków.

Oszczędności na obniżce kosztów budownictwa wyodrębnia się (w części dochodowej bilansu dochodów i wydatków) tylko dla robót wykonywanych sposobem gospodarczym. Oszczędność na obniżce kosztów robót budowlano-montażowych, wykonywanych drogą umów o dzieło, uwzględnia się przy określaniu akumulacji organizacji wykonawczych, drogą odpowiedniego podwyższenia ich planowanego zysku.

Przykład. Przy konieczności obniżenia kosztów budownictwa o 4% i ogólnej wartości robót budowlano-montażowych, wynoszącej 280 miln. rb., oszczędność wyniesie: $280 \times 4 = 11,2$ miln. rb.

100

Źródłem finansowania inwestycji może być również kwota wpływu ze zbytu likwidowanego majątku.

W bilansie dochodów i wydatków w tej pozycji ujawniany jest czysty dochód z likwidacji środków trwałych, które utraciły zdolność wytwórczą. Przy określaniu wpływu z tej likwidacji wyłączane są koszty likwidacji. Kwotę wpływu ustala się w drodze zwykłego obliczenia, wychodząc z faktycznego stanu podlegającego likwidacji majątku, prawdopodobnie osiągniętej ceny i kosztów zbytu.

Przy układaniu bilansu dochodów i wydatków w ministerstwie i w głównym zarządzie, wpływ ten jest pla-

nowany na podstawie danych sprawozdawczych za lata poprzednie. Na podstawie sprawozdań rocznych ustalane są środki trwałe likwidowane corocznie w wyniku zużycia i starości oraz określany jest stosunek procentowy między pełną restytucyjną wartością likwidowanych środków trwałych, a taką samą wartością wszystkich środków trwałych przedsiębiorstw, ministerstwa lub zarządu głównego na początek roku, jak również pomiędzy pełną i likwidacyjną wartością zlikwidowanych środków trwałych a czystym dochodem ze zbytu majątku. Poprzez rozciągnięcie tych stosunków na planowany rok określa się kwotę wpływu podlegającą włączeniu do bilansu dochodów i wydatków.

Przykład. Według sprawozdań rocznych, roczny ubytek środków trwałych stanowi 3% pełnej wartości środków trwałych przedsiębiorstw zarządu głównego na początek roku, wartość likwidacyjna pozbywanego majątku — 20% jego pełnej wartości, czysty dochód ze zbytu tego majątku — 50% jego likwidacyjnej wartości. Pełna wartość środków trwałych przedsiębiorstw zarządu głównego na początek planowanego roku określona została na 300 miln. rb. Wpływ ze zbytu likwidowanego majątku wyniesie:

$$\frac{300 \times 3}{100} \times \frac{20}{100} \times \frac{50}{100} = 0,9 \text{ miln. rb.}$$

W praktyce, niezbyt rzadko, wpływ ze zbytu likwidowanego majątku projektowany jest w rozmiarach rzeczywistych wpływów roku poprzedzającego, lub nawet nieco poniżej. Taka metoda planowania jest nieprawidłowa, ponieważ przy wzroście środków trwałych przedsiębiorstwa prowadzi do obniżenia właściwej wartości zasobów gospodarstwa społecznego.

Przy sporządzaniu bilansu dochodów i wydatków trzeba również uwzględnić wszystkie inne źródła finansowania: bezpłatne otrzymanie wartości materialnych i usług, amortyzację i wpływy z likwidacji środków trwałych należących do budownictwa, dochody od okolicznościowego wydobywania kopalin, czynsz dzierżawny za korzystanie z majątku należącego do budownictwa, zysk o charakterze nieprodukcyjnym itd. Wysokość wpływów z wymienionych źródeł określa się na podstawie danych sprawozdawczych budowy i banków. Dochody te wykazywane są w jednej ogólnej sumie w części dochodowej bilansu.

W zakresie tej grupy dochodów zatrzymamy się na wpływach z likwidacji majątku obiektów wykańczanych w planowanym roku (tzn. sumy zwrotne w trzeciej części ogólnego kosztorysu budownictwa).

Kierownik zakończonej budowy winien w terminie wyznaczonym przez komisariat ludowy, ale nie później

jak w ciągu trzech miesięcy po przyjęciu budowy przez rządową lub resortową komisję:

- 1) zbyć według wskazówek ministerstwa, mechaniczne urządzenia budowlane, niewykorzystane materiały i inne wartości. W tych przypadkach, kiedy urządzenia przejściowe, przedsiębiorstwa pomocnicze i inny majątek budowlany przekazywany jest na mocy decyzji ministerstwa nieodpłatnie innej organizacji budowlanej, kwota niezamortyzowanej części tego majątku ulega włączeniu do kosztorysu przejmującej organizacji;
- 2) dokonać wszystkich rozrachunków z dłużnikami i wierzycielami;
- 3) wszystkie kwoty niewykorzystane po ostatecznej likwidacji majątku i dokonaniu rozrachunków, przekazać ministerstwu dla finansowania robót inwestycyjnych przewidzianych w planie ministerstwa na odpowiedni rok.

Poza limitowanych nakładów inwestycyjnych znajdujemy w bilansach dochodów i wydatków przedsiębiorstw przemysłowych niecentralizowane (nielimitowane) nakłady inwestycyjne i wydatki na remont kapitalny.

Nielimitowane nakłady inwestycyjne przewidywane są dla poszczególnych gałęzi gospodarstwa, zgodnie z postanowieniem Rady Komisarzy Ludowych ZSRR z 19 września 1935 r. N. 2106 „O wydatkach na budownictwo wykonywane poza planem robót inwestycyjnych“ i odpowiednimi postanowieniami rządu ZSRR. W bilansach dochodów i wydatków są one wykazywane w rozmiarach przewidzianych w planach gospodarstwa narodowego, z dołączeniem ich kosztorysu.

Wydatki na remont kapitalny są planowane w granicach odpisów amortyzacyjnych na ten cel, włączając niewykorzystaną pozostałość amortyzacji na początek planowanego roku.

KONTROLA PLANU FINANSOWANIA PRAC INWESTYCYJNYCH

Rozmiar wydatków na budownictwo inwestycyjne ustalany jest w państwowym planie gospodarstwa narodowego. Jednakże byłoby zupełnie niewłaściwe, gdybyśmy sprowadzili rolę organów finansowych w planowaniu nakładów inwestycyjnych tylko do wprowadzania ustalonych limitów prac inwestycyjnych do bilansu dochodów i wydatków. Do zadań ich należy: rozstrzyganie zagadnień dotyczących źródeł finansowania budownictwa inwestycyjnego, wykorzystywania do tego celu własnych środków organizacji gospodarczej (amortyzacja, zysk), pełnej mobilizacji wewnętrz-

nych zasobów w budownictwie i rozmiarów kredytów budżetowych oraz najbardziej prawidłowego i efektywnego wykorzystania środków przeznaczonych przez państwo do dyspozycji organizacji budowlanych.

Dlatego też, rozpatrując bilanse dochodów i wydatków, organa finansowe sprawdzają przede wszystkim, czy zostały prawidłowo obliczone i w pełni wykorzystane na budownictwo inwestycyjne własne środki organizacji gospodarczych (amortyzacja, zysk) oraz wewnętrzne zasoby budowy, jak również czy zostały zastosowane, przy włączeniu do bilansu kredytów budżetowych, wymogi przewidziane w § 5. Przy pomocy banków finansujących inwestycje organa finansowe określają niezbędne dla wykonania planu prac inwestycyjnych, rozmiary środków obrotowych organizacji budowlanych i ustalają plan mobilizacji wewnętrznych zasobów budowlanych.

Łącznie z tym organa finansowe zwracają szczególną uwagę na problemat obniżki kosztów budownictwa, poprzez prawidłową jego organizację, walkę o podwyżkę norm wytwórczych, mechanizację robót, skrócenie czasu przestojów urządzeń i maszyn, wzmocnienie dyscypliny na budowie, prawidłowe sporządzanie rozliczeń, oszczędne użytkowanie paliwa, energii elektrycznej, wydatków na płace oraz zmniejszenie wydatków nakładowych i administracyjnych.

Analizę wewnętrznych rezerw budownictwa, w celu obniżenia jego kosztów, organa finansowe przeprowadzają na podstawie materiałów posiadanych przez banki finansujące inwestycje, rozporządzające sprawozdaniami dotyczącymi budowl i wyników ich kontroli. Przy sprawdzaniu rachunku zysku budowl prowadzonych sposobem gospodarczym oraz organizacji wykonawczych, organa finansowe ujawniają poziom rentowności według sprawozdań i wyjaśniają czy zysk odpowiada normom ustalonym postanowieniami Rady Ministrów ZSRR.

Organizacje gospodarcze pod formą niecentralizowanych (nielimitowanych) wydatków finansują często duże budowy, wykorzystując przy tym środki obrotowe, rozchodując materiały deficytowe i odcinając kadry robotników wykwalifikowanych od podstawowej budowy. Aby do tego nie dopuścić, organa finansowe szczegółowo sprawdzają kosztorysy wydatków przekraczających limity, przede wszystkim pod kątem widzenia ich zgodności z prawem.

Poważniejsze znaczenie posiada kontrola organów finansowych (szczególnie banków specjalnych) nad niedopuszczeniem do rozdrobnienia zasobów pieniężnych i materiałowych oraz siły roboczej pomiędzy wielu budowlami i nad ześrodkowaniem tych zasobów przede wszystkim na ważniejszych pod względem gospodarczym budowlach.

ORGANIZACJA i TECHNIKA FINANSOWA

Stefan Szałowski

TECHNIKA FINANSOWA

A PRZYSPIESZENIE OBIEGU ŚRODKÓW OBROTOWYCH

Starania banku o przyspieszenie obiegu środków obrotowych w przedsiębiorstwach uspołecznionych nie powinny ograniczać się tylko do udzielania kontrolowanym jednostkom pomocy przy wykrywaniu niedociągnięć hamujących obracalność środków. Starania te powinny pójść dalej. Przyczyny bowiem hamujące obracalność mogą leżeć nie tylko w gospodarce przedsiębiorstw, lecz również w istniejących formach rozliczeń finansowych i w technice tych rozliczeń. Szybki rozwój gospodarki narodowej, popierany żywiołowym wysiłkiem mas uczestniczących w socjalistycznym

współzawodnictwie pracy, narzuca konieczność stałego zmieniania i ulepszania techniki rozliczeń oraz szukania nowych jej form.

Stosowane u nas obecnie formy rozliczeń są następujące:

- czek rozrachunkowy,
- polecenie przelewu,
- akredytywa,
- inkaso faktur,
- Izba Rozrachunkowa.

Czek rozrachunkowy i polecenie przelewu są stoso-

wane przez przedsiębiorstwa uspołecznione na ogół wszędzie tam, gdzie nie może mieć miejsca bankowe inkaso faktur w trybie uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947. W dziedzinie spopularyzowania i przyspieszenia obrotu czekowego, ogromne znaczenie posiada natychmiastowe zastępcze honorowanie czeków, przedłożonych przez jednostki gospodarki uspołecznionej, wprowadzone we wszystkich bankach (Komisja Międzybankowa, prot. nr 9 z dnia 11. 2. 1949 r.). Również załatwianie poleceń przelewu zostało ostatnio bardzo usprawnione, tak przez racjonalne opracowanie formularzy, jak i przez ujednolicenie we wszystkich bankach techniki załatwiania przelewów w obrotach miejscowych, międzyoddziałowych i międzybankowych (instrukcja o obrocie pieniężnym Dz. IV/A).

Akredytywa jako forma rozliczeń bezgotówkowych jest przez przedsiębiorstwa uspołecznione stosunkowo rzadko stosowana pomimo tego, że przedstawia duże dogodności w przypadkach, gdy zapłata ma nastąpić w siedzibie dostawcy. Przyczyny tego stanu rzeczy należałoby oddzielnie omówić.

Stosowanie akredytyw krótkoterminowych mogłoby mieć poważne znaczenie przy regulowaniu dostaw towarów, które przed odebraniem muszą być przez odbiorcę dokładnie sprawdzone w siedzibie dostawcy; jednocześnie stosowanie takich akredytyw poważnie przyspieszyłoby obracalność środków, gdyż dostawca natychmiast przy wykonaniu zamówienia otrzymuje zapłatę. Poza tym szersze stosowanie akredytyw nie wymaga powiększenia rozmiarów udzielonych kredytów, raczej może przyczynić się do ich zmniejszenia. Zgodnie bowiem z obowiązującymi w Banku przepisami dopuszczalne jest pobieranie od zleceniodawcy, przedsiębiorstwa kontrolowanego, pokrycia akredytywy z góry; natomiast dostawca, otrzymując natychmiast przy przedstawieniu należności wynikającą ze złożonej w ramach akredytywy faktury, nie będzie korzystał z kredytu pod należności fakturowe.

Po wprowadzeniu zastępczego honorowania czeków, przedsiębiorstwa uspołecznione prawie że nie podają żadnych dokumentów do zainkasowania przez Izby Rozrachunkowe. Stan ten nie budzi troski, gdyż przed Izbami Rozrachunkowymi, funkcjonującymi według obecnych czy innych zasad, stoi inne zadanie do spełnienia, a mianowicie ułatwienie i przyspieszenie rozliczeń pomiędzy placówkami banków. Natomiast z chwilą, gdy NBP staje się bankiem akumulującym obrotowe środki pieniężne, w zasadzie wszystkich organizacji gospodarczych, wypływa zagadnienie, czy dla rozliczeń wzajemnych między jednostkami gospodarczymi nie można by, z pożytkiem dla przyspieszenia obiegu środków obrotowych, stworzyć specjalnych organów clearingowych. Sprawa ta jest w chwili obec-

nej przedmiotem studiów (patrz artykuł S. Szałowskiego w nr 3 „Wiadomości NBP“).

Stosowana w NBP technika inkasa faktur przedsiębiorstw uspołecznionych przeprowadza rozliczenia w trybie uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r. z już największą możliwą sprawnością — jak wydaje się. Poza dniami „pocztowymi“ i poza pięciodniowym terminem na złożenie ewentualnego zastrzeżenia przez płatnika, manipulacja związana z opłaceniem faktury i uznaniem podawcy, albo wcale nie ma wpływu na przedłużenie obiegu, gdyż odbywa się już w piątym dniu terminu płatności, albo ogranicza się do jednego dnia. Dlatego też system stosowany w NBP został z dniem 1 lutego 1950 r. wprowadzony we wszystkich bankach na mocy uchwały Komisji Międzybankowej (prot. nr 18 z dnia 21. 12. 1949 r.), zatwierdzonej przez ministra skarbu (nr D. VII. 21/5/50 z dnia 27. 1. 1950 r.).

Jednakże, jak powiedziano na wstępie, udoskonalenie pewnej formy rozliczeń nie powinno być powodem zaprzestania poszukiwania dalszych nowych sposobów rozliczeń. Mimo wszystko bowiem, nawet miejscowe rozliczenie fakturowe w trybie inkasa bankowego wymaga co najmniej sześciu dni (złożenie w banku i wysłanie przez bank awizu — jeden dzień i pięć dni oczekiwania). Zachodzi więc pytanie, czy w rozliczeniach miejscowych konieczne jest stosowanie bankowego inkasa faktur, czy też możliwe jest zastosowanie innej, szybszej formy rozliczeń? Zdaniem naszym — poza możliwością zastąpienia co najmniej miejscowego inkasa faktur — formą rozliczeń przez Biuro Rozrachunkowe — istnieje jeszcze inna możliwość.

Z chwilą gdy dostawca i zamawiający mają swą siedzibę w tej samej miejscowości, lub nie są zbyt oddaleni od siebie, odbiór towaru przez zamawiającego następuje przeważnie wprost z magazynu dostawcy a nie w drodze kolejowej, pocztowej, czy innej. Stosowane obecnie w tych przypadkach rozliczenie w drodze bankowego inkasa faktury zasadniczo trwa sześć dni. Rozliczenie przez Biuro Rozrachunkowe niewątpliwie nastąpi znacznie prędzej, pomijając to, że w przypadku posiadania przez dostawcę i odbiorcę wzajemnych pretensji, dokonanie zapłaty za pomocą sumy mniejszej niż suma płatności również znacznie przyspiesza obracalność środków pieniężnych. Gdyby jednak w stosunkach pomiędzy miejscowymi jednostkami gospodarczymi zastosować np. akcept faktury przez odbiorcę towaru, w momencie odebrania go, zapłata faktury mogłaby nastąpić natychmiast, w dniu przedstawienia jej bankowi.

Projekt tego rodzaju formy rozliczenia technicznie jest łatwy do zrealizowania. Dostawca może przedłożyć bankowi akredytowaną fakturę przy nieskomplikowa-

nym formularzu formatu A 6 „żądanie zapłaty“, podobnym do „dowodu memoriałowego“ (formularz 4190 z wkładką 4190/I). Jeden egzemplarz żądania będzie służył jako dowód do uznania rachunku dostawcy, drugi do obciążenia właściwego rachunku (prowadzony na miejscu rachunek odbiorcy, lub konto „obciążenia w drodze“ względem drugiego oddziału miejscowego właściwego dla odbiorcy); kopie otrzymują właściciele rachunków przy wyciągach. Przyspieszenie tym sposobem obracalności wielomilionowych rozliczeń miejscowych przyczyni się w dużej mierze do racjonalnego wykorzystania przez dostawców posiadanych środków obrotowych; zmuszając zaś odbiorcę do szybkiego mobilizowania środków za zapłatą, w celu uniknięcia konsekwencji pokrycia faktury z kredytu prze-

terminowanego „B“, system ten będzie oddziałował wychowawczo.

Powyższy projekt, niezależnie od wszelkich trudności, które by realizacji jego miała napotkać, stanowi tylko fragmentaryczny przykład możliwości stojących przed techniką finansową, przy analizie tylko jednego małego odcinka miejscowych rozliczeń fakturowych. A ile możliwości przedstawia jeszcze np. organizacja szybkiego inkasa gotówki przy pomocy poczty, specjalnych kas czy punktów inkasowych i jak duże ma to znaczenie dla przyspieszenia obracalności środków pieniężnych? Należyte wykorzystanie w tej dziedzinie bogatego doświadczenia Banku Państwa ZSRR wydatnie pomoże do spełnienia zadań ciężących na Banku.

Mirosław Orłowski

SPRAWOZDAWCZOŚĆ ODDZIAŁÓW O SYTUACJI GOSPODARCZEJ ICH OKRĘGÓW

W związku z przepisami nowego okólnika o sprawozdawczości oddziałów warto zastanowić się nad tym zagadnieniem. Nie ma chyba potrzeby wyjaśniać, czy podkreślać potrzebę tej sprawozdawczości. Potrzeba ta jest oczywista. Z jednej strony Centrala Banku chce i musi mieć informację jak w życiu codziennym, w terenie przebiegają procesy gospodarcze i będące ich funkcją procesy finansowe, z drugiej strony kierownictwo oddziału musi orientować się w tych procesach, a więc w sytuacji gospodarczej swego okręgu.

W pierwszym zakresie zadaniem sprawozdań o sytuacji ekonomicznej okręgu bankowego jest zanalizowanie przebiegu zjawisk pieniężnych w odnośnym okresie czasu. Zanalizowanie powinno polegać na przedstawieniu stanu faktycznego, rozbieżności między nim a stanem, jaki powinien czy mógłby mieć miejsce przy przestrzeganiu zasad rozrachunku gospodarczego, dyscypliny finansowej itp. przepisów, wyjaśnieniu, na czym ta rozbieżność polega, wyjaśnieniu czy omawiane odchylenia od norm i zakłócenia w funkcjonowaniu pionów finansowych jednostek gospodarczych są sporadycznym wypadkiem, spowodowanym np. tylko jednorazowym niedopatrzeniem, czy też są zjawiskiem częstym, czy nawet chronicznym. Następnie analiza sytuacji gospodarczej powinna wskazywać przyczyny opisywanych stanów, zaburzeń, względnie awizować możliwość ich

powstania w przyszłości, w przypadku trwania nadal opisywanego stanu rzeczy.

Analiza powyższa winna być oparta o konkretne fakty stwierdzone przez oddział, lub zakomunikowane mu przez odnośne jednostki administracyjne czy gospodarcze. W żadnym razie analiza nie może się opierać na pogłoskach czy wręcz plotkach. Nie znaczy to, iż nie należy awizować np. fali plotek, które w danym momencie mogły lub mogą spowodować konkretne zakłócenie na odcinku towarowym lub pieniężnym. Podobnie informacje otrzymywane od jednostek administracyjnych, czy gospodarczych nie mogą być powtarzane w sprawozdaniu bezkrytycznie, zwłaszcza, że z reguły, jeżeli chodzi o teren okręgu bankowego, mogą być one sprawdzone, skonfrontowane w innym źródle.

Następną kwestią wymagającą omówienia jest rozmiar i rodzaj materiału zbieranego i wykorzystywanego w sprawozdaniach. Zakres tego materiału zmienia się. Zakres ten był bardzo szeroki w pierwszych latach istnienia Banku — gdy sprawozdania oddziałów stanowiły niemal jedyny materiał sprawozdawczy, nawet co do produkcji czy obrotów. Obecnie, kiedy mamy już nańder rozbudowaną sprawozdawczość centralnych władz gospodarczych Państwa, nie są nam potrzebne w sprawozdaniach oddziałów, poza paroma wyjątkami uzasad-

nionymi faktem skoncentrowania w siedzibie tych oddziałów centralnych zarządów najważniejszych przemysłów, dane i informacje szczegółowe, ile i w jakim asortymencie wyprodukowały odnośne zakłady, czy i ile np. zatrudniały robotników. Natomiast bardzo ważne jest analizowanie ewentualnych faktów niewykonania planów produkcyjnych (tak w zakresie towarów jak i usług) ilościowo (w cyfrze absolutnej), jakościowo i wartościowo, analizowanie przyczyn tego rodzaju zjawisk, wzrostu ponadnormatywnych zapasów, wydajności pracy, absencji i jej przyczyn, płynności stanu załóg.

W tych warunkach niewątpliwie trudności w uzyskaniu materiałów i informacji pomniejszą się znakomicie, gdyż z punktu widzenia tak rozumianej sprawozdawczości oddział nie tylko nie może, ale nawet nie powinien żądać danych, do analizy mu niepotrzebnych, a stanowiących tajemnicę państwową. Zresztą, zgodnie z przepisami nowego okólnika, w sprawozdaniach o sytuacji gospodarczej nie należy powtarzać materiału i informacji zawartych w sprawozdawczości przesyłanej do Departamentu Kredytowego, lecz zwrócić szczególną uwagę na przebieg procesów gospodarczych przedsiębiorstw i gospodarstw niekontrolowanych przez NBP.

Wnikliwej analizie należy zwłaszcza poddać działalność instytucji kredytowych w terenie, stopień ich współpracy, przestrzeganie przez jednostki gospodarcze zasad dyscypliny finansowej. Specjalny nacisk trzeba położyć na śledzenie gospodarki pieniężnej w terenie, zwłaszcza w jednostkach gospodarczych w małych ośrodkach oraz na awizowanie w sprawozdaniach wszelkich zakłóceń w przestrzeganiu wysokości dopuszczalnego pogotowia kasowego, obowiązku odprowadzania utargów do kas bankowych (np. przez Spółdzielnie Gminne Samopomocy Chłopskiej), stanu rachunkowości w aparacie uspołecznionym niekontrolowanym bezpośrednio przez NBP.

Odnosnie instytucji kredytowych nie są potrzebne w omawianych sprawozdaniach oddziałów dane cyfrowe, ile jakich pożyczek i na jakie kwoty udzieliły te instytucje kredytowe, czy też szczegółowe dane co do poszczególnych operacji tych instytucji. Natomiast ważne jest podawanie informacji o stanie faktycznej spłacalności kredytów i procencie prolongat, informacji, czy i w jaki sposób instytucje te kontrolują finansowane przez nie jednostki gospodarcze, informacji o zapasach gotówkowych ludności, informacji o tendencjach tezauryzacji lub ucieczki od pieniądza, informacji o tym, czy okręg jest pod względem obiegu gotówkowego nadwyżkowy, czy też deficytowy, informacji,

czy instytucje państwowe, samorządowe lub spółdzielcze w prawidłowy sposób gospodarują pieniądzem gotówkowym itp.

Wszystkie powyższe fakty są i muszą być znane przez kierownictwo każdego oddziału, które winno je jedynie w terminie przewidzianym zebrać, usystematyzować i zanalizować. W tym właśnie punkcie należy podkreślić znaczenie sprawozdań o sytuacji ekonomicznej dla kierownictwa oddziału. Obowiązek sporządzania wnikliwej analizy powyższej sytuacji okręgu presumuje dokładną znajomość życia gospodarczego okręgu, a więc praktycznie zmusza kierownictwo do śledzenia przebiegu procesów finansowych na powierzonym mu terenie, notowania istotnych faktów, wyjaśniania związku przyczynowego ważnych z punktu widzenia pieniężnego zjawisk oraz zmusza do sformułowania retrospektywnie i syntetycznie obrazu sytuacji raz na kwartał i tu leży właśnie znaczenie omawianych sprawozdań dla samego kierownictwa oddziałów Banku.

Oczywiście w ramach artykułu nie jest możliwe wyczerpujące omówienie całego bogactwa zagadnień, jakie nasuwa nam obserwacja bieżących procesów gospodarczych w terenie i dlatego też wymienione powyżej nie mogą być traktowane jako pełny katalog problemów, jakie powinny być omawiane w sprawozdaniach. Wymieniliśmy tylko niektóre z nich raczej przykładowo.

Z kolei wypadnie nam poruszyć zewnętrzną stronę sprawozdań. Dość często spotyka się operowanie frazesami i ogólnikami. Podajemy parę przykładów:

„Dynamizm rozwojowy instytucji gospodarujących przemysłu i handlu uspołecznionego jako konsekwencji zachodzących zmian formującego się systemu — stwarza szereg nowych zadań i problemów, które z coraz to dalej sięgającą wnikliwością i dokładnością przechodzą z eksperymentalnego pionierstwa do zdecydowanych i ustabilizowanych działań.

Oddział NBP bierze bezpośredni udział w kształcaniu życia gospodarczego — reprezentującego najżywotniejsze interesy Państwa, przez wywieranie nacisku w kierunku zachowania prawidłowych form gospodarowania, przez ograniczenie nadmiernych i nieuzasadnionych objawów zamrożeń środków finansowych, przez urealnienie przedsięwzięć i planów, przez coraz dalej sięgające przyzwyczajanie w kierunku realizowania zleceń i instrukcji oraz ogólne pogłębianie współpracy z przedsiębiorstwami na odcinku kontroli.“

Innym przykładem jest podawanie przez oddział w sprawozdaniu ekonomicznym takich informacji:

„W..... praktykuje czterech lekarzy — nie specjalistów; jest w mieście szpital państwowy, gdzie pracuje dwóch lekarzy z wymienionych czterech; brak jest natomiast dentysty, co daje się nieprzyjemnie odczuć, gdyż po porady trzeba się wybierać do....., przy czym traci się wiele cennego czasu... Brak jest wodociągów i kanalizacji na wielu ulicach. Stan taki sam jest w..... i w wielu tutejszych miejscowościach, odstrasza od zamieszkiwania ludzi przywykłych do jakichś takich kulturalnych stosunków zdrowotnych i mieszkaniowych“.

Ten sam oddział w części poświęconej zagadnieniom komunikacji podaje: „Komunikacja kołowa przedstawia się katastroficznie w..... nie ma ani jednej drożki; jeżeli interesant przyjeżdża koleją z ciężkim bagażem to jest zmuszony sam go nieść do celu podróży“. Natomiast o sytuacji pieniężnej swego okręgu powyższy oddział, poza lakonicznym w 12 wierszach podaniem globalnej cyfry swych obrotów, stosunkiem procentowym obrotów gotówkowych, faktem zasilenia 3 oddziałów B. R. i przelania pewnej kwoty z rachunku oddziałów B. R. na rachunek centrali tego Banku — nie potrafił

nic powiedzieć. Oddział nie zadał sobie trudu nawet próby zanalizowania działalności instytucji kredytowych na jego terenie, zanalizowania co się dzieje z pieniądzem w mieście, osadach i wsiach, jaka jest gospodarka pieniądzem w Powiatowym Związku Samopomocy Chłopskiej, spółdzielniach gminnych tego Związku, spółdzielniach kredytowych wiejskich, zanalizowania, czy i w jakim zakresie jednostki gospodarcze w mieście i na wsi odprowadzają pieniądź gotówkowy do kas aparatu bankowego.

Oczywiście są oddziały, które inaczej podchodzą do sprawozdawczości. Te oddziały rozumieją znaczenie i sens ekonomiczny tych sprawozdań. Ciekawe jest, że przodują w tym nie duże oddziały wojewódzkie, mające rozbudowany aparat biurowy i sztab wysokokwalifikowanych pracowników, lecz właśnie małe oddziały, jak np. oddział w Mławie, które potrafią zaobserwować, zanalizować i podać cenny materiał informacyjny, materiał który stanowi podstawę do decyzji Zarządu Banku, zmierzających do usprawnienia procesów pieniężnych kraju i usuwania sygnalizowanych zakłóceń w tym zakresie.

Jan Sztwiertnia

OBOWIĄZKI KONTROLOWANYCH PRZEDSIĘBIORSTW WOBEC NBP NA TLE INSTRUKCJI KREDYTOWEJ

Ustrój socjalistyczny, do którego obecnie w szybkim tempie zmierzamy cechuje między innymi planowanie w każdej dziedzinie, a w dziedzinie gospodarczej w szczególności.

Zdajemy sobie dokładnie sprawę z tego, że im planowanie to jest dokładniejsze i realniejsze prowadzi do tym lepszych efektów gospodarczych, a co za tym idzie, do systematycznego podnoszenia stopy życiowej mas pracujących.

Obecny ustrój Polski, będący jeszcze na razie pomostem do właściwego socjalizmu ma pod tym względem zadanie utrudnione, gdyż tolerując również gospodarkę kapitalistyczną — siłą faktu — mało zdyscyplinowaną na odcinku planowania, nie jest w stanie dokładnie uchwycić całości procesów gospodarczych w ścisłe ramy. Dlatego też tym większa waga musi być przykładana do tego odcinka, na który Państwo posiada wpływ bezpośredni i nieograniczony, tj. do sektora uspołecznionego.

Państwo przerzuciło poważną część obowiązków kontroli samego planowania gospodarczego, jak również

wykonania planów, na Narodowy Bank Polski (nazwany dalej Bankiem). Bank upoważniony został również do bezpośredniego finansowania wszystkich procesów produkcyjnych, wymiany dóbr i usług w zakresie eksploatacji sektora uspołecznionego (z wyjątkiem przedsiębiorstw budowlano-montażowych).

Odnosnym aktem prawnym jest Uchwała Rady Ministrów z dn. 21 sierpnia 1947 r. (Monitor Polski Nr 120/47) w sprawie zasad systemu finansowego.

Uchwała ta zobowiązuje Bank m. inn. do:

1. wyposażenia przedsiębiorstw kontrolowanych we własne lub oparte na kredycie normatywne środki obrotowe;
2. rozgraniczenia normatywnych i uzupełniających środków obrotowych;
3. planowej gospodarki finansowej opartej na:

- a) dopilnowaniu przestrzegania przez przedsiębiorstwa obowiązku wynikającego z uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym,
- b) zakazie wzajemnego kredytowania się przez przedsiębiorstwa (stosownie do uchwały KERM z dnia 20. 5. 1947 r.),
- c) ustalonych zasadach podziału zysku i pokrywania strat w przedsiębiorstwach państwowych,
- d) kontroli elementów planowania i wykonywania planów finansowych przez przedsiębiorstwa;

4. kontroli rozgraniczenia gospodarki inwestycyjnej od eksploatacyjnej.

Ażeby zadaniom tym sprostać, Bank musiał stworzyć sobie odpowiedni aparat wykonawczy w terenie, przez rozszerzenie w pierwszym rzędzie sieci swoich oddziałów (akcja jeszcze nie zakończona) oraz nałożyć na kontrolowane jednostki gospodarcze pewne obowiązki, które — jakkolwiek może uciążliwe w wykonaniu — dają jednak Bankowi do ręki instrument, na podstawie którego może mniej lub więcej skutecznie wpływać na prawidłowe kształtowanie się procesów gospodarczych.

Celem niniejszego artykułu będzie wskazanie tych obowiązków jednostek kontrolowanych w stosunku do Banku, w poszczególnych etapach wykonywania kontroli, które wynikają z obowiązującej w roku bieżącym nowej Instrukcji Służbowej Dział VI.

Pragnę podkreślić, iż instrukcja ta postawiła sobie za zadanie powiązanie życia gospodarczego z systemem kredytowym i zmuszenie przedsiębiorstw do właściwej gospodarki.

Niezależnie od tego postaram się wskazać również i takie obowiązki, które będą natury czysto manipulacyjno - technicznej, jeżeli wykonywane są prawidłowo, przyczyniają się do usprawnienia i powiększenia tempa pracy w Banku.

W tym celu obowiązki przedsiębiorstw podzielę na dwie zasadnicze grupy, a mianowicie:

I. na obowiązki natury gospodarczej,

II. na obowiązki natury techniczno-manipulacyjnej.

Grupę pierwszą podzielę jeszcze na podgrupy wynikające z poszczególnych etapów przeprowadzanej przez Bank kontroli, a więc:

- a) z kontroli wstępnej,
- b) z kontroli bieżącej,
- c) z kontroli następnej.

W tej grupie, jako oddzielny punkt, potraktuję również obowiązki przedsiębiorstw wynikające z finansowania

przez Bank kapitałnych remontów i inwestycji prowadzonych sposobem gospodarczym.

W wywodach swoich pominę natomiast takie obowiązki przedsiębiorstw, które wypływają z samej natury rzeczy, jak np. konieczność realnego planowania kosztów w planach przemysłowo-finansowych, dokładnego obliczania normatywów itp.

I.

Obowiązki przedsiębiorstw wynikające z kontroli wstępnej. Jednym z głównych zadań Banku finansującego przedsiębiorstwa jest zaopatrywanie ich w środki obrotowe potrzebne do utrzymania ciągłości procesów gospodarczych, będących przedmiotem ich działalności.

Podstawą do ustalenia zapotrzebowania na te środki jest plan finansowy (dla przedsiębiorstw wytwórczych — plan przemysłowo-finansowy) zatwierdzony przez właściwą dla danego przedsiębiorstwa jednostkę nadrzędną.

Powinien on odzwierciedlać zadania mobilizacyjne przedsiębiorstw do zwiększenia i ulepszenia produkcji, usprawnienia obrotu oraz do poprawy wskaźników technicznych, ekonomicznych i finansowych.

Pierwszym i zasadniczym obowiązkiem kontrolowanych przez Bank jednostek jest obowiązek składania przez nie, we właściwych terytorialnie oddziałach Banku, planów finansowych do analizy i zaopiniowania. Plany winny być składane w takich terminach, ażeby ich zaopiniowanie mogło przez oddziały nastąpić przed złożeniem ich przez przedsiębiorstwa swoim jednostkom nadrzędnym.

Do składania planów finansowych w oddziałach obowiązane są wszystkie kontrolowane przez Bank przedsiębiorstwa, które opracowują pełną tematykę planów. Plany te należy składać oddziałom w jednym egzemplarzu.

Przedsiębiorstwa wielozakładowe winny składać plany zbiorcze wraz z załącznikami, tj. planami finansowymi jednostek wchodzących w skład tych przedsiębiorstw.

Plany zbiorcze, począwszy od stopnia centralnego zarządu, centrali handlowej, centrali spółdzielczej i innych równorzędnych jednostek, winny być składane do zaopiniowania bezpośrednio Departamentowi Kredytowemu Banku.

Plany finansowe, względnie przemysłowo-finansowe, a właściwie będące ich częścią składową plany finansowania środków obrotowych, wykazują jednak jedynie globalne zapotrzebowanie przedsiębiorstw na środki obrotowe tak w ramach normatywów jak i na środki ponadnormatywne oraz podają tylko w ogólnym ujęciu źródła, z których środki te mają być przedsiębiorstwu dostarczone. Dla potrzeb Banku więc, zwłaszcza na odcinku kredytów, których wysokość należy

ustalić oddzielnie dla każdego rodzaju kredytu, plany te nie są wystarczające.

W związku z tym przedsiębiorstwa obowiązane są do opracowania rozszerzonych planów finansowania środków obrotowych, zwanych rocznymi planami finansowania przedsiębiorstw. Ogólne cyfry rocznych planów finansowania winny pokrywać się z cyframi planów finansowania środków obrotowych, po uwzględnieniu zmian wynikających z odmiennego w obu planach zaliczania zobowiązań stałych.

Roczne plany finansowania winny przedsiębiorstwa składać właściwym terytorialnie oddziałom w dwóch egzemplarzach, łącznie z zatwierdzonymi przez jednostki nadrzędne planami finansowymi.

Okres planowania rocznego jest jednak okresem zbyt długim. Na przestrzeni tego okresu mogą wystąpić w przedsiębiorstwach, a najczęściej występują, uzasadnione wahania na zapotrzebowanie środków obrotowych od strony kontrolowanych jednostek. Dlatego też Bank, ażeby nie był zaskakiwany tymi „doraźnymi” zapotrzebowaniami, nałożył na przedsiębiorstwa dodatkowy obowiązek planowania kwartalnego. Obowiązek ten wprowadzony jest częściowo ogólnie tzn., że plany te sporządzają centralne zarządy przemysłów, względnie jednostki równorzędne i przedkładają bezpośrednio centrali Banku oraz oddolnie, przy którym plany sporządzają poszczególne jednostki gospodarcze samodzielne i składają je w oddziałach Banku.

Plany kredytowe oddolne obowiązane są sporządzać w chwili obecnej następujące przedsiębiorstwa:

- a) wszystkie samodzielne jednostki wytwórcze podległe Ministerstwu Górnictwa i Energetyki, Przemysłu Ciężkiego, Lekkiego oraz Rolnego i Spożywczego,
- b) samodzielne przedsiębiorstwa handlowe podległe Centrali Handlowej Przemysłu Elektrotechnicznego, Chemicznego, Metalowego, Odzieżowego, Skórzanego i Centrali Tekstylnej.

Plany te winny być składane w oddziałach w dwóch egzemplarzach, w terminie do dnia 25-go drugiego miesiąca kwartału, na kwartał następny (np. do 25 maja na kwartał III).

Bank* kredytuje wyłącznie przedsiębiorstwa samodzielne (takie, które prowadzą własną księgowość, sporządzają odrębny bilans z rachunkiem wyników oraz pokrywają faktury i inkasują należności we własnym zakresie), które zasadniczo powinny posiadać osobowość prawną. Przed uruchomieniem kredytu Bank winien ustalić na podstawie aktualnych dekretów nominalnych, jakie osoby mają prawo zaciągać zobowiązania w imieniu przedsiębiorstwa. Przedsiębior-

stwa mają więc obowiązek dostarczenia tych danych Bankowi, ażeby nie narazić się na ewentualną odmowę udzielenia kredytu.

Niezależnie od powyższego, jednostka zamierzająca korzystać z kredytu winna złożyć zabezpieczenie w formie ustanowienia prawa zastawu na towarach, względnie dokumentach dających faktyczną władzę nad towarami. Jeżeli złożenie tego rodzaju zabezpieczenia jest niemożliwe, przedsiębiorstwo winno zawrzeć z Bankiem umowę przyrzeczenia ustanowienia prawa zastawu. Wszelkie ruchomości kredytobiorcy objęte umową zastawu lub przyrzeczenia powinien on ubezpieczyć na pełną sumę od ognia i na sumy ułamkowe od kradzieży, a odnośne polisy ubezpieczeniowe sędować na rzecz Banku.

Samo uruchomienie pewnych rodzajów kredytów warunkowane jest również wypełnieniem przez zainteresowane jednostki pewnych obowiązków, a mianowicie:

- a) Uruchomienie kredytu specjalnego uzależnione jest od przedłożenia Bankowi zarządzenia kompetentnych władz, polecającego tworzenie specjalnych rezerw (akcji interwencyjnych i innych akcji celowych).
- b) Przedsiębiorstwo pragnące korzystać z kredytu inkasowego na upłynnienie należności, które nie podlegają regulowaniu w trybie inkasa bankowego winno złożyć pisemne oświadczenie, podając w nim kwotę tych należności.
- c) Wykorzystywanie kredytu przeterminowanego „A” może następować na podstawie zlecenia przedsiębiorstwa i pisemnego oświadczenia stwierdzającego stan wartości będących przedmiotem kredytu. Również spłata tego kredytu, jeżeli następuje w terminach wcześniejszych od ustalonych z przedsiębiorstwem, może mieć miejsce jedynie na podstawie pisemnego oświadczenia przedsiębiorstwa, stwierdzającego zlikwidowanie nieprawidłowości.

Na podstawie Uchwały Rady Ministrów z dnia 21 czerwca 1949 r. Bank obowiązany jest do przeprowadzania kontroli funduszu płac przedsiębiorstw uspołecz-nionych, działających na zasadzie rozrachunku gospodarczego.

W tym celu jednostki kontrolowane, sporządzające samodzielnie co najmniej bilans brutto, winny składać w terytorialnie właściwych oddziałach Banku, najpóźniej do dnia 25 miesiąca rozpoczynającego nowy okres sprawozdawczy, (obecnie okresami tymi są kwartały) plany funduszu płac. Przedsiębiorstwa wielozakładowe obowiązane są składać zbiorcze plany z roz-biciem na poszczególne zakłady wchodzące w ich skład, a nie sporządzające samodzielnie bilansów.

*) Dalsze obowiązki są następstwem udzielania przez Bank kredytów przedsiębiorstwom.

W planach tych należy podawać terminy wypłat zaliczkowych oraz terminy ostatecznych rozliczeń za okres sprawozdawczy (miesiąc).

Plany te, jak również wszelkie ich zmiany winny być zatwierdzone przez bezpośrednią jednostkę nadrzedną przedsiębiorstwa.

Obowiązki w ramach kontroli bieżącej. Powyższe obowiązki podzielić na następujące grupy:

- wynikające z obowiązku uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym i kontroli dyspozycji i rozliczeń specjalnych,
- z wykorzystywania kredytów.

1) Przedsiębiorstwa kontrolowane przez Bank jako podlegające obowiązkowi uczestniczenia w obrocie bezgotówkowym, (jako gr. I) obowiązane są do koncentracji środków pieniężnych w Banku oraz do regulowania rozrachunków pieniężnych, w drodze przelewów bankowych. Wszystkie zasoby pieniężne — poza koniecznym pogotowiem kasowym, winny być odprowadzane do Banku na rachunek operacyjny.

Jednostki objęte odnośnymi uchwałami KERM (z dnia 20. 5. 47 i dalszymi) winny rozliczać się za dostawy i usługi, w trybie bankowego inkasa faktur. Fakturę winien dostawca złożyć swojej instytucji finansującej, w ciągu pięciu dni od daty wysyłki towaru lub dokonania usługi, względnie od daty postawienia przezeń towaru do dyspozycji odbiorcy.

"Niedopuszczalne jest wzajemne kredytowanie się przez przedsiębiorstwa w jakiegokolwiek formie. Konsekwencją tego zakazu jest obowiązek przedsiębiorstw regulowania w terminie wszelkich powstałych, prawnie uzasadnionych zobowiązań, bez względu na to, czy mają one pokrycie w środkach postawionych przedsiębiorstwu, zgodnie z planem, do dyspozycji.

W celu umożliwienia sobie dokładnej kontroli obrotu bezgotówkowego, Bank nałożył na przedsiębiorstwa obowiązek dostarczania mu w terminach uzgodnionych, prawidłowo podpisanych kopii raportów kasowych, w których winien być określony cel i odbiorca każdej wypłaty lub tytułu wpłaty.

Jednostki handlu detalicznego obowiązane zostały do odprowadzania utargów do Banku, co winno następować zasadniczo w ciągu tego samego dnia, ewentualnie w godzinach wieczorowych.

Na żądanie oddziału przedsiębiorstwo winno dostarczać mu wszelkie dowody potwierdzające cele i wysokość poszczególnych dyspozycji ze swojego rachunku (operacyjnego, budżetowego i kapitalnych remontów). Oddziały mogą również zobowiązać przedsiębiorstwa, ażeby wszystkie ich dyspozycje danego dnia były zestawiane na „zapotrzebowaniu środków obrotowych“.

Obowiązek ten może być wprowadzony w stosunku do wszystkich, względnie tylko do niektórych jednostek wykazujących brak dostatecznej dyscypliny finansowej (o wprowadzeniu zapotrzebowania środków obrotowych winien być zawiadomiony Departament Kredytowy Banku).

Przy dyspozycjach z rachunku w innej instytucji kredytowej przedsiębiorstwo obowiązane jest każdorazowo przedkładać tej instytucji dokumenty uzasadniające wypłatę, a oddziałowi właściwemu przedstawiać do wglądu wyciągi z tego rachunku.

Na żądanie oddziałów przedsiębiorstwa zobowiązane są do prowadzenia arkusza kontrolnego (w wyjątkowych przypadkach gdy oddziały nie dysponują innym materiałem pozwalającym im na sprawowanie kontroli). Fakt nałożenia na przedsiębiorstwo obowiązku prowadzenia arkusza kontrolnego winien być podany w zwięzłej formie do wiadomości Departamentowi Kredytowemu Banku). Przedsiębiorstwa obowiązane do prowadzenia arkusza kontrolnego, po jego zamknięciu za okres sprawozdawczy, (miesięczny) winny sporządzić zestawienie jego sum końcowych i zestawienie to, podpisane przez dyrekcję przedsiębiorstwa i kierownika działu finansowego, przesłać w jednym egzemplarzu właściwemu oddziałowi, w terminie do dnia 10 następnego miesiąca.

Przedsiębiorstwa zobowiązane są również do terminowego odprowadzania podatków, a mianowicie:

- a) zaliczki na podatek obrotowy (miesięczne) w terminie do dnia 25 następnego miesiąca, za miesiąc poprzedni. Podstawę obliczenia zaliczek miesięcznych stanowi obrót osiągnięty w miesiącu ubiegłym;
- b) zaliczki na podatek dochodowy — do dnia 25 każdego miesiąca, na podstawie zysku osiągniętego w miesiącu ubiegłym, względnie na podstawie zysku przewidzianego w planie finansowym (minister skarbu może określić w stosunku do poszczególnych przedsiębiorstw lub ich grup inne terminy odprowadzania).

Niezależnie od obowiązku opłacania zaliczek miesięcznych, odnośne podmioty podatkowe mają obowiązek składania zeznań podatkowych za rok ubiegły, do końca kwietnia roku następnego i jednocześnie z tym zeznaniem uiścić różnicę pomiędzy kwotą zeznaną a wpłaconymi zaliczkami, a po otrzymaniu ostatecznej decyzji władz skarbowych, w ciągu miesiąca uiścić ewentualną resztę należności.

- c) podatek od wynagrodzeń zobowiązany jest podmiot podatkowy potrącić przy każdej wypłacie i odprowadzić na podstawie porozumienia Mini-

sterstwa Skarbu z Bankiem — w dniu podejmowania kwoty na wypłatę — do właściwych Kas Skarbowych.

Wszystkie podmioty podatkowe obowiązane są przysyłać oddziałom, w terminach ustalonych do odprowadzania podatków, odnośne deklaracje podatkowe.

Przepisy o kontroli funduszu płac nakładają na przedsiębiorstwa obowiązek składania zapotrzebowania środków płatniczych przy każdym podjęciu gotówki, względnie przekazywaniu należności będącej częścią składową funduszu płac.

Niezależnie od powyższego, w terminie ostatecznej wypłaty za dany okres (miesiąc), przedsiębiorstwa obowiązane są złożyć oddziałowi sprawozdania z wykonania funduszu płac a to najpóźniej do końca miesiąca następującego po miesiącu sprawozdawczym.

W przypadku, gdy przedsiębiorstwo przewiduje, że część wynagrodzeń (np. premia, względnie jej reszta) będzie wypłacona po terminie wyznaczonym do złożenia sprawozdania z wykonania funduszu płac za dany miesiąc, winno przyjąć w sprawozdaniu — jako wykonany fundusz płac — kwoty efektywnie wypłacone za miesiąc sprawozdawczy, a sprawozdanie skorygować w terminie dokonania tych wypłat.

Jednostki handlowe, jak również produkcyjne, które upoważnione są do samodzielnej sprzedaży (bez pośrednictwa centrali handlowej) swojej produkcji obowiązane są do terminowego rozliczania się z Rachunkiem Wyrównawczym Cen. W tym celu obowiązane są do przedstawiania Bankowi, w terminie do dnia 26 następnego miesiąca, za miesiąc sprawozdawczy, odpowiedniego rozliczenia. W przypadku wykazania w nim nadwyżki do odprowadzenia na ten rachunek winny złożyć równocześnie w oddziale polecenie przelewu. W razie wykazania w rozliczeniu niedoboru do pokrycia z tego rachunku, Bank stawia tę sumę do dyspozycji przedsiębiorstwa.

W tym samym terminie centrale zbytu winny odprowadzać sumy na Rachunek Narzutów Administracyjnych.

Jeżeli dotrzymanie tych terminów jest ze względów technicznych niemożliwe, wówczas jednostki do tego zobowiązane winny odprowadzać w ustalonych terminach kwoty zaliczkowe, a rozliczenie ostateczne może nastąpić po sporządzeniu odnośnych obliczeń.

2) Wykorzystywanie przyznanych kredytów (z wyjątkiem kredytu przeterminowanego „B” i rozrachunkowego) uzależnione jest od dyspozycji przedsiębiorstwa i następuje na podstawie jego zlecenia (dowód memoriałowy nr 4190) w miarę realizacji planu lub stosownie do potrzeb, dla finansowania których kredyty te przyznano. Zlecenie to winno określać do-

kładnie rodzaj kredytu (nr rachunku kredytu) i sumę jaką należy obciążyć rachunek kredytu a uznać rachunek operacyjny.

Niezależnie od powyższego wszelkie zlecenia dotyczące kredytów sezonowych i specjalnych winny być należycie uzasadnione, z podaniem przyczyny zmian wartości będących przedmiotem kredytu. Specjalne uzasadnienie wymagane jest od przedsiębiorstw w razie przedterminowego wykorzystywania kredytu normatywnego. Niedopuszczalne jest jednak przekroczenie granicy tego kredytu, ustalonej w planie kwartalnym. W koniecznych przypadkach przedsiębiorstwo winno spowodować zmianę planu normatywów i ich pokrycia.

Również spłata kredytów następuje na podstawie zlecenia przedsiębiorstwa (z wyjątkiem kredytu przeterminowanego „B” oraz kredytu rozrachunkowego jednostek zdecentralizowanych).

Przedsiębiorstwa zobowiązane są zadysponować przedterminową spłatę kredytów w razie wcześniejszego upłynięcia aktywów, na sfinansowanie których kredyty udzielono.

Przedsiębiorstwa korzystające z kredytów importowych obowiązane są do opatrywania list inkasowych, dotyczących faktur za odsprzedane w kraju dobra importowane, adnotacjami umożliwiającymi oddziałom wyodrębnienie kwot, które były uprzednio przedmiotem kredytu, w celu zapisania ich na dobro rachunku tego kredytu.

W przypadkach trudności finansowych powstałych na skutek np. odchyień w zaopatrzeniu, produkcji lub w obrocie towarowym, które powodują przekroczenie potrzeb zatwierdzonych w rocznych planach finansowania, niezależnie od zgłoszenia ich w kwartalnych planach kredytowych, zainteresowane przedsiębiorstwa obowiązane są każdorazowo złożyć w oddziale — poświadczone przez jednostki nadrzędne — wnioski o przyznanie im dodatkowych kredytów. We wnioskach tych przedsiębiorstwa winny określić przyczyny ponadplanowego zapotrzebowania, podając jednocześnie przy kredytach sezonowych, specjalnych i przeterminowanych „A” terminy ich spłaty. Wnioski winny być składane w takich terminach, aby wszystkie formalności związane z ich analizą i ewentualnym zatwierdzeniem mogły być załatwione przed wyczerpaniem środków będących w dyspozycji przedsiębiorstwa.

Jeżeli w toku realizacji planu ulegną zmianie jego istotne elementy (np. plan produkcji, ceny, płace), wówczas przedsiębiorstwo obowiązane jest wystąpić do jednostki nadrzędnej o zezwolenie na poczynienie odpowiednich poprawek w planie.

Obowiązki wynikające z etapu kontroli następnej.
Obowiązki przedsiębiorstw z tej podgrupy sprawozdają się głównie do dostarczania Bankowi we właści-

wych terminach różnego rodzaju sprawozdawczości. Obowiązki te są bardzo ważnej natury, gdyż jak wiadomo Bank przechodzi systematycznie do coraz ściślejszego badania wyników działalności przedsiębiorstw. Dla umożliwienia Bankowi tej kontroli, przedsiębiorstwa — samodzielne i półsamodzielne — obowiązane są składać we właściwych oddziałach następujące materiały sprawozdawcze:

1. bilanse netto wraz z załącznikami,
2. rachunki wyników i porównawcze rachunki wyników,
3. zestawienie kosztów rodzajowych z wyodrębnieniem nakładów niezwiązanych z produkcją (nakłady inwestycyjne, pozaoperacyjne itd.),
4. zestawienia statystyczne remanentów i obrotów (handel państwowy i spółdzielczy),
5. odpisy końcowych sum arkusza kontrolnego — w przypadku gdy przedsiębiorstwo prowadzi arkusz kontrolny.

Ponadto (w drodze wyjątku) oddziały mogą żądać jeszcze odpisów niektórych sprawozdań, jakie przedsiębiorstwa sporządzają dla swoich jednostek nadrzędnych.

Materiały wymienione w punktach 1, 2, 3 i 4 przedsiębiorstwa winny przedkładać oddziałom w tych samych terminach, w jakich obowiązane są przysyłać je swoim jednostkom nadrzędnym.

Jednostki utrzymujące się z Rachunku Narzutów Administracyjnych winny przedstawiać oddziałom sprawozdania według wzoru PKPG, obrazujące zaplanowane według budżetu limity dla poszczególnych grup względnie podgrup oraz ich aktualne wykorzystanie.

Poza tym do sprawozdań z kontroli obliga potrzebne są Bankowi niektóre materiały, które winien uzyskać od przedsiębiorstw, a mianowicie:

1. wartość produkcji wykonanej w ubiegłym miesiącu (w cenach niezmiennych), względnie wysokość obrotów towarowych,
2. ewentualnie dane dotyczące wysokości wydatków przyszłych okresów,
3. wysokość kredytu sezonowego przyjmuje się zgodnie z wiążącym oświadczeniem przedsiębiorstwa, jako odpowiadającą istotnym zapasom sezonowym.

Obowiązki wynikające z finansowania przez Bank kapitalnych remontów, oraz inwestycji prowadzonych sposobem gospodarczym. Wszystkie przedsiębiorstwa kontrolowane obowiązują bezwzględnie zasada ścisłego rozgraniczenia pieniężnej gospodarki eksploatacyjnej od pieniężnej gospodarki inwestycyjnej, w oparciu

o zakaz używania środków obrotowych na cele inwestycyjne i na odwrót.

Jedynym wyjątkiem od tej zasady jest przejściowe finansowanie ze środków obrotowych, zaplanowanych inwestycji właściwych i zaplanowanych kapitalnych remontów wykonywanych sposobem gospodarczym, pod warunkiem i do czasu zrefundowania zużytych na te cele środków obrotowych ze źródeł właściwych dla finansowania inwestycji i kapitalnych remontów.

Refundacja obejmująca wszystkie nakłady, a w szczególności sumy z tytułu zużytych materiałów i robocizny oraz wszelkie koszty handlowe, magazynowe, transportu i narzuty kosztów ogólnych winna być przez przedsiębiorstwa przeprowadzana w ustalonych terminach (45 dni po okresie obrachunkowym — np. 25 lutego za miesiąc grudzień, zgodnie z Uchwałą KERM z dnia 7. 12. 1948 r.).

Przed rozpoczęciem robót przedsiębiorstwo obowiązane jest przesłać do właściwej instytucji kredytowej, z której ma nastąpić refundacja, odpis jednostronnego zlecenia wewnętrznego wraz z kosztorysem, a to w celu zapewnienia refundacji.

W związku z koncentracją funduszy, wynikających z odpisów amortyzacyjnych w Banku, przedsiębiorstwa działające na zasadzie rozrachunku gospodarczego, kontrolowane przez Bank, obowiązane są odprawiać w terminie 22 każdego miesiąca, przypadającą na dany miesiąc 1/12 część odpisów amortyzacyjnych przewidzianych w rocznym planie finansowym z podziałem na:

- a) część przeznaczoną na sfinansowanie kapitalnych remontów przedsiębiorstw,
- b) część przeznaczoną na sfinansowanie planu inwestycji.

Powyższe nie dotyczy jednostek spółdzielczych.

Wpłaty te mają charakter zaliczkowy a ostateczne rozliczenie winno nastąpić na podstawie zamknięć rachunkowych — miesięcznie, kwartalnie, rocznie.

Dla celów kontroli finansowania przez Bank kapitalnych remontów, przedsiębiorstwo obowiązane jest opracować i złożyć w oddziale roczny plan kapitalnych remontów. Suma tego planu winna być zgodna z ogólną kwotą planowanych środków na finansowanie kapitalnych remontów, akumulowaną na rachunku osobowym przedsiębiorstwa w Banku, po potrąceniu rezerwy na remonty awaryjne, którą dysponuje właściwy centralny zarząd lub jednostka równorzędna.

Roczne plany kapitalnych remontów przedsiębiorstw przemysłowych winny być zatwierdzone przez centralne zarządy lub jednostki równorzędne. Podstawę finansowania kapitalnych remontów przedsiębiorstw nieprzemysłowych stanowią wnioski o włączenie do planu ka-

pitalnych remontów, zatwierdzone na szczelblu inwestorów naczelných, przesyłane do Departamentu Kredytowego Banku.

II.

Obowiązki grupy techniczno-manipulacyjnej. Przedsiębiorstwa dysponują swoimi rachunkami w Banku na podstawie następujących dokumentów:

1. czek gotówkowy,
2. polecenie przelewu (czek czerwony),
3. formularz 4190, służący do zasilania rachunku operacyjnego z poszczególnych rachunków kredytowych, względnie odprowadzania na nie nadwyżek z tego rachunku.

Z powyższych dokumentów najważniejsze jest polecenie przelewu, jako, że stanowi ono największą ilość różnego rodzaju dyspozycji przedsiębiorstw. W celu zapewnienia sobie odpowiedniego tempa pracy, Bank zmuszony jest żądać od przedsiębiorstw jak najbardziej dokładnego i przejrzystego wypełniania tego dokumentu, w szczególności gdy stanowi on dyspozycje natury specjalnej, jak np. na wykup list i dokumentów inkasowych, odprowadzania nadwyżki środków obrotowych, różnic cen, części amortyzacji na rachunek osobowy kapitalnych remontów i inwestycyjny BI oraz narzutów administracyjnych.

O ile chodzi o cheki gotówkowe, to wymagane jest umieszczanie na nich numerów rachunków wystawców.

Sprawy powyższe nabierają szczególnego znaczenia w tych oddziałach Banku, które stosują w swoich działach rachunków osobowych księgowość maszynową.

Bank wymaga również, ażeby polecenia przelewu składane w jednym dniu w ilości większej od trzech sztuk umieszczane były na zestawieniu. Jeżeli względy organizacyjne tego wymagają oddziały mogą jednak zobowiązać przedsiębiorstwo do nieumieszczania poleceń przelewów, dotyczących wyliczonych wyżej dyspozycji specjalnych, na ogólnym zestawieniu przelewów.

Przedsiębiorstwa nie powinny dysponować za pośrednictwem poleceń przelewów, zleceń do wypłat gotówkowych swoim klientom.

Wszelkie dyspozycje przelewowe winny przedsiębiorstwa składać w oddziałach najpóźniej na godzinę przed zakończeniem godzin kasowych.

Na prowadzenie większej ilości rachunków w grupie kont nr 112 JPKB jednostki kontrolowane obowiązane są przedłożyć oddziałowi właściwemu zezwolenie resortowego ministerstwa.

Jest rzeczą zrozumiałą, że Bank może wywierać skuteczny wpływ na gospodarkę kontrolowanych jednostek, jeżeli posiada w ręku instrument pozwalający mu na zastosowanie sankcji, w razie stwierdzenia nieprzestrzegania przez przedsiębiorstwa nałożonych na nie obowiązków. Sankcje takie Bank sobie zapewnił, a są nimi:

- a) możliwość zawieszenia wypłat na uzupełnienie pogotowia kasowego,
- b) wystąpienie z wnioskiem o wstrzymanie premii dla pracowników administracyjnych,
- c) finansowanie z kredytu przeterminowanego („B“),
- d) możliwość narzucenia głównym dostawcom przedsiębiorstwa obowiązku niezrealizowania jego zamówień, bez uprzedniego otwarcia przezeń akredytywy,
- e) możliwość czasowego lub częściowego wstrzymania finansowania,
- f) możliwość pozbawienia przedsiębiorstwa prawa korzystania z kredytu, z zablokowaniem rachunku operacyjnego przedsiębiorstwa na pokrycie należności Banku.

Sankcje wymienione w punktach e) i f) mogą być jednak wprowadzone w życie po uprzednim porozumieniu się z właściwym dla danego przedsiębiorstwa ministerstwem.

W końcu nadmieniam, że obowiązki nałożone na kontrolowane jednostki dadzą wtedy właściwy efekt gospodarczy, jeżeli Bank, a ściślej mówiąc jego organy wykonawcze w terenie, zacieśni swoją współpracę z tymi jednostkami. Współpraca winna być szczególnie zacieśniona w okresie obecnym — w okresie „walki“ o przyspieszenie obrotu środków pieniężnych.

Stefan Komar

OBOWIĄZKI WYDZIAŁÓW FINANSOWANIA W DEP. KREDYTOWYM W ŚWIECIE INSTRUKCJI SŁUŻBOWYCH VI/1 I VI/2

I.

Z podstawowych zadań, jakie ustala dla Narodowego Banku Polskiego dekret o reformie bankowej z dnia 25 października 1948 r., na aparat kredytowy Banku przypadają trzy i to o zasadniczym znaczeniu, a mianowicie:

1. opracowywanie ogólnopństwowych planów kredytowych i kontrola ich wykonania,
2. zaopatrywanie życia gospodarczego w środki obrotowe bezpośrednio lub za pośrednictwem innych banków,
3. kontrola gospodarki finansowej przedsiębiorstw podlegających kompetencji Banku.

Powołany do wykonywania tych funkcji aparat Banku składa się z Departamentu Kredytowego centrali oraz działów kredytowych i lustracyjnych w terenowych oddziałach. Podział zakresu działalności między Departament Kredytowy i oddziały przechodził przez różne fazy, niemniej przeto z wyraźną i stale rosnącą — w miarę zwiększania się liczby kontrolowanych i finansowanych przez Bank przedsiębiorstw — tendencją decentralizacji, zgodną zresztą ze zmianami zachodzącymi w strukturze organizacyjnej aparatu gospodarczego. I tak, jeśli chodzi o finansowanie, to od stanu w początkowym okresie, gdy wszystkie wnioski kredytowe były zatwierdzane przez Departament Kredytowy, poprzez udzielenie oddziałom częściowych upoważnień do załatwiania tych czynności w stosunku do określonych grup przedsiębiorstw, dochodzimy do stanu obecnego, w którym oddziały zasadniczo finansują przedsiębiorstwa we własnym zakresie, a tylko w pewnych przypadkach obowiązane są uzyskiwać zgodę Departamentu Kredytowego lub Zarządu Banku. Podobna ewolucja nastąpiła w systemie kontroli przedsiębiorstw, która prawie zupełnie przeszła na oddziały, podczas gdy Departament Kredytowy pełni raczej nadzór nad kontrolą sprawowaną przez oddziały. Również i w planowaniu kredytowym — z chwilą wprowadzenia w życie planowania oddolnego — bezpośredni kontakt Banku z przedsiębiorstwem utrzymywać będzie od-

dział. Departament Kredytowy zachowuje dla siebie regulowanie zagadnień związanych z planowaniem, finansowaniem i kontrolą właściwie dopiero na szczeblu branży. I to jest główna linia aktualnego podziału funkcji aparatu kredytowego Banku między Departament Kredytowy i oddziały. Należy podkreślić, że stanowisko to nie oznacza zupełnego oderwania się Departamentu od problemów poszczególnych przedsiębiorstw. Jest bowiem rzeczą jasną, że chcąc wnikliwie i wyczerpująco ocenić sytuację finansową branży — musimy przede wszystkim znać gospodarkę przedsiębiorstw tworzących daną branżę, a przynajmniej przedsiębiorstw większych, których działalność i wyniki mają zasadniczy wpływ na kształtowanie się stanu finansowego branży. Zmiana w zakresie czynności Departamentu Kredytowego polega więc raczej na przesunięciu ciężaru gatunkowego z problematyki przedsiębiorstwa na problematykę branży. Ocena materiałów sprawozdawczych poszczególnych przedsiębiorstw i rozwiązywanie wynikających z nich zagadnień, stając się prawie w pełni domeną działalności oddziałów — w centrali schodzi niejako na drugi plan z tym, że rezultaty osiągnięte przez oddziały stanowią podstawę przy ocenie sytuacji branży.

II.

Szczególnie wyraźny charakter zmian zakresu działalności Departamentu Kredytowego daje się zauważyć w funkcjach wydziałów finansowania, których praca — jako jednostek typu operacyjnego — jest bezpośrednio powiązana z czynnościami oddziałów. Aktualne obowiązki tych wydziałów, wynikające z przepisów Instrukcji o Planowaniu Kredytowym i Instrukcji o Kontroli i Finansowaniu Przedsiębiorstw można zgrupować — w porządku chronologicznym — następująco:

1. opiniowanie zbiorczych (branżowych) planów finansowych,
2. opracowywanie branżowych planów kredytowych i kontrola ich wykonania,
3. finansowanie przedsiębiorstw,
4. kontrola gospodarki finansowej przedsiębiorstw,
5. statystyka i sprawozdawczość.

Ad 1. Zgodnie z Instrukcją Służbową VI/2 Cz. C § 6. Departament Kredytowy, a w tym przypadku wydziały finansowania, opiniują zbiorcze plany finansowe poczynając od stopnia centralnego zarządu, centrali handlowej, centrali spółdzielczej i innych równorzędnych jednostek. Badanie tych planów mają wydziały przeprowadzać zasadniczo w oddziale właściwym dla zarządu branży i przy udziale tego oddziału. Ma to na celu pełne wykorzystanie uwag i spostrzeżeń zebranych przez oddziały, pod których bezpośrednią obserwacją pracuje odnośna jednostka centralna.

Jakkolwiek słuszny i celowy przepis ten nie będzie mógł znaleźć zastosowania przy przeprowadzanej obecnie rewizji planów, a to z uwagi na stosunkowo krótkie terminy wyznaczone dla poźniejszego sporządzenia projektów planów finansowych. Projekty te opracowywane są centralnie w oparciu o nowe wytyczne ustalone przez władze nadrzędne, w związku z czym nadesłane przez oddziały opinie — jako dotyczące dotychczasowych planów przedsiębiorstw — tracą na znaczeniu.

W tym stanie rzeczy opiniowanie planów finansowych centralnych zarządów i jednostek równorzędnych odbywać się będzie li tylko na podstawie własnych materiałów wydziałów finansowania — w ramach specjalnych konferencji zwoływanych w celu rozpatrzenia planów przez departamenty finansowe właściwych resortów.

Przy opiniowaniu planów finansowych na pierwsze miejsce wysuwają się zagadnienia kontroli obliczeń normatywów i ich pokrycia, którym wydziały finansowania poświęcają szczególną uwagę. Prace na tym odcinku prowadzone są właściwie przez cały rok, a osiągnięte wyniki uzgodnione z centralnymi jednostkami przemysłu i handlu stanowią odpowiednie przygotowanie do analizy rocznych planów finansowych.

Do obowiązków wydziałów finansowania w zakresie opiniowania planów finansowych należy również przeprowadzanie interwencji w ministerstwach i centralnych jednostkach branżowych w przypadkach gdy słuszne zastrzeżenia oddziałów zawarte w opiniach o planach poszczególnych przedsiębiorstw czy zjednoczeń — nie zostały przez jednostki nadrzędne uwzględnione. Dotyczy to zarówno projektów planów, jak i zmian w planach zatwierdzonych.

Ad 2. Funkcje wydziałów finansowania w dziedzinie planowania kredytowego i kontroli wykonania planu występują wprawdzie okresowo, a mianowicie jeśli chodzi o planowanie — w pierwszej połowie miesiąca poprzedzającego kwartał, a w związku z kontrolą — w drugiej dekadzie każdego miesiąca, ale za to w tych terminach wymagają nadzwyczaj sprawnej i wytężonej pracy, nie mówiąc o tym, że przygotowania techniczne muszą być wykonane uprzednio.

Główne obowiązki wydziałów finansowania w tym zakresie polegają na:

- a) opracowywaniu projektów kwartalnych planów kredytowych poszczególnych branż,
- b) rozdziale limitów branżowych zatwierdzonego planu kredytowego na oddziały,
- c) kontroli wykonania branżowych planów kredytowych.

Projekty kwartalnych planów kredytowych opracowywane są — przy zastosowaniu planowania centralnego i oddolnego — w oparciu o analizę planów finansowania sporządzonych przez jednostki centralne i branżowych zestawień nadsyłanych przez oddziały oraz na podstawie własnych materiałów. Projekty te uzgadniane są następnie z Wydziałem Planowania Kredytowego.

Po zatwierdzeniu ogólnopanstwowego planu kredytowego przez ministra skarbu, wydziały finansowania rozdzielają ustalone dla poszczególnych branż limity kredytów na oddziały. W przypadkach większych odchyień przydzielanych limitów od sum proponowanych przez oddziały podaje się tym ostatnim odpowiednie wyjaśnienia. Gdy w toku wykonywania planu zajdzie potrzeba podwyższenia limitu oddziału, wydziały finansowania występują z wnioskami do Wydziału Planowania Kredytowego o przydzielenie potrzebnej sumy z ogólnej rezerwy Zarządu Banku.

Kontrola wykonywania branżowych planów kredytowych przeprowadzana jest na podstawie nadsyłanych przez oddziały miesięcznych sprawozdań z kontroli obliża kredytowego i stanu na rachunku operacyjnym. Wyniki analizy tych materiałów oraz własne spostrzeżenia i uwagi podawane są do wiadomości Wydziałowi Planowania Kredytowego, w ramach skróconych sprawozdań miesięcznych z działalności kredytowej.

Ad 3. Czynności związane z finansowaniem przedsiębiorstw przeszły — jak to już wspomniałem na wstępie — prawie zupełnie pod kompetencję oddziałów, które we własnym zakresie mogą udzielać dotacji z rachunku wyrównawczego środków obrotowych i odprowadzać nadwyżki na ten rachunek w ramach zatwierdzonych planów finansowych przedsiębiorstw oraz przyznawać wszelkiego rodzaju kredyty do wysokości wyznaczonych przez wydziały finansowania limitów branżowych.

Funkcje oddziałów mogą być częściowo zmniejszone w razie wykorzystania przez wydziały finansowania uprawnień do wyłączenia spod kompetencji oddziałów zatwierdzania wniosków niektórych przedsiębiorstw. Również kredyty przekraczające limit oddziału oraz kredyty dla przedsiębiorstw deficytowych wymagają uprzedniego zatwierdzenia przez właściwy Wydział Finansowania w Departamencie Kredytowym.

W rezultacie bezpośrednie obowiązki wydziałów finansowania w omawianym zakresie sprowadzają się do:

- a) analizy i zatwierdzania dodatkowych wniosków kredytowych przedsiębiorstw, co do zatwierdzania których wydziały finansowania zastrzegły sobie prawo wyłączności,
- b) analizy i zatwierdzania wniosków o dodatkowe kredyty przekraczające limit oddziału,
- c) analizy i przedkładania na Zarząd Banku wniosków kredytowych dotyczących przedsiębiorstw deficytowych,
- d) interwencji we właściwych resortach, w sprawie usunięcia nieprawidłowości będących przedmiotem kredytu przeterminowanego kontrolowanych przedsiębiorstw.

Ad 4. Bezpośrednią kontrolę gospodarki finansowej przedsiębiorstw podlegających kompetencji Banku pełni oddział. Dotyczy to tak kontroli dyspozycji pieniężnych przedsiębiorstwa i kontroli za pomocą kredytu, jak i kontroli wyników działalności przeprowadzanej w oparciu o analizę bilansu, rachunku wyników i specyfikacji kosztów rodzajowych. Rezultaty kontroli podaje oddział do wiadomości właściwemu Wydziałowi Finansowania w Departamencie Kredytowym za pomocą sprawozdań z kontroli obliga i bilansowych zestawień analitycznych.

Na podstawie analizy materiałów otrzymywanych z oddziałów oraz analizy zbiorczych bilansów, wydziały finansowania przeprowadzają szczegółowe i dokładne badanie sytuacji finansowej poszczególnych branż. Jest to jedno z najpoważniejszych zadań wydziałów finansowania, mające na celu:

- a) uporządkowanie zagadnień finansowych na oddziale wyposażenia branży w środki obrotowe,
- b) wzmoczenie dyscypliny finansowej przedsiębiorstw podlegających danej branży i ścisłe przestrzeganie zasad systemu finansowego,
- c) mobilizację przedsiębiorstw danej branży w kierunku przyspieszenia obiegu środków obrotowych.

Prace nad analizą okresowych sprawozdań rachunkowych branż i przedsiębiorstw prowadzone są przez wydziały finansowania stale i stanowią gros jego czynności. Polegają one na kontroli badań przeprowadzanych przez oddziały i omawianych w zestawieniach analitycznych oraz na wyczerpującej i wnikliwej analizie zbiorczych bilansów branżowych, rachunków wyników i kosztów w kierunku ustalenia:

- a) czy i w jakim stopniu inwestowano ze środków obrotowych,
- b) jak kształtują się zapasy materiałowe i produkcyjne w stosunku do ustalonych dla nich normatywów,

- c) w jakim stosunku pozostają do normowanych aktywa nienormowane i co się na nie składa,
- d) jak przebiegają rozliczenia fakturowe i jakie są przyczyny ewentualnych odchyłeń od prawidłowego cyklu,
- e) jak kształtuje się pokrycie normatywów środkami własnymi i zrównanymi z własnymi,
- f) czy i w jakim stopniu przedsiębiorstwo dofinansowuje się ze środków obcych, pozabankowych,
- g) jakie wyniki osiąga przedsiębiorstwo i czy odpowiadają one obowiązującym normom.

O stwierdzonych — w wyniku kontroli — niedociągnięciach czy nieprawidłowościach w gospodarce branży wydział zawiadamia centralną jednostkę branży oraz departamenty finansowe właściwego resortu i Państwowej Komisji Planowania Gospodarczego. Ostatnio zainicjowano bardzo celowy i skuteczny sposób przyspieszania realizacji wyników kontroli, a mianowicie konferencje branżowe, na których — po uprzednim przygotowaniu materiałów analitycznych ze strony branży i wydziału — przeprowadzane są ostateczne uzgodnienia co do zaobserwowanych w gospodarce danej branży nieprawidłowości i ich przyczyn oraz ustalenia sposobów ich usunięcia i środków zaradczych na przyszłość. Konferencje takie, o charakterze wybitnie roboczym, dają znaczne osiągnięcia i przyczyniają się do pogłębienia współpracy Banku i przemysłu.

Ad 5. Wydziały finansowania obowiązane są do:

- a) rejestrowania miesięcznego obliga poszczególnych przedsiębiorstw według oddziałów i branż — na podstawie oddziałowych sprawozdań z kontroli obliga kredytowego i stanu na rachunku operacyjnym,
- b) prowadzenia arkuszy ewidencyjnych wyników miesięcznych analiz bilansów — na podstawie zestawień analitycznych nadsyłanych przez oddziały,
- c) opracowywania skróconych sprawozdań miesięcznych z wykonania planów kredytowych,
- d) opracowywania szczegółowych sprawozdań kwartalnych z finansowania produkcji i wymiany oraz z wykonania planu kredytowego,
- e) opracowywania sprawozdań kwartalnych o stwierdzonych przy wykonywaniu kontroli bankowej uchybieniach w gospodarce finansowej kontrolowanych jednostek.

O ile miesięczne sprawozdania ograniczają się do uzasadnienia ważniejszych zmian w stanach miesięcznych obliga i różnic obliga w stosunku do planowanych limitów dla danej branży, to sprawozdania kwartalne (pkt d i e) muszą zawierać ponadto zbiorcze zestawienia bilansowych — lub w braku tych danych — przypuszczalnych stanów aktywów i pasywów na

ultimo kwartału wraz z analizą oraz zbiorcze wykazy najistotniejszych uchybień wykrytych przez Bank w poszczególnych branżach względnie jeśli chodzi o sprawy o większym znaczeniu — nawet w poszczególnych przedsiębiorstwach.

III.

Wyliczone powyżej czynności wydziałów finansowania objęte przepisami Instrukcji o Planowaniu Kredytowym oraz Instrukcji o Kontroli i Finansowaniu Przedsiębiorstw nie wyczerpują całokształtu działalności tych wydziałów. Ten stan rzeczy ma swe uzasadnienie w fakcie, że instrukcje te, zwłaszcza I. Sł. VI/2, przeznaczone są głównie dla oddziałów, toteż zakres działalności wydziałów finansowania potraktowany został w nich raczej marginesowo jako naświetlenie celu wymogów stawianych oddziałom i sposobu wykorzystywania wyników pracy oddziałów przez Departament Kredytowy.

Rozwiązania i usystematyzowania wymaga w pierwszym rzędzie zagadnienie bieżącej kontroli pracy oddziałów, zwłaszcza na odcinku finansowania przedsiębiorstw, w związku z prawie zupełnym przesunięciem kompetencji w tym względzie z Departamentu Kredytowego na oddziały. Mimo stałego szkolenia pracowników i wyteżonej pracy w kierunku pogłębienia zagadnień związanych z kontrolą i finansowaniem przedsiębiorstw oddziały wykazują nierówny i jeszcze nie zawsze odpowiedni poziom, stąd kontrola ich pracy wymaga szczególnej uwagi.

Problem współpracy wydziałów finansowania mię-

dzy sobą oraz z Wydziałami: Ogólnym, Planowania Kredytowego i Lustracyjnym również nie został jeszcze w pełni opracowany.

Mówiąc o obowiązkach wydziałów finansowania — nie można wreszcie nie wspomnieć o codziennych czynnościach wynikających z załatwiania spraw bieżących w zakresie finansowania i kontroli przedsiębiorstw (wyjaśnienia, interwencje itp.) z oddziałami, przedsiębiorstwami, jednostkami centralnymi przemysłu i handlu oraz właściwymi ministerstwami.

Szczegółowe omówienie wszystkich czynności wydziałów finansowania, a co ważniejsze, sprecyzowanie metod ich pracy przekraczałoby niewątpliwie ramy artykułu i nadawałoby się raczej do ujęcia w specjalnej instrukcji, w której należałoby przedstawić całokształt działalności wydziałów finansowania, a więc poza funkcjami wymienionymi w instrukcjach służbowych — również i inne uregulowane wewnętrznymi zarządzeniami Departamentu Kredytowego oraz czynności nowopowstałe, których zakres i sposób wykonywania jest obecnie ustalany. Wydaje się, że wobec istniejącej rozbudowy wydziałów finansowania, które mimo odrębności co do rodzaju kontrolowanych jednostek mają przecież te same zadania i winny stosować jednakowe metody działania, opracowanie takiej instrukcji byłoby wskazane. Wymaga tego konieczność ujednolicenia postępowania wydziałów w stosunku do kontrolowanych branż oraz w stosunku do oddziałów. Instrukcja taka przyczyniłaby się również do postępu i ułatwienia akcji szkolenia pracowników Departamentu Kredytowego.

Jan Hupert

OBRÓT TOWAROWY I SYSTEM ROZLICZEŃ W BRANŻY MIĘSNEJ

Z dniem 1 kwietnia 1950 r. Narodowy Bank Polski przejmuje od Banku Rolnego finansowanie przedsiębiorstw branży mięsnej.

Organizacja tej branży dostosowana jest do pewnych cech charakterystycznych dla gospodarki mięsnej, którymi są:

- a) szeroki zasięg bazy surowcowej,
- b) szeroki zasięg rynków zbytu,
- c) nierównomierność podaży surowca,
- d) szybkość obrotu towarowego.

W związku z wyżej wymienionymi cechami organizacja branży mięsnej musi sięgać głęboko w teren, celem zabezpieczenia skupu surowca (żywca) dla zakła-

dów produkcyjnych oraz celem przeprowadzania dystrybucji wyrobów gotowych (mięsa i przetworów mięsnych) na terenie całego kraju.

Z uwagi na nierównomierną podaż surowca zachodzi potrzeba tworzenia własnych rezerw w zwierzętach rzeźnych, co wymaga prowadzenia specjalnych akcji tuczu i opasu.

Łatwe psucie się towaru oraz krótki cykl produkcyjny powodują, iż obrót w branży mięsnej jest bardzo szybki. W konsekwencji dostosowanie tempa rozliczeń do okresu czasu drogi towarowej może nastąpić tylko w drodze zastosowania specjalnego trybu rozliczeń za dostawy.

Biorąc pod uwagę wyżej przytoczone okoliczności sądzimy, że zainteresują czytelnika wyjaśnienia, w jaki sposób odbywa się obrót towarowy w branży mięsnej i w jaki sposób poszczególne piony organizacji zaopatrzenia, przetwórstwa i zbytu rozliczają się między sobą, w trybie obowiązującego dla przedsiębiorstw państwowych systemu finansowego dostosowanego jednak na odcinku rozliczeń do własnych specyficznych warunków.

Organizacja *) przedsiębiorstw (piony) branży mięsnej:

A. Zaopatrzenie

Centrala Mięsna — C. M. z siedzibą w Warszawie (jednostka administracyjna) oraz jej oddziały wojewódzkie — O. W. C. M. (jednostki handlowe gospodarczo samodzielne) z podlegającymi im delegaturami powiatowymi — D. P. C. M., bazami tuczu i opasu, bazami zbiorczymi i bazami transportowymi.

B. Przetwórstwo i Zbyt

Centralny Zarząd Przemysłu Mięsnego — C. Z. P. M. z siedzibą w Warszawie (jednostka administracyjna).
Od niego zależne:

1. Dyrekcja Przetwórstwa — D. P. w Warszawie, rozpadająca się na Dyrekcję Naczelną i podległe jej oddziały wojewódzkie — O. W. D. P. (jednostki administracyjne) na zakłady mięsne — Z. M. (jednostki produkcyjne gospodarczo samodzielne), w skład których wchodziły wydziały produkcyjne, jak rzeźnie, bekoniarnie, przetwórnice konserw, tuczarnie drobiu.
2. Dyrekcja Dystrybucji — D. D. w Warszawie, rozpadająca się na Dyrekcję Naczelną (jednostka administracyjna) i podległe jej oddziały wojewódzkie — O. W. D. D. (jednostki handlowe gospodarczo samodzielne), do których należą hurtownie i sklepy detaliczne.
3. Zjednoczenie Przemysłu Chłodniczego — Z. P. Ch. w Warszawie (jednostka administracyjna), które sprawuje zarząd nad ośmioma chłodniami

*) Nazwy poszczególnych jednostek branży mięsnej podane zostały w niniejszym artykule według brzmienia przewidzianego tekstem uchwały K. E. R. M. z dnia 13 grudnia 1949 r. „W sprawie zasad organizacji finansowej i systemu finansowego przedsiębiorstw Państwowych i Państwowo-Spółdzielczych podległych Ministerstwu Handlu Wewnętrznego”.

Ponieważ obowiązujące uprzednio brzmienie nazw poszczególnych jednostek nie zostało dotychczas zmienione, poniżej podajemy nazwy dotychczas używane oraz odpowiadające im nazwy według wyżej cytowanej uchwały:

- | | |
|---------------------------|------------------------|
| 1. Centrala Mięsna — | |
| Ekspozytury Okręgowe | = Oddziały Wojewódzkie |
| 2. Dyrekcja Przetwórstwa | |
| C. Z. P. Mięsnego — | |
| Zespoły Zakładów Mięsnych | = Oddziały Wojewódzkie |
| 3. Dyrekcja Dystrybucji | |
| C. Z. P. Mięsnego — | |
| Ekspozytury Wojewódzkie | = Oddziały Wojewódzkie |

składowymi (jednostki usługowe gospodarczo samodzielne).

4. Biuro Handlu Zagranicznego — B. H. Z. w Warszawie (jednostka handlowa gospodarczo samodzielna).

Funkcje naczelnego dyrektora przedsiębiorstw wymienionych w dziale B sprawuje Nacz. Dyr. C. Z. P. Mięsn. i w ten sposób jest zapewniona koordynacja prac i działań całego przetwórstwa i zbytu.

Ważną rolę w organizacji zaopatrzenia w surowiec (żywiec) mięsny spełniają niezależne funkcyjnie od wyżej wymienionych państwowych przedsiębiorstw gminne spółdzielnie Związku Samopomocy Chłopskiej — G. S. oraz Państwowe Gospodarstwa Rolne — P. G. R. jako agenci skupu żywca (G. S.) względnie jego dostawcy (P. G. R.) z polecenia Centrali Mięsnej.

Od tych komórek rozpoczyna się oddolnie obrót towarowy i rozliczenie pieniężne.

Narodowy Bank Polski, przejmując finansowanie wyszczególnionych powyżej przedsiębiorstw państwowych, pozostawia Bankowi Rolnemu w dalszym ciągu finansowanie najniższego szczebla bazy zaopatrzeniowej dla branży mięsnej, jakimi są G. S. i P. G. R. należące do działu rolnego gospodarki narodowej, a tym samym podlegające kompetencji tego banku.

Obrót towarowy

Dostawą żywca zajmują się G. S. i P. G. R. — pierwsze przez skup żywca na spędach (targach), drugie przez dostawę własnej hodowli. Poza tym wolnym zakupem, nieregularnym, zależnym od ilości zaoferowanych sztuk, C. M. prowadzi w całym kraju akcję kontraktacyjną, by w ten sposób zapewnić sobie planowane ilości i jakość surowca. Skup tego surowca przeprowadzają G. S. w ramach zawartych kontraktów.

Zakłady mięsne prowadzą równolegle z C. M. akcję kontraktacyjną w zakresie ograniczonym do pobliskich rejonów i do sztuk nadających się dla specjalnej produkcji, jaką są bekony. Skup tego surowca w ramach umów kontraktacyjnych przeprowadzają Z. M. bezpośrednio od producentów rolnych lub też za pośrednictwem G. S. Oprócz tego G. S. pośredniczą również w prowadzonej przez Z. M. akcji zakupu drobiu na tucz. W pewnych okresach braku dostatecznej ilości żywca na rynku krajowym, względnie specjalnych gatunków, otrzymują zakłady mięsne posiłkowo surowiec pochodzący z importu za pośrednictwem B. H. Z.

Dostawcy C. M. przeprowadzają transakcje z delegaturami powiatowymi działającymi w imieniu i na rachunek oddziałów wojewódzkich C. M. Delegatury dysponują zakupiony żywiec do zakładów mięsnych

położonych w rejonach swojego województwa, a nadwyżkę do Z. M. położonych na terenie innego województwa, — są to tzw. przerzuty. Przerzuty następują z reguły z okręgów rolniczych do okręgów przemysłowych. W pewnych okresach roku skierowuje się żywiec do baz tuczu i opasów.

W przypadkach zwiększonej podaży delegatury skierowują żywiec do baz zbiorczych, spełniających zadanie stacji postojowych. Bazy transportowe mają za zadanie organizację transportu.

Żywiec przerobiony na mięso i przetwory mięsne (wędliny, konserwy) oraz tuczony drób stawiają zakłady mięsne do dyspozycji dyrekcji dystrybucji, z wyjątkiem bekonów przeznaczonych na eksport za pośrednictwem B. H. Z. Odpadki poubojowe odbierają przedsiębiorstwa: Centrala Odpadków Poubojowych „Bacutil“ i Centrala Skór Surowych.

W imieniu i na rachunek O. W. D. D. działają w terenie hurtownie mięsne, które przydzielają towar: a) zbiorowym konsumentom, jak wojsko, szpitale, sanatoria, stołówki itp., b) dystrybutorom obcym, tj. spółdzielniom spożywców, spółdzielniom pracy rzeźniczo-wędliniarskim, przedsiębiorstwom rzemiosła i handlu prywatnego, c) własnym sklepom detalicznym dla zaopatrzenia drobnych odbiorców.

Tuczony drób na eksport dostarcza się Przedsiębiorstwu Handlu Zagranicznego „Dalspo“.

Dyrekcja dystrybucji korzysta z ośmiu chłodzi, należących do odnośnego zjednoczenia, w których magazynuje konieczne rezerwy mięsa.

Z powyżej opisanego przebiegu drogi towarowej wynikają trzy fazy obrotu, jako najbardziej typowe dla głównej masy towarowej, a mianowicie:

faza 1 — zakup żywca przez C. M. od G. S. i P. G. R. i dostawa do Z. M.,

faza 2 — odbiór żywca od C. M. przez Z. M., przerób na przetwory i wydanie gotowych wyrobów D. D. oraz

faza 3 — odbiór od Z. M. przez D. D. wyrobów gotowych i sprzedaż odbiorcom krajowym na szczeblu hurtu i detalu.

Rozliczenia

Do powyżej przedstawionego przebiegu strumienia towaru, którego rysem charakterystycznym jest z konieczności szybki obieg, należy dostosować równie szybki przebieg strumienia pieniądza. Jeżeli sobie uprzytomnimy, że okres czasu trwania drogi towarowej, ujętej powyżej w trzech fazach, wynosi na ogół

7 do 10 dni i że z tytułu tego obrotu muszą rozliczyć się ze sobą 4 szczeble organizacyjne (G. S., C. M., Z. M. i D. D.) — to staje się rzeczą jasną, że rozliczenia muszą odbywać się w trybie odmiennym, bardzo przyspieszonym.

Wprawdzie system inkasa bankowego został wprowadzony jako obowiązujący tryb rozliczeń wzajemnych należności i zobowiązań z tytułu obrotu towarowego między przedsiębiorstwami państwowymi, jednakże zastosowanie tego systemu do rozliczeń wewnętrznych w ramach branży mięsnej, bez przeprowadzenia odpowiednich modyfikacji — prowadziłoby w szerokim zakresie do finansowania odbiorców przez dostawców, co sprzeciwia się ustalonym zasadom systemu finansowego. Jeżeli bowiem weźmiemy pod uwagę okoliczność, że od momentu złożenia faktury do inkasa przez podawcę, do momentu obciążenia płatnika upływa okres około 8 dni oraz że wystawca może wystawić fakturę na odbiorcę dopiero po otrzymaniu od niego potwierdzenia odbioru towaru (tryb postępowania obowiązujący w branży mięsnej z uwagi na specjalny charakter towaru) — to dojdziemy do wniosku, że rozliczenia za dostawy przeprowadzane w tym trybie trwałyby z reguły około 15 dni (2 dni na otrzymanie potwierdzenia odbioru oraz 5 dni na wystawienie faktury i złożenie jej do inkasa), podczas gdy droga towarowa w poszczególnych fazach obrotu trwa od 1 do 4 dni.

Należy więc wyeliminować inkaso faktur w trybie normalnym i zastosować inną formę inkasa, właściwą dla specyficznych cech obrotu towarowego branży mięsnej. Ażeby więc uczynić zadość postulatowi przyspieszonych rozliczeń — przyjęto zasadę, że dostawcę uznaje się za złożoną do inkasa fakturę już w dniu jej złożenia do instytucji rozrachunkowej w ciężar odbiorcy.

Czynności instytucji rozrachunkowej spełnia Kasa Targowa Sp. z o. o. w Warszawie — K. T. i jej sieć terenowa, którą tworzą: 14 Agentur Wojewódzkich, 33 Agentury Rejonowe i 37 Delegatur. Kasa Targowa przeprowadza rozrachunek pomiędzy przedsiębiorstwami (dostawcami i odbiorcami) wymienionymi w fazach 1 — 3 w ten sposób, że obciąża uczestników obrotu za wykup faktur złożonych przez dostawców i uznaje uczestników z chwilą złożenia do inkasa faktur wystawionych na odbiorców. Podstawą do rozrachunku jest złożona do odpowiedniej K. T. faktura dostawcy za towar, którego odbiór potwierdził odbiorca. W tym trybie inkasa rozlicza się wzajemne należności i zobowiązania pomiędzy: a) dostawcami Centrali Mięsnej (G. S.

i P. G. R.) a C. M., b) Centralą Mięsną a Z. M., c) Zakładami Mięsnymi a D. D. oraz d) Dyрекcją Dystrybucji a jej odbiorcami.

G. S. i P. G. R. korzystają z nieograniczonych akredytyw otwieranych na ich rzecz z polecenia Centrali Mięsnej przez agentury wojewódzkie Kasy Targowej w odpowiednich oddziałach banku finansującego Kasę Targową. Realizacja tych akredytyw następuje na podstawie złożenia przez G. S. lub P. G. R. do najbliższej placówki bankowej (na szczeblu powiatów) potwierdzonych przez delegaturę C. M. faktur za dostawę żywca wraz z potwierdzeniem odbioru wystawionym przez odbiorcę.

Kasa Targowa czyni wykłady w formie bezgotówkowej na zapłatę należności dostawców C. M., a uzyskuje środki na pokrycie tych wkładów z inkasa od odbiorców dyrekcji dystrybucji. Dienne zestawienie tych zapisów może dać w wyniku dla K. T. niedobór lub nadwyżkę. Niedobór lub nadwyżka powstają z sald rachunków prowadzonych w K. T. dla poszczególnych uczestników dwustronnego obrotu (C. M., Z. M., D. D.).

Kasa Targowa, spełniająca rolę jedynie *sui generis* izby rozrachunkowej, a nie banku finansującego, rozlicza swoje obroty z bankiem finansującym, rozbijając nadwyżki względnie niedobory na salda poszczególnych przedsiębiorstw, których rachunki prowadzi także dany bank. W ten sposób bank ogranicza się tylko do przejmowania na rachunki przedsiębiorstw wyników (sald) transakcji, bez potrzeby prowadzenia obrotów na tych rachunkach.

Rozliczenie K. T. z bankiem polega na tym, że odprawia ona do banku salda kredytowe uczestników rozrachunku, a otrzymuje od banku zwrot ich sald debetowych. Ten tryb rozliczenia powoduje dla K. T. konieczność korzystania z kredytu bankowego (wobec braku własnych środków). Składają się na to następujące przyczyny: a) opóźnienia zachodzące w refundacji sald debetowych z powodów manipulacyjno-technicznych, b) przelewy „w drodze” (jedne agentury mają niedobory a inne nadwyżki), c) przebieg faktur wysłanych do inkasa do innej miejscowości (dni pocztowe — Kasa Targowa uznała już dostawę,

a nie obciążała jeszcze odbiorcy), d) fakt, że K. T. uznaje natychmiast jednostki D. D. za złożone u niej faktury, co powoduje, że do czasu zapłaty faktury przez odbiorcę D. D. brak Kasie Targowej pokrycia.

Powyżej przedstawiony tryb rozliczeń odnosi się do przedsiębiorstw państwowych, zorganizowanych w branży mięsnej, aż do pionu dyrekcji dystrybucji, bowiem hurtowi odbiorcy D. D. dzielą się na 2 grupy: a) na grupę uspołecznioną i b) nieuspołecznioną. Grupa uspołeczniiona pokrywa faktury w trybie inkasa bankowego lub przelewów, zaś grupa nieuspołeczniiona, korzystająca dotychczas z kredytów udzielanych przez K. T. względnie płaćcą gotówką — poczynając od dnia 1 kwietnia br. będzie finansowana przez Bank Handlu i Rzemiosła i w ten sposób będzie wciągnięta do obrotu bezgotówkowego, gdyż wówczas regulowanie należności za dostawy mięsa będzie się odbywać za pomocą czeków rozrachunkowych.

Chłodnie składowe, Biuro Handlu Zagranicznego i „Bacutil” rozliczają się w normalnym trybie inkasa bankowego.

Powyżej przedstawiliśmy tryb postępowania przy rozliczeniach pomiędzy poszczególnymi dostawcami i odbiorcami branży mięsnej, pomijając stronę techniczną tych rozliczeń, ponieważ przekraczałoby to ramy określone dla niniejszego artykułu.

Rozważa się możliwość przejścia w przyszłości czynności Kasy Targowej przez aparat bankowy, przy zachowaniu dotychczasowej podstawowej zasady rozrachunku. Podawca faktury byłby uznawany w dniu jej złożenia do inkasa w ciężar rachunku odbiorcy w tym samym lub innym oddziale banku finansującego. Użyłoby się przez to skasowanie pośredniego kredytowania przedsiębiorstw branży mięsnej przez instytucję niebankową, co sprzeciwia się ustalonym zasadom systemu finansowego oraz poczyniłoby się oszczędności w kosztach zakupu i dystrybucji. Problem ten jest trudny do rozwiązania ze względów technicznych, a decyzję w tym kierunku można będzie powziąć dopiero w czasie późniejszym, kiedy wszystkie pro i contra będą dokładnie przestudiowane, w toku sprawowania kontroli przez finansujący branżę mięsną Narodowy Bank Polski.

Jerzy Lipiński

ORGANIZACJA SPRAWOZDAWCZOŚCI OBROTÓW PŁATNICZYCH Z ZAGRANICĄ

Fakt istnienia w Polsce gospodarki planowej rozszerzył znacznie zakres badań statystycznych również w dziedzinie obrotów płatniczych z zagranicą, nakładając nowe zadania, w szczególności na aparat bankowy dokonujący operacji zagranicznych.

W okresie przedwojennym, jak wiadomo, banki nie prowadziły statystyki obrotów płatniczych we właściwym tego słowa znaczeniu. Obecnie, wobec nowych zadań bankowości polskiej, powstała konieczność stworzenia nie tylko odpowiednich komórek statystycznych, lecz również opracowania podstaw metodologicznych całego zagadnienia. Należało brać specjalnie pod uwagę to, że sprawozdawczość musi odpowiadać konstrukcji planów obrotów płatniczych i bilansu płatniczego oraz bieżącym potrzebom zainteresowanych ministerstw i NBP.

Stały postęp w planowaniu zagranicznych obrotów płatniczych stworzył potrzebę zorganizowania i w Narodowym Banku Polskim statystyki oraz sprawozdawczości, która dawałaby w sposób szybki dokładne dane liczbowe odnośnie dokonanych płatności zagranicznych, przez cały polski aparat bankowy. Konieczność ta była tym większa, że sprawozdawczość w dobie gospodarki planowej, poza normalnymi jej funkcjami, jest również operatywnym instrumentem walki o wykonanie każdego planu.

Założeniem więc było stworzenie sprawozdawczości obejmującej nie tylko operacje NBP lecz również innych banków. Należało przy tym przestrzegać zasady porównywalności danych statystycznych z zapisami księgowości, jako jedyne formalne źródła wszelkiej sprawozdawczości bankowej.

Prace zapoczątkowane zostały w połowie 1948 r. Od dnia 1 stycznia 1949 r. zaczęto systematycznie, miesiącami zestawiać obroty płatnicze wszystkich banków, według grup towarowych, usługowych i kapitałowych, z podziałem na kraje i z uwzględnianiem operacji wolnodewizowych, clearingowych, kompensacyjnych oraz skupu i sprzedaży pieniędzy zagranicznych. Jednocześnie, współpracując z Ministerstwem Handlu Zagranicznego, prowadzono kontrolę wykonania wolnodewizowego planu obrotów towarowych.

Przy opracowywaniu metod statystyki płatności zagranicznych założono, iż winna ona spełniać następujące zadania:

1. Informować Ministerstwo Handlu Zagranicznego

o wpływach i wypłatach charakteru towarowego, dokonanych przez wszystkie banki, podając zasadnicze cechy każdej płatności oraz zachowując podział przyjęty w planach MHZ.

2. Dostarczać dekadowe zestawienia władzom NBP o kształtowaniu się stopnia wykonania planów wolnodewizowych i clearingowych oraz o wysokości sum, którymi może dysponować MHZ na skutek rozliczenia wpływów i wypłat z tytułu importu i eksportu towarów.

3. Sporządzać miesięczne zbiorcze zestawienie dla każdego kraju: obrotów płatniczych według towarów, usług i podmiotów gospodarujących w walutach płatności oraz w przeliczeniu na dolary.

4. Posiadać zupełną zgodność obrotów statystycznych z obrotami księgowości.

Przy takich założeniach jasne było, iż sprawozdawczość musi być prowadzona centralnie, w oparciu o kopie dokumentów służących za podstawę do zapisów w księgowości oraz przy pomocy maszyn licząco-piszących. Po tej też linii poszła organizacja centralnej sprawozdawczości płatności zagranicznych, prowadzonej przez NBP od dnia 1 stycznia br.

Stosownie do tej zasady banki dokonujące operacji zagranicznych codziennie rano nadsyłają do NBP odpisy wszystkich dokumentów, które w dniu poprzednim zapisane zostały na rachunkach zagranicznych.

Do dokumentów dołączone są dzienne raporty podające łączne obroty na poszczególnych rachunkach księgowości. Komórka statystyczna NBP po otrzymaniu dokumentów z poszczególnych banków rozpoczyna swą pracę od uzgodnienia ich z raportami księgowości.

Po dokonaniu tej wstępnej kontroli materiał statystyczny rozkłada się do teczek według krajów, dołączając do każdego dokumentu pozwolenie przywozu lub wywozu, wystawiane przez MHZ. Dopiero teraz odbywa się podstawowa praca statystyczna, a mianowicie zakwalifikowanie każdej płatności do odpowiedniej grupy, zgodnie z potrzebami sprawozdawczości NBP i MHZ.

Zważywszy, że statystyka odpowiedzieć musi na bardzo wiele pytań, podział musi być szczegółowy, co oczywiście powoduje konieczność posiadania wysoko wykwalifikowanego personelu, który potrafiłby doko-

nać bezbłędnie klasyfikacji każdej płatności. Cech, które każdorazowo należy uwzględnić jest kilka, a niektóre z nich dzielą się na kilkadziesiąt elementów. Dlatego też, przy klasyfikacji statystycznej płatności zagranicznych, sprawozdawczość posługuje się wyłącznie symbolami liczbowymi lub literowymi. Każdy dokument mówiący o dokonanej płatności zostaje opatrzone następującym stemplem:

Trans.	Plan	+	-	Sposób	Kraj	Umowa	Tytuł	Podmiot	Płatność

Klasyfikator do każdej z „klateczek” wpisuje odpowiedni symbol, według którego płatność zostanie następnie prawidłowo zaksięgowana, przy zachowaniu następującego podziału:

1. transakcje gotówkowe lub kredytowe,
2. odpowiedni plan płatności,
3. wpływy lub wypłaty,
4. clearing, wolne dewizy, kompensaty,
5. kraj przeznaczenia lub pochodzenia przy płatnościach towarowych lub kraj, który wyświadczył albo na którego rzecz wyświadczone usługi,
6. umowa, w ramach której dokonano płatności,
7. dokładna nazwa towaru lub usługi,
8. nazwa zleceniodawcy lub beneficjenta krajowego,
9. płatności zadysponowane lub definitywnie rozliczone.

Mając na uwadze różnorodność transakcji załatwianych przez aparat bankowy, czego odbiciem na odcinku sprawozdawczości jest stosunkowo bardzo duża ilość dokumentów, sporządzanych w znacznej części w językach obcych, praca klasyfikatorów jest nie tylko ciężka ze względu na ilość materiału, lecz również bardzo trudna i odpowiedzialna. Każdy klasyfikator, poza znajomością języków obcych, musi doskonale znać, nie tylko teoretycznie ale i praktycznie, technikę rozrachunku zagranicznego oraz księgowość bankową. Znajomość bowiem tych tematów decyduje o prawidłowości klasyfikacji płatności zagranicznych, a tym samym poprzez odpowiednie zaliczanie wpływów i wypłat, o prawidłowości sprawozdań z wykonania planów.

Odpisy dokumentów po ich przeklasyfikowaniu zostają zaksięgowane przy pomocy elektrycznych maszyn księgująco-liczących. Księgowanie odbywa się metodą przebitkową, dzięki czemu każdy zapis wprowadza jednocześnie płatności:

1. na kartę przedmiotową, to znaczy kartę odpowiedniego towaru lub usługi,
2. na kartę podmiotową, a więc odpowiedniej centrali handlu zagranicznego, lub innego podmiotu gospodarującego,

3. na wykaz płatności, który służy do kontroli planów,

4. na dziennik obrotów.

Po zaksięgowaniu wszystkich dokumentów, obroty każdego dnia uzgadniane są ponownie z raportami banków. Wykorzystane są tu właściwości techniczne maszyn księgująco-liczących, dzięki którym możliwe jest zbieranie płatności według tytułów na licznikach pionowych, przy jednoczesnym kumulowaniu płatności poszczególnych banków na liczniku krzyżowym. Po ostatecznym stwierdzeniu, iż wszystkie dokumenty zostały prawidłowo zaksięgowane i że istnieje zupełna zgodność obrotów statystycznych z księgowością, następuje wprowadzenie sum dziennych obrotów płatniczych wszystkich banków na arkusze kontroli poszczególnych planów, gdzie bada się stopień ich wykonania.

Kartoteki przedmiotowe i podmiotowe po skończonym miesiącu sprawozdawczym dają pełny materiał sprawozdawczy odnośnie dokonanych w tym okresie płatności zagranicznych. Na ich podstawie sporządza się szereg zestawień zbiorczych. O ile dzienne wykazy, wspomniane wyżej, mówią o ramowym wykonaniu planów, nie wchodząc w szczegóły, o tyle miesięczne zestawienia, będące absolutnie zgodne liczbowo z wykazami, dają wszystkie szczegóły, które nie są konieczne dla dziennej kontroli planów.

Otrzymujemy więc dla każdego kraju wykazy, które ilustrują obroty płatnicze wszystkich central handlu zagranicznego, urzędów i instytucji z podziałem na płatności z tytułu dokonanego eksportu i importu towarów oraz z tytułu wykorzystanych lub wyświadczonych usług, dalej zestawienia, które pomijając podmioty, dają szczegółowy wykaz towarów, usług i obrotów wewnętrznych, z tytułu których powstały płatności zagraniczne w miesiącu sprawozdawczym.

Prowadzenie centralnej sprawozdawczości płatności zagranicznych metodą przebitkową jest pewnego rodzaju novum w bankowości. Dzięki tej metodzie, wydaje się, że zdołano rozwiązać problem zgodności danych liczbowych we wszystkich przekrojach sprawozdawczości, a stosowanie zasady codziennego uzgadniania obrotów statystycznych z obrotami księgowości, daje pełną rękojmię dokładności.

Sprawozdawczość płatności zagranicznych zorganizowana w sposób wyżej omówiony, posiada jeszcze niewątpliwie szereg mankamentów, które muszą być usunięte w miarę nabywania doświadczeń i przeprowadzanych studiów.

Jednak równie niewątpliwie wydaje się, iż tworząc zręby sprawozdawczości płatności zagranicznych zrobiono wielki krok naprzód w tej dziedzinie.

R. A. Ruecker

AKREDYTYWA W OBROTACH ZAGRANICZNYCH

Przejęcie przez NBP finansowania handlu zagranicznego w zakresie ustalonym odnośnymi zarządzeniami, nasuwa wniosek o konieczności bliższego zaznajomienia się z warunkami tego handlu. Przystępując zatem do omówienia zakreślonego w nagłówku przedmiotu, oświecić go będziemy przede wszystkim pod kątem widzenia zainteresowań banku.

Jak wiemy, najbardziej rozpowszechnionym instrumentem płatniczym w handlu zagranicznym, poza inkasem bankowym, jest bankowa akredytywa dokumentowa. Formy akredytywy dokumentowej są różne — w niniejszym ograniczymy się jednak do omówienia najczęściej spotykanego typu normalnej akredytywy dokumentowej, którą zdefiniować można jako przyrzeczenie banku nabywcy dokonania przezeń wypłaty za towar, uwarunkowane wręczeniem przez sprzedawcę dokumentów tenże towar reprezentujących. Prawnie, zasady i zwyczaje obowiązujące dla akredytyw dokumentowych opierają się na przepisach ustalonych przez Międzynarodową Izbę Handlową i ujęte są uchwałami tej Izby pod nazwą „Jednolitych reguł i zwyczajów dla akredytyw dokumentowych“ (ang. Uniform Customs and Practice for Commercial Documentary Credits — franc. Règles et Usances Uniformes relatives aux Crédits Documentaires) opublikowanymi w r. 1933. Wspomnieć należy, że bankowość polska przyjęła jej uchwały za obowiązujące. Spory na tle interpretacji nomenklatury użytej w udzielanych względnie wykonywanych zleceniach, rozstrzygają przeto wspomniane przepisy — nieodzownym zatem obowiązkiem banku jest powoływanie się na tę okoliczność przy udzielaniu i przyjmowaniu zleceń na akredytywy dokumentowe. W dalszym ciągu, przepisy te oznaczać będziemy skrótem angielskim UC&P.

I.

Akredytywy dokumentowe typu normalnego dzielą się na dwa rodzaje:

- akredytywę odwołałną i
- akredytywę nieodwołałną.

Akredytywa odwołałna bazuje raczej na zaufaniu do siebie kontrahentów — kupców i nie daje beneficjentowi pewności, że w razie zmiany warunków,

otrzyma on zapłatę z otwartej akredytywy. Taka zmiana warunków może mieć miejsce zarówno w stosunkach finansowych zleceniodawcy jak i jego banku. Ponieważ bank otwierający taką akredytywę uprawniony jest z mocy przepisów UC&P do anulowania jej w każdym czasie, jasne się staje, że nie daje ona żadnej rękojmi, iż warunki ustalone w akredytywie będą zachowane. Należy podkreślić, że prawo to przysługuje bankowi otwierającemu akredytywę w tak szerokim zakresie, że nie jest on obowiązany nawet uprzedzić beneficjenta akredytywy o jej anulowaniu. Jedynie w przypadku gdy akredytywa była przenośna i na tej zasadzie została przeniesiona do innego banku, anulowanie jej może nastąpić dopiero z chwilą otrzymania potwierdzenia od pośredniczącego banku o jej niewykorzystaniu. Fakt ustalenia przez bank określonego terminu ważności dla takiej akredytywy jest wtedy również bez znaczenia, bowiem każda akredytywa niezawierająca wyraźnego oznaczenia jej nieodwołalności, uważana jest za odwołałną. Również za „odwołałną“ uważana jest akredytywa zawierająca wprawdzie wzmiankę o jej „nieodwołalności“ lecz pozbawiona terminu ważności. W kapitalistycznym ustroju gospodarczym znane były zresztą aż nadto liczne przykłady, kiedy z powodów koniunkturalnych, akredytywy odwołałne anulowane były bez skrupułów, a wiemy, że droga procesu cywilnego, rzadko pokrywa poszkodowanej stronie efektywnie poniesione straty i nakłady procesowe, zwłaszcza gdy musi poszukiwać swych pretensyj za granicą. Można by stąd wysnuć narzucający się sam wniosek, że niesumienność takich praktyk z konieczności zmuszała kupców do wynalezienia skuteczniejszego instrumentu płatniczego jakim jest akredytywa dokumentowa nieodwołałna, a którą omówimy dalej.

Zatrzymując się jeszcze przy akredytywie odwołałnej, przyznać jednak należy, że posiada ona tę przewagę nad akredytywą nieodwołałną, że jest tania, koszty bowiem związane z jej otwarciem są minimalne, a skuteczność, przy doborze kontrahentów i współdziałających banków, identyczna jak przy kosztownej akredytywie nieodwołałnej. Fakt ten nie jest bez znaczenia dla gospodarki narodowej. Atrakcyjność akredytywy odwołałnej od strony techniki bankowej, polega na jej „łatwości“ t. zn. na możliwości

uzupełniania opuszczeń czy wręcz błędów, nieuniknionych przy masowości wykonywanych zleceń. Banki assekurują się na taką ewentualność bardzo skutecznie, drogą doręczania swemu zleceniodawcy odpisu zlecenia wydanego przez siebie za granicę z żądaniem zawiadomienia go w przeciągu krótkiego czasu (najczęściej 5 — 7 dni) o spostrzeżonych brakach i niezgodnościach. Braki te są następnie uzupełniane przez bank bez żadnych trudności i z wykluczeniem wszelkich konsekwencji z tego tytułu. Uwagi te odnoszą się do akredytywy importowej; przy akredytywach eksportowych, t. zn. zleconych z zagranicy, sposób przekazywania zlecenia jest jeszcze prostszy: beneficjent otrzymuje od pośredniczącego banku dokładny odpis otrzymanego przezeń z zagranicy zlecenia. Rozumie się, że z tego tytułu bank pośredniczący nie przyjmuje na siebie żadnej odpowiedzialności. Stąd też obowiązujący zwyczaj, że otwarcia akredytyw odwoławczych nie „potwierdza” się beneficjentowi, lecz „awizuje” mu się.

Mając na uwadze z jednej strony zalety a z drugiej niedogodności akredytywy odwoławczej, czynnik bankowy decydujący o finansowaniu transakcji handlowej z zagranicą, może łatwo rozstrzygnąć, czy zapłata drogą takiej akredytywy będzie dostatecznym zabezpieczeniem interesu gospodarczego. Oczywiście, że zobowiązania między kontrahentami, ustalone w kontraktach kupna-sprzedaży, a mówiące najczęściej o akredytywach nieodwoławczych, nie dadzą się zawsze pominąć — niewątpliwie jednak bank może wpłynąć w poważnej mierze na ukształtowanie warunków płatności w sposób zarówno dla banku jak i dla gospodarki narodowej, najdogodniejszy. Rozumie się, że w pierwszym rzędzie, mogą na to wpłynąć nasze zagraniczne placówki handlowe, attachaty i Departament Traktatowy MHZ. Na tym miejscu stwierdzić należy, że rodzaj naszego handlu zagranicznego powoduje, iż więcej płacimy bankom zagranicznym za koszty obsługi naszych akredytyw, niż otrzymujemy od nich za wykonanie ich zleceń. Okoliczność ta wskazuje, że nasze biura i centrale importowe winny zmierzać do posługiwania się raczej akredytywą odwoławczą. W pewnej mierze przełom w tym kierunku został już dokonany z inicjatywy Departamentu Zagranicznego NBP (import rud) — pogłębienie i rozszerzenie tych osiągnięć leży w możliwościach czynnika finansującego handel zagraniczny w NBP.

II.

Przechodząc do omówienia akredytywy dokumentowej *n i e o d w o ł a ł n e j*, typu normalnego, możemy zauważyć, że jak sama jej nazwa wskazuje, mamy do czynienia z taką akredytywą, której nie można odwołać ani też zmienić jej poszczególnych warunków

płatności, bez uprzedniego wyrażenia zgody na odwołanie lub dokonanie zmiany warunków przez wszystkie zainteresowane strony. Nieodzownym warunkiem takiej akredytywy jest jednak to, aby zawierała wyraźną w tym względzie wzmiankę oraz, by zawierała ściśle ustalony termin ważności. Jak już wspomnieliśmy akredytywa nieodwoławcza nie posiadająca określonego terminu ważności, uważana jest przez przepisy UC&P za akredytywę odwoławczą. Akredytywę nieodwoławczą można zdefiniować jako bezsporne zobowiązanie banku, otwierającego akredytywę, wobec beneficjenta, do uiszczenia całkowitej zapłaty przyrzeczonej sumy, o ile uczyni on zadość jej warunkom w oznaczonym czasie.

Celem rozwikłania akredytywy nieodwoławczej, konieczność manipulacyjna wymaga włączenia drugiej instytucji bankowej, jednakże ta ostatnia nie przyjmuje na siebie żadnej odpowiedzialności względem beneficjenta, chyba że zostało jej zlecone „potwierdzenie” danej akredytywy. Beneficjent będzie miał wówczas do czynienia z t. zw. akredytywą nieodwoławczą i *p o t w i e r d z o n ą*. Na ogół banki zmierzają do zaniechania „potwierdzenia” swych akredytyw przez inne instytucje bankowe, czyniąc to zarówno z powodów prestiżowych jak i oszczędnościowych, bowiem potwierdzenie takie połączone jest z dodatkowymi kosztami w postaci specjalnej prowizji zaliczanej przez bank pośredniczący. Razem wzięte koszty obciążające nabywców towaru mogą wpłynąć nawet na kalkulację ceny towaru — dlatego też, przy artykułach masowych, importerzy bronią się przed otwieraniem tego rodzaju akredytyw. Z przytoczonych powodów, banki angielskie nie stosują zwyczaju potwierdzania swych akredytyw przez banki pośredniczące. Łączy się z tym, praktykowana przez angielskie banki, poniekąd upraszczająca zasada, w myśl której, akredytywa nieodwoławcza jest zawsze „potwierdzona” a akredytywa odwoławcza, „niepotwierdzona”.

III.

Po scharakteryzowaniu obu rodzajów akredytyw dokumentowych, zajmiemy się ich cechami wspólnymi, stwierdzając przy tym dla porządku, że mowa będzie w dalszym ciągu o akredytywach dokumentowych typu normalnego.

Każda akredytywa, odwoławcza czy nieodwoławcza, winna zawierać pewne generalne dane i wymienić:

- a) osobę lub firmę beneficjenta, który uprawniony jest do jej wykorzystania,
- b) na czyje polecenie została otwarta,
- c) rodzaj akredytywy, t. zn. czy jest ona odwoławcza czy też nieodwoławcza,
- d) do jakiej maksymalnej sumy może być wykorzystana,
- e) termin ważności akredytywy,

- f) wykaz wymaganych dokumentów,
- g) towar na jaki dokumenty winny opiewać,
- h) sposób zapłaty ze wskazaniem domicylu akredytywy.

Ponadto warunki akredytywy wymieniają często:

- i) czy akredytywa jest przenośna,
- j) czy jest ona podzielna,
- k) najpóźniejszą datę załadowania, zaokrętowania, nadania itp. towaru,
- l) wymagane inne dokumenty.

Z punktu widzenia praktyki bankowej oraz wspomnianych przepisów UC&P przyjęły się w odniesieniu do wyżej wymienionych punktów, następujące zwyczaje, które stosować należy oczywiście o tyle, o ile warunki akredytywy nie stanowią inaczej.

Ad a) — Wymieniony w warunkach akredytywy beneficjent winien występować z reguły jako wystawca względnie nadawca a to nawet w przypadku gdy jest komisantem.

Ad b) — Dokumenty przedstawione do zapłaty winny opiewać na imię zleceniodawcy banku.

Ad c) — O ile akredytywa nie zawiera wskazówki co do tego czy jest ona odwołalna, czy nieodwołalna, przyjąć należy, że otwarta została akredytywa odwołalna.

Ad d) — O ile ilość, cena lub wartość towaru pokrytego akredytywą nie zostały ściśle ustalone między kontrahentami, suma akredytywy może być określona w przybliżeniu; winno to nastąpić przez dodanie dopuszczalnej tolerancji. O ile zamiast tego, suma akredytywy została określona jako stanowiąca „około“ X — bank wypłacający uwzględni odchylenia, ustalone przepisami UC&P, t. j. 10%, a to zarówno w stosunku do ilości towaru jak i do ceny jego a w konsekwencji, także w stosunku do wysokości podanej sumy akredytywy.

Wyjątek stanowią w tym względzie zwyczaje banków szwedzkich, które uwzględniają w tych przypadkach jedynie 5%-wą tolerancję. Nie obowiązuje ten wyjątek w stosunku do Polski.

Dalszy wyjątek stanowi przypadek w którym wprawdzie wysokość akredytywy została dokładnie ustalona, lecz na skutek szczególnych właściwości, towar nie da się ściśle wyważyć ani wymierzyć. W tych przypadkach przepisy UC&P dopuszczają tolerancję do wysokości 3%.

Ad e) — W przypadku, gdy termin ważności ustalony dla akredytywy przypada na dzień świąteczny w siedzibie beneficjenta (mowa o święcie publicznym), przesuwany on automatycznie na następny dzień roboczy.

O ile siedziba beneficjenta będzie inna niż banku

realizującego akredytywę, termin ważności będzie obowiązywał w siedzibie beneficjenta. Miarodajną datą przedstawienia dokumentów do zapłaty będzie data nadania stempla pocztowego umieszczonego na przesyłce dokumentów.

O ile termin ważności akredytywy nie został w ogóle wymieniony przyjmuje się, że ważność akredytywy upływa automatycznie po sześciu miesiącach. Zarówno w takim przypadku jak i w razie otwarcia akredytywy „na jeden miesiąc“, „na trzy miesiące“ lub tp., ważność jej biegnie od daty zawiadomienia beneficjenta.

Ad f) — O ile nie zostały szczegółowo wymienione dokumenty jakie beneficjent winien przedłożyć, bank będzie wymagał takich dowodów jakie przewidują w tych przypadkach przepisy UC&P — zależnie od tego jaki środek transportu wchodzi w rachubę, a mianowicie:

W obrocie morskim:

- 1) pełny komplet zbywalnych i przenaszalnych konosamentów morskich lub oceanicznych,
- 2) przenaszalna polisa lub zaświadczenie asekuracyjne,
- 3) faktura handlowa.

W obrocie śródlądowym:

- 1) pełny komplet zbywalnych i przenaszalnych konosamentów odnoszących się do przewozu na wodach śródlądowych,
lub
list przewozowy w żegludze śródlądowej,
albo
wtórnik listu przewozowego,
albo
kolejowy kwit ekspresowy (Counterfoil Waybill),
- 2) przenaszalna polisa lub zaświadczenie asekuracyjne,
- 3) faktura handlowa.

W obrocie pocztowym:

- 1) pocztowy dowód nadania,
- 2) przenaszalna polisa lub zaświadczenie asekuracyjne,
- 3) faktura handlowa.

Od wymagania polisy lub zaświadczeń asekuracyjnych, banki mogą odstąpić, jeśli beneficjent dostarczy dostateczny dowód na to, że transport został ubezpieczony przez odbiorcę lub przez nadawcę.

Ponadto winien zleceniodawca akredytywy dokumentowej wskazać, jak należy postąpić z honorowanymi dokumentami; o ile tego nie uczyni, bank prześle wszystkie pobrane dokumenty swemu zleceniodawcy.

Ad g) — Towar na jaki opiewać mają dokumenty, winien być określony zarówno co do ilości, miary lub wagi, jak również co do rodzaju i gatunku.

Ponadto winien zleceniodawca wskazać cenę jednostkową i umowny parytet frachtowy, wreszcie sposób opakowania, o ile w tym względzie istnieje specjalna umowa między kontrahentami.

Praktyka bankowa przyjęła zwyczaj nietłumaczenia nazwy podanego towaru na język miejscowy, powtarzając jego nomenklaturę w oryginalnym brzmieniu nadanym przez zleceniodawcę.

Ad h) — Zawiadomienie banku o otwarciu akredytywy winno zawierać wskazówkę co do sposobu zapłaty za przedstawione mu dokumenty. Przy różnorodności układów płatniczych między krajami kontrahentów tudzież płynności warunków tych układów, punkt ten jest dziś szczególnie ważny i może stanowić o możliwości praktycznego wykorzystania danej akredytywy w ogóle.

Ponadto bank otwierający akredytywę winien wskazać, gdzie ona jest płatna, t. zn. w czyjej siedzibie: banku czy beneficjenta.

Ad i) — Jeżeli akredytywa zawiera wzmiankę zezwalającą na jej przeniesienie, bank będzie uprawniony uczynić to na żądanie beneficjenta i na jego koszt, nie wyłączając przeniesienia do innej miejscowości. Przeniesienie takie nastąpić może oczywiście tylko na warunkach oryginalnych, z wyjątkiem wysokości sumy nowootwartej akredytywy (subakredytywy) i jej terminu ważności; ponadto, przeniesienie może mieć miejsce tylko raz. O ile w związku z tym powstanie konieczność włączenia trzeciej instytucji bankowej dla rozwikłania akredytywy, ryzyko właściwego wykonania zlecenia obciąża pierwszego zleceniodawcę, pod warunkiem, że przeniesienie nastąpiło bezbłędnie, a to niezależnie od tego czy bank dokonujący przeniesienia sam zdecydował o wyborze trzeciego banku, czy też wskazany mu on został przez swego zleceniodawcę.

Na żądanie banku trzeciego, instytucja przelewająca akredytywę obowiązana jest dostarczyć mu środki finansowe na wykonanie zlecenia przy czym odpowiedzialność za właściwe zużycie tych funduszy spada także na pierwszego zleceniodawcę. Rozumie się, że bank przelewający akredytywę musi działać w dobrej wierze i z zachowaniem obowiązującej go staranności kupieckiej.

Ad j) — O ile warunki akredytywy nie zawierają wzmianki o jej podzielności, bank wykonujący zlecenie może odmówić honorowania dokumentów pokrywających tylko część towaru na który opiewa akredytywa.

Wyjątek od tej zasady stanowi zwyczaj stosowany przez banki USA, które honorują częściowe dostawy

mimo braku dyspozycji zleceniodawcy w tym względzie.

Ad k) — Jeśli zleceniodawca nie wskazał żadnej daty dla załadunku, data ta będzie musiała pokrywać się z terminem ważności akredytywy.

O ile data załadunku została wymieniona w warunkach akredytywy, bank będzie się kierował datą wystawienia dokumentu transportowego.

Gdy zleceniodawca, zamiast ścisłego oznaczenia terminu załadunku, użyje określenia „natychmiast” — bank może honorować dowód transportowy stwierdzający nadanie towaru najpóźniej w przeciągu 30-tu dni (oczywiście w granicach terminu ważności akredytywy). Terminy „pierwsza połowa”, „druga połowa”, „początek”, „środek”, „koniec” miesiąca, rozumie się odpowiednio jak następuje: od 1-go — 15-go, od 16-go do końca miesiąca oraz od 1-go — 10-go, od 11-go — 20-go i od 21-go do końca miesiąca.

O ile między kontrahentami ustalono zaokrętownie towaru na określony statek, warunki akredytywy winny zawierać jego nazwę.

Ad l) — Najczęściej wymagane dokumenty poza wymienionymi podstawowymi dowodami umieszczonymi sub f) są następujące:

- 1) specyfikacje odnoszące się do sortymentów załadowanego towaru, do jego opakowania oraz do wagi brutto, netto i netto/netto.
- 2) atesty wagi lub miary oraz gatunku lub analizy,

O ile zleceniodawca nie wskazuje instytucji lub osoby, która jest powołana do wystawienia wymaganych dowodów, banki przyjmują każdy przedstawiony im dokument zawierający potrzebne dane a nawet taki, który wystawił sam beneficjent.

Dodatkowe dokumenty urzędowe to:

- 1) faktury konsularne,
- 2) świadectwa pochodzenia,
- 3) świadectwa weterynaryjne.

Niezależnie od dokumentów przepisanych warunkami akredytywy, bank przyjmujący dokumenty, uprawniony jest zażądać dodatkowych dokumentów na okoliczności wątpliwe, nasuwające się przy honorowaniu przedstawionych mu dokumentów.

Stosowane zwyczaje bankowe i przepisy UC&P w odniesieniu do wymogów stawianych przez banki poszczególnym dokumentom, jak również podstawowe warunki, jakie winny być przestrzegane przy honorowaniu tych dokumentów, stanowią odrębne zagadnienie i nie mieszczą się w niniejszym omówieniu. Dotyczy to również innych form likwidacji transakcji handlowej z zagranicą, o czym mieliśmy już sposobność wspomnieć.

Jan Raue

KONOSAMENT PRZY REALIZACJI AKREDYTYWY

(WYMAGANIA BANKOWE)

Ocena dokumentów załadowniczych przez banki w Polsce, przy realizacji akredytyw dokumentowych i wymagania stawiane w związku z tą oceną wobec polskich eksporterów, wywoływały już nieraz sprzeczki i protesty ze strony tych ostatnich, a nawet krytykę kół fachowych na Wybrzeżu. Najwięcej kłopotu przysporzyły eksporterom, a nieraz i nadal jeszcze przysparzają, wymagania banków w odniesieniu do konosamentu. Postaram się streścić w tym artykule na czym te trudności polegają, jak im najlepiej zaradzić i co było i jest nieraz dotąd jeszcze podłożem nieporozumień.

Wypłata akredytywy dokumentowej uwarunkowana jest zazwyczaj złożeniem w banku czystego konosamentu (*clean Bill of Lading*), przy czym należy pamiętać o tym, że bank może odmówić przyjęcia konosamentu nieczystego (*foul Bill of Lading*), o ile to uzna za wskazane, nawet wtedy, gdy w akredytywie nie ma wzmianki o tym, że konosament ma być czysty. Taka jest na przykład praktyka ogólnie stosowana przez banki angielskie. W odniesieniu do transakcji dokonanych na warunkach dostawy c & f oraz c. i. f. port odbiorczy, praktyka ta znajduje swoje uzasadnienie w definicji terminów c & f oraz c. i. f., ustalonej przez Międzynarodową Izbę Handlową i ogólnie znanej pod nazwą „Incoterms 1936”. Istotnie, uchwała M. I. H. nakłada na sprzedającego na warunkach dostawy c & f lub c. i. f. obowiązek dostarczenia czystego konosamentu.

Konosament jest czysty jeśli nie zawiera żadnych dopisanych lub odbitych przy pomocy pieczętek zastrzeżeń odnośnie ilości, stanu, wagi i opakowania towaru. Zastrzeżenia tego rodzaju noszą nazwę klauzul restrykcyjnych.

Jeśli zatem bankowi, w wykonaniu akredytywy dokumentowej przewidującej okazanie czystego konosamentu, przedstawiony będzie konosament z klauzulą:

- „7 cases broken and repaired” — (7 skrzyń połamanych i naprawionych)
- lub „13 bags torn” — (13 worków podartych)
- „Weak packing” — (słabe opakowanie)

— „..... 5 bales less in dispute” — (..... 5 bel spornych)

to bank nie przyjmie takiego konosamentu bez zastrzeżenia i ewentualnie wstrzyma wypłatę (całkowicie lub częściowo) do wyjaśnienia sprawy.

Poza klauzulami restrykcyjnymi istnieją jeszcze inne, które są również dopisywane lub odbijane przy pomocy pieczętek na konosamentach i które zawierają zastrzeżenia przewoźnika, ograniczające jego odpowiedzialność przy przewozie niektórych towarów. Są to klauzule takie, jak na przykład:

— „Not responsible for breakage” — (bez odpowiedzialności za połamanie)

lub

— „Not responsible for opening of packages” — (bez odpowiedzialności za otworzenie się opakowań)

— „Not responsible for broken bags” — (bez odpowiedzialności za pęknięte worki)

— „Shipped on deck at shippers' risk” — (załadowane na pokładzie na ryzyko załadowcy).

Takie klauzule, zwane klauzulami specjalnymi, nie czynią konosamentu nieczystym. Zastrzeżenia te są zresztą przeważnie już objęte klauzulami ogólnymi drukowanymi na odwrotnej stronie konosamentów. Jednak umieszczenie przez armatora takiej klauzuli, jak jedna z trzech pierwszych wyżej wymienionych, nasuwa przypuszczenie, że miał on ku temu specjalne powody w związku z niezupelnie zadowalającym wyglądem towaru lub opakowania. Uchybienia nie były jednak dostatecznie poważne aby armator mógł lub chciał zastosować klauzulę restrykcyjną, i zadowolili się klauzulą specjalną. Banki na Zachodzie, a szczególnie banki angielskie, takie konosamenty bardzo często kwestionują. Należy również pamiętać o tym, że taka klauzula jak ostatnia z wyżej przytoczonych może wywołać potrzebę porozumienia się banku ze zleceniodawcą akredytywy, w celu ewentualnego pokrycia wynikającego z klauzuli ryzyka (o ile umowa była c. i. f. a polisa ubezpieczeniowa nie przewiduje tego ryzyka) co z kolei spowoduje opóźnienie w wypłacie

akredytywy. Toteż eksporter winien zawsze starać się o to, aby otrzymany przez niego konosament nie zawierał klauzul.

Istnieją pewne klauzule konosamentowe, takie jak na przykład:

— „*Weight unknown*“ — (waga nieznana)
lub

— „*Not responsible for number of pieces*“ —
(bez odpowiedzialności za ilość sztuk),

które w zasadzie są klauzulami specjalnymi, lecz które będą uznane przez bank jako restrykcyjne, jeśli ilość towaru w akredytywie lub konosamencie została określona, w pierwszym przypadku tylko wagą, a w drugim — tylko ilością sztuk. Przy takich bowiem konosamentach byłoby rzeczą sporną, czy armator ponosi w ogóle jakąkolwiek odpowiedzialność za ilość przyjętego do przewozu towaru.

Różnorodność stosowanych przez armatorów klauzul konosamentowych jest tak duża i znaczenie ich, zależnie od załadowanego towaru, tak rozmaite, że nie sposób było ustalić niezmiennych, sztywnych reguł dla ich oceny przez banki przy honorowaniu akredytyw dokumentowych. Toteż w praktyce postępowanie banku w podobnych przypadkach może być niejednolite i wymagania mogą być różne, zależnie od tego, kto będzie wystawcą konosamentu, na jaki towar będzie on opiewał, jaki będzie kraj przeznaczenia towaru oraz jakie zwyczaje panują w kraju skąd pochodzi zlecenie otwarcia akredytywy. Innymi słowy każdy poszczególny przypadek będzie traktowany indywidualnie, przy czym bank kierować się będzie zdrowym rozsądkiem i doświadczeniem.

Nim przejdę do omówienia dalszych wymagań stawianych przez banki w odniesieniu do konosamentu, pragnę jeszcze nadmienić, że w pierwszych latach po wojnie niektórzy eksporterzy żądali podobno od armatorów, względnie od ich agentów, aby konosamenty były zaopatrzone w napis „*clean*“, w dowód tego, że konosament jest czysty, przy czym eksporterzy motywowali rzekomo swoje żądanie tym, że wymagają tego od nich banki. Tego rodzaju żądanie pochodzi z niezrozumienia istoty rzeczy, gdyż czystość konosamentu jest wyłącznie wynikiem braku cech, o których była mowa wyżej, czyniących konosament nieczystym, i żądane stwierdzenie przez armatora lub jego agenta, że konosament jest „*clean*“ nie pomoże, jeśli konosament będzie zaopatrzony w klauzulę restrykcyjną. Jeśli natomiast na konosamencie nie figuruje żadna klauzula czyniąca go nieczystym, to napis „*clean*“ jest tym bardziej zbędny.

Poza czystością konosamentu, często stawianym w akredytywach warunkiem jest, aby konosament był „*on board*“. Znaczy to, że z treści jego ma wynikać

niezbiecie, że towar został załadowany na wymieniony w konosamencie statek, w jego podróży odpowiadającej dacie konosamentu. Na ogół konosamentami dającymi pod tym względem zadośćuczynienie są te, których tekst zaczyna się od słowa „*Shipped*“ (wysłano). Nie wszystkie jednak konosamenty typu „*Shipped*“ mogą być uznane przez bank jako konosamenty „*on board*“. I tak istnieją konosamenty, w których zaraz po słowie „*Shipped*“, w nawiasach napisano:

— „*... (or received for shipment)*“ — lub przyjęto do wysyłki)

lub w których po zwykłym wstępie:

— „*Shipped... on board of the s/s*“ ...“

figuruje nieco dalej zastrzeżenie, że towar może być ewentualnie załadowany na inny statek, lub też na ten sam, ale w jego następnej podróży, co po angielsku brzmi jak następuje:

„*... or upon any other ship substituted or following*“.

Aby takie konosamenty mogły być uznane przez bank jako konosamenty „*on board*“, podane wyżej klauzule winny być wykreślone, a wykreślenie parafowane przez wystawcę konosamentu.

Nie jest bynajmniej konieczne, aby konosament, który ma być uznany jako „*on board*“, był zaopatrzony w napis „*on board*“, ręczny lub maszynowy, czy też odbity za pomocą pieczętki. Wystarczy zupełnie, jeśli załadowanie towaru na wymieniony w konosamencie statek jest stwierdzone w drukowanym tekście konosamentu, bądź przez użycie słów „*on board*“, lub im równoznacznych, jak na przykład:

„*... in and upon the s/s*...“

lub

„*... in the vessel*...“

Gdyby natomiast bankowi, przy realizacji akredytywy dokumentowej przewidującej konosament „*on board*“, przedstawiony był konosament innego typu niż „*Shipped*“, a mianowicie konosament typu „*Received for shipment*“ (przyjęto do wysyłki), to aby bank mógł przyjąć taki konosament jako konosament „*on board*“, musiałby on być zaopatrzony w napis:

„*On board s/s*...“

oraz w datę i podpis wystawcy konosamentu. Jako datę konosamentu bank uzna w takim przypadku dzień figurujący pod napisem „*On board s/s*...“

Jeśli w akredytywie jest wymagane przedstawienie konosamentu morskiego, bez bliższego precyzowania jego cech, to praktyka bankowa nie ustaliła jednolitych zasad postępowania. Uchwała podjęta przez VII Kongres Międzynarodowej Izby Handlowej w 1933 roku w Wiedniu ustala, że w takim przypadku bank może honorować zarówno konosamenty „*Received for*

shipment“ jak „Alongside“ (przyjęto wzdłuż burty statku) oraz konosamenty przeładunkowe (*Transshipment Bills of Lading*) i bezpośrednie (*Through Bills of Lading*). Bank odmówi natomiast honorowania konosamentów wystawionych na ładunki przewożone żaglowcami, o ile honorowanie takich konosamentów nie jest w akredytywie wyraźnie dozwolone.

Praktyka banków angielskich jest odmienna. Tam wypłata akredytywy może nastąpić tylko za złożeniem konosamentu „on board“, o ile przyjęcie innego konosamentu nie jest w akredytywie wyraźnie dozwolone.

Wreszcie w U. S. A. banki nie żądają konosamentów „on board“ nawet jeśli statek jest w akredytywie wymieniony, o ile konosament „on board“ nie jest w akredytywie wyraźnie wymagany.

Poza właściwościami konosamentu, o których była mowa wyżej (*clean, on board*), istnieje jeszcze warunek, któremu winien odpowiadać konosament, a którego eksporterzy nieraz nie przestrzegają. Chodzi o to, aby konosament nie był „stale“ (określenie angielskie, które znaczy dosłownie przestarzały), tj. aby nie upłynęło zbyt dużo czasu między datą jego wystawienia, a datą przedstawienia go bankowi do zapłaty.

Ogólna zasada ustalona pod tym względem przez VII Kongres Międzynarodowej Izby Handlowej opiewa, że dokument załadowczy winien być doręczony bankowi bez zwłoki. Ta sama zasada obowiązuje wobec jego odbiorcy każdego eksportera, który dostarcza towar na warunkach c&f lub cif, a to zgodnie z uchwałami Międzynarodowej Izby Handlowej zwanymi „Incoterms 1936“, o których była mowa na początku tego artykułu. Bank może odmówić przyjęcia dokumentu załadowczego jeśli on będzie mu doręczony po upływie terminu usprawiedliwionego odległością miejsca wysyłki towaru od miejscowości gdzie się znajduje bank. W naszych warunkach przekroczenie terminu 5, maksimum 7 dni od daty wystawienia konosamentu w Gdyni, do daty przedstawienia go bankowi w Warszawie nie wydaje się być usprawiedliwione. Należy przy tym mieć na względzie, że znaczne nawet oddalenie portu przeznaczenia towaru nie może usprawiedliwić opóźnień w dostarczeniu konosamentu, gdyż troska o zapobieżenie temu, aby towar nie przybył do portu przeznaczenia przed nadejściem dokumentów jest może głównym, ale bynajmniej nie jedynym powodem narzucenia eksporterowi obowiązku niezwłocznego dostarczenia konosamentu. Dla importera jest istotnie bardzo nieobojętne, kiedy otrzyma on wiadomość od swojego banku, że towar został należycie i zgodnie z warunkami akredytywy załadowany i wysłany. Im wcześniej to nastąpi, tym więcej będzie miał czasu na ewentualne odsprzedaż swoimi odbiorcom towaru „załadowanego“, lub „płynącego“ (floating

lub shipped goods). Nie przetrzymywanie konosamentu u siebie i przedstawianie go bankowi bez zwłoki jest zatem obowiązkiem każdego eksportera. Leży to poza tym w jego własnym interesie, w szczególności jeśli zapłata ma nastąpić za pomocą akredytywy dokumentowej.

Przy transakcjach płatnych za pomocą akredytywy dokumentowej, właściwą i najczęściej stosowaną formą wystawiania konosamentu jest forma na zlecenie (to order), bez wskazania na czyje zlecenie. W takim przypadku rozumie się, że konosament jest wystawiony na zlecenie załadowcy, który winien, przed wręczeniem konosamentu bankowi, zaindosować go na odwrocie. Najwłaściwszą formą indosu jest indos in blanco. Towar nadany za tak wystawionym konosamentem (to shippers' order, blank endorsed) może być wydany tylko i jedynie za okazaniem oryginalnego konosamentu. Przy czym należy przyjąć jako ogólną zasadę, że tak wystawiony konosament winien być zaopatrzony w klauzulę „Notify...“, ze wskazaniem adresu nabywcy lub jego agenta w porcie przeznaczenia, a to w celu uniknięcia zwłoki i kosztów na wypadek przybycia statku przed nadejściem dokumentów. — Ta forma wystawiania konosamentu winna też być w zasadzie zawsze stosowana, jeśli w akredytywie nie jest przewidziane inaczej. Należy bowiem pamiętać o tym, że przy transakcjach płatnych za pomocą akredytywy dokumentowej:

- 1) konosament imienny nie jest dokumentem zbywalnym (negotiable), nadającym się do zastawu, gdyż towar nadany za takim konosamentem może być wydany wskazanemu imiennie odbiorcy bez żądania jego zwrotu, za zwykłym wylegitymowaniem się,
- 2) towar nadany za konosamentem wystawionym na zlecenie wymienionego odbiorcy (unto order of a named consignee) bywa również nieraz wydawany bez żądania jego zwrotu, a za złożeniem przez odbiorcę odpowiedniego zabezpieczenia,
- 3) konosament na okaziciela (on bearer) jest rzadko stosowany.

Nawet tak nieistotne zdawałoby się odchylenie od warunków akredytywy, jak przedstawienie bankowi konosamentu wystawionego na zlecenie wymienionego odbiorcy, jeśli akredytywa przewiduje konosament na zlecenie, indosowane na imię tego odbiorcy, może spowodować zakwestionowanie konosamentu przez bank.

Jeśli jednak w akredytywie jest wymagany konosament na zlecenie wymienionego odbiorcy, a eksporter przedstawi konosament na zlecenie załadowcy, indosowany in blanco, bank taki konosament prawdopodobnie przyjmie, jednak pod warunkiem że będzie on zaopatrzony w klauzulę „Notify.....“ (następuje nazwa

i adres firmy, która ma się zgłosić po towar w porcie odbiorczym)“. Potrzeba umieszczenia tej klauzuli wynika stąd, że przedstawiony bankowi konosament nie wymienia odbiorcy, a z warunków akredytywy, wymagającej konosamentu na zlecenie wymienionego odbiorcy, należy wnioskować, że importer życzy sobie, aby przybycie statku było mu przez armatora awizowane.

Konosamenty wystawiają się w kilku oryginalnych egzemplarzach, najczęściej w trzech, przy czym dla odbioru towaru w porcie przeznaczenia wystarczy okazanie jednego egzemplarza. Z tego powodu zrozumiałe jest, że wypłata akredytywy jest zwykle warunkowana przedstawieniem pełnego kompletu konosamentów (full set of bills of lading). Jednak gdy towar jest przeznaczony dla kraju niezbyt oddalonego i istnieje obawa, że statek może przybyć do portu przeznaczenia przed nadejściem dokumentów, warunki akredytywy przewidują nieraz, że jeden z oryginałów konosamentu przesyła się odbiorcy za pośrednictwem kapitana statku (in ships' bag). W takim przypadku akre-

dytywa jest płatna za okazaniem kompletu konosamentów, mniej jeden egzemplarz oraz, i o tym eksporterzy winni pamiętać, pokwitowania kapitana statku z odbioru jego oryginału.

Ponieważ dla odbioru towaru i załatwienia formalności celnych w porcie odbiorczym potrzeba co najmniej konosamentu i faktury, przeto za pośrednictwem kapitana wysyła się po jednym egzemplarzu tych dwóch dokumentów. Jeśli z jakichkolwiek względów eksporter polski nie może wystawić faktury przed odejściem statku, należy wysłać przez kapitana fakturę pro forma, która pod względem ilości towaru (ale nie ceny) może się nawet różnić z wystawioną później fakturą ostateczną. Na podstawie takiej faktury pro forma importerzy krajów skandynawskich oraz Belgii, Francji i Anglii będą mogli prowizorycznie odclić i odebrać towar. Nie dotyczy to jednak Holandii, gdzie dla załatwienia formalności celnych faktura pro forma nie jest wystarczająca.

DZIAŁ i n s t r u k c y j n y

DEPARTAMENT KREDYTOWY

WYJAŚNIENIE NIEKTÓRYCH WĄTPLIWOŚCI POWSTAŁYCH NA TLE STOSOWANIA INSTRUKCJI VI/2

W pierwszym okresie stosowania założeń i przepisów I. Sł. VI/2 — nasunęły się oddziałom pewne wątpliwości dotyczące praktycznej realizacji niektórych jej wytycznych. Wątpliwości te są zrozumiałe, ponieważ Instrukcja wprowadza szereg nowych instytucji nieznanych zupełnie obowiązującej w roku ubiegłym Instrukcji VI/C i to zarówno w zakresie kontroli przedsiębiorstw, jak również na odcinku ich finansowania. Mimo szczegółowego rozpracowania niektórych problemów I. Sł. VI/2 ma nadal charakter ramowy, stwarza bowiem ogólne tylko normy postępowania przy kontroli i finansowaniu przedsiębiorstw bez wyczerpującego omówienia tych wszystkich zagadnień, jakie w trakcie jej realizacji mogą się wyłonić. Co więcej, różnorodność struktury i form organizacji przemysłu i handlu sprawia, że niektóre przepisy instrukcji, niebudzące wątpliwości na odcinku finansowania przed-

siębiorstw całego szeregu przemysłów, wymagają dodatkowych wyjaśnień i uzupełnień jeśli chodzi o ich praktyczną realizację na odcinku innej kategorii przedsiębiorstw.

Wyjaśnienie wątpliwości powstających na tle stosowania przepisów instrukcji będzie rzeczą interpretacji i orzecznictwa Departamentu Kredytowego, który w oparciu o intencje i założenia systemu finansowego nada ramowym przepisom instrukcji obowiązującą wykładnię. Podkreślić przy tym trzeba, że przepisy Instrukcji VI/2 obowiązują cały aparat kredytowy Banku; odstępianie od jej zasad i założeń może nastąpić jedynie w uzasadnionych przypadkach i tylko za zgodą Departamentu Kredytowego.

Zadaniem niniejszych wyjaśnień jest przedstawienie niektórych wątpliwości powstałych w związku ze stosowaniem Instrukcji VI/2 i omówienie ich w świetle

interpretacji przyjętej w Departamencie Kredytowym. Wątpliwości te były przedmiotem konkretnych, często powtarzających się zapytań oddziałów, toteż celowe wydaje nam się ich omówienie.

Tryb uruchamiania kredytów

Jednym z często poruszanych zagadnień jest sprawa techniki finansowania przedsiębiorstw, a w szczególności trybu uruchamiania (przyznawania) kredytów przewidzianych w Instrukcji. Wątpliwości na tym odcinku sprowadzają się do tego, czy dla uruchomienia (przyznania) poszczególnych rodzajów kredytów jednostka kontrolowana zobowiązana jest złożyć odrębny wniosek i w jakim trybie uruchomienie tych kredytów ma nastąpić.

Zagadnienie to należy rozpatrzyć oddzielnie dla:

- 1) kredytów objętych rocznym planem finansowania (Część B § 17 pkt A),
- 2) kredytów przeznaczonych na sfinansowanie potrzeb przekraczających roczny plan finansowania (Część B § 17 pkt C).

Jeśli chodzi o kredyty wymienione pod 1 to Instrukcja nie zna „instytucji” przyznawania kredytów w takim pojęciu jak to przewidywała Instrukcja VI/C, według której uruchomienie kredytu następowało na podstawie odrębnego wniosku przedsiębiorstwa, zatwierdzonego przez jednostkę nadrzędną. Wątpliwości oddziałów powstały z powodu odmiennego uregulowania tego zagadnienia przez I. Sł. VI/1 — Planowanie kredytowe — według której przyznanie poszczególnych rodzajów kredytów następuje na podstawie pisemnego wniosku przedsiębiorstwa. Wyjaśnić należy, że odnośne postanowienia I. Sł. VI/1 obowiązują inne banki, które w instrukcjach o kontroli przedsiębiorstw nie przewidują składania przez nie rocznych planów finansowania. Natomiast przy uruchamianiu kredytów objętych rocznym planem finansowania dla przedsiębiorstw kontrolowanych przez Bank nie należy żądać przedkładania odrębnych wniosków. Jako generalny wniosek przedsiębiorstwa należy traktować roczny plan finansowania sporządzony w oparciu o plan finansowy (przemysłowo-finansowy) przedsiębiorstwa, zatwierdzony przez jednostkę nadrzędną.

Po sprawdzeniu i zaakceptowaniu przez oddział, roczny plan finansowania stanowi podstawę do zaopatrywania przedsiębiorstw w środki obrotowe, bez potrzeby składania przez nie dalszych wniosków.

Składanie odrębnych wniosków Instrukcja VI/2 przewiduje tylko przy kredytach wymienionych wyżej pod punktem 2, tj. przy kredytach dodatkowych na sfinan-

sowanie potrzeb przekraczających roczny plan finansowania. Nie dotyczy to jednak kredytu inkasowego, ponieważ ustalona w rocznym planie finansowania górna granica ma tylko charakter orientacyjny (cyfra kontrolna). Wykorzystanie tego rodzaju kredytu ponad limit ustalony w rocznym planie finansowania odbywa się na podstawie dyspozycji (zlecenia) przedsiębiorstwa bez potrzeby składania formalnego wniosku.

Tylko w okresie przejściowym, do czasu złożenia przez przedsiębiorstwa kontrolowane rocznych planów finansowania, przedsiębiorstwa zobowiązane były do składania wniosków kredytowych w tych wszystkich przypadkach, w których zapotrzebowanie kredytowe przekraczało granice ustalone L. O. 84/49.

Kredyt inkasowy

Z analizy pierwszych sprawozdań miesięcznych z kontroli obliża kredytowego i stanu na rachunku operacyjnym oraz korespondencji oddziałów wynika, że w licznych przypadkach kredyt inkasowy udzielany jest na niewłaściwe cele. Niektóre oddziały finansują z kredytu inkasowego operacje, które w żadnym przypadku nie mogą być przedmiotem tego kredytu. Tak np. kredyt inkasowy udzielany jest na upłynnienie należności przedsiębiorstwa z tytułu różnic cen. Finansowanie takich operacji kredytem inkasowym jest sprzeczne z postanowieniami instrukcji, która przewiduje, że przedmiotem tego kredytu mogą być zasadniczo tylko należności fakturowe. Wyjątkowo instrukcja zezwala finansować z kredytu inkasowego także należności, które nie są dochodzone w trybie inkasa, jednak z przytoczonych przykładów wynika, że dotyczy to wyłącznie należności przedsiębiorstwa, przysługujących od odbiorcy (weksle ze sprzedaży ratalnej, należności od jednostek budżetowych za wykonane dostawy lub usługi). Tak samo niewłaściwie udzielany jest kredyt inkasowy na upłynnienie należności z tytułu rozliczeń za inwestycje wykonane sposobem gospodarczym.

W obu przytoczonych przypadkach kredyt inkasowy nie może mieć zastosowania, ponieważ omówione należności przysługują przedsiębiorstwu nie od odbiorcy dostaw lub usług lecz są pokrywane z funduszy specjalnych (rachunek różnic cen, środki planu inwestycyjnego).

Przy tej okazji należy wyjaśnić, że należności z tytułu rozliczeń za inwestycje wykonane sposobem gospodarczym, o ile nie znajdują pokrycia w środkach własnych przedsiębiorstwa, mogą być upynniane do czasu otrzymania wpływu z Banku Inwestycyjnego tylko w ciężar kredytu przeterminowanego A.

Instrukcja VI/2 (Cz. B § 12) upoważnia oddziały do odmówienia kredytu inkasowego na faktury złożone do inkasa po upływie terminu przewidzianego uchwałą KERM z dn. 20. V. 1947 r. Z reklamacji przedsiębiorstw skierowanych do Departamentu Kredytowego można wywnioskować, że niektóre oddziały potraktowały ten przepis jako bezwzględnie obowiązujący zakaz udzielania kredytu na tego rodzaju faktury. Tymczasem ze sformułowania tego przepisu wyraźnie wynika, że finansowanie kredytem inkasowym faktur złożonych po terminie pozostawiono swobodnej ocenie oddziałów.

Oczywiście odmowa udzielenia kredytu może nastąpić tylko w stosunku do tych przedsiębiorstw, które z własnej winy opóźniają wystawianie faktur. Przepisu tego nie można jednak stosować bezkrytycznie w tych przypadkach, gdy ze względu na przyjętą w danym przedsiębiorstwie organizację zbytu i fakturowania, wystawienie i złożenie faktury na inkaso w terminie pięciodniowym jest technicznie niewykonalne. Może to występować w przedsiębiorstwach fakturujących dostawy wykonane przez podległe im jednostki niesamodzielne, na podstawie nadesłanych awizów wysyłkowych. W takich przypadkach przy cenzurze faktur należy uwzględnić przeciętne dni pocztowe niezbędne na przesłanie awizu.

Zgodnie z postanowieniami Instrukcji (Cz. B § 6 pkt B-1) w braku dyspozycji przedsiębiorstwa — oddziały są upoważnione do pokrywania z urzędu, w ciężar rachunku operacyjnego płatnika, faktur wystawionych przez jednostki uspołecznione. W związku z tym wyłaniają się wątpliwości, w jakim zakresie powyższy przepis instrukcji ma być przez oddziały stosowany, czy do wszystkich przedsiębiorstw kontrolowanych przez Bank, czy też tylko w stosunku do tych płatników, którzy objęci są formalnie uchwałą KERM z dn. 20. V. 1947 r. w sprawie rozliczeń za dostawy i usługi.

Niewątpliwie intencją instrukcji było objęcie tym przepisem wszystkich przedsiębiorstw kontrolowanych przez Bank bez względu na to, czy płatnik został formalnie objęty uchwałą KERM. Jest to zresztą logiczną konsekwencją zasady przyjętej w instrukcji, że przedsiębiorstwa kontrolowane przez Bank winny terminowo pokrywać wszystkie prawnie uzasadnione zobowiązania, do których należy zaliczyć również należności fakturowe jednostek uspołeczniionych. Takie uregulowanie sprawy wykupu faktur jest zgodne również z uchwałą KERM z dn. 20. V. 1947 r., ponieważ wszystkie przedsiębiorstwa kontrolowane przez Bank objęte są z reguły postanowieniami wymienionej uchwały, z wyjątkiem niektórych tylko pionów spółdzielczości. W stosunku do tych jednak jednostek instrukcja skorzystała

z uprawnień nadanych Bankowi uchwałą KERM z dn. 12. IV. 1949 r. w sprawie zasad systemu finansowego spółdzielczości, w myśl której Bank upoważniony jest do określania warunków pod jakimi uchwała z dn. 20. V. 1947 r. może być rozciągnięta na spółdzielczość. Z tego też powodu można przyjąć, że w zakresie ustalonym Instrukcją VI/2 (wykup faktur) postanowienia uchwały KERM z dn. 20. V. 1947 r. mogą być stosowane do wszystkich przedsiębiorstw kontrolowanych przez Bank.

Rachunki bankowe przedsiębiorstw kontrolowanych

Omówienia wymaga również sprawa rachunków bankowych przedsiębiorstw kontrolowanych, ponieważ jak wynika z korespondencji oddziałów jednostki kontrolowane wykazują tendencje do nieuzasadnionej rozbudowy rachunków. Aby zapobiec sytuacji jaka wytworzyła się w ubiegłym roku, w którym niektóre przedsiębiorstwa posiadały w oddziałach szereg rachunków, instrukcja dąży do utrzymania ilości rachunków przedsiębiorstw kontrolowanych w granicach określonych Jednolitym Planem Kont. Zgodnie z Instrukcjami PKPG (1/F, 6/F) przedsiębiorstwa przemysłowe i handlowe mogą posiadać w banku finansującym ich obroty następujące rachunki:

- 110 — Rachunek bankowy bieżący
 - a) 1100 rachunek operacyjny,
 - b) 1101 rachunek bieżący.
- 112 — Rachunki bankowe specjalne przedsiębiorstw
 - c) 1120 rachunek funduszy i rezerw,
 - d) 1122 rachunek kapitalnych remontów.

Poza wyżej wymienionymi JPK nie przewiduje prowadzenia przez przedsiębiorstwo innych rachunków w banku finansującym jego obroty.

Rachunek operacyjny posiadać może każde przedsiębiorstwo bez względu na stopień usamodzielnienia.

Zbytne jest jednak prowadzenie przez niektóre oddziały odrębnych rachunków operacyjnych dla jednostek niesamodzielnych, znajdujących się w siedzibie przedsiębiorstwa samodzielnego, ponieważ ewentualne obroty tych jednostek mogą przebiegać przez rachunek operacyjny przedsiębiorstwa samodzielnego (np. sklepy detaliczne C. T. znajdujące się w siedzibie właściwej dla nich ekspozytury rejonowej).

Rachunek budżetowy mogą posiadać jednostki administracyjne przedsiębiorstw (centralne zarządy, zjednoczenia administracyjne, dyrekcje przedsiębiorstw wielo-

zakładowych) oraz te jednostki handlowe, których działalność budżetowa finansowana jest z rachunku narzutów administracyjnych. Jednostki handlowe utrzymujące się z marży zarobkowej (hurtowej lub detalicznej) nie prowadzą rachunków budżetowych. Jeżeli przedsiębiorstwo administracyjne utrzymujące się z narzutów administracyjnych (np. centralny zarząd) ma oddziały lub ekspozytury, dla których sporządzone zostały osobne preliminarze budżetowe, wówczas wydatki budżetowe tych oddziałów lub ekspozytur winny być pokrywane bezpośrednio z rachunku narzutów administracyjnych za pośrednictwem oddziału kontrolującego oddział lub ekspozyturę przedsiębiorstwa. Zasilanie rachunków budżetowych tych oddziałów lub ekspozytur w ciężar budżetu przedsiębiorstwa administracyjnego, przy pomocy „obciążeń w drodze” jest niewskazane, ponieważ mogłoby to spowodować przekroczenie globalnej kwoty dotacji przyznanej przedsiębiorstwu administracyjnemu z rachunku narzutów administracyjnych. O ile dla oddziałów lub ekspozytur podległych przedsiębiorstwu administracyjnemu nie zostały sporządzone odrębne budżety, wówczas właściwym sposobem alimentowania tych jednostek (ekspozytur) są dotacje przekazywane z rachunku budżetowego przedsiębiorstwa administracyjnego.

Rachunek funduszów i rezerw. Na rachunku tym gromadzone są m. in. środki przeznaczone na pokrywanie wydatków akcji socjalnej oraz funduszu nagród i prac zleconych. Przedsiębiorstwa zwracają się do oddziałów lub do Departamentu Kredytowego z wnioskami o wydzielenie środków na akcję socjalną oraz na nagrody i prace zlecone, na odrębne rachunki w banku. Wnioski te nie mogą być uwzględnione ponieważ JPK nie przewiduje gromadzenia tych środków na odrębnych rachunkach przedsiębiorstw w Banku.

Wyodrębnienie środków gromadzonych na rachunku funduszów i rezerw na poszczególne fundusze winny przedsiębiorstwa przeprowadzić po zaksięgowaniu na odrębnej kartotece szczegółowej. Akumulowanie środków akcji socjalnej i funduszu nagród i prac zleconych na oddzielnych rachunkach w Banku może mieć miejsce wyłącznie na stopniu naczelnej jednostki admini-

stracyjnej (centralny zarząd lub jednostka równorzędna).

Rachunek kapitalnych remontów może być prowadzony jedynie dla jednostki samodzielnej, akumulującej odpisy amortyzacyjne — a to z uwagi na konstrukcję JPKB. W przypadku gdy kapitalny remont przeprowadzony jest bezpośrednio przez jednostkę półsamodzielną wówczas oddział właściwy dla przedsiębiorstwa samodzielnego winien podać oddziałowi kontrolującemu jednostkę półsamodzielną limit kosztów na remontowany obiekt, przewidziany w planie kapitalnych remontów. W granicach ustalonego limitu oddział kontrolujący jednostkę półsamodzielną pokrywa wydatki związane z remontem, w ciężar środków na kapitalne remonty przedsiębiorstwa samodzielnego przy pomocy „obciążeń w drodze”.

Finansowanie akcji socjalnej

Z zagadnieniem rachunków w Banku łączy się sprawa nakładów akcji socjalnej. W związku z wprowadzeniem przez JPK, odmiennego aniżeli w roku ubiegłym sposobu ewidencjonowania i rozliczenia nakładów na akcję socjalną, przedsiębiorstwa występują o przejściowe pokrywanie wszystkich wydatków akcji socjalnej w ciężar środków rachunku operacyjnego. Refundacja zużytych na ten cel środków obrotowych następowałaby z rachunków funduszów i rezerw po rozliczeniu nakładów akcji socjalnej na podstawie arkusza rozliczeniowego.

Ten sposób finansowania akcji socjalnej, wygodny dla przedsiębiorstwa, jest sprzeczny z obowiązującymi zasadami finansowania nakładów akcji socjalnej. Zasadniczym źródłem finansowania tych nakładów są fundusze specjalne, powstałe z 5% narzutu na nakłady osobowe i akumulowane na rachunku funduszów i rezerw w Banku. Z rachunku operacyjnego przedsiębiorstwa, pod warunkiem późniejszej refundacji mogą być pokrywane tylko te wydatki, których zakwalifikowanie do nakładów akcji socjalnej może nastąpić dopiero po rozliczeniu ich przez arkusz rozliczeniowy (wspólna robocizna). Wszelkie wydatki typowe, których przeznaczenie na akcję socjalną jest niewątpliwe, muszą być pokrywane z rachunku funduszów i rezerw. (T. Cz.)

WYCIĄGI Z KOMUNIKATÓW WEWNĘTRZNYCH ZWIĄZKU SPÓŁDZIELNI SPOŻYWCÓW

1 Ustalenie górnej granicy zobowiązań spółdzielni.
Wobec stwierdzenia, że potrzeby kredytowe niektórych spółdzielni często przekraczają ustaloną przez walne zgromadzenie członków granicę, do jakiej zarządy spółdzielni mogą zaciągać zobowiązania, przypomina się o konieczności ustalenia w spółdzielniach realnej sumy zobowiązań. W celu uaktualnienia wysokości zobowiązań, spółdzielnie w których wypadki te zachodzą, winny zwołać niezwłocznie nadzwyczajne walne zgromadzenie i podjąć odnośną uchwałę. Brak ustalonej sumy zobowiązań przez walne zgromadzenie stanowi przeszkodę formalną przy uzyskaniu kredytów.

2 Ogólne wytyczne przy zatwierdzaniu planów finansowych na 1950 rok. Plany finansowe na rok 1950 sporządzone przez spółdzielnie będą zatwierdzane przez okręgi ZSS oraz banki finansujące. Plany powyższe będą uważane jako orientacyjne.

Właściwe plany należy opracować na podstawie rozdziału masy towarowej oraz ostatecznie ustalonej produkcji.

Do planów tych należy wprowadzić zaszły w międzyczasie zmiany np. podwyżkę wynagrodzeń o 5% oraz rozbudowę zakładów produkcyjnych i sieci sklepów.

Terminy sporządzenia planów finansowych podane zostaną w oddzielnym zarządzeniu.

Do czasu sporządzenia i zatwierdzenia właściwych planów finansowych, finansowanie i kontrola spółdzielni będzie odbywała się na podstawie zatwierdzonych planów orientacyjnych.

Ustala się następujące zasady przy zatwierdzaniu planów finansowych:

- 1) plany finansowe w s z y s t k i c h spółdzielni sprawdza okręg ZSS pod względem formalnym i merytorycznym,
- 2) plany finansowe spółdzielni III i IV kategorii płac zatwierdza dział ekonomiczno - finansowy okręgu ZSS,
- 3) plany finansowe spółdzielni II kategorii płac zatwierdza centrala na podstawie opinii okręgu ZSS.

Zwraca się uwagę na konieczność zachowania między innymi następujących warunków przy opiniowaniu i zatwierdzaniu planów poszczególnych spółdzielni:

- 1) wyszczególnienie przedmiotów i wydatków, nie mających uzasadnienia w formularzach (np. SF 5 poz. 24 — 28, 33 — 48 na załączniku),

- 2) uzasadnienie przekroczenia planowanych pozycji na rok 1950 w porównaniu z planem 1949 roku,
- 3) omówienie i uzasadnienie wzrostu produkcji według rodzajów wytwórni np. masarni, piekarni z podaniem cyfr (SF 6),
- 4) uzasadnienie przekroczenia planu normatywów (za przekroczenie uważa się zapas przeciętny dla: towarów handlowych w detalu ponad 25 dni, materiałów produkcji ponad 10 dni. Zapasów wyrobów gotowych nie przewiduje się, gdyż cała produkcja winna być oddawana do sprzedaży. Wyjątek stanowią akcje zlecone np. wyrób wędlin trwałych),
- 5) ostateczna opinia okręgu o planie powinna być skonfrontowana z opinią banku,
- 6) zatwierdzenie planu powinno być dokonane przez zamieszczenie podpisów na analizie planów oraz na poszczególnych arkuszach planów,
- 7) analiza, opinia, zatwierdzenie i dodatkowe uzasadnienie do planu powinno być sporządzane w czterech egzemplarzach z przeznaczeniem: dla spółdzielni, okręgu, centrali i banku.

3 Upoważnienie do wydatkowania FAS w pierwszym kwartale 1950 roku. Centralny Związek Spółdzielczy zarządzeniem z dnia 13. I. 1950 r. Znak Kadr. X/26/10/50. upoważnił Centrale Spółdzielni, Związek Spółdzielni oraz zrzeszone w nich spółdzielnie do wydatkowania w I kwartale 1950 roku Funduszy Akcji Socjalnej w wysokości 25% planowanego preliminarza wspomnianej akcji.

Preliminarze budżetowe zarówno zrzeszonych spółdzielni, jak i własnych (okręgów) winny być najpóźniej do końca lutego 1950 roku zatwierdzone.

4 Sprawozdawczość (dekadowa i miesięczna) z obrotu przetworów zbożowych. Stosownie do zarządzenia Ministerstwa Handlu Wewnętrznego z dnia 31. I. 1950 r. Nr R/III/B.23.2 — spółdzielnie spóżywców (większe) obowiązane są sporządzać i przysyłać do okręgu ZSS, w ciągu trzech dni, a okręg do ZSS Wydz. Obrotu i Produkcji w Warszawie, w ciągu sześciu dni po upływie okresu sprawozdawczego, odpowiednie sprawozdania (dekadowe i miesięczne), według wzoru ustalonego przez Ministerstwo. W ciągu dziesięciu dni ZSS przesyła sprawozdania w skali ogólnokrajowej do Ministerstwa.

5 Uruchamianie wytwórni wód gazowych i rozlewni piwa. W celu przyspieszenia przejścia i wydzierżawienia wytwórni i rozlewni od prywatnych właścicieli zarządy spółdzielni winny dokonać następujących czynności:

- 1) w porozumieniu z czynnikami społecznymi i politycznymi oraz z Radą Narodową i Zarządem Miejskim wytypować odpowiednio urządzonej jedną z prywatnych wytwórni wód gazowych i rozlewnię piwa do przejścia i wydzierżawienia.
- 2) powołać komisję w składzie przedstawicieli partii, Związku Zawodowego, Zarządu Miejskiego lub Rady Narodowej oraz urzędowego rzeczoznawcy dla przeprowadzenia oszacowania urządzeń wymienionych wytwórni i rozlewni w celu wyznaczenia wysokości czynszu dzierżawnego od ich wartości szacunkowej (maksymalna wysokość czynszu wynosi do 20% od maszyn i do 10% od urządzeń rocznie).

Umowę dzierżawną wraz z protokołem oszacowania należy przesłać do Działu Prawnego ZSS do zatwierdzenia.

6 Ceny za towary dostarczane przez spółdzielnię do gospód i stołówek. Wszystkie towary dostarczane przez spółdzielnię spożywców własnym gospodarstwu i stołówkom winny być obliczane po cenie kosztów własnych. Doliczanie przez spółdzielnię jakiegokolwiek marży zarobkowej lub obciążanie gospód, czy też stołówek za dostarczony im towar ceną detaliczną jest niedopuszczalne.

7 Przelewy spółdzielni na konta ZSS. Przelewy z tytułu akcji socjalnej, subwencji i składek funduszu nagród oraz S. F. S. K. (Spółdzielczy Fundusz Szkolenia Kadr) należy kierować na konto specjalne: nr 112-2577 — Narodowy Bank Polski

Oddział Warszawa — Mokotów, Związek Spółdzielni Spożywców w Warszawie.

Wszelkie inne należności, a więc składki rewizyjne i wpłaty na udziały należy przelewać na dotychczasowy rachunek operacyjny:

nr 110-2577 — Narodowy Bank Polski
Oddział Warszawa — Mokotów.

Zbiorowe przelewy na konto specjalne Nr 112-2577 należy specyfikować na odwrocie blankietów przelewowych, wskazując rodzaj funduszy i odnośne kwoty.

8 Zaopatrzenie spółdzielni w ogumienie. Powtórnie zawiadamia się, że istnieje zakaz zakupu ogumienia na wolnym rynku.

9 Transport konny. Wiele spółdzielni, aby rozwiązać swoje trudności transportowe oraz zlikwidować stały wynajem obcego, prywatnego transportu konnego zamierza uruchomić własny transport konny. Tylko część spółdzielni przewidywała to i umieściła od-

powiednie sumy na zakup transportu konnego w planie inwestycyjnym. Te spółdzielnie jednak, które tego nie przewidziały mogą się starać o umieszczenie odpowiednich sum w dodatkowym planie. W tym celu najpóźniej do dnia 20 lutego 1950 roku należało przesłać do okręgów odpowiednio umotywowane wnioski o zezwolenie na zakup transportu konnego i umieszczenie tej inwestycji w dodatkowym planie inwestycyjnym na rok 1950.

W międzyczasie zostało ustalone, że konie nabywać można jedynie za pośrednictwem Centrali Mięsnej — przez jej oddziały wojewódzkie lub ekspozytury powiatowe.

Ilość koni i górną granicę ceny ustalać będzie zezwolenie na zakup udzielone przez ZSS. Wiek zakupowanych koni winien się wahać w granicach od 5 do 6 lat, nie wyżej jak 10 lat.

10 Pasza dla koni. Na podstawie zarządzenia MHW dystrybutorem pasz dla koni jest C. R. S. „Samopomoc Chłopska“ (oddz. wojewódzkie, P. Z. G. S. i gminne spółdzielnie).

W siano i słomę winny spółdzielnie też zaopatrywać się w placówkach „Samopomocy Chłopskiej“, a dopiero w wypadku odmowy na piśmie wolno jest je zakupić wprost od rolnika.

W wypadku niedostarczenia zamówionych pasz przez placówkę „Samopomocy Chłopskiej“ wolno drobne ilości paszy treściwej zakupić komisyjnie i protokółarnie na wolnym rynku — wprost od rolników.

11 Uzupełnienia i zmiany planu kont dla spółdzielni na rok 1950. Plan kont dla spółdzielni spożywców na rok 1950 należy uzupełnić przez dopisanie:

- | | |
|----------------|---|
| pgr. 305 — | Surowce i materiały pomocnicze dla ciastkarni, |
| „ 815 — | Wyroby gotowe ciastkarni, |
| „ 721 — | Koszt usług działów usługowych, |
| konto — 9003 — | Sprzedaż wyrobów własnych z ciastkarni, |
| „ — 9012 — | Sprzedaż wewnętrzna piekarń do działów produkcyjnych, |
| pgr. 905 — | Sprzedaż wewnętrzna ciastkarni (po cenach rozliczeniowych), |
| konto — 9050 — | Sprzedaż wewnętrzna ciastkarni do sklepów, |
| „ — 9051 — | Sprzedaż wewnętrzna ciastkarni do gospód, |
| „ — 9055 — | Marża handlowa sklepów od obrotów z ciastkarnią, |
| „ — 9056 — | Marża handlowa gospód od obrotów z ciastkarnią, |
| „ — 9095 — | Koszt własny sprzedanych wyrobów ciastkarni, |
| pgr. 983 — | Wpływy działów usługowych. |

Podgrupy i konta dotyczące obrotów ciastkarni należy prowadzić tylko wówczas, gdy ciastkarnia stanowi dział wyodrębniony.

W arkuszu rozliczeniowym oraz w grupie 70 ciastkarnię traktuje się w tym wypadku jako oddzielne miejsce powstawania kosztów.

Podgrupy 721 i 983 przeznaczone są do księgowania obrotów działów usługowych nie wchodzących w zakres podstawowej działalności spółdzielni spożywców np. hotele, cerownie, itp.

Tego rodzaju działy należy również traktować w arkuszu rozliczeniowym jako odrębne miejsca powstawania kosztów.

Ponadto w wyjaśnieniach do planu kont należy dokonać następujących poprawek i uzupełnień:

- a) Na str. 34 w wyjaśnieniach do grupy 03 — Inwestycje rozpoczęte — należy skreślić ustęp ostatni w brzmieniu:

„Jednocześnie należy zlikwidować dotychczasowe umorzenie obiektu wyremontowanego, figurującego w grupie 07 — na dobro konta 0876 w wysokości tego umorzenia“.

Ustęp ten należy zastąpić zdaniem „Jednocześnie należy obciążyć dotychczasowe umorzenie obiektu wyremontowanego, figurujące w grupie 07, na dobro konta 0876 o wartości dokonanej inwestycji“.

Poza tym na końcu str. 34 należy dopisać zdanie następujące: „Jeżeli wartość dokonanego remontu (kapitalnego) przekroczy sumę dotychczasowego umorzenia odnośnego obiektu, należy umorzenie to spisać w całości, a o pozostałą różnicę powiększyć wartość wyremontowanego obiektu“.

- b) Zwrot „konta ogólne“ należy zastąpić zwrotem „konto główne“ na str. 42 wiersz 9, str. 42 wiersz 16, str. 43 wiersz 5, str. 43 wiersz 27 oraz na str. 48 wiersz 18.
- c) Na str. 51 w ustępie 3 należy tytuł uzupełnić przez wstawienie symbolu „175“ wskutek czego otrzyma on brzmienie następujące: „Podgrupy 174“, 175, 177 — 179 pozostają wolne.....“
- d) Na str. 53 w wierszu 6 od dołu w miejsce symbolu „26“ wpisać symbol „27“.
- e) Na str. 58 w objaśnieniach do konta 1882 należy w wierszu 3 zamiast zwrotu „w remoncie“ wstawić zwrot „w remanencie“.
- f) Na str. 69 w wierszu 9 od góry należy symbol „3610“ zastąpić symbolem „3611“.

- g) Na str. 132 w wierszu 3 od dołu należy skreślić całą zawartą w nim treść, wpisując na to miejsce treść następującą: „cena zakupu zł 165,—, cena detaliczna zł 170,—“.

- h) Na str. 17 wiersz 2 od góry zmienić symbol konta „3610“ na symbol „3611“.

- i) Na str. 117 w wierszu 7 od dołu należy symbol „474“ zastąpić symbolem „494“.

- j) Na str. 57 w wierszu 4 od dołu należy symbol „416“ zastąpić symbolem „461“.

- k) Na str. 79 w wierszu 15 od góry (ust. 2) — skreślić wyraz „niektóre“.

12 *Pracownicze Kasy Zapomogowo-Pożyczkowe.*

Zgodnie z art. 32 pkt 3 zbiorowego układu o pracy obowiązującego w spółdzielczości, zarząd danej placówki wspólnie z kołem związkowym obowiązany jest do utworzenia kasy zapomogowo-pożyczkowej przy zakładzie pracy.

W wypadku, gdy ilość pracowników jest za mała dla utworzenia kasy przy zakładzie pracy (minimalna ilość członków 40 osób) należy tworzyć kasy międzyzakładowe lub przystąpić do organizacji kasy przy najbliższym oddziale Związku Zawodowego Pracowników Spółdzielczych.

Podkreśla się z całym naciskiem, że zapomóg mogą udzielać jedynie kasy zapomogowo-pożyczkowe i że poza tymi kasami żadne kwoty z FAS nie mogą być przekazywane na cele zapomogowe.

13 *Oznaczanie cen detalicznych na fakturach.* Ministerstwo Handlu Wewnętrznego, Departament Finansowy, rozesłał pismo okólne Br 12 F-VI-A-O pod datą 23 stycznia 1950 roku, dotyczące fakturowania na szczelbu hurtu:

„Z dniem otrzymania niniejszego pisma okólnego wszystkie jednostki bilansujące na szczelbu hurtu podległe MHW winny na wystawianych według cen hurtowych fakturach oznaczać jednostkowe ceny detaliczne poszczególnych pozycji faktury, tak przy sprzedaży zewnętrznej, jak i wewnętrznej (sprzedaż jednostkom na szczelbu detalu w obrębie jednego przedsiębiorstwa).“

Jednostki na szczelbu detalu winny sprawdzać, czy podane jednostkowe ceny detaliczne przez szczebel hurtu są zgodne z cenami obowiązującymi, celem ewentualnego sprostowania omyłek i stosowania w księgowości i sprzedaży ceny właściwej“.

T. D.

WYCIĄGI Z PISM DEPARTAMENTU KREDYTOWEGO

Zamieszczamy poniżej wyciągi z korespondencji Departamentu Kredytowego, zawierające wyjaśnienia i pouczenia w bieżących sprawach kredytowych. Podane wyciągi mają służyć jako materiał orientacyjny i pomocniczy przy rozwiązywaniu podobnych zagadnień przez pracowników Departamentu Kredytowego i załatwiających sprawy kredytowe pracowników oddziałów. Materiały poniższe są aktualne do czasu ukazania się zarządzeń Banku (instrukcji, okólników, listów określonych, a także wyciągów w następnych Wiadomościach NBP), normujących inaczej omawiane zagadnienia.

Nadsyłanie sprawozdań dotyczących central handlowych

Wyjaśniamy, że miesięczne sprawozdania z kontroli obliża i korespondencję dotyczącą branżowych Central Handlowych podległych Min. Handlu Wewnętrznego, a mianowicie:

Centrali Handlowej Ceramiki,
Centrali Handlowej Materiałów Budowlanych,
Centrali Handlowej Przemysłu Drzewnego,
Centrali Handlowej Przemysłu Papierniczego,
Centrali Handlowej Przemysłu Odzieżowego,
Centrali Handlowej Przemysłu Skórzanego,
Centrali Produktów Naftowych,
Centrali Tekstylnej,

oraz dotyczące Centrali Handlowej Farmaceutyczno-Sanitarnej „Centrosan“, podległej Min. Zdrowia — należy przysyłać do Wydziału Finansowania Handlu.

Sprawozdania i korespondencję, dotyczącą pozostałych branżowych central handlowych należy wysyłać jak dotychczas — pod adresem wydziałów finansowania odnośnych przemysłów.

(FH/4/6 z dn. 25 lutego 1950 r.)

RK.

Rozgraniczenie pieniężnej gospodarki inwestycyjnej od eksploatacyjnej

Zgodnie z Instrukcją Inwestycyjną na 1950 r. — wszelka działalność inwestycyjna jednostek spółdzielczych może być podejmowana oraz prowadzona w 1950 r. tylko na podstawie i w ramach Planu Inwestycyjnego. Zatem w bieżącym roku spółdzielnie nie mogą dokonywać inwestycji w trybie pkt 20 b-c uchwały

KERM z dn. 12 kwietnia 1949 r. w sprawie zasad systemu finansowego spółdzielczości.

(FH/2/1 z dn. 31 stycznia 1950 r.)

MD.

Wyjaśniamy, że zamierzone do wykonania sposobem gospodarczym roboty inwestycyjne winny być objęte w „Rozliczeniu planowanych nakładów na rok 1950“ (wzór PF 8 Instr. PKPG w sprawie opracowania planu przemysłowo-finansowego na r. 1950), a więc tym samym powinny się mieścić w normatywie środków obrotowych przedsiębiorstwa.

Jeżeli przedsiębiorstwo obecnie nie posiada wolnych środków obrotowych na rachunku operacyjnym, należy zbadać przyczynę tego stanu, uwzględniając również stopień wykorzystania kredytu inkasowego i jeżeli kredyt ten jest w pełni wykorzystany i okaże się, że przedsiębiorstwo nie zaplanowało w PF 8 kosztów inwestycji wykonywanych sposobem gospodarczym, wówczas należy wydatki związane z tymi inwestycjami sfinansować w ciężar kredytu przeterminowanego.

(OK/5 z dn. 22 lutego 1950 r.)

MKL.

Rozliczenia fakturowe

Nawiązując do notatki zamieszczonej w Wiadomościach NBP Nr 2, str. 129, wyjaśnia się w oparciu o uchwałę Prezydium KERM z dn. 2 stycznia br. w sprawie organizacji finansowej i systemu finansowego MHD, że przedsiębiorstwa MHD rozliczają się z przedsiębiorstwami państwowymi i spółdzielczymi w trybie bankowego inkasa faktur, a tym samym podlegają przepisom uchwały KERM z dn. 25. 5. 1947 r. w sprawie rozliczeń za dostawy i usługi.

(FH/1/5 z dn. 3 marca 1950 r.)

CS.

W przypadku kiedy wysyłka towaru została prawidłowo udokumentowana, sam fakt nieotrzymania towaru przez odbiorcę w przewidzianym terminie płatności faktury nie stanowi podstawy do odmowy jej uregulowania, natomiast brak dowodów wysyłkowych towaru lub dowodów wykonania usług, upoważnia oddział kontrolujący płatnika do zwrotu faktury wraz z listą inkasową do banku podawcy.

(OK/ z dn. 20 lutego 1950 r.)

IN.

Faktury tamtejszej DOKP dotyczące r. 1949 należy pokrywać z rachunku likwidacyjnego, jeżeli materiały zostały dostarczone lub usługi wykonane w r. 1949, a faktura wystawiona została po dn. 1 stycznia 1950 r.

Zasilanie rachunku likwidacyjnego z rachunku operacyjnego jest niedozwolone. Gdyby w przyszłości rachunek likwidacyjny wymagał zasilenia, wówczas tamtejsza DOKP powinna zwrócić się do Dyrekcji Generalnej Kolei Państwowych w Warszawie z prośbą o dokonanie przelewu z rachunku innej DOKP posiadającej nadwyżki na rachunku likwidacyjnym.

Nie zgadzamy się na zaniechanie przedkładania przez kasy stacyjne w oddziałach NBP list płacy przy podejmowaniu gotówki na wypłaty pracownikom. Wszelkie wydatki kas stacyjnych muszą być przez oddział kontrolowane i kasy stacyjne nie mogą uchylać się od obowiązku przedkładania wszelkich dowodów uzasadniających potrzebę wypłaty, pod względem legalności i celowości. Odstępstwa od tej zasady mogą być tolerowane przez oddział tylko w uzasadnionych przypadkach, gdy kasy stacyjne nie mogą rzeczywiście przedłożyć list płac.

W sprawie przedkładania tymczasowych dowodów wypłat z pogotowia kasowego wyjaśniamy, że gdyby kasy stacyjne legitymowały się na każde żądanie oddziałów NBP prowadzonymi księzkami kasowymi, to można by zaniechać przestrzegania obowiązku przedkładania tych dowodów.

(FK z dn. 11 lutego 1950 r.)

W. J.

Technika finansowania

Plany finansowe jednostek handlu państwowego i spółdzielczego należy analizować bez względu na to, czy i w jakim zakresie nastąpią zmiany (w związku z podwyżką płac, zwyżką cen).

Dokładne zapoznanie się z planem kontrolowanych jednostek i stwierdzenie pewnych usterek posłuży oddziałom do bardziej trafnej analizy i oceny skorygowanych planów, jakie zostaną w przyszłości złożone w związku ze zmianami wyżej przytoczonymi.

(FH/1/1 z dn. 3 stycznia 1950 r.)

DK.

Oddziały mogą nałożyć obowiązek sporządzania kwartalnych planów finansowania również na przedsiębiorstwa nie wymienione w § 7 pkt 49 a) i b) Instrukcji VI/1, a w szczególności na jednostki nie rozliczające się z rachunkiem sum obrotowych, w celu ustalenia miesięcznych zaliczek na dotacje (§ 2 pkt 16). Planów tych nie należy przysyłać do Departamentu Kredytowego (Ok. Nr 7k).

Przedsiębiorstwa, do czasu złożenia — zatwierdzonych przez jednostki nadrzędne — planów finansowych, nie mają obowiązku składania rocznych planów finansowania, natomiast kwartalne plany finansowania winny być składane w terminach ustalonych, bez względu na termin złożenia zatwierdzonych planów finansowych.

(OK/5 z dn. 25 lutego 1950 r.)

MKL.

Dla uruchomienia kredytów, mieszczących się w ramach rocznego planu finansowania, Instrukcja VI/2 nie przewiduje składania odrębnych wniosków przez przedsiębiorstwa, natomiast sam plan winien być po sprawdzeniu zatwierdzony przez oddział kolegiąlnie.

Zgodnie z przepisami I. S. VI/2 wysokość kredytów inkasowych ustalona jest orientacyjnie na podstawie przeciętnego cyklu inkasowego przyjętego dla danego przedsiębiorstwa, z tym, że granicą wykorzystania kredytu jest aktualna suma należności, która może się przejściowo kształtować nawet powyżej orientacyjnie wyliczonej wysokości kredytu.

Jak z powyższego wyjaśnienia wynika potrzeby przedsiębiorstwa w zakresie kredytu inkasowego przekraczające kwoty ustalone w rocznym planie finansowania nie wymagają składania przez przedsiębiorstwo wniosku o dodatkowy kredyt inkasowy.

Kredyty na kapitalne remonty mogą być udzielane do wysokości sumy przeznaczonej na kapitalne remonty i z uwagi na to, że przewidziane są w rocznym planie finansowania nie wymagają również składania przez przedsiębiorstwo wniosku o dodatkowy kredyt.

(OK/5 z dn. 20 lutego 1950 r.)

MKL.

Kredyty bankowe

Z uwagi na to, że plany finansowe spółdzielni na r. 1950 nie są jeszcze zatwierdzone, należy przy ustalaniu limitu kredytu normatywnego wziąć pod uwagę stan dotychczasowego wykorzystania kredytu, przeciętne obroty i remanenty, uwzględniając wysokość środków własnych spółdzielni.

(FH/2/1 z dn. 17 lutego 1950 r.)

D. S.

Wyjaśnia się, że w zasadzie można pokrywać zobowiązania spółdzielni niedeficytowych w ciężar kredytu przeterminowanego B. Ponieważ jednak, jak wynika z przepisów instrukcji służbowej dział VI korzystanie z tego rodzaju kredytu jest następstwem niewłaściwej gospodarki przedsiębiorstwa, należy uprzedzić zainteresowane spółdzielnie, że, o ile nie usuną one w szybkim czasie niewłaściwości, które powodują zadłużenie się na rachunku kredytu przeterminowanego B, oddział zawiadomi ich dostawców, aby przed realizacją zamówień spółdzielni żądali otwarcia akredytywy.

Należy również uprzedzić zainteresowane spółdzielnie, że w przypadku permanentnego utrzymywania się takiego stanu, Bank zastosuje w odniesieniu do nich restrykcje aż do całkowitego cofnięcia kredytu (I. S. VI/2 cz. A § 4).

(FH/2/2 z dn. 27 stycznia 1950 r.)

TJar.

Na przyszłość należy przy udzielaniu kredytów stosować zaokrąglanie kwot do pełnych milionów przy większych sumach kredytu oraz do pełnych setek lub

dziesiątków tysięcy przy odpowiednio mniejszych sumach kredytu.

(FH/1/1 z dn. 6 lutego 1950 r.)

BP.

Z otrzymanego przez nas sprawozdania z kontroli obliża kredytowego i stanu na rachunku operacyjnym wynika, że przedsiębiorstwa posiadając należności fakturowe nie korzystają z kredytu inkasowego. W związku z tym zwracamy uwagę na rozdział I pkt 2 zarządzenia przewodniczącego PKPG z dn. 23. 12. 1949 r. (L. O. 81/49). W myśl powołanego punktu w miarę składania przez przedsiębiorstwo faktur z tytułu realizacji produkcji — winien być uruchamiany sukcesywnie kredyt inkasowy.

Kredyt ten jako dający się najłatwiej ustalić winien stopniowo wypierać i zastępować udzielony przedsiębiorstwu w oparciu o list okr. 81/49, kredyt do rozliczenia.

Nadmieniamy, że intencją wspomnianego zarządzenia przewodniczącego PKPG jest możliwie jak najwcześniejsze rozładowanie kredytu do rozliczenia poprzez zastąpienie go poszczególnymi rodzajami kredytów przewidzianych Instrukcją Służbową Dz. VI/2.

(FC/6/3 z dn. 16 lutego 1950 r.)

JB.

Wyjaśniamy, że wysokość wykorzystania kredytu specjalnego nie może przekraczać wysokości aktywów, na których sfinansowanie dany kredyt został przyznany. Dlatego też w przypadku wcześniejszego upłynnienia aktywów będących przedmiotem kredytu, obliżo winno być w odpowiedniej części spłacone.

W przypadku ponownego wzrastania wartości finansowanych kredytem specjalnym, kredyt ten może być ponownie wykorzystany.

Zasada spłaty kredytów specjalnych w oznaczonym terminie jest zasadą ogólną i nie ma zastosowania w przypadku przedterminowego upłynnienia sfinansowanych aktywów.

(PK/4/1d z dn. 28 lutego 1950 r.)

WŁ.

Kontrola budżetów jednostek administracyjnych

Wyjaśniamy, że w myśl Instrukcji Departamentu Finansowego PKPG 6/F z dn. 19 sierpnia 1949 r. w sprawie wprowadzenia jednolitego planu kont dla przedsiębiorstw handlowych, do prowadzenia rachunku budżetowego w Banku obowiązane są jedynie te jednostki handlowe, których działalność budżetowa finansowana jest z rachunku narzutów administracyjnych. Natomiast jednostki handlowe, utrzymujące się z marży zarobkowej (hurtowej i detalicznej), nie prowadzą rachunku budżetowego w Banku.

(K/2 z dn. 19 stycznia 1950 r.)

JN.

Finansowanie placówek PCH w likwidacji

Wydatki budżetowe placówek PCH w likwidacji powinny być w zasadzie pokrywane z Rachunku Narzu-

tów Administracyjnych. Do czasu otrzymania decyzji z MHW należy pokrywać konieczne wydatki likwidowanych placówek PCH z rachunku operacyjnego.

W związku z powyższym placówki PCH w likwidacji powinny posiadać dwa rachunki: operacyjny i budżetowy.

(FH/1/3 z dn. 13 lutego 1950 r.)

BP.

Pokrywanie wydatków akcji socjalnej

Zgodnie z obowiązującymi zasadami finansowania nakładów na akcję socjalną — wydatki przedsiębiorstw z tego tytułu winny być pokrywane z przeznaczonych na ten cel funduszy, akumulowanych w Banku na rachunku funduszy i rezerw z wyjątkiem tych wydatków, których zaliczenie do nakładów akcji socjalnej następuje poprzez arkusz rozliczeniowy (np. wspólna robocizna). Wydatki tego typu mogą być pokrywane w ciężar rachunku operacyjnego przedsiębiorstwa z obowiązkiem późniejszej refundacji z rachunku funduszy i rezerw. Przejściowe finansowanie wszystkich nakładów akcji socjalnej z rachunku operacyjnego przedsiębiorstwa doprowadziłoby w konsekwencji do podwójnego angażowania środków obrotowych przedsiębiorstwa — na cele akcji socjalnej, a mianowicie: na odprowadzenie 5 % narzutu oraz na finansowanie bieżących wydatków na akcję socjalną do czasu refundacji — przy jednoczesnym niewykorzystaniu zakumulowanych na ten cel funduszy.

Jednocześnie wyjaśniamy, że sposób rozliczenia akcji socjalnej przewidziany w komentarzu do JPK Biblioteki BOR na str. 158 w pkt 2 nie został zaakceptowany przez Centralę Banku, w związku z czym finansowanie nakładów na akcję socjalną winno się odbywać zgodnie z wyżej podanymi wskazówkami.

(OK/5 z dn. 28 lutego 1950 r.)

SzM.

Potrącenia od wynagrodzeń pracowniczych

Z wynagrodzeń pracowników wolno potrącać tylko należności wymienione w art. 21 rozp. Prezydenta Rzplitej z dn. 16. 3. 1928 r. o umowie o pracę pracowników umysłowych oraz w art. 38 rozp. Prezydenta Rzplitej z dn. 16. 3. 1928 r. o umowie o pracę robotników (Dz. U. R. P. Nr 35 z r. 1928, poz. 383 i 324). Uzupełniające przepisy zawiera Kodeks Postępowania Cywilnego Art. 575 i 576.

Pismo okólne Nr 9/47 z dn. 26. I. 1947 r. Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej zezwala dodatkowo na potrącanie składek na rzecz związku zawodowego od tych pracowników, którzy do związku należą.

Żadnych innych potrąceń z listy płacy od wynagrodzeń pracowniczych, bez zgody pracownika dokonywać nie wolno.

(OK/5 z dn. 24 lutego 1950 r.)

JN.

DEPARTAMENT ZAGRANICZNY

STAWKI PRZELICZENIOWE DLA DEWIZ I PIENIĘDZY ZAGRANICZNYCH

Narodowy Bank Polski stosuje od dnia 2 marca 1950 r. następujące stawki przeliczeniowe przy transakcjach dewizowych z tytułów: obrotów towarowych z zagranicą, rent, zapomóg, spadków, odpraw demobi-

lizacyjnych, wynagrodzeń, kosztów podróży, kosztów utrzymania, tantiem, prowizji, płatności wynikających z usług portowych, kosztów transportu, ubezpieczeń oraz przy skupie i sprzedaży pieniędzy zagranicznych.

D e w i z y				Pieniądze Zagraniczne	
Kupno zł	Sprzedaż zł			Kupno zł	Sprzedaż zł
893.75	898.25	Australia	1 Funt australijski	880	900
798.—	802.—	Belgia	100 Fr. belg.	790	805
—	—	Belgrad	100 Dynarów ¹⁾	200	250
—	—	Budapeszt	1 Forint ²⁾	12	15
—	—	Buenos Aires	1 Peso	26	36
1.145.75	1.151.50	Egipt	1 Funt egipski	1.000	1.050
—	—	Helsinki	100 Mk. fińskich	110	140
105.—	105.52	Holandia	1 Hfl. ³⁾	95	105
—	—	Italia	100 Lit. ⁴⁾	65	70
362.73	364.55	Kanada	1 \$ Kan.	361	366
57.77	58.05	Kopenhaga	1 Kr. duńska ⁵⁾	50	55
1.117.—	1.123.—	Londyn	1 Funt sterling ⁶⁾	1.110	1.115
99.75	100.25	Moskwa clearing	1 Rubel	—	—
399.—	401.—	Nowy Jork	1 \$ U. S. A.	398	402
55.86	56.14	Oslo	1 Kr. norweska ⁷⁾	50	55
114.—	114.58	Paryż	100 Fr. fr. ⁸⁾	110	115
798.—	802.—	Praga	100 Kr. cz. ⁹⁾	360	390
—	—	Rio de Janeiro	1 Cruzeiro	14	16
77.11	77.49	Sztokholm	1 Kr. szwedzka ¹⁰⁾	70	75
91.20	91.66	Szwajcaria clearing	1 Fr. szw.	—	—
93.—	93.46	„ wolne dewizy	1 Fr. szw.	92	94
1.117.—	1.123.—	Tel Aviv	1 Funt izrael.	850	900
—	—	Wiedeń	100 Sz. austr.	1.500	1.700

Należy podkreślić, że NBP skupuje:

1. Banknoty uszkodzone, lecz nadające się do skupu oraz banknoty dolarowe emisji sprzed roku 1928 tzw. długie — w/g stawek obniżonych o 5%.
2. Bilon — tylko dolary St. Zjedn. A. P. i kana-

dyjskie oraz franki szwajcarskie, £ angielskie i korony szwedzkie po cenie banknotów, obniżonej o 10%.

Dla banków i agentów dewizowych stawki, stosowane przy skupie i sprzedaży pieniędzy zagranicznych, podwyższa się względnie obniża o 1/2 %.

¹⁾ tylko w odcinkach do Din. 50.—

²⁾ „ „ „ „ For. 10.—

³⁾ „ „ „ „ Hfl. 25.—

⁴⁾ „ „ „ „ Lit. 1000.—

⁵⁾ „ „ „ „ Krd. 10.—

⁶⁾ tylko w odcinkach do £ 1.—

⁷⁾ „ „ „ „ Krn. 50.—

⁸⁾ „ „ „ „ Fr. fr. 1000.—

⁹⁾ „ „ „ „ Kr. cz. 50.—

¹⁰⁾ „ „ „ „ Kr. szw. 50.—

DZIAŁ racjonalizacji

RACJONALIZACJA OBIEGU DOKUMENTÓW W ODDZIALE BANKU

Artykuł niniejszy ma charakter dyskusyjny i nie wyczerpuje poruszonego zagadnienia. Prosimy czytelników o nadsyłanie uwag oraz wypowiedzi na ten temat.

Prawie każdy pracownik bankowy może codziennie zaobserwować obieg różnorodnych dokumentów jak: formularzy, pism itp. Dokumenty te są przedmiotem opracowywania, kontrolowania, sortowania, przenoszenia, transportowania itp. Gdyby te wszystkie czynności mogła wykonać tylko jedna osoba, wówczas nie byłoby obiegu dokumentów. Jednakże podział czynności upraszcza oraz ułatwia pracę i dlatego dokumenty są przesyłane z jednego stanowiska pracy na drugie. W ten sposób przesyłane są dokumenty przez kilka, a niekiedy nawet i kilkadziesiąt stanowisk pracy, zanim sprawa zostanie ostatecznie załatwiona. W jednostkach organizacyjnych mniejszych obieg dokumentów jest krótszy, gdyż punktów zatrzymania jest niewiele, gdy tymczasem w większych jednostkach organizacyjnych obieg jest dłuższy.

Obieg dokumentów można rozpatrywać bardzo ogólnie i szczegółowo. Można badać np.: obieg różnego rodzaju korespondencji listowej i formularzowej w jednym oddziale względnie dziale, lub też obieg specjalnego formularza (np. listy inkasowej) w kilku oddziałach banków od początku, aż do całkowitego załatwienia danej sprawy. W artykule niniejszym będzie omawiany obieg korespondencji formularzowej służącej do księgowania oraz awizowania, w większym oddziale banku.

Zagadnienie obiegu dokumentów było już wielokrotnie poruszane w różnych artykułach oraz pracach organizacyjnych. Artykuł niniejszy spełni swoje zadanie, jeśli będzie mógł praktycznie być wykorzystany przez racjonalizatorów interesujących się tym zagadnieniem.

CHARAKTERYSTYCZNE CECHY OBIEGU DOKUMENTÓW.

Obieg dokumentów jest czynnikiem „ruchu” w organizacji pracy. Chcąc przeto obserwować i charakteryzować to zjawisko organizacyjne należy mieć pogląd

na całokształt prac związanych z obiegiem każdego dokumentu. Celem badań jest zaplanowanie racjonalnego obiegu dokumentów. Prawie większość pracowników banku ma wpływ na obieg pewnych dokumentów. Dlatego badanie i racjonalizowanie obiegu dokumentów może być przeprowadzane przez wszystkich zainteresowanych współpracowników.

Cechy charakterystyczne racjonalnego obiegu dokumentów są następujące:

1. Obieg każdego dokumentu winien być jak najprostszy, jak najkrótszy, i jak najszybszy. Winna być uzasadniona celowość każdego punktu zatrzymania. Zasadniczo dokument nie powinien powracać do punktu zatrzymania, w którym już był poprzednio.
2. Obieg dokumentów winien być możliwie równomierny, nie powodujący zatorów, lecz umożliwiający pracę rytmiczną.
3. Obieg dokumentów winny cechować: porządek i spokój. Chaotyczny pośpiech jest główną przyczyną błędów.
4. Szybkość obiegu winna być regulowana, zależnie od ważności dokumentów. W tym celu ustala się wskaźniki szybkości obiegu niektórych dokumentów.
5. Obieg dokumentów winien przewidywać terminowe zakończenie prac.
6. Ustalony kierunek i czas obiegu każdego dokumentu winien być ściśle przestrzegany. Jest to t. zw. dyscyplina obiegu dokumentu przewidziana zarządzeniem.

Nieracjonalny obieg dokumentów może być spowodowany:

1. niewłaściwym podziałem czynności związanych z tymi dokumentami,
2. niewłaściwym rozmieszczeniem stanowisk pracy — punktów zatrzymania w obiegu dokumentów,
3. niewłaściwym rozplanowaniem — w czasie godzin urzędowych — przebiegu prac związanych z tymi dokumentami.

BADANIE I RACJONALIZOWANIE OBIEGU DOKUMENTÓW.

Zracjonalizowanie obiegu kilku dokumentów nie jest trudne. Kierując się podanymi wyżej zasadami, bada się celowość każdego punktu zatrzymania i po nakreśleniu racjonalnego obiegu ustala się warunki przebiegu prac dla każdego rodzaju dokumentu. Znacznie trudniej wykonać te zadania w większych oddziałach banku, gdy trzeba zracjonalizować obieg kilkunastu lub kilkudziesięciu rodzajów dokumentów w ilości łącznej kilkuset lub kilku tysięcy sztuk dziennie. Zachodzi wówczas konieczność posługiwania się specjalną metodą, która byłaby możliwie prosta, a zarazem skuteczna. Metoda opisana w niniejszym artykule została praktycznie zastosowana z bardzo dodatnimi rezultatami. Badanie obiegu dokumentów w oddziale przeprowadza się w następującej kolejności:

- a) bada się podział czynności związanych z tymi dokumentami,
- b) bada się rozmieszczenie stanowisk pracy (biurek, kas, registratur itp),
- c) nakreśla się istniejący dotychczas obieg dokumentów w formie schematu.

Na podstawie schematu (c) analizuje się wady i zalety dotychczasowego obiegu dokumentów, po czym przystępuje się do następujących ustaleń:

- 1) Ustala się racjonalny obieg dokumentów. W tym celu nakreśla się schemat właściwego obiegu dokumentów oraz harmonogramy.
- 2) Ustala się właściwy podział czynności dostosowany do nowego przebiegu prac związanych z racjonalnym obiegiem dokumentów.
- 3) Ustala się właściwe rozmieszczenie stanowisk pracy oraz transportu, stosownie do potrzeb racjonalnego obiegu dokumentów.

Z uwagi na ograniczone rozmiary niniejszego artykułu, opisana jest w dalszym ciągu tylko metoda ustaleń racjonalnego obiegu dokumentów, podziału czynności i rozmieszczenia stanowisk pracy. Niemniej jednak z opisu oraz schematów można się również zorientować w sposobie przeprowadzania wstępnych badań.

1. Ustalanie racjonalnego obiegu dokumentów

Uproszczone wykresy obiegu dokumentów. Jak już powyżej zaznaczono, przedmiotem badań i ustaleń są: dowody kasowe (wpłat i wypłat), dowody memoriałowe oraz wszystkie inne formularze powiązane z nimi, tj. zawiadomienia klientów o obciążeniu lub uznaniu rachunku, zawiadomienia dla innych oddziałów, dla Centralnej Księgowości itp.

Obieg badanych formularzy został formalnie ustalony przez obowiązujące instrukcje służbowe, szczegółowe rozwiązanie jest jednak zależne od lokalnych warunków w oddziale. W związku z tym ujęty ogólnie obieg tych formularzy cechuje jednolitość, którą można zobrażować przy pomocy t. zw. „uproszczonych wykresów“ (rys. I, II, III).

Wszystkie omawiane formularze posiadają następujący zasadniczy obieg:

- 1) Oddział otrzymuje je w poczcie porannej, południowej lub popołudniowej, są poza tym przynoszone przez klientów, względnie są wypełniane w różnych działach oddziału, po czym są przesyłane:
- 2) do pracowników kontrolujących je merytorycznie i formalnie (kontrola kredytowa i rachunków osobowych), księgujących, sortujących w t. zw. „szafce“, ewidencjonujących obrotyienne oraz sporządzających raport dzienny wraz z załącznikami dla Centralnej Księgowości; aby w końcu znaleźć się:
- 3) w registraturze celem odłożenia „ad akta“ lub
- 4) w ekspedycji celem odesłania do klientów, innych oddziałów oraz centrali.

Obieg formularzy księgowych oraz związanych z nimi zawiadomień różni się jednak w drugim etapie, zależnie od wielkości oddziału i systemu pracy, na co wskazują poszczególne wykresy:

Rys. I — Oddziały większe nie zmechanizowane — prowadzą t. zw. „szafkę“ do sortowania dowodów memoriałowych oraz zestawiają partiami obroty memoriałowe przed księgowaniami na kartach kontowych klientów; dowody zaś kasowe zestawiają po księgowaniach na kartach kontowych.

Rys. II — Oddziały mniejsze — prowadzą „szafkę“ oraz zestawiają jednorazowo obroty kasowe i memoriałowe po księgowaniach na kartach kontowych klientów.

Rys. III — Oddziały zmechanizowane na zasadzie systemu „dwufazowego“, prowadzą „szafki“ oraz zestawiają obroty kasowe i memoriałowe przed księgowaniami na arkuszach kontowych klientów (vide art. Z. Górczyca p. t. „Maszyny i księgowość maszynowa w bankach“ w Wiadomościach NBP z I/50).

W związku z powyższymi systemami obiegu formularzy księgowych wpłynęły dotychczas następujące projekty:

- a) Zastosowanie równoległego sortowania dowodów memoriałowych w „szafce” — oraz księgowania na kartach kontowych na podstawie załączników do wyciągów. Projekt ten z uwagi na konieczną, dużą ilość potrzebnych formularzy nie może zostać zrealizowany.
- b) Zastosowanie kilkakrotnego zestawienia dowodów memoriałowych w „szafkach” p o księgowaniach na kartach kontowych.
- c) Zestawienia dowodów memoriałowych, które wpłynęły np. do godz. 9-ej p o księgowaniach na kartach kontowych, natomiast dowodów, które wpłynęły po tej godzinie — p r z e d księgowaniami. Projekty (b) i (c) są wypróbowywane.

Jakkolwiek „wykresy uproszczone” (I, II, III) nie wskazują szczegółowo na racjonalność obiegu każdego rodzaju dokumentów, orientują jednak ogólnie w przyjętym systemie. Do ustalenia racjonalnego obiegu dokumentów służą „szczegółowe schematy”.

Szczegółowe schematy obiegu dokumentów. Z uwagi na różnorodność i masowość omawianych formularzy bankowych, zastosowano specjalny układ jednokierunkowego schematu.

Schemat umożliwia rozplanowanie obiegu wszystkich badanych formularzy pomiędzy zainteresowanymi posterunkami pracy, co z kolei pozwala na scharmonizowanie prac tych posterunków oraz ilościowe i jakościowe skontrolowanie przebiegów formularzy przez każdy posterunek. Prostopadłe linie łączące poszczególne punkty zatrzymania we właściwie nakreślonym schemacie wskazują dobitnie na racjonalność przebiegu każdego dokumentu. Nieracjonalnie rozplanowany obieg będą charakteryzować linie często załamujące się. Ze względu na brak miejsca podajemy skrócony przykład sporządzania „szczegółowego schematu obiegu dokumentów” w oddziale stosującym system typu I. (Rys. IV).

W miarę potrzeby przeprowadza się jednak jeszcze bardziej szczegółowe badania obiegu dokumentów. Przyjmuje się np., że operacja wypłaty czeku powinna przeciętnie trwać nie dłużej niż pięć minut. Prace podjęte przez zainteresowanych racjonalizatorów mogą przebiegać w następującej kolejności:

- a) bada się kolejno wszystkie czynności związane z operacją wypłaty czeku; kolejność wykonywania tych czynności należy ustalić zgodnie z Instrukcją; w miarę możliwości jest wskazane zbadanie czasu wykonywania poszczególnych czynności, a to w celu ustalenia t. zw. „wąskich przejść”, czyli punktów zatrzymania w których dokumenty są gromadzone, czekając na załatwienie; na czynności kontrolne należy przeznaczyć

czas dwukrotnie większy od faktycznie stwierdzonego, przyjmując, iż podczas badań wykonano wszystkie kontrole przewidziane zarządzeniem; bada się również czas przenoszenia i transportu dokumentów pomiędzy posterunkami;

- b) na podstawie tych badań ustala się racjonalną kolejność i czas obrotu czeku, kierując się zasadami podanymi na wstępie oraz specjalnymi warunkami dla danej operacji;
- c) kontrolę rezultatów przeprowadzonej racjonalizacji obiegu czeku przeprowadza się w następujący sposób: aby zbadać przeciętny czas operacji wypłaty czeku pracownik odbierający чеки od klientów oraz kasjer regulują swoje zegarki i odnotowują na odwrocie każdego czeku początek i koniec operacji; z końcem dnia oblicza się przeciętny najczęstszy czas wypłaty czeku.

Szczegółowe obliczenia czasu obiegu każdego dokumentu, w połączeniu ze schematem obiegu dokumentów, dają możliwość stwierdzenia czasu przebiegu różnego rodzaju dokumentów, przez każdy posterunek pracy. Obliczenia te są wstępnymi i kontrolnymi pracami przy opracowywaniu harmonogramów.

Harmonogramy. Przebieg prac związanych z obgiem pojedynczego dokumentu jak i większej ich ilości można ująć w harmonogramy. Harmonogram jest szczególnie pożyteczny przy rozplanowaniu przebiegu prac związanych z dokumentami, których dane cyfrowe zbiegają się w raporcie dziennym. Przewidując odpowiednią ilość czasu na wykonanie poszczególnych czynności oraz przeciętną — najczęstszą ilość dokumentów można przy pomocy harmonogramu skoordynować i ustalić terminy zakończenia poszczególnych etapów pracy tak aby raport dzienny mógł być wykonany w tym samym dniu, o określonej porze. Terminowe zaś nadesłanie raportów dziennych do Centralnej Księgowości przez wszystkie oddziały warunkuje, tak ważną w planowej gospodarce, bieżącą sprawozdawczość całego Banku.

Przykład harmonogramu prac związanych z obgiem dokumentów, których dane cyfrowe zbiegają się w raporcie dziennym (Rys. V) został uproszczony z uwagi na brak miejsca. Układ harmonogramu dostosowano specjalnie do potrzeb pracy bankowej.

Stosowanie wykresów i schematów w planowaniu organizacyjnym jest konieczne. Gdyby porównać omówione poprzednio schematy obiegu dokumentów do mapy kolejowej, to harmonogram byłby rozkładem jazdy.

Dotrzymanie terminów właściwie zaplanowanego harmonogramu, z dopuszczalnymi niewielkimi odchyle

niami, jest możliwe, jakkolwiek wiemy, iż natężenie napływu dokumentów w oddziale banku jest różnorodne i waha się niekiedy w granicach 50 — 200%. Istnieje jednak szereg częściowo zaradczych sposobów np.: odbiór korespondencji z urzędu pocztowego oraz posortowanie jej w jak najwcześniejszych godzinach porannych, wpływ na klientów aby w miarę możliwości przynosili polecenia w godzinach porannych, wykonywanie różnych czynności przygotowawczych w okresie mniejszego nasilenia pracy, wyeliminowanie strat czasu spowodowanych przerwami międzyoperacyjnymi itp.

Ustalony kierunek i czas racjonalnego obiegu dokumentów jest następnie podstawą do rozplanowania czynności związanych z tymi dokumentami pomiędzy zainteresowanych współpracowników.

2. Ustalenie właściwego podziału czynności.

Na podstawie szczegółowego schematu obiegu dokumentów oraz harmonogramu można się zorientować jakiego rodzaju dokumenty, w jakiej ilości przeciętnie i w jakim czasie przebiegają przez poszczególne posterunki pracy. Dla poszczególnych posterunków pracy można więc wytypować czynności oraz ustalić czas ich wykonania. Niewłaściwy podział czynności natychmiast wpłynie niekorzystnie na obieg dokumentów. Niedostateczny podział czynności spowoduje konieczność kilkakrotnego powrotu dokumentu do pewnych punktów zatrzymania oraz zatory, natomiast zbyt szczegółowy podział czynności będzie cechować większą ilość punktów zatrzymania i straty czasu na przesyłanie dokumentów. Ustalona, przy opracowywaniu schematu obiegu dokumentów, celowość poszczególnych punktów zatrzymania decyduje już do pewnego stopnia o właściwym przydziale czynności dla poszczególnych stanowisk pracy.

Każda czynność związana z dokumentem winna być wykonywana w taki sposób oraz w takim czasie, aby ułatwiała wykonanie czynności następnych i przyspieszała obieg dokumentu. W tym celu jest niezbędne, aby każdy współpracownik poza czynnościami wykonywanymi przez siebie znał cały cykl obiegu każdego dokumentu i wszystkie z nim związane czynności.

Niezależnie od stosowania planowanego podziału czynności, warunkiem właściwego wykonania wszystkich prac jest wzajemne uzupełnianie się współpracujących, cechujące stosunki koleżeńskiego solidarności.

3. Ustalenie właściwego rozmieszczenia stanowisk pracy.

Podstawą do rozplanowania stanowisk pracy i „transportu” w lokalu bankowym jest racjonalnie ustalony obieg dokumentów oraz podział czynności. Pomiędzy zainteresowanymi kolejno w obiegu dokumentów stanowiskami pracy powinny być racjonalne odległości.

Rozplanowanie stanowisk pracy jest jednakże kompromisowe z uwagi na wymogi bezpieczeństwa obrotu pieniężnego i higieny pracy oraz z powodu różnych warunków lokalowych. Również dla interesantów przewiduje się możliwie łatwy dostęp do stanowisk pracy, w których załatwiają swoje sprawy.

Trudności wynikające z niedostosowanego do potrzeb pracy lokalu mogą być złagodzone przy pomocy specjalnych urządzeń transportowych jak np.: wind, spadów, wózków pod ładą, taśm - transporterów poziomych i pionowych, poczty pneumatycznej itp. Urządzenia te powinny być łatwe w obsłudze i niehałaśliwe oraz powinny skracać okres czasu, który przy każdej operacji upływa na przekazywanie dokumentu z jednego posterunku na następny. W przypadku nie stosowania specjalnych urządzeń dokumenty są odkładane do specjalnych koszyków i przenoszone do następnego posterunku. Należy zwracać uwagę na porządek w obiegu dokumentów, który jest jednym z zasadniczych warunków bezbłędności pracy bankowej.

Przykład sposobu planowania rozmieszczenia stanowisk pracy (ujęcie schematyczne) przedstawiony jest na rys. VI.

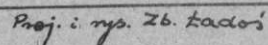
ZASTOSOWANIE RACJONALNEGO OBIEGU DOKUMENTÓW.

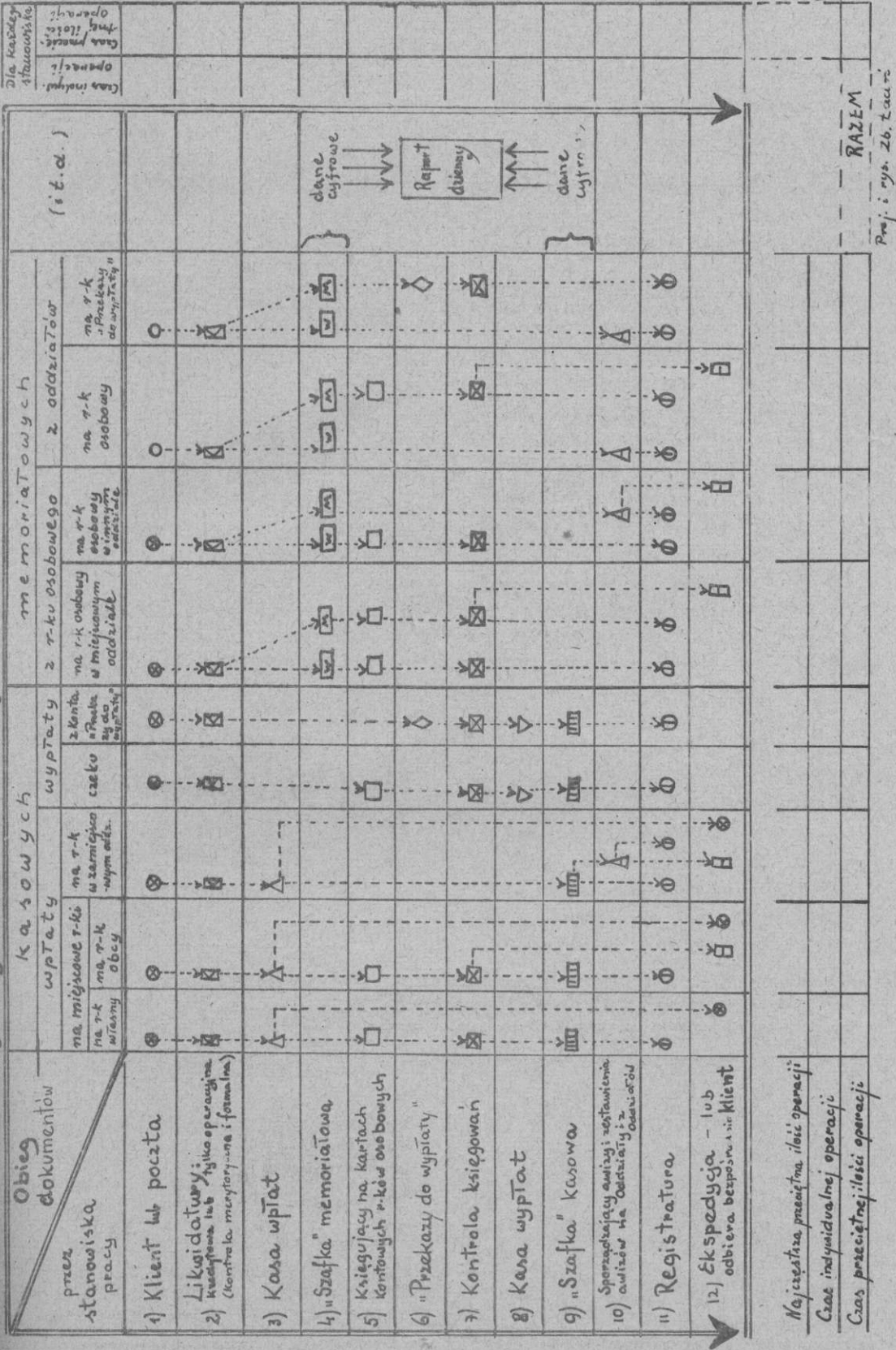
Stosując racjonalny obieg dokumentów należy stale przestrzegać specjalnych wymogów pracy bankowej. Jakkolwiek przyrływ dokumentów do banku jest masowy, to jednak nie mogą one być załatwione seryjnie lecz — zależnie od charakteru czynności — w mniejszym lub większym stopniu indywidualnie. Racjonalny obieg dokumentów bankowych cechuje również właściwa ilość punktów kontrolnych, których zadaniem jest wykrywanie ewentualnych błędów i nadużyć oraz zapobieganie wszystkim tym niedokładnościom w dokumentach, które mogłyby spowodować pomyłki w następnych etapach prac, względnie ułatwić nadużycia. Punkty kontrolne meldują również o zatorach, które mogą powstać w obiegu, w okresie największego nasilenia napływu dokumentów. Zatory te powinny być drogą zorganizowanej wzajemnej pomocy koleżeńkiej natychmiast likwidowane. Czynniki pośpiechu w obiegu dokumentów nie może absolutnie osłabiać staranności i dokładności wykonywanej pracy.

Ustalone racjonalne schematy obiegu dokumentów, harmonogramy itp. są instrukcjami wewnątrz - organizacyjnymi i obowiązują wszystkich zainteresowanych współpracowników, którzy dbają również stale o aktualność tych instrukcji i w tym celu odbywają wspólne narady.

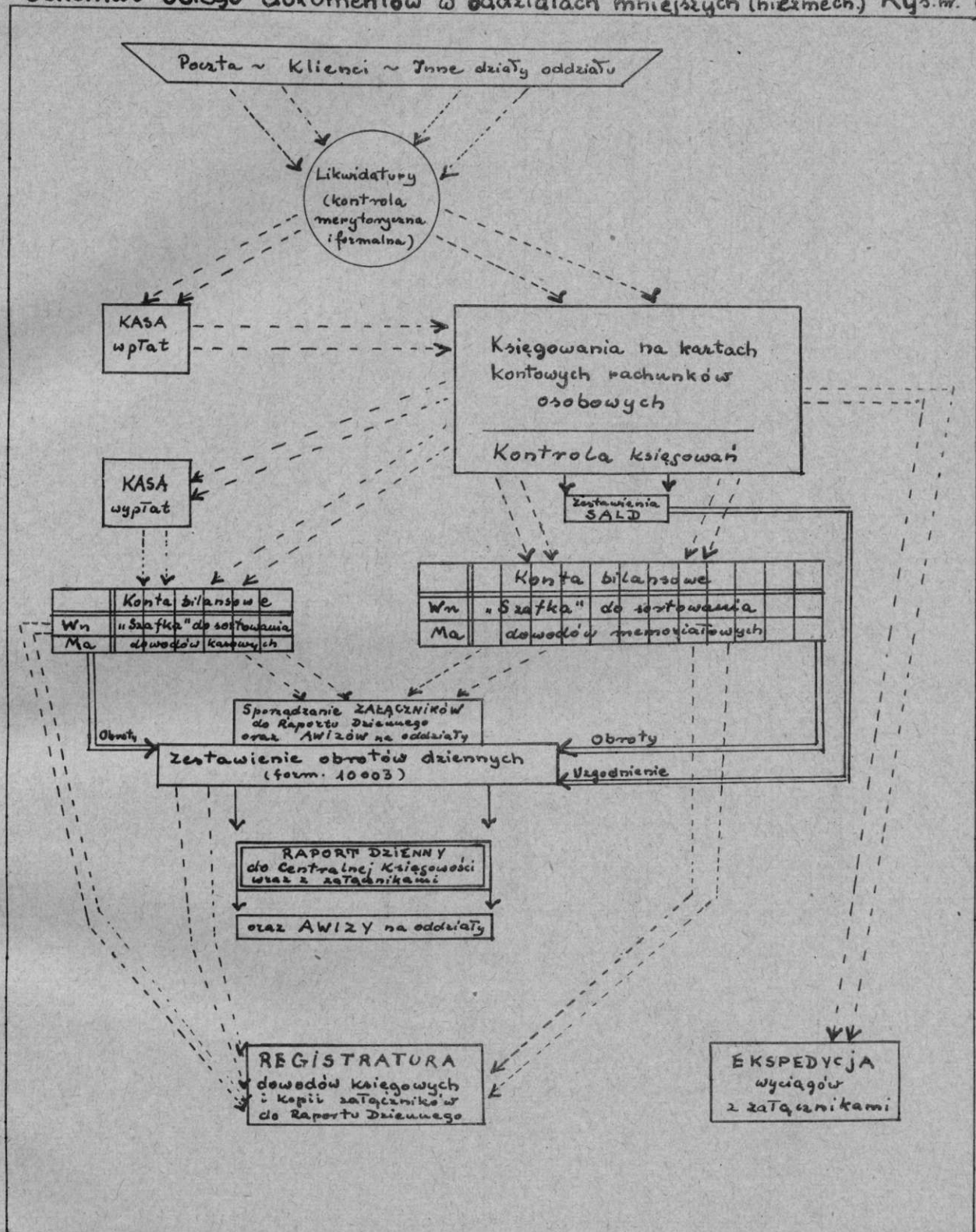
Wyniki zracjonalizowania obiegu dokumentów są często nieoczekiwane korzystne. Przez zaplanowanie racjonalnego obiegu dokumentów i czynności z nimi

Rys. nr: I



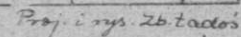


Schemat obiegu dokumentów w oddziałach mniejszych (niezmach.) Rys. nr. II

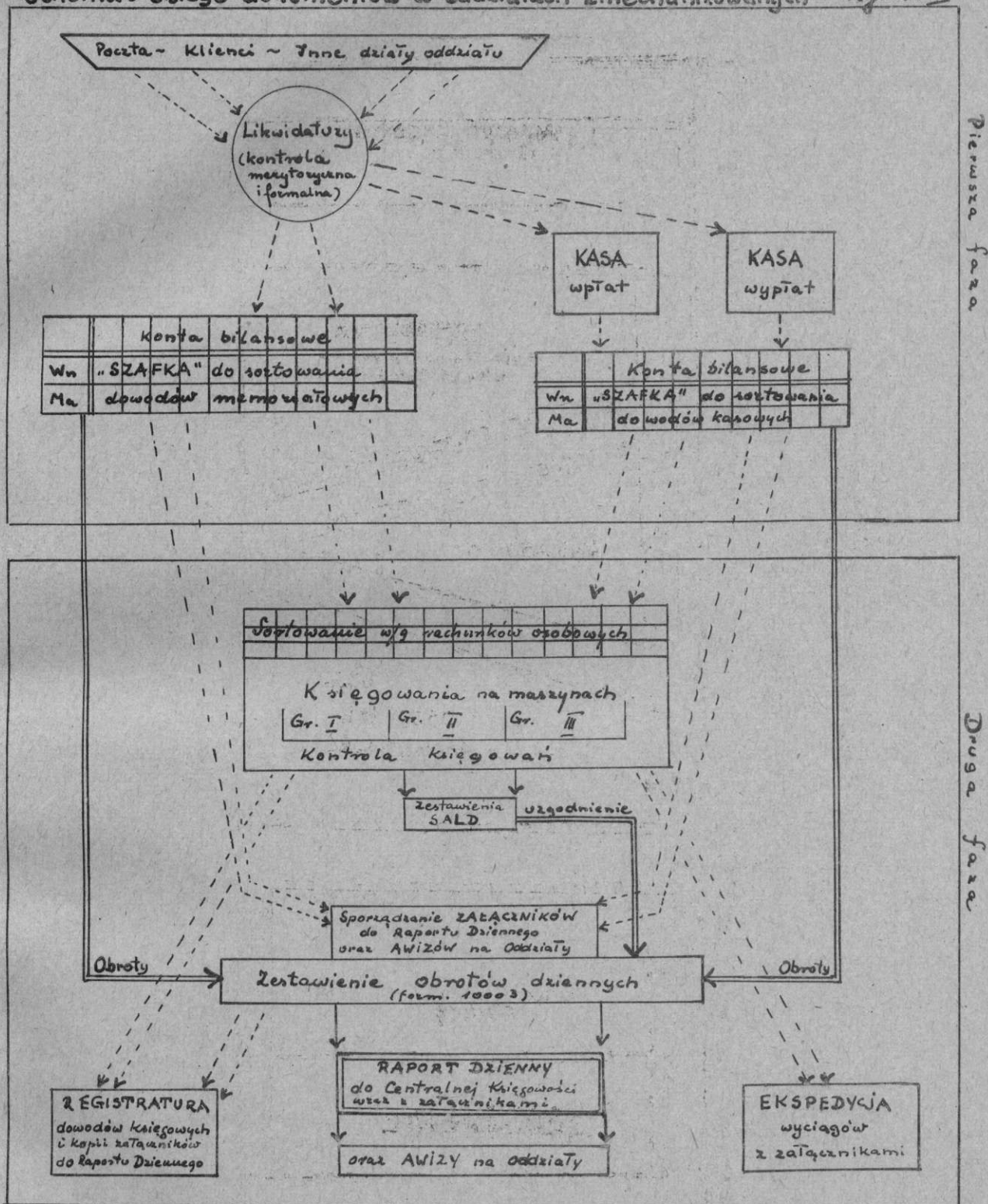


Proj. i rys. Zb. Ładosi

Rys. nr. V

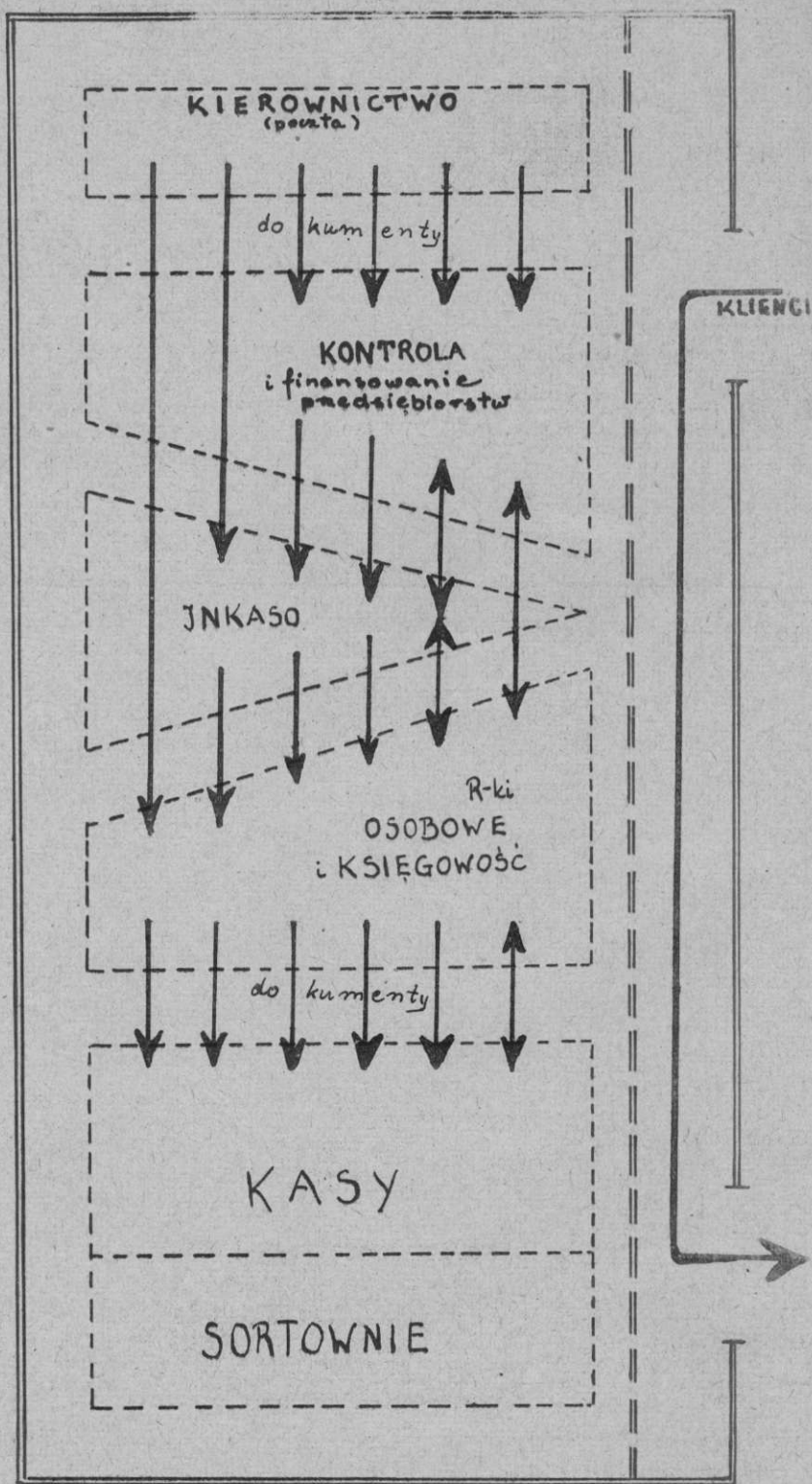


Schemat obiegu dokumentów w oddziałach zmechanizowanych Rys. nr. III.



≠

Rys. nr. VI.



Proj. i rys. Z. Ładosi

związanych osiąga się nie tylko terminowe sporządzenie raportu dziennego ale zwiększa się również dokładność pracy przez ustalenie kolejnej odpowiedzialności za jakość i termin wykonania poszczególnych czynności. Racjonalny obieg dokumentów w banku ma znaczenie ogólnogospodarcze. Podobnie jak przyspieszenie obiegu cyklu produkcyjnego w przemyśle, ma wpływ na zmniejszenie ilości środków obrotowych, racjonalny obieg dokumentów w bankach przyczynia się do szybszego zamknięcia cyklu rozliczeniowego.

Metoda ustalania racjonalnego obiegu, harmonogramów oraz podziału czynności jest już od dawna stosowana przez racjonalizatorów w przemyśle. Charakterystyczny jest przykład robotników uralskie-

go zakładu budowy rur. „Oto pracownicy tych zakładów przystąpili do opracowania fotografii dnia roboczego, kontrolując w ten sposób przebieg czynności i usprawniając własną pracę.

A wiadomo, iż chronometrażowanie nie jest rzeczą łatwą, gdyż wymaga doskonałej znajomości całego procesu produkcyjnego“. (Aktualne zagadnienia nauki organizacji pracy“ Ilja Epsztejn str. 37).

Zracjonalizowanie obiegu dokumentów jest również zadaniem nie łatwym, jednakże zostanie prawdopodobnie podjęte przez zespoły racjonalizatorskie we wszystkich oddziałach Banku.

Zbigniew Ładoś.

PRACOWNICY NBP UCZESTNICZĄ WE WSPÓŁZAWODNICTWIE

Podjmując — z inicjatywy Partii i Związku Zawodowego Pracowników Finansowych R. P. przy NBP — hasła rzucone przez robotników wytwórczych, pracownicy Narodowego Banku Polskiego zorganizowali na terenie Banku współzawodnictwo pracy, które z dnia na dzień zatacza szersze kręgi. Ustalono pewne normy, idące w kierunku oszczędności pracy, zerwania z marnotrawstwem i wzmoczenia wydajności pracy. Między innymi, współzawodnictwem został również objęty dział maszynowy rachunków rozliczeniowych Oddziału Głównego w Warszawie.

Dział ten, jak wiadomo, jest nowością wprowadzoną na terenie NBP w roku 1949. Dzięki maszynom usprawniono i znacznie przyspieszono pracę, lecz — aby sprawność była absolutna — konieczne jest współdziałanie ludzi obsługujących maszyny. Każdy ruch winien być celowy — każda minuta wykorzystana!

Do walki o palmę pierwszeństwa stanęła kierowniczką grupy młodzieżowej Oddziału Głównego, **ob. Krystyna Wypych**, członek ZMP, dyktansując nie tylko księgowych swego oddziału, lecz i innych oddziałów NBP. **W dniu 15 lutego 1950 r. zaksięgowała ona bezbłędnie — na maszynie typu „Continental 800“ — 790 pozycji na godzinę**, wybitnie poprawiając osiągnięte przez siebie wyniki z dnia poprzedniego. Osiągając 790 pozycji, wykorzystwała ona niemal całkowicie maksymalną wydajność maszyny, wynoszącą 800 — 900 pozycji na godzinę. Wspa-

niałe te rezultaty uzyskała wymieniona dzięki oszczędności ruchów przy manipulowaniu księgowanymi dowodami, dzięki opanowaniu klawiatury oraz znakomitej pamięci wzrokowej.

Osiągnięcia **ob. Krystyny Wypych** pobudziły inne koleżanki i kolegów do zwiększenia wysiłków. W tym współzawodnictwie pracy drugie miejsce zajęła **ob. Janina Drogosiewicz**, w tymże dniu dochodząc do **700 pozycji zaksięgowanych na godzinę**. I inni pracownicy Oddziału Głównego — w zestawieniu z miesiącem ubiegłym — poprawili następująco wyniki swej pracy:

- ob. Janina Batorska** — o 70%,
- ob. Jadwiga Kłopotowska** — o 42%,
- ob. Lucyna Gołębiowska** — o 26%,
- ob. Stanisław Piasecki** — o 60%,
- ob. Wiesław Skrzos** — o 35%,
- oraz ob. Ryszard Jarosz** — o 10%.

W sumie skrócono do połowy czas księgowania dowodów w Oddziale Głównym w Warszawie.

Przykład dany przez ten oddział będzie niewątpliwie bodźcem do dalszych wysiłków, przyczyniając się do usprawnienia pracy na terenie całego NBP.

L. R.

Pytania i odpowiedzi

POJĘCIE PRZEDSIĘBIORSTWA DEFICYTOWEGO W ROZUMIENIU I. SŁ. VI/2 — CZĘŚĆ B § 17

Jakimi kryteriami należy się posługiwać przy określaniu przedsiębiorstwa deficytowego w rozumieniu I. Sł. VI/2 — część B § 17 — oraz jakie są kompetencje oddziałów w zakresie kredytowania przedsiębiorstw deficytowych?

Przedsiębiorstwo, będąc samodzielną jednostką prawną i gospodarczą, staje się w pojęciu ekonomicznym deficytowe wówczas, gdy w rachunku jego wyników działalności zostanie stwierdzona strata.

W rozumieniu naszej Instrukcji musimy jednak rozróżnić przy posługiwaniu się pojęciem przedsiębiorstwa deficytowego — przedsiębiorstwa rozliczające się z rachunkami wyrównawczymi (sum obrotowych i różnic cen) od przedsiębiorstw nie objętych tym rozrachunkiem.

Rozróżnienie to uzasadnia się tym, że strata ponoszona przez przedsiębiorstwo objęte rozrachunkiem jest uwzględniona w układzie cen w ten sposób, że ma pokrycie w ogólnym rachunku wyników przedsiębiorstw rozliczających się za pośrednictwem wymienionych rachunków.

Wobec powyższego za deficytowe — w rozumieniu Instrukcji Służbowej VI/2 część B § 17 — należy uważać przedsiębiorstwa nie rozliczające się bezpośrednio lub pośrednio (za pośrednictwem jednostki nadrzędnej) z rachunkami wyrównawczymi (r-k sum obrotowych i r-k różnic cen), które wykazują straty bilansowe z okresów ubiegłych, nie pokryte środkami własnymi lub też ponoszą straty na bieżącej działalności. Spośród przedsiębiorstw nierozliczających się z r-kami wyrównawczymi nie uważa się za deficytowe tych, które w planach finansowych mają przewidziane źródło pokrycia strat (np. dotacje Skarbu Państwa na akcje prasowe spółdzielni wydawniczych).

Udzielanie kredytów przedsiębiorstwom deficytowym wyłączane jest spod kompetencji oddziałów i to zarówno kredytów ustalonych w rocznych planach finansowania, jak również kredytów dodatkowych, o których mowa w Instrukcji Sł. VI/2 Cz. B § 17 p. C. z wy-

jątkiem kredytu inkasowego, jaki oddziały mogą udzielać we własnym zakresie do wysokości aktualnego stanu portfela faktur znajdujących się w oddziale. Do kompetencji oddziałów nie należy również udzielanie przedsiębiorstwom deficytowym kredytu prze terminowanego B.

Roczne plany finansowania i wnioski kredytowe przedsiębiorstw deficytowych — po przeprowadzeniu analizy przez oddział — winny być przysyłane do właściwych Wydziałów Finansowania w Departamencie Kredytowym.

Przedsiębiorstw działających na zasadach rozrachunku gospodarczego i rozliczających się z rachunkami wyrównawczymi nie należy uważać za deficytowe. Jeżeli jednak w wyniku kontroli wykonywania planu oddział stwierdzi, że przedsiębiorstwa te ponoszą niezaplanowane straty wywołane działalnością niezgodną z zasadami systemu finansowego, winien powiadomić o tym właściwy Wydział Finansowania w Departamencie Kredytowym, który udzieli wskazówki co do kredytowania tych przedsiębiorstw.

T. Cz.

INKASO FAKTUR

Czy dział inkasowy może oddawać dowody do księgowania partiami i w jaki sposób?

W oddziałach przeprowadzających codziennie wykup większych ilości faktur, dla usprawnienia pracy tak działu rachunków osobowych jak i działu inkasowego wykup może być przeprowadzony partiami a nie jednorazowo. Oznacza to, że dział inkasowy może, najpierw (np. w czwartym dniu terminu wykupu po południu lub w piątym z rana) przygotować dowody do obciążenia płatników i uznania podawców za faktury, których wykup nie budzi wątpliwości. Dowody Wn i Ma winny być uzgodnione i zestawione w taśmach maszynowych według kont bilansowych tak, by zbędne już było segregowanie ich w szafce memoriałowej i uzgadnianie; prowadzący formularz 10002 winnie tylko na podstawie taśm sporządzonych przez dział inkasowy odnotować obroty i natychmiast skierować do księgowania.

Po oddaniu przez dział inkasowy jednej partii uzgodnionych i zestawionych dowodów dotyczących wykupu faktur, może on następnie przygotować drugą partię. W celu jednak uniknięcia zbytniego rozdrobnienia uznań tego samego podawcy, nie należy przeprowadzać podziału dowodów na więcej niż trzy partie.

S. S.

B I B L I O G R A F I A

WAŻNIEJSZE POZYCJE Z RADZIECKIEJ LITERATURY EKONOMICZNEJ

A) KSIĄŻKI

1. Dańkow W. S. — **O padachodnom nałogie z kołchozow.** (O podatku dochodowym z kołchozów) Moskwa, Gosfinizdat. 1948 r. 84 str.

Treść 1) Zasady struktury systemu podatku dochodowego w kołchozach. 2) Organizacja czynności opodatkowania kołchozów. 3) Podstawowe zasady rachunkowości kołchoźniczej. 4) Sprawozdanie roczne i system jego kontroli. 5) Określenie opodatkowywanego dochodu i obliczenie podatku.

2. Djaczenko N. A. — **Mietody analiza nałogowoj atcziotnosti.** (Metody analizy sprawozdawczości podatkowej). Moskwa, Gosfinizdat, 1948 r. 64 str.

Treść 1) Praktyczne znaczenie sprawozdawczości podatkowej. 2) Organizacja pracy w zakresie sprawozdawczości podatkowej. 3) Sporządzanie sprawozdań. 4) Podstawowe metody analizy sprawozdań.

3. Ejdelman B. I. — **Waprosy organizacij truda w stroitielstwie.** (Zagadnienia organizacji pracy w budownictwie) Moskwa, Gosplanizdat. 1949 r. 34 str.

Treść 1) Postawowe wiadomości o procesach budowy i ich normowanie. 2) Zbadanie procesów budowy za pomocą obserwacji chronometrycznych. 3) Projektowanie norm dla procesów odręcznych. 4) Projektowanie norm dla procesów zmaszynizowanych. 5) Normy obowiązujące i szacunki 1947 r. i normy lokalne. 6) Wpojenie norm produkcji i obrachunek ich wykonania.

4. Etczin G. A. — **W barbie za uskorienie abaraciwajemosti sriedstw.** (Walka o przyspieszenie obracalności środków) Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. 39 str.

Treść 1) Ogólne sumy produkcyjno-financej działalności zakładu w r. 1948. 2) Szybkość obrotu poszczególnych elementów środków obrotowych. 3) Zobowiązanie zakładu odnośnie przyspieszenia obracalności w 1949 r. 4) Organizacja socjalistycznego współzawodnictwa

i pracy masowej. 5) Środki dla zmniejszenia zapasów wytwórczych. 6) Praca nad skróceniem cyklu produkcji i zabezpieczenia jej rytmiczności. 7) Walka o obniżenie kosztów własnych produkcji. 8) Środki obniżenia pozostałości wyrobów gotowych. 9) Przyspieszenie obracalności środków w rozrachunkach z nabywcami.

5. Garibowa M. — **Ucziot i atcziotnost po biudżetu gosudarstwiennawo socialnawo strachowanija.** (Rachunkowość i sprawozdawczość budżetu państwowego ubezpieczenia społecznego) Moskwa, Profizdat. 1948 r. 168 str.

Treść I. Budżet państwowego ubezpieczenia społecznego. 1) Wykonanie strony dochodowej budżetu państwowego ubezpieczenia społecznego. 2) Wykaz rozrachunkowy wpłat na państwowe ubezpieczenie społeczne. 3) Wykonanie budżetu państwowego ubezpieczenia społecznego w zakresie rozchodów. 4) Tryb finansowania przedsięwzięć państwowego ubezpieczenia społecznego. II. Rachunkowość buchalteryjna operacji dotyczących budżetu państwowego ubezpieczenia społecznego. 1) Plan kont. 2) Charakterystyka kont bilansu ubezpieczenia społecznego. 3) Schemat podstawowych zapisów buchalteryjnych (operacji) w zakresie budżetu państwowego ubezpieczenia społecznego. 4) Opracowanie buchalteryjne, rejestracja i przechowanie dokumentów. III. Sprawozdawczość finansowa z budżetu państwowego ubezpieczenia społecznego. 1) Wymagania od sprawozdawczości finansowej. 2) Sporządzanie i kontrola sprawozdań. 3) Objasnienia i załączniki do finansowych sprawozdań w zakresie ubezpieczenia społecznego. Załączniki.

6. Iljin W. M. (Kolektyw) — **Finansowaja dietiatielnost padriadnych stroitielnych organizacij.** (Działalność finansowa zleceńiowych organizacji budowlanych) Moskwa, Gosplanizdat. 1949 r. 90 str.

Treść 1) Finansowanie wydatków kapitałnych w ZSRR. 2) Trwałe i obrotowe środki organizacji budowlanych. 3) Zaliczki inwestorów 4) Krótkoterminowe kredytowanie organizacji

budowlanych. 5) Organizacja rozrachunków. 6) Normowanie i mobilizacja środków. 7) Plan finansowy. 8) Analiza bilansu.

7. Iwanow P. — Sriednieprogressiwnyje normy w planowaniu promysliennosti. (Przeciętno-progresyjne normy planowania w przemyśle). Moskwa, Gosplanizdat. 1949 r. 52 str.

Treść 1) Pojęcie o normach technicznych i potencjale wytwórczości w przemyśle. 2) Techniczno-gospodarcze normy i ich znaczenie w planowaniu. 3) Poprawa techniczno-gospodarczych wskaźników pracy w przemyśle. 4) Przeciętno-progresyjne normy i program produkcji.

8. Jakuszew P. M. — Analiz chaziajstwennoj diejatielnosti stroitielstwa. (Analiza działalności gospodarczej w budownictwie). Moskwa, Gosfinizdat. 1947 r. 217 str.

Treść 1) Treść, zadania i metody analizy działalności gospodarczej. 2) Analiza wykonywania planu inwestycji i planu wprowadzenia ich w życie. 3) Analiza czynników wpływających na wykonywanie planu inwestycji i robót budowlano-montażowych. 4) Analiza kosztów własnych budowy. 5) Analiza rozchodów na płace robotników. 6) Analiza kosztów na wydatki ogólne. 7) Analiza położenia finansowego budowy. 8) Analiza położenia finansowego zleconych organizacji budowlano-montażowych.

9. Jampolski S. Ż. — Operatiwnaja tiehnika i uciot w promysliennom bankie SSSR. (Technika operacyjna i rachunkowość w Banku Przemysłowym ZSRR). Moskwa, Gosfinizdat. 1944 r. 212 str. (istnieje przekład polski — Polskiego Wydawnictwa Gospodarczego. Warszawa 1949 r. 272 str.).

Treść 1) Struktura, klientela i operacje Banku Przemysłowego. 2) Bilans Banku Przemysłowego. 3) Organizacja rachunkowości i wewnętrznej kontroli bankowej. 4) Stosunek Banku Przemysłowego do Banku Państwa oraz innych banków kredytów długoterminowych (banków specjalnych). 5) Rozrachunki. 6) Ewidencja środków na finansowanie nakładów kapitalnych. 7) Ewidencja operacji finansowania budownictwa. 8) Ewidencja operacji kredytowych. 9) Rachunki rozliczeniowe organów gospodarczych w instytucjach Banku Przemysłowego. 10) Dochody i rozchody Banku Przemysłowego. 11) Rozliczenia wzajemne. 12) Pozostałe konta bilansu Banku Przemysłowego. 13) Wydatki Administracji i Zarządu. 14) Sprawozdawczość rachuby. 15) Formalności połą-

czone z otwarciem nowych i zamknięciem istniejących filii Banku Przemysłowego. Załącznik: Nomenklatura kont Banku Przemysłowego ZSRR.

10. Jewstigniejew G. P., Drozdow B. M. — Organizacja miechanizirowannawo uciota. (Organizacja zmaszynizowanej rachunkowości). Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. 332 str.

Treść: 1) Ogólne zagadnienia maszynizacji rachunkowości i czynności obrachunkowych. 2) Rozwój historyczny maszyn liczących i ich klasyfikacja. 3) Maszyny liczące. 4) Maszyny sumujące i buchalteryjne. 5) Ogólne wiadomości o maszynach licząco-analitycznych. 6) Perforatory. 7) Aparaty kontrolujące. 8) Sortownica. 9) Tabulatory. 10) Automatyczne maszyny perforujące. 11) Projektowanie maszynizacji robót obrachunkowych. 12) Maszynizacja rachunkowości i czynności obrachunkowych w przedsiębiorstwie przemysłowym. 13) Maszynizacja rachunkowości i czynności obrachunkowych w przedsiębiorstwach handlowych. 14) Maszynizacja rachunkowości w Banku Państwa. 15) Organizacja biur maszyn obrachunkowych. 16) Organizacja procesu pracy w biurze maszyn obrachunkowych. 17) Techniczne normowanie i zapłata za pracę operatorów. 18) Planowanie i rozrachunek gospodarczy w biurze maszyn obrachunkowych. 19) Organizacja obsługi technicznej maszyn rachujących.

11. Kantor Ł. M. — Amortizacja i remont w promysliennosti SSSR. (Amortyzacja i remont w przemyśle ZSRR). Moskwa, Gosplanizdat. 1949 r. 104 str.

Treść: 1) Amortyzacja w przemyśle socjalistycznym. 2) Zasady systemu norm amortyzacyjnych. 3) Rozwój systemu amortyzacji w przemyśle ZSRR. 4) Amortyzacja w przemyśle wydobywczym. 5) Planowanie amortyzacji. 6) Zagadnienie remontu obiektów wchodzących w zakres funduszu podstawowego przemysłu.

12. Kopniajew W. P. — Kak uluczszit ispolzowanie abarotnych sriedstw. (Jak ulepszyć wykorzystanie środków obrotowych). Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. 93 str.

Treść: 1) Środki obrotowe i znaczenie ich efektywnego wykorzystania. 2) Wskaźniki obracalności środków obrotowych. 3) Przyspieszenie obracalności środków w zapasach produkcyjnych. 4) Przyspieszenie obracalności środków w produkcji niezakończonych. 5) Przyspieszenie obracalności środków w produkcji gotowej.

13. Korolkow A. J., Chmieliow N. N. — **Tiechnika chaziajstwiennych wyczyslienij i rascziotow w kołchozach.** (Technika gospodarczych obliczeń i obrachunków w kołchozach). Moskwa, Ogiz, 1948 r. 206 str.

Treść: 1) Najprostsze sposoby wymierzania powierzchni ziemnych. 2) Sporządzanie i odczytywanie planów parceli ziemnych. 3) Pomiar przestrzeni, na której kołchoźnicy wykonują pracę. 4) Jak obliczyć kubaturę lokali i określić pojemność różnych gospodarskich pomieszczeń. 5) Jak określić wagę różnych produktów gospodarczych oraz materiałów według ich objętości i objętość według wagi. 6) Jak określić wagę siana w stertach i stogach. 7) Jak się stosuje zasady figur geometrycznych w praktyce kołchoźniczej. 8) Jak określić żywą wagę bydła według danych pomiaru. 9) Obliczenia i obrachunki związane z przechowywaniem i przetworem produkcji kołchozów. 10) Rozrachunki związane z obliczeniem dni roboczych. 11) Obrachunki dotyczące rozrachunków z kołchoźnikami według dni roboczych. 12) Rozrachunki z dodatkowych wypłat za pracę kołchoźników. 13) Obliczenia związane ze sporządzaniem diagramów. 14) Sposoby uproszczenia i przyspieszenia pracy obliczeniowej. 15) Korzystanie z liczydeł. 16) Metryczny system miar. 17) Ułamki dziesiętne. 18) Obliczanie odsetek. 18) Wielkości przeciętne. Podział proporcjonalny.

14. Krawczuk M. I. — **Organizacja rascziotow w promysziennosti.** (Organizacja rozrachunków w przemyśle). Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. 94 str.

Treść: 1) Rola Banku Państwa w kredytowo-rozrachunkowych stosunkach socjalistycznego przemysłu. 2) Operacje rozrachunkowe. 3) Prawo zobowiązania w operacjach rozrachunkowych. 4) Dyscyplina rozrachunkowa i metody jej umocnienia.

15. Kutuzow G. A. — **Riewizja ispolnienija miestnych biudżetow.** (Kontrola wykonania budżetów lokalnych). Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. 100 str.

Treść: 1) Podstawowe zadania kontroli wykonania budżetów lokalnych. 2) Kontrola sporządzenia budżetu. 3) Kontrola wykonania budżetu. 4) Kontrola sporządzenia rachunkowości i sprawozdawczości o wykonaniu budżetu. 5) Kontrola specjalnych i innych środków pozabudżetowych. 6) Tryb załatwienia ze strony formalnej.

16. Kuwszynow J., Goldengorn M., Bieriozin M. — **Buchgaltierskij ucziot i ateziotnost' w profesionalnych sojuzach.** (Rachunkowość buchalteryjna i sprawozdawczość w związkach zawodowych). Moskwa, Profizdat. 1947 r. str. 274.

Treść: 1) Gospodarka finansowa związków zawodowych. 2) Podstawowe cechy rachunkowości buchalteryjnej w związkach zawodowych. 3) Organizacja i technika rachunkowości buchalteryjnej. 4) Rachunkowość buchalteryjna środków budżetu zawodowego. 5) Rachunkowość buchalteryjna w klubach. 6) Rachunkowość buchalteryjna w ochotniczo-sportowych towarzystwach. 7) Rachunkowość buchalteryjna w obozach pionierskich. 8) Rachunkowość buchalteryjna w kasach pomocy wzajemnej. 9) Buchalteryjna sprawozdawczość. 10) Kontrola finansowo-gospodarczej działalności związków zawodowych.

17. Kuzniecowa A. N. — **Kapitał i pribawocznaja stoimost'.** (Kapitał i wartość dodatkowa). Moskwa, wyd. Wyższej Szkoły Partyjnej CK WKP(b). 1949 r. 66 str.

Treść: 1) Przekształcenie pieniądza w kapitał. 2) Siła robocza jako towar. 3) Proces wytwarzania wartości dodatkowej. 4) Ogólna charakterystyka stosunków kapitalistycznych. 5) Kapitał stały i kapitał zmienny. Ich rola w wytwarzaniu dodatkowej wartości. 6) Norma i masa wartości dodatkowej. 7) Dwa sposoby wytwarzania normy dodatkowej. 8) Stadia rozwoju produkcji kapitalistycznej. 9) Przewrót przemysłowy. 10) Maszyna. Fabryka kapitalistyczna. 11) Warunki kapitalistycznego stosowania maszyn. 12) Skutki kapitalistycznego stosowania maszyn.

18. Makarow N. — **Partijnaja grupa na prieditii.** (Grupa partyjna w przedsiębiorstwie). Moskwa, Wyd. Maskowskij Raboczij. 1949 r. 31 str.

Treść: Uwagi z doświadczeń pracy grupy partyjnej oddziału fabrycznego fabryki samochodów imienia Stalina.

19. Marjachin G. L. — **Nalogi i sbory z kołchozow i nasielienija.** (Podatki i opłaty od kołchozów i ludności). Moskwa, Gosfinizdat, 1949 r. 188 str.

Treść: 1) System podatkowy ZSRR. 2) Polityka podatkowa Państwa Radzieckiego. 3) Podatek dochodowy od kołchozów. 4) Podatek rolny. 5) Podatek dochodowy od ludności. 6) Podatek od kawalerów, samotnych i posiadających nieliczną rodzinę obywateli ZSRR. 7) Inne pań-

stwowo podatki i opłaty. 8) Państwowe opłaty celne. 9) Podatki i opłaty lokalne. 10) Samoopodatkowanie ludności wiejskiej. 11) Organizacja poboru podatków i punktualnego wpływania ich do budżetu. 12) Obrona interesów obywateli w dziedzinie poboru podatków. 13) Ewidencja buchalteryjna podatków. 14) Sprawozdawczość podatkowa. 15) Planowanie podatków i opłat. 16) Organizacja i metody rewizji działalności podatkowej. 17) Struktura aparatu podatkowego, organizacja i treść działalności podatkowej.

20. Masłowa B. S. — Proizwoditielnost' truda w promysliennosti SSSR. (Wydajność pracy w przemyśle ZSRR). Moskwa, Gospolitizdat. 1949 r. 258 str.

Treść: I. Dynamika wydajności pracy i przemysłu ZSRR. 1) Wydajność pracy w przemyśle Rosji w przededniu wojny światowej i podczas niej. 2) Wydajność pracy w okresie odbudowy. 3) Wydajność pracy w latach stalinowskich pięciolatek. 4) Wydajność pracy w okresie Wielkiej Wojny Ojczyźnianej oraz powojennej pięciolatki. II. Podstawowe czynniki wzrostu wydajności pracy w przemyśle ZSRR. 1) Nowa technika, maszynizacja pracy, automatyzacja. 2) Podniesienie poziomu życiowego ludzi pracy. 3) Podniesienie kwalifikacji kadr robotniczych. 4) Organizacja produkcji i pracy. 5) Socjalistyczna zasada zapłaty wedle pracy. 6) Socjalistyczne współzawodnictwo i ruch stachanowski.

21. Mielnikow W. R. — Istoczniki pribyli. (Źródła zysku). Moskwa, Gosfinizdat, 1949 r. 70 str.

Treść: 1) Jedno z postępowych przedsiębiorstw stolicy. 2) Plany wpojenia stachanowskich metod pracy. 3) Techniko-ekonomiczne normowanie i wpajanie norm progresywnych. 4) System oszczędności. 5) Buchalteria i wydział finansowy zakładu w walce o rentowność pracy, o przyspieszenie obracalności środków obrotowych. 6) Pierwsze wyniki walki o przyspieszenie obracalności środków obrotowych.

22. Mieszalkin S. W. — Finansirovanje kapitalnawo riemonta osnovnyh sriedstw. (Finansowanie remontu kapitalnego środków trwałych). Moskwa, Gosfinizdat. 1949 r. 52 str.

Treść: 1) Planowanie kapitalnego remontu i jego finansowania. 2) Źródła powstawania środków na remont kapitalny. 3) Akumulacja środków w banku dla remontu kapitalnego. 4) Kredytowanie przez bank kapitalnego remontu. 5) Organizacja finansowania kapitalnego re-

montu państwowych przedsiębiorstw i organizacji. 6) Właściwości finansowania kapitalnego remontu w poszczególnych gałęziach. 7) Organizacja finansowania remontu i budownictwa w systemie spółdzielni spożywczych. 8) Formy i metody kontroli bankowej przy finansowaniu remontu kapitalnego. 9) Rachunkowość i sprawozdawczość remontu kapitalnego.

23. Mitiuszkin T. S. — Buchgaltierskij ucziot w MTS. (Rachunkowość buchalteryjna na stacji maszynowo-traktorowej). Moskwa, Ogiz. 1949 r. 278 str.

Treść: 1) Zadania i organizacja rachunkowości buchalteryjnej w SMT. 2) System finansowania i obrachunek środków budżetowych w SMT. 3) Obrachunek pracy i rozrachunku płac w SMT. 4) Obrachunek zapasów produkcyjnych. 5) Obrachunek środków trwałych. 6) Obrachunek produkcji podstawowej SMT. 7) Obrachunek pomocniczych i posilkowych robót w produkcji. 8) Obrachunek mieszkaniowo-komunalnej gospodarki oraz instytucji życia kulturalnego. 9) Obrachunek inwestycji. 10) Bieżąca i roczna sprawozdawczość SMT.

24. Ostrowitjanow K. W. — Sriedniaja pribyl i ciena proizvodstwa. (Zysk przeciętny i cena produkcji). Moskwa, wyd. Wyższej Szkoły partyjnej CK WKP (b), 1949 r. 26 str.

Treść: 1) Wydatki produkcji i zysk. 2) Wydatki wpływające na normy zysku. 3) Wewnętrzno-branżowa i międzybranżowa konkurencja. Powstawanie przeciętnej normy zysku. 4) Powstawanie ceny produkcji. Cena produkcji i wartość. Pozorna niezgodność w I i III tomie „Kapitału“. 5) Historyczna droga rozwoju wartości i ceny produkcji. 6) Prawo dążenia normy zysku do niższej i jego rola w rozwoju kapitalizmu.

25. Pomazkow N. S. — Abarotnyje sriedstwa promysliennawo priedprijatja i analiz ich abaracziwajemosti. (Środki obrotowe przedsiębiorstwa przemysłowego i analiza ich obracalności). Leningrad, Wyd. Lenigradz. gazetno-żurnal. i książkowe izdat. 1949 r. 36 str.

Treść: O wielkim znaczeniu przyspieszenia obracalności środków obrotowych i o różnych sposobach analizy obracalności.

26. Prikaczikowa J. B. — Ekonomiczieskije wzgliady A. N. Radiszczewa. (Poglądy ekonomiczne A. N. Radiszczewa) Leningrad, wyd. Akad. Nauk. 1949 r. 154 str.

Treść: 1) Podstawy gospodarcze zagadnienia rozwoju Rosji w końcu XVIII w. 2) Krótka

biografia i przegląd dzieł A. N. Radiszczewa. Jego społeczno-polityczne poglądy. 3) Krytyka poddańczego systemu produkcji. Rozstrzygnięcia zagadnienia rolnego. 4) O rozwój przemysłu. 5) O handlu i powstaniu cen. 6) O pieniądzu i kredycie. 7) Krytyka polityki podatkowej.

27. Riazow N. N. — Statistika sowietskoj targowli. (Statystyka handlu radzieckiego). Moskwa, Gostorgizdat, 1948 r. 115 str.

Treść: 1) Treść statystyki handlu radzieckiego. 2) Podstawowe kategorie statystyki obrotu towarowego. 3) Statystyka hurtowego obrotu towarowego. 4) Statystyka detalicznego obrotu towarowego. 5) Statystyka powszechnego odżywiania. 6) Statystyka obrotu towarowego na rynkach kołchoźniczych. 7) Statystyka zakupów. 8) Statystyka sieci towarowej. 9) Statystyka cen. 10) Statystyka pracy i handlu radzieckiego. 11) Statystyka kosztów obiegu. 12) Statystyka transportu samochodowego. 13) Statystyka produkcji przedsiębiorstw przemysłowych. 14) Statystyka gospodarstw pomocniczych.

28. Rotsztajn A. I. — Problemy promyszlennoj statistiki SSSR. (Zagadnienia statystyki przemysłowej ZSRR.). Moskwa, Ogiz. 1947 r. 305 str.

Treść: I. Wydajność pracy. 1) Sformułowanie zagadnienia. 2) Metoda zwykłego wymiaru wydajności pracy. 3) Metoda warunkowych jednostek wymiaru. 4) Metoda cen w wymiarze wydajności pracy. 5) Niektóre zagadnienia wymiaru na podstawie cen za wydajność pracy. 6) Wymiar wydajności pracy na podstawie metody zatrudnienia. 7) Praktyka wymiaru wydajności pracy. 8) Wydajność pracy stachanowców. II. Koszty własne. 1) Sformułowanie zagadnienia. 2) Przesłanki statystycznego obrachunku kosztów własnych. 3) Obrachunek struktury kosztów własnych. 4) Produkcja porównywalna i nieporównywalna. 5) Obrachunek dynamiki kosztów własnych. 6) Metoda indeksowa i analiza dynamiki kosztów własnych. 7) Koszty własne i efektywność pracy stachanowców.

29. Sieriebriakow S. W. — Organizacja i technika sowietskoj targowli. (Organizacja i technika handlu radzieckiego). Moskwa, Gostorgizdat. 1949 r. 482 str.

Treść: I. Organizacja i technika radzieckiego handlu detalicznego. 1) Zasady organizacji handlu radzieckiego i przedsiębiorstw handlowych. 2) Detaliczne organizacje handlowe, ich funkcje i struktura. 3) Struktura i rozmiesz-

czenie detalicznego aparatu handlowego. 4) Zasady organizacji, utworzenie i urządzenie magazynów. 5) Środki reklamy w handlu detalicznym. 6) Organizacja pracy. 7) Struktura asortymentu towarowego i badanie popytu konsumentów. 8) Organizacja zaopatrzenia aparatu handlowego w towar. 9) Sprzedaż towarów i obsługa nabywców. II. Organizacja i technika radzieckiego handlu hurtowego. 10) Formy organizacyjne radzieckiego handlu hurtowego. 11) Składnice hurtowe i zasady ich organizacji. 12) Organizacja związków gospodarczych i ruchu towarów w handlu hurtowym. 13) Organizacja zakupów hurtowych. 14) Organizacja sprzedaży hurtowej. III. Organizacja gospodarki składowej w handlu radzieckim. 15) Składy handlu radzieckiego, ich funkcje i rodzaje. 16) Urządzenie i planowanie składów. 17) Urządzenie składów. 18) Organizacja przyjmowania towarów do składów. 19) Organizacja przechowywania towarów. 20) Organizacja wydawania i przesyłania towarów. 21) Organizacja kierownictwa i pracy w składach. 22) Organizacja czynności transportowych. 23) Opakowanie i znaczenie opakowania w obrocie towarowym.

30. Smirnow A. I. — Kontrol i riewizija w sbieriegatielnych kassach. (Kontrola i rewizja w kasach oszczędności). Moskwa, Gosfinizdat, 1949 r. 78 str.

Treść: 1) Organizacja kontroli i rewizji w systemie kas oszczędności. 2) Rewizja stanu gotówki, wartości i wartościowych papierów. 3) Kontrola zabiegów dla przyciągnięcia wkładów i rewizja dokumentów w operacjach wkładowych. 4) Rewizja operacji przekazowych i akredytywowych. 5) Rewizja operacji pożyczkami państwowymi. 6) Rewizja operacji zleconych. 7) Kontrola stanu dyscypliny finansowej. 8) Kontrola rozrachunków z instytucjami, resortami dłużnikami i wierzycielami. 9) Kontrola stanu ewidencji i sprawozdawczości. 10) Kadry kas oszczędności. 11) Rewizja działalności komisji kontroli i niszczenia umorzonych kuponów i obligacji.

31. Sosiedow W. — Sowjetskaja targowlia i jeja rol w razwitiu narodnawo chaziajstwa SSSR. (Handel radziecki i jego rola w rozwoju gospodarki narodowej ZSRR). Moskwa, Maskowski Raboczij, 1949 r. 35 str.

Treść: Istota i znaczenie handlu radzieckiego w socjalizmie. Rola handlu radzieckiego w rozwoju gospodarki narodowej ZSRR. Formy handlu radzieckiego. Tworzenie się cen i system

cen w ZSRR. Koszty obiegu w ZSRR i ich odróżnienie od kosztów obiegu w warunkach kapitalizmu. Handel radziecki w latach przedwojennych stalinowskich pięciolatek i w czasie Wielkiej Wojny Ojczyźnianej. Zniesienie systemu kartkowego i rozwój handlu radzieckiego w okresie powojennym.

32. Szolomowicz I. A. — **Analiz chazajstwiennoj diejatielnosti promysliennawo predprijataja.** (Analiza działalności gospodarczej przedsiębiorstwa przemysłowego). Moskwa, Gosfinizdat, 1949 r. 196 str.

Treść: 1) Treść i zadania analizy gospodarczej działalności przedsiębiorstwa przemysłowego. 2) Ogólna ocena wykonania programu produkcji w przedsiębiorstwie. 3) Analiza wykonania planu zatrudnienia. 4) Analiza wykorzystania środków trwałych. 5) Analiza zapatrzenia materiałowo-technicznego. 6) Ogólna ocena wykonania planu kosztów własnych produkcji. 7) Analiza płac robotników produkcyjnych. 8) Analiza wydatków na materiały. 9) Analiza zespołu wydatków. 10) Właściwości analizy wyceny. 11) Analiza wykonania planu według sprzedaży produkcji i akumulacji. 12) Podstawowe zagadnienia analizy środków obrotowych przedsiębiorstwa. 13) Analiza obracalności środków w procesie produkcji. 14) Analiza obracalności środków w zapasach materiałowych. 15) Analiza obracalności środków w pozostałościach produkcji gotowej.

33. Wawilow S. I., Woroszyłow K. J. i druziye — **Balszaja Sowietskaja Encikłopedia. Sajuz Sowietskich Socialistycznych Riespublik.** (Wielka Encyklopedia Radziecka. Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich). Moskwa, Ogiz, 1947 r. 1946 str.

Treść: 1) Dane ogólne. 2) Ustrój państwowy. 3) Ludność. 4) Przyroda. 5) Historia. 6) Gospodarka narodowa. 7) Praca. 8) Ubezpieczenia społeczne i opieka społeczna. 9) Ochrona zdrowia. 10) Kultura fizyczna. 14) Oświata ludowa. 12) Nauka. 13) Socjalistyczne prawo radzieckie. 14) Literatura i sztuka. 15) Języki narodów ZSRR. 16) Druk. 17) Służba radiowa. 18) Wszechzwiązkowa komunistyczna partia. (bolszewików). 19) Wszechzwiązkowy, leninowski, komunistyczny związek młodzieżowy. 20) Radzieckie związki zawodowe. 21) Organizacje społeczne. 22) Religia i kościół w ZSRR. 23) Związkowe socjalistyczne republiki radzieckie.

34. Wilgo J. I. — **Finansirowanie stroitelstwa orositielnych sistiem.** (Finansowanie bu-

downictwa systemów nawadniających), Moskwa. Gosfinizdat, 1949 r. str. 66.

Treść: 1) Podstawowe dane o pracach nawadniających. 2) Finansowanie budowy państwowych systemów nawadniających. 3) Finansowanie prac projekto-badawczych w zakresie nawadniania działek kolchoźniczych.

35. Władimirskij G. A. i Grudinko B. I. (przeład z angielskiego) — **Trud i kapitał w S. Szt. Am.** (Praca i kapitał w St. Zjedn. Am.). Moskwa, izd. Inostr. literatury, 1949 r. 150 str.

Treść: 1) Fakty z życia gospodarczego. 2) Praca i warunki życia. 3) Położenie ludności murzyńskiej. 4) Stosunki zatrudnienia i strajki. 5) Fermerzy i roboty rolne.

36. Wnito (Wsiesojuznoje naucznoje inženiero-tiechniczieskoje obszczestwo stroitieliej) — **Opriedielenie smietnoj stoimosti stroitelstwa.** (Określenie wartości kosztorysowej budownictwa). Moskwa, Gosplanizdat. 1949 r. str. 87.

Treść: 1) Nowy system sporządzania kosztorysów w cenach bieżących. 2) Podstawowe zasady kosztorysu, etapy i kolejność obliczenia wartości kosztorysowej budownictwa i niezbędne materiały w projektach dla każdego etapu. 3) Nomenklatura wydatków kosztorysu. 4) Sporządzenie kalkulacji kosztów preliminarza w materiałach, wyrobach, półfabrykatach i konstrukcji, franco skład podręczny. 5) Sporządzenie kalkulacji kosztu kosztorysowego zmian maszyn budowlanych. 6) Podsumowanie rozmiaru robót. 7) Sporządzanie szacunku jednostkowego w robotach budowlanych. 8) Sporządzanie kosztorysów. 9) Sporządzanie kosztorysowo-finansowych obrachunków. 10) Sporządzanie kosztorysów zbiorczych (kosztorysowo-finansowych obrachunków) na poszczególne obiekty. 11) Sporządzanie kosztorysów ogólnych. 12) Uzgadnianie i zatwierdzanie dokumentów kosztorysu. 13) Przeliczenie obowiązujących kosztorysów budowy na cenę 1949 r.

37. Wyrskij A. W. — **Oplata truda rabotników zawodow żelieznodaroznawo transporta.** (Zapłata za pracę robotników zakładów transportu kolejowego). Moskwa. Transzeldorizdat. 1949 r. 140 str.

Treść: I. Zapłata za pracę pracowników zakładu kolejowej budowy maszyn w zakresie remontu składu ruchomego, maszyn drogowych, mechanizmów i inwentarza. 1) Siatki taryf, stawki płac i taryfowo-kwalifikacyjne informatory. 2) Systemy zapłaty za pracę. 3) Zapłata za pracę pracowników zatrudnionych przy robo-

tach załadowczo-rozładunkowych i transportowych. 4) Stawki płac kierowniczych i inżynierów technicznych pracowników, pracowników umysłowych i personelu obsługi zakładów i elektrowni. 5) System premii. 6) Dodatkowe rodzaje zapłaty. II. Zapłata za pracę pracowników zakładów przemysłu materiałów budowlanych Ministerstwa Komunikacji. 1) Siatka taryf, stawki płac i taryfowo-kwalifikacyjne informatory. 2) System zapłaty robotników. III. Zapłata za pracę kierowników i inżynierów technicznych pracowników i pracowników umysłowych przedsiębiorstw materiałów budowlanych.

B) ARTYKUŁY

1. Aliksandrow A., Poliakow P. — **Profesor N. N. Rowiński „Gosudarstwiennyj biudżet SSSR“**. (Profesora N. N. Rowińskiego „Budżet państwowy ZSRR“). Sowietskije Finansy Nr 10. 1949 r. str. 4.

2. Aliksiejew A. — **Usilienije waliutnawo chaosa i inflacij w kapitalistyczskim mirie**. (Wzmoczenie chaosu walutowego i inflacji w świecie kapitalistycznym). Waprosy Ekonomiki Nr 10 1949 r., str. 11.

3. Altajskij I. — **Planirowanie traktornych robot**. (Planowanie pracy traktorów). Socialist. Sielskoje Chaziajstwo Nr 12. 1949 r., str. 11.

4. Atlas M. — **Nowyje dokumenty W. I. Lenina o Gosudarstwiennom Bankie**. (Nowe dokumenty W. I. Lenina o Banku Państwa). Diengi i Kriedit Nr 4, 1949 r., str. 41.

5. Baranow I. — **Chaziajstwiennyj dagawor — orudie wypolnienija gosudarstwiennych planow**. (Umowa gospodarcza — narzędzie wykonania planów państwowych). Planowoje Chaziajstwo Nr 5. 1949 r., 10 str.

6. Barkowski N. — **Ukriept krieditnyje swiazi Gosbanka s chaziajstwom**. (Umocnić związki kredytowe Banku Państwa z gospodarką). Diengi i Kriedit, Nr 4. 1949 r., str. 6.

7. Batałow A., Grigorjew I. — **Kak my baromsia za wypolnienje plana nałoga s abarota**. (Jak walczymy o wykonanie planu podatku obrotowego). Sowietskije Finansy. Nr 10. 1949 r. str. 12.

8. Biełozierow N. — **Opyt raboty kadujskawo rajfinotdiela**. (Doświadczenie pracy kadujskiego rejonowego urzędu finansowego). Sowietskije Finansy. Nr 10. 1949 r., str. 2.

9. Bieniediktow I. — **K nowamu padjomu socialistyczskawo sielskawo chaziajstwa**. (O dalsze podniesienie socjalistycznej gospodarki rol-

nej). Socialistyczskawe Sielskoje Chaziajstwo. Nr 1. 1950 r. 5 str.

10. Boczkariow W. — **Ob adnom wariantie ucziota matieriałow na strojkach**. (O pewnym wariantie obrachunku materiałów na budowie). Buchgaltierskij Ucziot. Nr 10. 1949 r., str. 3.

11. Bogdanow K. — **Pieriedowoj rajfinotdiel** (Czołowy rejonowy urząd finansowy). Sowietskije Finansy Nr 11 — 1949 r., str. 2.

12. Bołgow A. — **Trudodień i jewo rol w kołchoznom proizwodstwie**. (Dzień roboczy i jego rola w produkcji kołchoźniczej). Bolszewik. Nr 22. 1949 r., 11 str.

13. Burow A. — **Bolsze wnimanija žiwomu instruktazu i opieratiwnoucziotnoj rabotie atdielienij**. (Więcej uwagi poświęcić sprawnemu pouczeniu i czynnościom operacyjno-obrachunkowym w oddziałach). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 2.

14. Cejtlin M. — **Niekatoryje itogi raboty sbieriegatielnych kass RSFSR**. (Niektóre wyniki działalności kas oszczędności RSFSR). Sowietskije Finansy. Nr 10. 1949 r., str. 3.

15. Chalimow I. — **K uproszczeniju ucziotnoj raboty na liesozagatowitielnych przedprijatjach**. (Uproszczenie rachunkowości w przedsiębiorstwach zakupu drzewa). Buchgaltierskij Ucziot. Nr 10. 1949 r., 1 str.

16. Chosztaria S. — **Wielikije prieobrazowanija w sielskom chaziajstwie SSSR**. (Wielkie przekształcenia w gospodarce rolnej ZSRR). Socialist. Sielskoje Chaziajstwo. Nr 11. 1949 r. str. 8.

17. Czubukow G. — **Puti sodiejstwa uskorienju abaracziwajemosti sriedstw**. (Drogi przyspieszenia obracalności środków). Diengi i Kriedit. Nr 2. 1949 r. str. 5.

18. Demidow C. — **Stalinskaja zabota o powyszenie kultury socialistyczskawo ziemliedielija**. (Troska Stalina o podniesienie kultury socjalistycznego rolnictwa). Socialistyczskawe Sielskoje Chaziajstwo. Nr 1. 1950 r. str. 9.

19. Etczin — **Riezierwy uskorienija abaracziwajemosti**. (Rezerwy przyspieszenia obracalności). Diengi i Kriedit. Nr 2. 1949 r. str. 4.

20. Figurnow P. — **Stroitelstwo socialistyczskoj ekonomiki w jewropiejskich stranach narodnoj diemokratii**. (Budowa socjalistycznej ekonomiki w europejskich krajach demokracji ludowej). Bolszewik Nr 20. 1949 r., str. 13.

21. Gaponienko G. — **Organizacija i oplata truda w kołchozach**. (Organizacja i zapłata za

pracę w kołchozach). *Planowoje Chaziajstwo*. Nr 5. 1949 r., 16 str.

22. **Gielman I.** — **Uskorieńje abaracziwajemosti sriedstw w prodtorgach Leningrada.** (Przyspieszenie obracalności środków w handlu spożywczym Leningradu). *Sowietskije Finansy*. Nr 11. 1949 r., str. 3.

23. **Griniew N.** — **Rol banka w uskorieńii abaracziwajemosti.** (Rola banku w przyspieszeniu obracalności). *Diengi i Kriedit* Nr 4. 1949 r., str. 4.

24. **Ginzburg P.** — **K waprośu o pierieraspriedielienii sriedstw wnutri promysziennosti.** (Zagadnienie redystrybucji środków wewnątrz przemysłu). *Sowietskije Finansy* Nr 10. 1949 r. str. 5.

25. **Głuchow A.** — **Za racjonalnuju miechanizaciju ucziota.** (O racjonalną mechanizację rachunkowości). *Buchgaltierskij Ucziot*. Nr 10. 1949 r. str. 4.

26. **Gordin A.** — **Cieny i socialistyczieskoje nakaplienje** (Ceny i socjalistyczna akumulacja). *Diengi i Kriedit* Nr 3. 1949 r. str. 8.

27. **Gusakow A.** — **Ośnowy organizacij abarotnych sriedstw socialistyczieskoj promysziennosti.** (Podstawy organizacji środków obrotowych przemysłu socjalistycznego). *Diengi i Kriedit*. Nr 4. 1949 r. str. 7.

28. **Iwanow P.** — **O planirowanii ispolzowanja proizwodstwiennych moszcznostiej.** (O planowaniu wykorzystania potencjałów produkcji). *Planowoje Chaziajstwo* Nr 4. 1949 r. str. 11.

29. **Iwaniszczenko K.** — **Szirie primienit' razowyje rasczioty.** (Szerzej stosować rozliczenia sporadyczne). *Diengi i Kriedit*. 1949 r. str. 2.

30. **Jemiellanow A.** — **O mietodach opriedielienija ekonomiczieskoj effiektiwnosti primienienja maszin w sowietskomo chaziajstwie.** (O metodach określenia gospodarczej efektywności zastosowania maszyn w radzieckiej gospodarce). *Waprosy Ekonomiki*. Nr 11. 1949 r. str. 11.

31. **Kadińskij O.** — **Bank mobilizujet riezierwy uskorieńja abaracziwajemosti.** (Bank mobilizuje rezerwy przyspieszenia obracalności). *Diengi i Kriedit* Nr 3. 1949 r. str. 4.

32. **Katajew K.** — **Ucziot dwiżienja gatowych dietaliej.** (Obrachunek ruchu gotowych elementów). *Buchgaltierskij Ucziot* Nr 10. 1949 r. str. 6.

33. **Katzenelenbaum Z.** — **Diewalwacja funta sztierlingow.** (Dewaluacja funta szterlinga). *Sowietskije Finansy* Nr 10. 1949 r. str. 5.

34. **Kikin B.** — **Ob opieratiwnosti w uprawlienii traktornymi brigadami MTS.** (O operacyjności w zarządzie brygad traktorowych

SMT). *Socialist. Sielskoje Chaziajstwo* Nr 11. 1949 r. str. 4.

35. **Kiktienko J.** — **Socialnoje strachowanje — adno iz zawojewanij oktiabrskoj socialistyczieskoj riwoliucij.** (Ubezpieczenie społeczne — jedna ze zdobyczy Październikowej Rewolucji Socjalistycznej). *Sowietskije Finansy* Nr 11. 1949 r. str. 5.

36. **Kolpakow D.** — **Waprosy organizacij opłaty truda w kołchozach.** (Zagadnienia organizacji zapłaty za pracę w kołchozach). *Waprosy Ekonomiki* Nr 11. 1949 r. str. 8.

37. **Kopyłow I.** — **Uczastje banka w barbie za uskorieńje abaracziwajemosti.** (Udział banku w walce o przyspieszenie obracalności). *Diengi i Kriedit*. Nr 3. 1949 r. str. 8.

38. **Kotow W.** — **Strogo prowieriat' atcziotnost' biudżietnych ucziżdzenij.** (Ścisłe kontrolować sprawozdawczość instytucji budżetowych). *Sowietskije Finansy*. Nr 10. 1949 r. str. 2.

39. **Kupińskij P.** — **Obrazcowo powiesti krieditowanije i rasczioty po zagatowkam.** (Wzorowo przeprowadzić kredytowanie i rozrachunki w dziedzinie zakupów). *Diengi i Kriedit* Nr 8. 1949 r. str. 4.

40. **Kuzniecow I.** — **Opyt primienienja nowoj sistiemy opłaty truda rabotników traktornych brigad.** (Doświadczenie zastosowania nowego systemu zapłaty pracowników brygad traktorowych). *Socialist. Sielskoje Chaziajstwo*. Nr 10. 1949 r. str. 10.

41. **Leonidow W.** — **Razwiortywanije ekonomiczieskawo krizisa w kapitalistyczieskich stranach.** (Rozszerzenie się kryzysu gospodarczego w krajach kapitalistycznych). *Waprosy Ekonomiki*. Nr 9. 1949 r. str. 7.

42. **Leontjew A.** — **Dalniejszeje oslablenie kapitalistyczieskoj sistiemy.** (Dalsze osłabienie systemu kapitalistycznego). *Bolszewik*. Nr 20. 1949 r. str. 17.

43. **Ławryczenko M.** — **Upadok sielskawo chaziajstwa marszallizirowannych stran Zapadnoj Jewropy.** (Bankructwo rolnictwa w marszalizowanych krajach Europy Zachodniej). *Socialist. Sielskoje Chaziajstwo*. Nr 12. 1949 r. str. 8.

44. **Łysienko T.** — **Itogi raboty wsiesojuznoj Akadiemij Sielskochaziajstwiennych Nauk imieni W. I. Lenina i zadaczi sielskochaziajstwiennoj nauki.** (Wyniki prac Wszechzwiązkowej Akademii Nauk Rolniczych imienia W. I. Lenina i zadania nauk rolniczych). *Socialist. Sielskoje Chaziajstwo*. Nr 11. 1949 r. str. 18.

45. Margolin N. — Niekatoryje waprośy balansu dzieńnych dochodów i razchodów nasilenja. (Pewne zagadnienia bilansu pieniężnych dochodów i rozchodów ludności). Planowoje Chaziajstwo. Nr 4. 1949 r. str. 14.

46. Marjachin G. — Diefierencijalnaja renta w kołchozach i sistiema padachodnawo obłożenja. (Renta różniczkowa w kołchozach i system opodatkowania dochodów). Sowietskije Finansy. Nr 10. 1949 r. str. 6.

47. Mandielsztam Ł. — Rost niedzielimych fondow w kołchozach za szcziot priplodow i prirosta żywotnych. (Wzrost niepodzielnych funduszy w kołchozach kosztem przychówku i przyrostu zwierząt). Socialistyczieskoje Sielskoje Chaziajstwo. Nr 1. 1950 r. str. 5.

48. Małyszow I. — Ucziot kapitalnych włożenij w kołchozach po osuszczestwleniju stalinskawo plana prieobrazowanija prirody. (Obračunek inwestycji w kołchozach przy realizacji stalinowskiego planu przekształcenia przyrody). Buchgaltierskij Ucziot. Nr 10. 1949 r. str. 5.

49. Maksimow I. — Spieczializacija i koopierowanie w maszinostrojenii. (Specjalizacja i kooperacja przy budowie maszyn). Planowoje Chaziajstwo. Nr 5. 1949 r. str. 11.

50. Metamud Z. i Owczinnikow N. — Bank i abaracziwajemost' sriedstw priedprijatij. (Bank i obracalność środków przedsiębiorstw). Diengi i Kriedit. Nr 2. 1949 r. str. 4.

51. Merkułow A. — Kompleksnyj analiz rieżerwow powyszenija proizwoditielnosti truda. (Całokształt analizy rezerw podniesienia wydajności pracy). Waprośy Ekonomiki. Nr 10. 1949 r. str. 6.

52. Michajłowa M. — Krieditowanje po abarotu — efektiwnoje orudie uskorienja abaracziwajemosti sriedstw. (Kredytowanie według cyklu obrotowego — to efektywne narzędzie przyspieszenia obracalności środków). Diengi i Kriedit. Nr 8. 1949 r. str. 2.

53. Mitelman I. — Waprośy isczslienija abaracziwajemosti sriedstw priedprijatij. (Zagadnienia obliczenia obracalności środków przedsiębiorstw). Diengi i Kriedit. Nr 8. 1949 r. str. 8.

54. Mitropolskij P. — Puti razwitja cientralizowanych BWR. (Drogi rozwoju scentralizowanych BWR). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 5.

55. Nosienko I. — Ekonomija materialow — istocznik proizwodstwa swierchplanowej produkcij. (Oszczędność na materiałach źródłem

wytwarzania ponadplanowej produkcji). Planowoje Chaziajstwo. Nr 4. 1949 r. str. 7.

56. Ostrowskij P. — Awansirowanie w kołchozach. (Zaliczkowanie w kołchozach). Socialist. Sielskoje Chaziajstwo. Nr 11. 1949 r. str. 5.

57. Pankratow W. — Buchgaltierja zawoda „Kalibr“ w barbie za uskorienje abaracziwajemosti abarotnych sriedstw. (Księgowość fabryki „Kaliber“ w walce o przyspieszenie obracalności środków obrotowych). Buchgaltierskij Ucziot. Nr 10. 1949 r. str. 2.

58. Pessel M. i Szware Ł. — Opyt prowadienija grupowych obszczegarodskich zacziotow. (Doświadczenie przeprowadzenia grupowych kompensat ogólnomiastowych). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 3.

59. Pietrow Ł. — Stroitielstwo socialistyczieskoj ekonomiki w stranach narodnoj diemokratii. (Budowa gospodarki socjalistycznej w krajach demokracji ludowej). Planowoje Chaziajstwo. Nr 4. 1949 r. str. 19.

60. Pietrow M. — Sodiejstwije uskorieniju abaracziwajemosti sriedstw chozorganow. (Współdziałanie przyspieszenia obracalności środków jednostek gospodarczych). Diengi i Kriedit. Nr 4. 1949 r. str. 4.

61. Pliner B. — Uporiadoczit' cientralizowanije rasczioty zbyta. (Uporządkować scentralizowane rachunki organizacji zbytu). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 5.

62. Płotnikow K. — Sowietskije finansy maguczieje orudje stroitielstwa socializma. (Finanse radzieckie potężnym narzędziem budowy socjalizmu). Sowietskije Finansy. Nr 11. 1949 r. str. 8.

63. Poliakow M. — Plan Marszalla i nastuplienije dollara na funt szterlingow. (Plan Marshalla i natarcie dolara na funt szterling). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 9.

64. Poliakow M., Trubienkow W. — Diewalwacja waliut kapitalistyczieskich stran. (Dewaluacja walut krajów kapitalistycznych). Planowoje Chaziajstwo. Nr 5. 1949 r. str. 16.

65. Połoński G. — W barbie za atlicznoje kacziestwo ucziota i kantrola. (Walka o najlepszą jakość rachunkowości i kontroli). Diengi i Kriedit. Nr 8. 1949 r. str. 4.

66. Prosiolkow A. — Usilit wzaimnyj kantrol za rabotoj aparata Gosbanka i buchgaltieriej chozorganow. (Wzmóc wzajemną kontrolę nad działalnością aparatu Banku Państwa i bu-

chalterią jednostek gospodarczych). Buchgaltierskij Ucziot. Nr 10. 1949 r. str. 5.

67. Pticzkin I., Driagin S. — **O riegunirowanii sielskich biudżetow.** (O normowanie bużetów wiejskich). Sowietskije Finansy. Nr 10. 1949 r. str. 2.

68. Prudienskij G. — **Wsiestaronnie ispol-zowat riezirwy powyszenija proizwoditielnosti truda.** (Wszeczhronnie wykorzystać rezerwy podniesienia wydajności pracy). Waprosy Ekonomiki. Nr 10. 1949 r. str. 14.

69. Rajchman A. — **Razchody sowietskawo biudżieta na usprawlenie.** (Rozchody budżetu radzieckiego na koszty zarządu). Sowietskije Finansy. Nr 10. 1949 r. str. 6.

70. Rogulin A. — **Baromsia za rientabielnuju rabotu i swierchplanowyje nakaplienja chozorganow.** (Walczymy o rentowną pracę i ponadplanową akumulację jednostek gospodarczych). Diengi i Kriedit. Nr 3. 1949 r. str. 3.

71. Rudakowa E. — **Uspiechi w razwitii ob-szcziestwiennawo chaziajstwa kolchozow.** (Sukcesy w rozwoju uspołecznionej gospodarki w kolchozach). Socialist. Sielskoje Chaziajstwo. Nr 12. 1949 r. str. 5.

72. Sigolajew G. — **Za ustranienje niedo-statkow w operatiwnorascziotnoj rabotie.** (O usunięcie braków w pracy operacyjno-rachunkowej). Diengi i Kriedit. Nr 3. 1949 r. str. 1.

73. Sławnij I. — **Siebiestoimost' kak osno-wnoj pokazatel chozrascziotnoj diejatielnosti priedprijatija.** (Koszty własne jako podstawowy wskaźnik opartej na rozrachunku gospodarczym działalności przedsiębiorstwa). Sowietskije Finansy. Nr 11. 1949 r. str. 7.

74. Tatur S. — **Liczyne szcieta — nowaja forma socialistyczeskawo soriewnowanija i chaziajstwienawo rascziota.** (Konta ndywidualne w gospodarce — nowa forma socjalistycznego współzawodnictwa i rozrachunku gospodarczego). Waprosy Ekonomiki. Nr 10. 1949 r. str. 11.

75. Tarasow M. — **Niekatoryje waprosy krieditowanija promysliennosti po abarotu.** (Pewne zagadnienia kredytowania przemysłu według cyklu obrotowego). Diengi i Kriedit. Nr 8. 1949 r. str. 7.

76. Wincer J. — **Krizis płatiożnawo bałansa Anglii.** (Kryzys bilansu płatniczego Anglii). Sowietskije Finansy. Nr 11. 1949 r. str. 9.

77. Zotow M. — **Sobliudienije kassowej discipliny — ważniejszije gosudarstwiennoje die-lo.** (Przestrzeganie dyscypliny kasowej — to

najważniejsze zagadnienie państwowe). Diengi i Kriedit. Nr 8. 1949 r. str. 5.

78. Zozulia E. — **Waprosy krieditowanija so-wietskaj targowli.** (Zagadnienia kredytowania handlu radzieckiego). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 7.

79. Zwieriew A. — **Powysit' kacziestwo ra-boty finansowych organow po ispolnieniu biud-żieta.** (Podnieść jakość działalności urzędów finansowych w zakresie wykonywania budżetu). Sowietskije Finansy. Nr 11. 1949 r. str. 7.

C) ARTYKUŁY REDAKCYJNE

1. **Biudżet czetwiortawo goda posliwajen-noj stalinowskoj piatilietki.** (Budżet czwartego roku powojennej „pięciolatki“ stalinowskiej). Diengi i Kriedit. Nr 3. 1949 r. str. 5.

2. **Barba za uskorienije abaracziwajemosti i zadaczi Gosudarstwiennawo Banka.** (Walka o przyspieszenie obracalności i zadania Banku Państwa). Diengi i Kriedit. Nr 2. 1949 r. str. 5.

3. **Dobitsia wysokawo kacziestwa ucziotno-opieratiwnoj raboty Gosbanka.** (Osiągnąć wysoką jakość czynności rachunkowo-operacyjnych Banku Państwa). Diengi i Kriedit. Nr 8. 1949 r. str. 6.

4. **Ekonomiczieskiju nauku — na służbu so-cialistyczieskomu stroitielstwu.** (Wiedzę ekonomiczną oddać na służbę budownictwu socjali-stycznemu). Waprosy Ekonomiki. Nr 9. 1949 r. str. 11.

5. **Nowyj padjom narodnawo chaziajstwa i zadaczi Gosbanka.** (Nowe podniesienie gospodarki narodowej i zadania Banku Państwa). Diengi i Kriedit. Nr 4. 1949 r. str. 5.

6. **Nowyje pabiedy sowietskawo naroda w barbie za dosroczoje wypolnienje poslie-wajennawo tsalinowskawo piatilietinawo plana.** (Nowe sukcesy narodu radzieckiego w walce o przedterminowe wykonanie powojennego stalinowskiego planu pięcioletniego). Planowo-je Chaziajstwo. Nr 5. 1949 r. str. 12.

7. **O uporiadoczenie kreditnych i rascziot-nych atnaszijen w chaziajstwie.** (O uporządkowanie stosunków kredytowych i rozrachunkowych w gospodarce). Diengi i Kriedit. Nr 2. 1949 r. str. 7.

8. **Powysit' urowień raboty po krieditowaniju targowli.** (Podnieść poziom pracy w kredytowa-niu handlu). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 5.

9. **Powysit' kacziestwo atcziotnosti, uskorit' sroki jejo priedstawlienja.** (Podnieść jakość spra-

wozdawczości, przyspieszyć terminy jej składania). Buchgaltierskij Ucziot. Nr 10. 1949 r. str. 4.

10. **Powysit' kaczestwo kreditnoj i rasczotnoj raboty Gosbanka.** (Podnieść jakość czynności kredytowych i rozrachunkowych Banku Państwa). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 9.

Treść: Przegląd artykułów i listów wpływających do redakcji.

11. **Powysit' urowień raboty po krieditowaniju targowli.** (Podnieść poziom kredytowania handlu). Diengi i Kriedit. Nr 9. 1949 r. str. 5.

12. **Torżiestwo maguczawo kołchoznawo stroja.** (Triumf potężnego ustroju kołchoźniczego). Socialist. Sielskoje Chaziajstwo. Nr 10. 1949 r. str. 7.

13. **Za prawilnoje krieditowanije tawaromatierialnych ciennostiej.** (O należyte kredytowanie wartości towarowo-materiałowych). Diengi i Kriedit. Nr 2. 1949 r. str. 8.

D) USTAWY, ROZPORZĄDZENIA, INSTRUKCJE

1. **Instrukcja Ministerstwa Finansow SSSR ot 1. VII. 1949 goda Nr 953 o pariadkie jeżekwartalnoj swierki raspriaditieliami krieditowatecziotnych danych o połączennych iz sajuznawo biudżieta i riepublikanskich biudżetow sajuznych riepublik sriedstwach s danymi uczrieżdienij Gosudarstwienawo Banka.** (Instrukcja Ministerstwa Finansów ZSRR z 1. VII. 1949 r. Nr 953 o trybie kwartalnego uzgadniania przez dysponentów kredytów, danych sprawozdawczych o otrzymanych z budżetu Związkowego i republikańskich budżetów republik związkowych środkach, z danymi z placówek Banku Państwa). Sbornik postanowlenij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 7. 1949 r. str. 2.

2. **Instrukcja Prombanka SSSR ot 27. V. 1949 r. Nr 9 o pariadkie prowadienja rasczotow podriadnych stroitielno - montaźnych triestow czieriez biuro wzaimnych rasczotow pri uprawlienjach triestow (BWR).** (Instrukcja Prombanku ZSRR z 27. V. 1949 r. Nr 9 o trybie dokonywania rozrachunków zleceńowych zjednoczeń budowlano-montażowych przez biuro wzajemnych rozrachunków przy zarządzie zjednoczeń (BWR). Sbornik postanowlenij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 8. 1949 r. str. 5.

3. **Instruktiwnoje pismo ot 14. IV. 1949 r. Ministerstwa Finansow SSSR Nr 528 i CSU pri Sowietie Ministrow SSSR Nr 1 — 19 o poriadkie isczislienja abaracziwajemnosti sriedstw**

promysziennych priedprijatij. (Instrukcja z 14. IV. 1949 r. Ministerstwa Finansów ZSRR Nr 528 i CSU przy Radzie Ministrów ZSRR Nr 1 — 19 o trybie obliczenia obracalności środków przedsiębiorstw przemysłowych). Sbornik postanowlenij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 7. 1949 r. str. 3.

4. **Instruktiwnoje pismo Gosbanka SSSR ot 2. IV. 1949 r. Nr 1340 o rasczotach za pieriewozki gruzow awtomobilnym transportom.** (Instrukcja Banku Państwa ZSRR z 2. IV. 1949 r. Nr 1340 o rozrachunkach za przewóz ładunków transportem samochodowym). Sbornik postanowlenij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 7. 1949 r. str. 1.

5. **Instruktiwnoje pismo Sielskochaziajstwiennawo banka SSSR ot 25. V. 1949 r. Nr 175 o krieditowanii kołchozow na priobrietienje maszin i na drugije raschody swiazannyje z miechanizacijej žiwotnowodczieskich fiern.** (Instrukcja Sielchozbanku ZSRR z 25. V. 1949 r. Nr 175 o kredytowaniu kołchozów na zakup maszyn i na inne rozchody związane z mechanizacją ferm hodowlanych). Sbornik postanowlenij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 8. 1949 r. str. 1.

6. **Prikaz po Ministerstwu Finansow SSSR ot 9. VII. 1949 r. Nr 1032 ob utwierżdzenii instrukcij. „O poriadkie wydaczi artieliam promyslowoj, liesopromyslowoj koopieracii inwalidow ssud na popołnienie osnovnych fondow w pariadkie pogaszienja etich ssud.** (Rozporządzenie Ministerstwa Finansów ZSRR z 9. VII. 1949 r. Nr 1032 o zatwierdzeniu instrukcji „O toku wypłacania artelom Spółdzielni Pracy i Spółdzielni Przemysłu Drzewnego oraz Spółdzielniom Inwalidów pożyczek na uzupełnienie funduszy trwałych w drodze umorzenia tych pożyczek). Sbornik postanowlenij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 9. 1949 r. str. 6.

7. **Prikaz ministra finansow SSSR ot 28. III. 1949 g. Nr 433 ob utwierżdzenii instrukcij po kontroliu za sobliudieniem smietnawo limita finansirowanija stroitielstwa uczrieżdienjami Cekombanka i Torgbanka.** (Rozporządzenie ministra finansów ZSRR z 28. III. 1949 r. Nr 431 o zatwierdzeniu instrukcji w sprawie kontroli przestrzegania preliminarowanego limitu przy finansowaniu budowy przez placówki Cekombanku i Torgbanku). Sbornik postanowlenij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 7. 1949 r. str. 6.

8. **Prikaz ministra finansow SSSR ot 28. IV. 1949 g. Nr 431 ob utwierdzenii instrukcij po kantrliu za sobliudieniem smietnawo limita finansirowanja stroitielstwa uczriezdienjami Sielchozbanka.** (Rozporządzenie ministra finansów ZSRR z 28. IV. 1949 r. Nr 433 o zatwierdzeniu instrukcji w sprawie kontroli przestrzegania prelimitowanego limitu przy finansowaniu budowy przez placówki Sielchozbanku). Sbornik postanowlienij, prikazow i instrukcij po finan-

sowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 7. 1949 r. str. 8.

9. **Zakon priniatij tritiej sessiej Wierchowawo Sowjeta RSFSR 27. V. 1949 r. o gosudarstwiennom biudżietie Rossijskoj Sowietsoj Fiedieratiwnoj Socialisticzeskoj Riepubliki na 1949 god.** (Ustawa uchwalona na trzeciej sesji Rady Najwyższej o budżecie RFSRR na 1949 r.). Sbornik postanowlienij, prikazow i instrukcij po finansowo-chaziajstwiennym waprosam. Nr 7. 1949 r. str. 6.

Wydawca: **Narodowy Bank Polski**

Redaguje Kolegium.

Redakcja i Administracja: **Narodowy Bank Polski**, Wydział Ekonomiczny, Warszawa, Złota 1.

Państwowe Katowickie Zakłady Graficzne Oddział 18 w Częstochowie. Zamówienie Nr 524 — 8. III. 50 r.
Nakład 3000 egz. Papier druk. sat. 61×86 — 70 gr. Kl. V. Druk ukończono 28. 3. 1950 r. L. - 1-10007